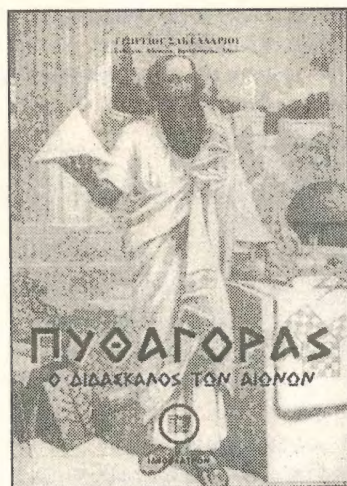
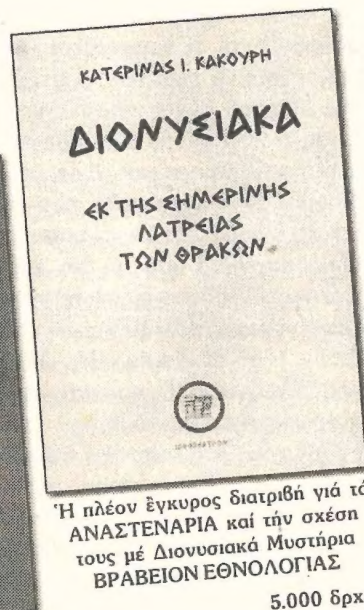
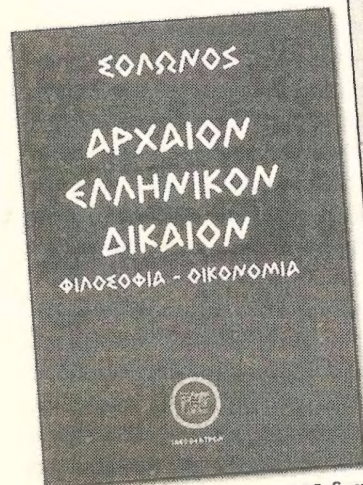

Εκδόσεις - βιβλία 'Ιδεο-Θέατρον

Στουρνάρη 57 'Αθήναι Τηλ.: 52.37.543 ΡΑΔΑΜΑΝΘΥ Α. ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ

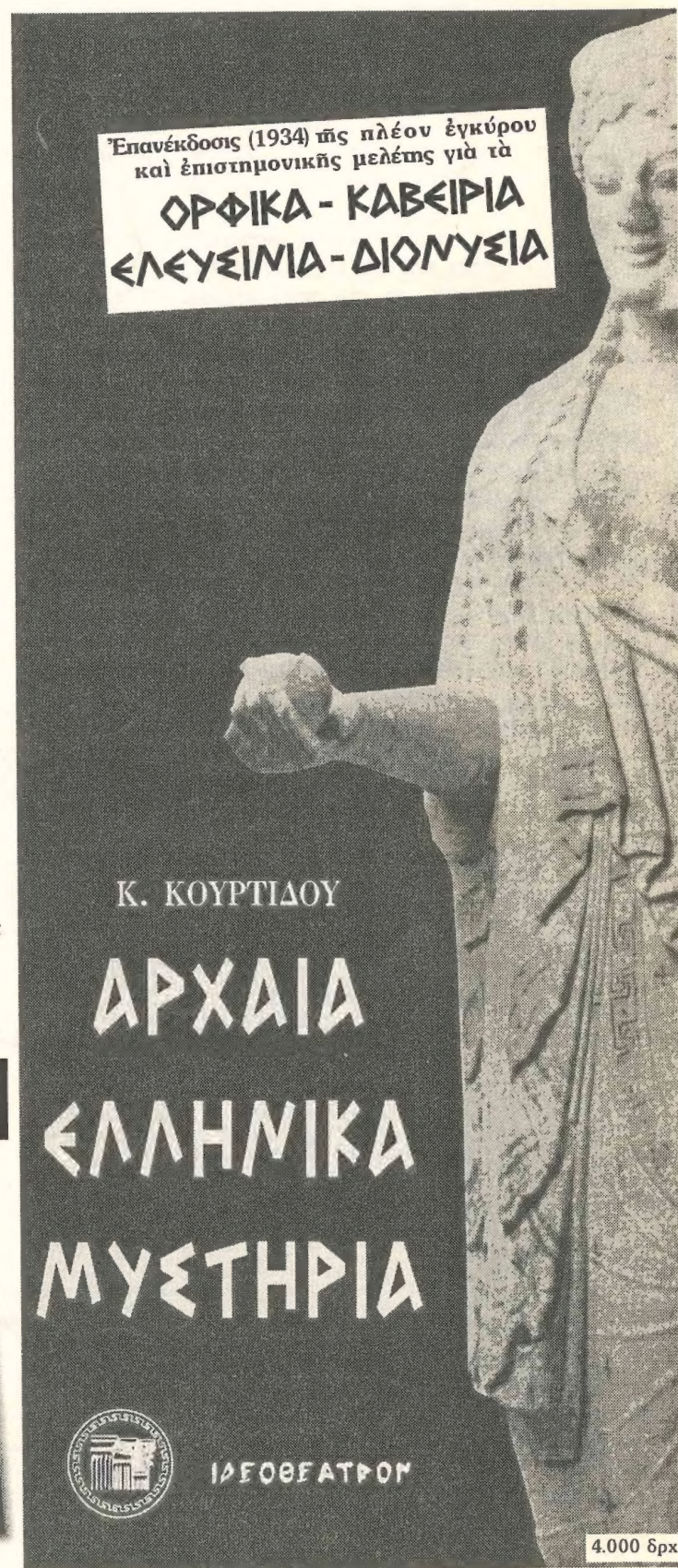
Ο καθηγητής Φιλοσοφίας του Παν/μίου 'Αθηνών Γ. Σακελλαρίου αναλύει όλο το μυθικό και εκπαιδευτικό σύστημα του ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ Πώς μπορούμε να εφαρμόσουμε σήμερα το ήθικό του σύστημα Το μοναδικό πρακτικό έγχειρίδιο αυτογνωσίας και πνευματικής ανέλιξης δια μέσου της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ 5.500 δρχ.

Ήχογραφήμενες θεατρικές παραστάσεις με τόν Ραδάμανθυ Α. 'Αναστασάκη 3.000 δρχ. εκάστη κασέτα

Α. 'Ασημακόπουλου ΚΟΣΜΟΓΟΜΙΑ ΟΡΕΞΤΗ

Πλάτωνος ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΕΣΚΡΑΤΟΥΣ

Πλάτωνος ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΦΑΙΔΡΟΣ

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
4ο Τεύχος δρχ. 1000

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΕΤΑ
ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Σ. Μπογδάνου
ΔΙΟΝΥΣΙΑ
ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ
ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΑ

Γ. Λεκκάκη
ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ

Σ. Νάγου
ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ
ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΑΙ
ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Ι
Δ
Ε
Ο
Θ
Ε
Α
Τ
Ρ
Ο
Ν

Ν. Χαρανάκου
ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ίδεο - Θέατρον

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Έτος Α' Άρ. Φύλλου 4 Μάρτιος 1999

Τριμηνιαία περιοδική έκδοση
της Αστικής Μη Κερδοσκοπικής Έταιρείας
"Θεατρική Έρευνήτική Ομάδα Σύνδεση"

Στουρνάρη 57 104.32 Αθήναι

Τηλ.: 52.37.543, Τηλεομοιότυπον: 52.26.694

Έκδοτης

(Ραδάμανδρος) Αντώνιος Ιωάννου Αναστασάκης
Καλλιτεχνική επεξεργασία: Καλλιόπη Κατσουλάκη

Στοιχειοθεσία: Δήμητρα Μουσάκη

Διορθώσεις: Δήμητρα Αθανασοπούλου

Εκτύπωση: Γ. & Χ. Ζαχαρόπουλος - Δ. Σιταράς

Λευκάδας 9 Μοσχάτο Τηλ.: 4817381

Τά κείμενα, όπως και η γλώσσα κάθε δημοσιεύματος
απηχούν τις απόψεις του εκάστοτε γράφοντος

ΕΑΝ ΘΕΛΕΤΕ

ΝΑ ΓΙΝΕΤΕ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΕΣ

ἀποστείλατε για έτησία συνδρομή
ταχ. επιταγή 5.000 δρχ.

στο όνομα: Ίδεο-Θέατρον Α. Αναστασάκη

Στουρνάρη 57 104.32 Αθήναι

ή τηλεφωνήσατε στο 52.37.543

Συνδρομές εξωτερικού: 10.000 δρχ.

Εάν θέλετε

νά γίνετε δωρητές

στό Ίδεο-Θέατρον

ἀποστείλατε το ποσό που επιθυμείτε
στο όνομα: Ίδεο-Θέατρον Α. Αναστασάκη

Στουρνάρη 57 104.32 Αθήναι

με την ένδειξη δωρεά

Τά ονόματα και τά ποσά των δωρητών
θά αναγράφονται στο περιοδικό.

Δωρίσατε

μία συνδρομή

στους φίλους σας

Έκδόσεις Ίδεο - Θέατρον

Ραδάμανδρ Αναστασάκη

Στουρνάρη 57 Αθήναι * Τηλ.: 52.37.543

Όμήρου: ΙΛΙΑΣ

Όμήρου: ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Όρφews: ΥΜΝΟΙ - FRAGMENTA

Όρφews: ΛΙΘΙΚΑ - ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ

Πλάτωνος: ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Πλάτωνος: ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ - ΦΑΙΔΡΟΣ (ΕΡΩΤΟΣ ΜΥΣΤΗΡΙΑ)

Πορφυρίου: ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΤΩΝ ΝΥΜΦΩΝ ΑΝΤΡΟΥ

Σόλωνος: ΑΡΧΑΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Λουκιανού: ΜΙΑ ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ: ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΣΕΛΗΝΗ
ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ

Σ. Νάγου: ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΙΔΕΑΙ

Αΐδριανόπουλου: ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Γ. Σακελλαρίου: ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ - Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Κ. Κουρτίδου: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Δ. Καλλέργη: ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΙ ΘΕΟΙ

Δ. Καλλέργη: Ο ΝΟΥΣ, Η ΓΝΩΣΗ, Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Δ. Καλλέργη: ΑΡΧΑΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Δ. Καλλέργη: ΥΜΗΤΤΟΣ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Σ. Πιμπλή: ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Γ. Dupuis: Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ ΠΟΥ
ΛΑΤΡΕΥΘΗΚΕ ΜΕ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Π. Βασιλειάδου: Η ΠΛΑΤΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ

Α. Ασημακόπουλου: ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑ ΟΡΕΣΤΗ

Α. Ασημακόπουλου: ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΟΙΔΙΠΟΔΑ

Γρ. Ζώρζου: ΑΜΒΡΟΣΙΑ - ΤΟ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΣΠΕΡΜΑ

Γρ. Ζώρζου: ΝΕΚΤΑΡ - ΤΟ ΚΟΣΜΙΚΟΝ ΠΥΡ

Γρ. Ζώρζου: ΑΠΑΡΧΑΙ - Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΟΝ ΘΕΟ

Γρ. Ζώρζου: ΣΠΟΝΔΑΙ - Η ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΘΕΟ

Γρ. Ζώρζου: ΘΑΓΕΤΟΙ - ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΟΙ

Ε. Δάγιου: ΟΙ ΑΡΓΟΝΑΥΤΕΣ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ

Κ. Κακούρη: ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΑ

Μ. Κωνσταντινίδου: ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ (Διήγημα)

Β. Λαμπροπούλου: ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ (ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΑ)

Μ. Μάκρα: ΓΝΩΡΙΣΕ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΣΟΥ

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ

Μ. Μάκρα: ΟΙ ΑΠΕΝΑΝΤΙΚΑΙ ΤΑ ΚΥΚΛΑΜΙΝΑ

Α. Χαλᾶ: Η ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΟΥ ΜΕ ΤΟΝ Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Α. Γεωργιάδου: ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Α. Κελεσιδου: ΣΠΟΥΔΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Κ. Έλάτου: Ο ΧΑΡΗΣ ΤΟΥ ΘΕΑΓΕΝΗ (Ιστορικό ανάγνωσμα)

Αλτάνη: Η ΘΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Επανεκδόσεις της Έλλ. Μυσταγωγίας του Π. Γράβιγγερ σε συνεργασία με τον ΔΙΜΕΛΗ

ΧΑΛΔΑΪΚΑ ΛΟΓΙΑ

Σαλουστίου ΠΕΡΙ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΥ

Ίαμβλίχου ΤΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

Π. Γράβιγγερ Ο ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΚΑΙ Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ

Ι. Mallinger ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ

ΚΑΙ ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΝ

Ίουλιανού ΕΙΣ ΜΗΤΕΡΑ ΘΕΩΝ - ΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΑ ΗΛΙΟΝ

Ίεροκλέους ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΕΠΗ ΤΟΥ ΠΥΘΑΓΟΡΟΥ

Π. Γράβιγγερ Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΩΝ ΔΟΝΗΣΕΩΝ

ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Σέ όλα τά πρό των Έλευσινίων μυστήρια, οί θρύλοι καί οί μύθοι καλύπτουν τό απόρρητο τής γονιμότητος σέ σχέση μέ τήν έτήσια ήλιακή περικύκλιση. Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι ή συμβολική άπεικόνιση των φάσεων τής ζωής πού πηγάζει από τήν κίνηση του ήλιακού μακροκόσμου σέ άναλογία μέ τήν ροή των όντων στον γήινο μικρόκοσμο. Έτσι τά "άνω", στον πίνακα του Έρμου του Τρισεγίστου είναι άστρονομικά καί τά "κάτω" φαλλικά. Από τήν αναλογική αυτήν σχέση προκύπτει ή ύπαρξη ενός άρχικου αίτιου, τό όποιο ένεργεί επί αυτών των δύο κοσμικών παραστάσεων.

Στά προελευσινιακά μυστήρια ύποκρύπτεται ένας ύποτυπώδης μονοθεϊσμός, πού άποτελεί τήν επιβράβευση των γνώσεων του εξελιγμένου μύστου, ή όποία τόν οδηγεί στην άλήθεια του μεγάλου μυστηριακού άπορρήτου. Τό μυστηριακό αυτό απόρρητο οδηγεί τόν μύστη στην πνευματική του λύτρωση.

Τά Έλευσίνια μυστήρια, όμως, έχουν άλλη μορφή καί αποτελούν νέο σταθμό στην μυητική ιστορία, όπως θα δούμε παρακάτω. Υπήρξαν τά λαμπρότερα μυστήρια τής αρχαιότητας, ενώ ό σεβασμός των λαών τής τότε έποχής προς αυτά ήταν βαθύτατος.

Πολλοί συγγραφείς ταυτίζουν τήν Ίσιδα μέ τήν Θεά Δήμητρα, τήν όποία λάτρευαν στην Ελλάδα καί τήν Ρώμη.

Οί Άθηναίοι, στους όποιους έλαμπρύνοντο τά μυστήρια αυτά, έθεωρούντο από μερικούς, άποικοι έξ Αιγύπτου, προερχόμενοι από τήν Σάϊδα, όπου λατρευόταν ή Ίσις. Έν τούτοις τό άληθές είναι ότι ή ίδρυση των μυστηρίων αυτών άνάγεται στους λαούς τούς πρό των έλληνικών φύλων, οί όποιοι διέμεναν στην Ελλάδα. Έμφανίστηκαν στην Ελλάδα καί κατά τήν επέκταση των άσιατικών θρησκειών τής Κυβέλης καί του Αδώνιδος, οί όποιες μεταφέροντας τόν ανατολικό μυστικισμό, διέγειραν τό μυητικό πνεύμα των Έλλήνων.

Ός πρώτη μορφή, τά Έλευσίνια μυστήρια, υπήρξαν έορτές οικογενειακού χαρακτήρος, τελούμενες από έγγαμες γυναίκες, όπως οί τελετές τής καλής Θεάς στην Ρώμη, προσωποποιημένης έδω από τήν Δήμητρα, ή όποία όνομαζόταν Καλιγένεια, δηλαδή Θεά των πολλών απογόνων. Οί έορτές τελούμενες τόν μήνα Πυανεψίωνα (Οκτώβριος), ή όποιος είναι ή μήνας τής σποράς προς τιμήν του δεσμού του γάμου, έκαλούντο Θεσμοφόρια.

Από κάθε φυλή των Άθηναίων εξέλέγοντο δύο γυναίκες αντιπρόσωποι στις έορτές αυτές. Οί γυναίκες αυτές έπρεπε νά είναι κόρες από νόμιμο γάμο καί νομίμως παντρεμένες. Κάθε πολίτης πού είχε περιουσία άνω των τριών ταλάντων ήταν ύποχρωμένος νά χορηγή στην σύζυγό του τό άνάλογο ποσόν για τά έξοδα τής τελετής. Κατά τόν χρόνο πού έτελούντο οί ιεροτελεστιές, οί άφιερωμένες στην Θεσμοφόρο Δήμητρα, ή παρουσία των άνδρων ήταν άπαγορευμένη, διότι έθεωρείτο βεβήλωση επιφέρουσα τήν ποινή του θανά-

του. Αναφέρεται δέ ότι ή Κυρηναίος Βάττος, θανατώθηκε προσπαθώντας νά εισχωρήσει στην τελετή των Θεσμοφορίων.

Οί γυναίκες πού μετείχαν στα Θεσμοφόρια ύφίσταντο προηγουμένως καθαρμό έγκράτειας καί νηστείας. Για νά καταπραΐνουν τίς αισθήσεις τους κοιμόντουσαν επάνω σέ στρώματα από φύλλα του δενδρυλίου Άγνου (Agnus castus). Παρ' όλα αυτά, οί θεσμοφοριάζουσες άντάλλαζαν μεταξύ τους άσεμνες φράσεις, προς άνάμνηση των άστειών τής Άμβης καί τής μμικής τής Βαυβοϋς, οί όποιες προκάλεσαν τό χαμόγελο τής Δήμητρας κατά τίς ώρες τής θλίψεως τής, όπως αναφέρεται στην περιγραφή του θρύλου των Έλευσινίων μυστηρίων. Μέ τήν πάροδο του χρόνου, ή οικογενειακή έορτή τής Δήμητρας κατέστη άγροτική των κατοίκων του Θριασίου πεδίου καί μετεβλήθη σέ ήθική έορτή περιβαλλόμενη από τόν πέπλο του μυστηρίου.

Αυτά δέχονται όλοι οί αρχαίοι καί νέοι συγγραφείς για τήν πρωταρχική λατρεία τής Δήμητρας. Επίσης, συμφωνούν ότι κυρία μαρτυρία αρχική των Έλευσινίων μυστηρίων είναι ή όμηρικός ύμνος προς τήν Δήμητρα, ή όποιος παριστά τήν χθόνια Θεά νά διηγείται τά παθήματά τής, όπως αυτά αναφέρονται στην Έλευσίνα παράδοση. Ο ύμνος αυτός λέγεται ότι συνετέθη κατά τόν Ζ' π.Χ. αιώνα καί είναι παράδοξο πώς αυτός αποδίδεται στον Όμηρο, ή όποιος, στην Ίλιάδα καί τήν Όδύσσεια σπανίως αναφέρει τήν Δήμητρα. Γνωρίζει τήν Δημήτριο άκτή¹⁰ καθώς καί τούς έρωτες τής Δήμητρας μέ τόν Ιασίωνα¹¹, από τούς όποιους γεννήθηκε ή Πλούτος. Τό ίδιο αναγράφει καί ή Ήσιόδος στην Θεογονία του. Καί οί δύο όμως άγνοούν τά Έλευσίνια μυστήρια. Για τήν κόρη τής Δήμητρας, τήν Περσεφόνη, στα όμηρικά έπη αναφέρεται ότι εκείνη μοιράζεται μέ τόν καταχθόνιο Δία τό κράτος του ύπογείου σκότους¹². Τήν άπαγωγή τής, όχι όμως υπό μυστηριακό χαρακτήρα, αναφέρει άπλως ή Ήσιόδος.

Ο προαναφερθείς όμηρικός ύμνος, κατά τόν Decharm, συνετέθη από ποιητή μυημένο στα Έλευσίνια μυστήρια, διότι από εκείνον άπέρρευσε ή θρύλος τής Έλευσινίου μυήσεως. Ο θρύλος αυτός διαίρεται σέ δύο πράξεις: Τήν άρπαγή τής Κόρης (Περσεφόνης) καί τήν περιπλάνηση τής Δήμητρας, προς άναζήτησή τής. Τό μυθολογικό αυτό περιστατικό αναφέρεται από τον Απολλόδωρο λακωνικώς¹⁴.

Η ύπόθεση του μυστηριακού θρύλου έχει ως έξής: Η νέα παρθένος Κόρη τής Δήμητρας (Περσεφόνη) έπαιζε μέ τίς νύμφες του Ώκεανού, σέ ένα λαμπρός άνθισμένο λειβάδι του Άνυσίου πεδίου. Αημόνησε όμως τίς συμβουλές τής μητέρας τής, νά μή δώσει προσοχή στα δελεαστικά λόγια του Έρωτος¹⁵ καί νά μή δρέψει γήινα άνθη, καί έκοψε έναν ωραίο-τατο νάρκισσο, πού τόν είχε πλάσει ή γή, έμπνευσμένη από τόν Δία. Τήν στιγμή κατά τήν όποία ειλικυε προς τό μέρος τής τό άνθος αυτό, άνοιξε ή εύρύστερνος γή καί έξήλθε από

τήν υποχθόνιο διαμονή του ὁ Θεός τοῦ Ἄδη, ὁ Πλούτων, ἐπιβαίνοντας σέ χρυσό ἄρμα, τό ὁποῖο ἔσυραν οἱ ἀθάνατοι ἵπποι του. Ἀμέσως ἄρπαξε τήν Περσεφόνη, καί παρ' ὅλη τήν ἀντίστασή της, τήν ἐπεβίβασε στό ἄρμα καί τήν ἀπήγαγε κλαίονσα, στό σκοτεινό βασίλειό του. Στίς ἀπελπισμένες ἐπικλήσεις τῆς Περσεφόνης πρὸς τήν μητέρα της καί τίς γοερές κραυγές τῶν Νυμφῶν πού τήν συνόδευσαν, κανεῖς Θεός ἢ θνητός δέν προσέτρεξε πρὸς βοήθειά της.

Τὴν ἴδια υπόθεση διηγεῖται ὁ Λατίνος ποιητής Ὁβίδιος μέ παραλλαγές. Κατ' αὐτόν, ὑπάρχει ἓνα νησί, τοῦ ὁποῖου οἱ τρεῖς ἄκρες εἰσχωροῦν στήν θάλασσα πού ὀνομάζεται Τρινάκρια¹⁶. Τό νησί αὐτό ἄρεσε στήν Θεά Δήμητρα διότι εἶχε πολλές πόλεις ἐκεῖ. Κάποτε ἡ ψυχρή Ἀρέθουσα κάλεσε τίς μητέρες τῶν Θεῶν σέ συμπόσιο στό ὁποῖο προσήλθε ἡ Ξανθή Δήμητρα. Ἡ κόρη της (Περσεφόνη) μένοντας μόνη μέ τίς φίλες της περπατοῦσε γυμνόποδη στά κτήματα τῆς μητέρας της. Στό βάθος μιᾶς κοιλάδας ὑπῆρχε βράχος ἀπό τόν ὁποῖο, πέφτοντας τά ὕδατα, δημιουργοῦσαν δρόσο λαμποκοποῦσα ἀπό ὅλα τά χρώματα τοῦ κόσμου καί ἡ γῆ στολιζόταν μέ ἄνθη. Ἡ Περσεφόνη γοητευμένη ἀπό τό θέαμα κάλεσε τίς φίλες της νά δρεψοῦν ἄνθη, ἐνῶ ἡ ἴδια ἄρεσκόταν νά κόβῃ ἄνθη τοῦ κρόκου καί κρίνους. Περιπλανώμενη ὅμως, ἀπομώνωθηκε καί τότε ἐμφανίστηκε ὁ θεῖος της, ὁ Θεός τοῦ Ἄδη, καί τήν ἄρπαξε ἀπαγάγοντάς την στά σκοτεινά βασίλειά του, παρά τίς γοερές κραυγές καί τά κλάματα τῶν φίλων της.

Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ ὑπάρχει ἀντιστοιχία καί ὁμοιότητα μεταξύ τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου καί τοῦ μύθου τοῦ Ὁβιδίου, ὁ ὁποῖος μεταφέρει τήν σκηνή τῆς ἀρπαγῆς, ἀπό τήν περιοχή τῆς Ἐλευσίνας, σέ ἐκείνη τῆς Αἴτνας τῆς Σικελίας. Ἀλλά ὁ Λατίνος ποιητής προσθέτει στήν ἀφήγησή του τό περιστατικό τῆς νύμφης Κυάνης ἢ Κuanῆς ἡ ὁποία ἀντιτάχθηκε στὸν γιό τοῦ Κρόνου νά φέρῃ εἰς πέρας τήν ἀπαγωγή. Τότε ἐκείνος ἐπληξε μέ τό σκῆπτρο του τό ἔδαφος καί ἡ γῆ ἀνοίξε τόν δρόμο πρὸς τόν Τάρταρο, ἀφήνοντας ἀπὸ τό ἀνοιγμα νά διέλθῃ τό ἄρμα τοῦ Θεοῦ μέ τήν ἀπαχθεῖσα στήν ἄβυσσο. Μετά ἀπὸ αὐτό, ἡ Κυάνη ἀπὸ τήν θλίψη της ἀσθένησε καί διαλύθηκε τό σῶμα της, γενομένη πολτός καί ὕδωρ.

Ἐδῶ τερματίζεται ἡ πρώτη πράξη ἢ φάση τοῦ θρυλικοῦ δράματος πού ἀποτελεῖ τό ἀντικείμενο τῶν μικρῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων.

Κατά τὴν συνέχεια τῆς μεταφράσεως τοῦ ὁμηρικοῦ ὕμνου, ἡ Δήμητρα ἄκουσε τό κλάμα τῆς κόρης της. Τότε λύπη γέμιζε τὴν καρδιά της. Ἔλυσε τίς κορδέλες πού στόλιζαν τὰ μαλλιά της, κάλυψε τοὺς ὤμους της μέ μαῦρο πέπλο καί ὤρμησε σάν πτηνὸ στήν ξηρὰ καί τὰ κύματα, ἀναζητώντας τήν κόρη της.

Κανείς, ὅμως, Θεός ἢ ἄνθρωπος δέν τῆς ἔλεγε τήν ἀλήθεια. Καί κανένα σημεῖο ἀξιοπίστευτο δέν βρῆκε. Ἐπὶ ἐννέα ὁλόκληρες ἡμέρες ἡ σεβαστὴ Θεά περιπλανιόταν κρατώντας ἀναμμένους πυρσούς καί βαθεῖα πονοῦσε, χωρίς νὰ γευθῇ ἄμβροσία καί νέκταρ, οὔτε νὰ λουσθῇ. Τὴν δεκάτη ἡμέρα συνάντησε τήν Ἐκάτη ἡ ὁποία τήν ὁδήγησε στὸν Ἥλιο, τὸν μόνον ἱκανὸ νὰ γνωρίζῃ τὴν τύχη τῆς Περσεφόνης. Ὅταν ἡ Δήμητρα τὸν ρώτησε, ἐκεῖνος τῆς ἀπάντησε: *"Κατανοῶ τὴν θλίψη σου. Κανείς ἄλλος ἐκ τῶν ἀθανάτων δέν εὐθύνεται, παρά ὁ Ζεὺς, ὁ ὁποῖος παρεχώρησε τὴν κόρη σου Περσεφόνῃ στὸν ἀδελφό του, τὸν Ἄδη, ὡς σύζυγο καί ἐκεῖνος τὴν ἄρπαξε χωρὶς τὴν θέλησή της στό ἄρμα του καί τὴν ὁδήγησε στό Ἔρεβος. Ἀλλὰ μὴ κλαῖς καί ἀνωφελῶς ὀργίζεσαι γιατί*

ὁ Ἄδης εἶναι ἰσάξιος σου Θεός καί ἀντάξιος γαμβρός, γιατί εἶναι ἀδελφός σου".

Οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ Ἥλιου δέν κατεπράυναν τὴν Δήμητρα. Ἐγκατέλειψε τὸν Ὀλύμπο καί ἄρχισε νὰ περιπλανᾶται στίς πολιτεῖες τῶν ἀνθρώπων καί τίς καλλιεργημένες περιοχές. Ἐπὶ πολὺ καιρὸ ἐκρυβε τὴν ὠραιότητά της καί κανεῖς ἄνδρας ἢ γυναῖκα δέν τήν ἀναγνώριζε ἔως ὅτου ἔφθασε στήν Ἐλευσίνα, ὅπου νηστική καί κουρασμένη κάθησε κάτω ἀπὸ μίαν ἐλιά κοντὰ στὸ Παρθένιο φρέαρ. Στὸ πηγάδι αὐτὸ ἤλθαν νὰ ἀντλήσουν νερὸ οἱ κόρες τοῦ βασιλέως καί συνετοῦ ἄρχοντος τῆς Ἐλευσίνας, Κελεοῦ, ἢ Καλλιδικῆ, ἢ Δημῶ καί ἢ Καλλιθόῃ. Βλέποντας οἱ νεάνιδες τὴν ξένη ρώτησαν τί τῆς συνέβαινε καί τὴν προσκάλεσαν νὰ ἔλθῃ στὸ πατρικὸ ἀνάκτορο.

Ἡ Δήμητρα τοὺς διηγήθηκε ὅτι τὴν ἀπήγαγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα της τὴν Κρήτη οἱ πειρατές, κατόρθωσε ὅμως νὰ δραπετεύσῃ καί ἔκτοτε περιπλανᾶται ἀσκόπως. Προσεφέρθη μάλιστα νὰ ἐργασθῇ. *"Μπορῶ",* εἶπε, *"νὰ ἀναλάβω τὴν ἀνατροφή νεογνοῦ καί νὰ ἐτοιμάζω τὴν τροφή του, νὰ φυλάττω τὸν οἶκο, νὰ στρώνω τὰ κρεβάτια καί νὰ διδάσκω στοὺς δούλους τίς ἐργασίες, τίς ἀρμόζουσες στό φύλο τους".*

Τότε ἡ Καλλιδικῆ, παρθένος ὑπερήφανη καί ἄγνή, εἶπε στήν ξένη ποιοὶ ἦσαν οἱ γονεῖς της, ὅτι ἔχει ἀδελφὸ μικρότερο καί ἀπὸ τίς ἀδελφές της, ὅψιμο καρπὸ τοῦ γήρατος τῶν γονέων της, τοῦ ὁποῖου ἴσως τὴν ἀνατροφή θὰ ἤθελαν νὰ τῆς ἀναθέσουν οἱ γονεῖς της.

Ἡ Μετάνειρα, μητέρα τῶν νεανίδων καί σύζυγος τοῦ Κελεοῦ, δέχθηκε τὴν ξένη προθύμως. Ὅταν ὅμως ἐκείνη πέραςε τὴν εἰσοδο τοῦ οἴκου, οἱ πύλες γέμισαν θεῖα λάμψη. Σεβασμός, θαυμασμός ἀλλὰ καί τρόμος γέμισε τὴν ψυχὴ τῆς Μετανείρας, ὥστε σηκώθηκε ἀπὸ τὸν θρόνο της καί προσκάλεσε τὴν Θεά νὰ καθῆσθαι.

Ἡ Θεά κάθησε ἀνοίγοντας τὸν πέπλο της καί ἔμεινε θλιμμένη, σιωπηλὴ καί ἀκίνητη. Δέν ἄγγιξε τὰ προσφερόμενα φαγητά, οὔτε ἔβρεξε τὰ χεῖλη της μέ νερό. Ὅπως ἦταν περίλυπη, ἡ συνετὴ Ἰάμβη προσπάθησε νὰ τὴν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν θλίψη της καί ἔκανε τόσα ἀστεῖα, ὥστε κατάφερε νὰ μεταβάλῃ τὴν λύπη τῆς Θεᾶς σέ γέλια καί εὐθυμία¹⁷. Τότε πῆρε στά χέρια της τό κύπελλο καί ἤπιε τὸν κικεῶνα. Κατὰ τὸν ὁμηρικὸ ὕμνο ὁ κικεῶν ἦταν μείγμα ὕδατος, πτισάνης (ἡμαλεσμένου κριθαριοῦ)¹⁸ καί γλύχωνος (φυτοῦ τοῦ γένους τῆς μέντας). Τό ποτὸ αὐτὸ θα συναντήσουμε καί πάλι στίς τελετές καί τίς μῆσεις τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, διότι ἦταν τό μόνον ποτὸ τό ὁποῖο δέχθηκε Θεά ἀπὸ χερί θνητῆς.

Ἡ Δήμητρα ἀποδέχθηκε τὴν πρόταση τῆς Μετανείρας νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀνατροφή τοῦ γιοῦ της, Δημοφῶντος, ὁ ὁποῖος μεγάλωνε ἔκτοτε ἰσόθεος μὴ θηλάζοντας καί μὴ τρεφόμενος, διότι ἡ Δήμητρα τὸν ἄλειψε μέ ἄμβροσία καί κρατῶντας τὸν στήν ἀγκαλιά της, τὸν φυσοῦσε ἐλαφρῶς, ἐνῶ τὴν νύκτα τὸν σκέπαζε μέ τὴν δύναμη τοῦ πυρός, ὡς ἀναμμένο πυρσὸ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γονέων του. Ἦταν θαῦμα τό πῶς ἀναπτυσσόταν τό παιδί ρωμαλέο καί ἰσόθεο¹⁹. Καί θὰ γινόταν ὁ Δημοφῶν ἄτρωτος καί ἀθάνατος, ἂν κάποια νύκτα ἡ ἀνόητη Μετάνειρα δέν παραφύλαγε γιὰ νὰ παρακολουθῇ τὴν ἀνατροφή τοῦ γιοῦ της. Διότι ὅταν ἀντελήφθῃ τὸν γιό της πάνω στήν πυρά, ἔβγαλε ἀπελπισμένη κραυγὴ ἀπὸ τὸν φόβο της. Ἔτσι, διέπραξε μέγα σφάλμα, διότι ἡ Θεά ὀργισμένη ἀπέσυρε μέ τὰ ἀθάνατα χέρια της τό παιδί ἀπὸ τὴν πυρά καί ἀφήνοντάς το, εἶπε: *"Τό παιδί αὐτὸ θὰ τό καθιστοῦσα ἄτρωτο*

ἀπὸ τὰ γηρατειά. Ἡδὴ τώρα εἶναι ἀδύνατον νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὸν θάνατο καί τὴν ἐπιρροή τῶν Μοιρῶν".

Καί ἀφοῦ ἀπέδειξε τό τρομερὸ σφάλμα στήν Μετάνειρα, πρόσθεσε: *"Εἶμαι ἡ Δήμητρα, ἡ Θεά τὴν ὁποία πάντες τιμοῦν, χαρὰ θνητῶν καί Θεῶν. Τώρα δὲ ὁ λαὸς ἄς κτίσῃ ναὸ εὐρύχωρο καί βωμό, διότι ἐγὼ ἡ ἴδια θὰ διδάξω τὰ μυστήριά μου, γιὰ νὰ ἐπιτελῇτε τελετουργίες καί νὰ εὐφραίνεται τό πνεῦμα μου"*²¹. Αὐτὰ λέγοντας ἡ Θεά ἄλλαξε μορφή καί ἀνάστημα, ἀπέβαλε τό γῆρας καί ἔλαμψε ἀπὸ ὠραιότητα. Ἀρωμα γλυκὸ διαχύθηκε ἀπὸ τοὺς πέπλους της, τὰ ξανθὰ μαλλιά της ἀπλώθηκαν στοὺς ὤμους καί ἀπὸ τὴν ἀθανάτη λάμψη γέμισε τό ἀνάκτορο καί ὁ τόπος. Ὑστερα ἔφυγε.

Ὁ Κελεός, πιστὸς στήν ἐπιθυμία τῆς Θεᾶς, κάλεσε τὸν λαὸ στήν ἀγορὰ καί διέταξε νὰ κτισθῇ στὸν γειτονικὸ λόφο πλούσιος ναὸς μέ βωμὸ ἀφιερωμένο στήν Θεά Δήμητρα. Ὁ λαός, πρόθυμος καί ὑπάκουος στὸν βασιλέα του, ἄρχισε νὰ κτίζῃ ὅπως τοῦ ζητήθηκε. Μέ τὴν συμπαράσταση τῶν Θεῶν τό κτίσμα ὕψωνόταν, ἐνῶ ἡ Ξανθὴ Δήμητρα μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Θεοὺς ἔμεινε θλιμμένη γιὰ τὴν ἀπώλεια τῆς κόρης της. Ὁ χρόνος τῆς θλίψεως τῆς Δήμητρας ὑπῆρξε σκληρὸς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ γῆ δέν ἀπέδιδε διότι οἱ σπόροι δέν φύτρωναν²², καί ματαίως τὰ ἄροτρα σύρονταν ἀπὸ τὰ βόδια. Ἡ πείνα ἀπειλοῦσε μέ ἀπώλεια τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἔμεναν χωρὶς θυσίες, καί ὁ Ζεὺς ἐπενέβη πρὸς διόρθωση τῆς καταστάσεως, διότι ὡς συνένοχος τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης, ἀντιμετώπιζε τὸν θάνατο ἀπὸ λιμὸ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Θέλησε νὰ καταπραῦνῃ τὴν Δήμητρα στέλνοντας πρὸς αὐτὴν τὴν χρυσοπτερὴ Ἴριδα, ἡ ὁποία ὅμως ἀπέτυχε στήν ἀποστολὴ της. Ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο ὅλοι οἱ Θεοὶ προσήλθαν γιὰ νὰ τὴν ἐξευμενίσουν. Τῆς προσέφεραν πολ-λά καί μεγαλοπρεπῆ δῶρα καί τιμές. Κανείς ὅμως δέν μπόρεσε νὰ πείσῃ τὴν θλιμμένην μητέρα, ἡ ὁποία ἦταν ἀνένδοτη καί ἀπειλοῦσε ὅτι δέν θὰ ἐπανέλθῃ στὸν Ὀλύμπο, ἀλλὰ θὰ ἔμεινε στήν γῆ, ἐμποδίζοντας τὴν γονιμότητά της, ἐφ' ὅσον δέν ἀντίκρυζε τὴν ἀγαπημένην κόρη της.

Κατόπιν τούτου, ὁ Ζεὺς ἀποφάσισε νὰ μεσολαβήσῃ καί νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἄδη νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμία τῆς Δήμητρας ἀφήνοντας τὴν κόρη της ἐλεύθερη νὰ ἐπανέλθῃ σέ ἐκείνη. Ἀπέστειλε, λοιπόν, τὸν διπλωματικώτερο τῶν Θεῶν, τὸν Ἑρμῆ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐπισκέφθηκε τὸν Θεὸ τοῦ Ἑρέβους τοῦ εἶπε: *"Ἄδη, Κύριε τοῦ βασιλείου τῶν νεκρῶν, ὁ πατέρας μου ὁ Ζεὺς μέ διέταξε νὰ παραλάβω ἐκ τοῦ Ἑρέβους τὴν ἀκουστή σέ ὅλους Περσεφόνῃ, γιὰ νὰ δῇ τὴν μητέρα της καί νὰ θέσῃ τέρμα στὸν θυμὸ της ἐναντίον τῶν Θεῶν καί τῶν ἀνθρώπων, διότι κλείστηκε σέ ἓνα μυρμιμένο ναὸ στήν αἰχμηρὴ Ἐλευσίνα".*

Ὁ Ἄδης ὑπάκουσε στήν διαταγὴ τοῦ Διός, ἀφοῦ πρῶτα τῆς ἔδωσε νὰ φάῃ καρπούς ροδιᾶς, γιὰ νὰ μὴ μείνῃ γιὰ πάντα κοντὰ στήν σεβαστὴ μητέρα της. Ὅταν ὁδηγήθηκε ἡ Περσεφόνη πρὸς τὴν μητέρα της ρωτήθηκε μήπως ἔφαγε κάτι στὸν Ἄδη. *"Ἡδὴ τώρα θὰ μένης πάντοτε μέ ἐμένα καί τὸν πατέρα σου τὸν ἄρχοντα τῶν νεφῶν. Ἐάν, ὅμως, γεύθηκες σπόρους ροδιᾶς, θὰ ἐπανέρχεσαι στά ἐγκατα τῆς γῆς καί ἐπὶ τέσσερις μῆνες κάθε ἔτος θὰ μένης ἐκεῖ, τοὺς δὲ ἄλλους ὀκτὼ θὰ μένης κοντὰ μου μαζί μέ τοὺς ἄλλους Θεοὺς. Ὅταν ἡ γῆ θὰ καλύπτεται μέ τὰ ἄνθη τῆς ἀνοιξέως θὰ ἐπανέρχεται ἀπὸ τό Ἑρεβος, καί τότε θὰ ἐπιτελῇται θαῦμα μέγα γιὰ τοὺς ἀθανάτους Θεοὺς καί τοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους".*

Ἡ Περσεφόνη διηγήθηκε στήν μητέρα της τὰ ὅσα συνέβησαν, ὅποτε ἡ μητέρα τῆς Δήμητρας, ἡ Ρέα, ἀπεσταλμένη τοῦ Διὸς τὴν κάλεσε νὰ συναντήσῃ τὸν Δία²³ γιὰ νὰ τῆς ἀνακοινώσῃ τὴν συγκατάθεσή του ὅτι ἡ Περσεφόνη μόνον τέσσερις μῆνες τὸ ἔτος θὰ ἀπουσιάζῃ παραμένοντας μέ τὸν σύζυγό της στὸν Ἄδη.

Ἡ Δήμητρα ἐπέστρεψε στὸν Ὀλύμπο ὅπου οἱ ἄλλοι Θεοὶ τὴν δέχθηκαν μετὰ τιμῶν ὅταν ἐκείνη δέχθηκε τὴν ἀπόφαση τοῦ Νεφεληγερέτου Διός. Τότε γονιμοποιήθηκαν καί πάλι οἱ ἀγροὶ καί ἡ γῆ στέναξε ἀπὸ τό βάρος τῶν φύλλων καί τῶν ἀνθῶν.

Κατὰ τὴν ἀναχώρησή της ἡ Θεά δίδαξε τοὺς δικαίους βασιλεῖς Τριπτόλεμο, Διοκλῆ, Εὐμολπο καί τὸν ἄρχοντα τῶν λαῶν Κελεό. Τοὺς μύησε στὰ μυστήριά της, τὰ ὁποῖα δέν ἐπιτρέπεται νὰ ἀγνοοῦμε, οὔτε νὰ διερευνοῦμε, οὔτε νὰ κοινολογοῦμε διότι ὁ βαθὺς σεβασμὸς πρὸς τοὺς Θεοὺς σταματᾷ τὴν φωνή. Εὐτυχῆς ὁ ἄνθρωπος πού ἔμαθε τὰ ἱερά αὐτά²⁴. Σέ αὐτὸ τό σημεῖο λήγει ἡ δευτέρη φάση ἢ μορφή τοῦ θρύλου τῶν Ἐλευσινίων.

Αὐτὸς εἶναι ὁλόκληρος ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος ἐν συντομίᾳ ὁ ὁποῖος καθιεροῖ τὰ τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων μέ τὸν παραπάνω ἐξιστορούμενο θρύλο.

Υπάρχει ὅμως καί μία ἄλλη ἢ παραλλαγή τοῦ ἱστορήματος, τὴν ὁποία διηγεῖται ὁ Ὁβίδιος στίς Μεταμορφώσεις του.

Σύμφωνα μέ αὐτόν, ἡ Δήμητρα ἀναζητώντας τὴν Περσεφόνη συναντᾷ ἓνα γέροντα πού μεταφέρει στήν καλύβα του "βελανίδια, καρπούς ἐλαίας καί ξύλα ξηρά" ἐνῶ ἡ κόρη του προηγεῖται μέ δύο αἶγες. Ὁ γέρον εἶχε ἀκόμη ἓνα μικρὸ παιδί "ἄρρωστο στήν κούνια του". *"Μητέρα",* εἶπε ἡ νέα, καί ἡ προσαγόρευση αὐτῇ ἔκανε τὴν Θεά νὰ σκιρτήσῃ, *"ποῦ πηγαίνετε χωρὶς ὁδηγὸ σ' αὐτοὺς τοὺς ἐρημούς λόφους;"* Ἀλλὰ καί ὁ γέρον, ἂν καί μετέφερε βαρὺ φορτίο, στάθηκε καί παρακάλεσε τὴν ξένη νὰ δεχθῇ τὴν φιλοξενία του στήν πτωχὴ του καλύβα.

Ἡ Δήμητρα μεταμορφωμένη σέ γριά μέ καλύπτρα στὰ μαλλιά δέν δέχθηκε τὴν φιλοξενία. Ἐκεῖνος ὅμως ἐπέμεινε. Τότε ἡ Θεά τοῦ εὐχήθηκε νὰ χαίρεται ἐπὶ μακρόν τὴν ζωὴ του καί τὰ τέκνα του. *"Εγὼ ἔχασα τό δικό μου",* πρόσθεσε. *"Κατὰ πόσον ἡ δική σου τύχη εἶναι καλύτερη τῆς δικῆς μου!"* Καί τότε μία διαυγὴς σταγόνα, ὅμοια μέ δάκρυ, διότι οἱ Θεοὶ δέν χύνουν δάκρυα, ἔπεσε στό φλεγόμενο στήθος της. Ὁ γέρον καί ἡ κόρη του συγκινημένοι ἐκλαιγαν συμπονῶντας τὴν Θεά. *"Εἶθε νὰ μὴν ἔχῃ χαθῇ ἡ κόρη σου τὴν ὁποία σοῦ ἀπήγαγαν. Ὅμως τώρα σῆκω ἐπάνω καί καταδέξου νὰ ἔλθῃς στὸν πτωχὸ μου οἶκο",* εἶπε ὁ γέρον. *"Ὀδήγησέ με, λοιπόν",* ἀπάντησε ἡ Θεά, *"βρῆκες λόγους μοναδικούς πού μποροῦν νὰ μέ πείσουν".* Ἔτσι ἀκολούθησε τὸν γέροντα, ὁ ὁποῖος διηγήθηκε μέ τὴν σειρά του τὸν πόνο του γιὰ τό ἀσθενὲς μικρὸ παιδί του, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποῖου δέν μποροῦσε νὰ κοιμηθῇ οὔτε νὰ ἡσυχάσῃ. Πρὸ τῆς εἰσοδοῦ στὸν ταπεινὸ οἶκο τοῦ γέροντος ἡ Δήμητρα ἔκοψε παπαροῦνες, οἱ ὁποῖες φέρνουν τὸν ὕπνο. Λέγεται δὲ ὅτι ἐνῶ τίς ἔκοβε ἡ Θεά ἔφερε μία ἀπὸ ἀπροσεξία στό στόμα καί κατ' αὐτόν τὸν τρόπο διέκοψε τὴν νηστεία της²⁵. Ὅταν πέρασε τὴν εἰσοδο τοῦ σπιτοῦ ἡ Θεά εἶδε παντοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ πόνου, διότι τό ἄρρωστο παιδί δέν εἶχε ἐλπίδα σωτηρίας. Χαίρετρε τὴν μητέρα τοῦ ἀσθενοῦς Μετάνειρα καί ἄγγιξε μέ τὰ χεῖλη της τὰ χεῖλη τοῦ παιδιοῦ. Ἀμέσως ἡ ὠχρότητά του ἐξαφανίσθηκε καί νέα δύναμη ζωογόνῃσε τό ἐξαντλημένο σῶμα. Τόση ζωτικότητα ὑπάρχει

στήν πνοή των Θεών! Χαρά γέμισε την οικογένεια. Μετά από λίγο ήλθε η ώρα του δείπνου και η Θεά άρνήθηκε την τροφή. Για να κοιμήση όμως το παιδί του έδωσε να πιη γάλα άνακατεμένο με χυμό παπαρούνας. Ύστερα όλοι κοιμήθηκαν. Κατά τα μεσάνυχτα, όμως, η Θεά άφου σηκώθηκε πήρε στην άγκαλιά της τον άσθενή Τριπτόλεμο (έτσι λεγόταν το παιδί), τον χάιδεψε και πρόφερε μαγικές λέξεις, τις όποιες οι θνητοί δέν μπορούν να προφέρουν. Έπειτα πλησίασε την πυρά, ξάπλωσε επάνω το παιδί και τό σκέπασε με άναμμένα κάρβουνα για να καθαρθή διά του πυρός τό θνητό του περίβλημα.

Τήν στιγμή εκείνη ξύπνησε ή Μετάνερα και έξαλλη ρώτησε την Θεά τί είναι αυτό πού έπιχειρεί. Έκείνη της άπάντησε: "Η πολλή αγάπη σου έκμηδένισε ό,τι είχα κάνει, ό γιός σου θά μείνη θνητός. Άλλά πρώτος από όλους τους ανθρώπους θά σπειρή και τά στάχια πού θά θερίση θά είναι ή άμοιβή των κόπων του". Και έπακολουθεί ό μύθος όπως στόν όμηρικό.

Τό περιστατικό όπου ή Περσεφόνη τρώει τό ρόδι ό Όβίδιος τό άφηγεΐται ως εξής: "Η Περσεφόνη παρέβη τόν νόμο πού επέβαλλε την άποχή από την τροφή. Περιπλανώμενη στους κήπους του Άδη ή νεαρή Θεά, μέ την άθωότητα της ηλικίας της, έκοψε από ένα δένδρο φορτωμένο καρπούς ένα ρόδι και έλαβε από αυτό έπτά σπόρους τους όποιους δάγκωσε"²⁶. Ό μόνος ό όποιος την άντελήφθη ήταν ό Άσκάλαφος, πού είχε γεννηθή, όπως λένε, σέ σκοτεινό σπήλαιο από την ένωση του Άχέροντος μέ την Νύμφη Όρφνη ή Γοργύρα. Τότε ή Θεά του Άδη ταραγμένη μεταμόρφωσε τόν άδιάκριτο μάρτυρά της πού την είδε σέ παράδοξο πτηνό. Έβρεξε την κεφαλή του μέ τό ύδωρ του Πυριφλεγέθονος, έκανε να φυτρώση σέ αυτήν ράμφος, μεγάλωσε τους όφθαλμούς του, τόν κάλυψε μέ φτερούγες και στά πόδια του έβαλε γαμψά νύχια. Τό πτηνό αυτό έλαβε μορφή άποκρουστική, άσχημη και έγινε ό προάγγελος των δακρύων και του πόνου, ή θλιμμένη γλαυκά" (κουκουβάγια).

Αυτές είναι οι παραλλαγές της δεύτερης πράξεως ή μορφής του θρύλου κατά τόν Όβίδιο.

Άλλά τό θέμα του θρύλου δέν εξαντλείται. Θά χρειαζόταν, όμως, μακρά άνάπτυξη εάν έπεχειρείτο να έρευνθηούν όλοι οι περί την Δήμητρα και την Κόρη της μύθοι. Άλλά τότε ή παρούσα ιστορική άναπαράσταση θά έκτρεπόταν του κυρίου άντικειμένου της και θά χρειαζόταν να γραφούν τόμοι όλόκληροι μέ βάση πλέον την άρχαιολογική έρευνα. Για αυτό άπλώς, για να λάβη ό άναγνώστης μίαν ιδέα, συντόμως θά άναφερθούν οι τόποι οι σχετιζόμενοι μέ τό θέμα των Έλευσινίων μέ τους άντιστοιχούς σέ αυτούς ύφισταμένους μύθους.

Άφετηρία της λατρείας της Δήμητρας θεωρείται τό Δώτιο πεδίο της Θεσσαλίας. Εκεί υπήρχε δάσος αγαπητό στην Θεά άφιερωμένο σέ εκείνην. Στην Βοιωτία και την Θήβα²⁷ ιδίως λατρευόταν ή Δήμητρα και ή κόρη της. Στίς Ποτιΐες, τίς Πλαταιές, την Κορώνεια, την Λεβάδεια και την Τανάγρα υπήρχαν ιερά άφιερωμένα στίς δύο Θεές, μητέρα και κόρη. Η όνομασία της πόλεως των Μεγάρων όφείλεται στήν μεγαλοπρεπή ιερά της Δήμητρας. Εκεί επιδεικνυόταν τό σημείο όπου κάθισε ή Θεά για να άναπαυθή άναζητώντας την κόρη της, όπου υπήρχε ναός κτισμένος από τόν Ράρο, βασιλέα της πόλεως των Μεγάρων. Εκεί οι γυναίκες τελοῦσαν ειδικά μυστήρια σχετιζόμενα μέ τόν θρύλο. Στην Πελοπόννησο ή λατρεία της Δήμητρας είχε διαδοθή μέ άντιστοιχούς μύθους κατά τόπους συνδεομένους μέ την λατρεία της. Στην Σικυώνα ό μύθος άνέφερε ότι ή Θεά άνέθρεψε τόν

Όρθόπολι, γιό του Πλεμναίου, τόν μόνο πού άπέμεινε από τά πεθαμένα παιδιά του. Στην Φλιοῦντα ή λατρεία της Δήμητρας επέκτάθηκε από τόν Δύσκυλο, άδελφό του Κελεού. Στό Άργος άναφερόταν ειδική περιπέτεια κατά τίς περιπλανήσεις της Δήμητρας όταν φιλοξενήθηκε από τόν Μύσιο. Ό Κλύμειος, γιός του Φορωνέως, και ή άδελφή του Χθονία έκτισαν ναό πρós τιμήν της Δήμητρας στην Έρμιόνη εκεί έτελοῦντο τό καλοκαίρι άλλες έορτές και ιεροτελεστίες, στίς όποιες ελάμβαναν μέρος γυναίκες και παιδιά και γηραιές γυναίκες έσφαζαν άγελάδα πρós τιμήν της Θεάς. Ό μύθος της Δήμητρας και της Κόρης άποτελοῦσε τό θέμα ιεροτελεστιών στην Τροιζήνα και την Λακωνία των όποιων τα ιερά έξαρτώντο από την Έλευσίνα. Στην Μεσσηνία υπήρχε μεγαλοπρεπής ναός στην Άνδανία πόλη.

Στην Ήλιδα έπιστεύετο ότι ό τόπος της άπαγωγής της Περσεφόνης βρισκόταν κοντά στην Όλυμπία. Στην Άλβι, όπου βρίσκεται τό ιερό του Όλυμπίου Διός, υπήρχε βωμός άφιερωμένος στην Δέσποινα, κόρη της Δήμητρας. Στην Άχαΐα, τό Αίγιο, την Άρκαδία υπήρχαν ναοί της Δήμητρας όπου έτελοῦντο μυστηριακές ιεροτελεστίες μέ διαφόρους σχετικούς πρós τόν κεντρικό θρύλο άντιστοιχούντες μύθους. Στην Φιγαλεία υπήρχε άντρο άφιερωμένο στην Μελαίνα Δήμητρα. Στην Τελφοῦσσα έπιστεύετο ότι ή Δήμητρα απέκτησε από τόν Ποσειδῶνα κόρη της όποιας τό όνομα ήταν άνέκφραστο.

Σέ όλες τίς χώρες πού έχουν σχέση μέ την Ελλάδα υπάρχει ή λατρεία της Δήμητρας μέ βάση διαφόρους μύθους, όπως στίς Κυκλάδες και την Θάσο. Στην Σαμοθράκη ή Δήμητρα έχει σχέση μέ τίς παραδόσεις των μυστηρίων των Καβείρων. Στην Μικρά Άσία ύποκατέστησε σε πολλές πόλεις την λατρεία της Θεάς Κυβέλης. Και στην Αίγυπτο, όπου ή Δήμητρα αυτή ταυτιζόταν μέ την Ίσιδα, υπήρχαν ιδιαίτεροι ναοί λατρείας της, ιδίως στην Άλεξάνδρεια²⁸.

Τέλος, τά Έλευσίνια, από άπόψεως παραδόσεως, σέ πολλά σημεία συγχέονται μέ τά μυστήρια του Διονύσου ή Βάκχου εκ του όποιου προέκυψε ότι ό Ίακχος, ταυτόσημος πρós αυτόν, υπήρξε γιός της Δήμητρας. Όμως περισσότερα επί του θέματος άναφέρονται στην περιγραφή των μυστηρίων του Διονύσου²⁹.

Ό άρχων βασιλεύς, επί κεφαλής όλων των τελετουργών μέ τέσσερεις έπιμελητές των μυστηρίων, βοηθουμένων από τόν πάρεδρο, ό όποιος μαζί μέ τους ύφισταμένους κήρυκες του τελοῦσε άστυνομικά καθήκοντα τάξεως και άσφαλείας κατά την διεξαγωγή των τελετών, των ιερών πομπών και των μύσεων³⁰.

Άνώτεροι τελετουργοί ήσαν:

Ό **Ιεροφάντης** μέ την **Ιεροφάντιδα**³¹ άμφότεροι κατ'όνομα από την οικογένεια των Εὐμολπιδών³².

Ό **Ιεροκῆρυξ** από τό γένος των Κηρύκων.

Ό **Επιβώμιος Ιερεύς** μέ την **Επιβώμιο Ιέρεια** από τό ίδιο γένος.

Οι άνωτέρω είχαν την συνεπικουρία κατωτέρων βοηθών, οι όποιοι ήσαν:

Ό **Ίαχοφόρος**, πού έφερνε κατά τίς τελετές και τίς πομπές τό είδωλο του Ίάκχου. Ό **Κουροτρόφος**, ό όποιος φρόντιζε για την διατήρηση του Ίάκχου. Ό **Δαιρίτης** και ή **Δαιρίτις**³³ ιέρεια κατά τίς πομπές και τίς τελετές.

Ό **Λικνοφόρος** ό όποιος έφερνε τό **κέρνον**, δηλαδή τό ιερό λίκνο του Ίάκχου κατά τίς τελετές και πομπές.

Οι **Υδρανοί**, οι έπιμελούμενοι των καθαρμών των ύποψηρίων μυστών. Οι **Σπονδοφόροι**, οι κηρύσσοντες την έκεχειρία των άντιμαχομένων Έλλήνων κατά τόν χρόνο της τελέσεως των μυστηρίων. Οι **Πυρφόροι**, οι όποιοι έφερναν τό ιερόν πυρ κατά τίς τελετές και πομπές. Ό **Ιεραύλης**, άρχηγός της ιερής μουσικής μέ τους **Υμνωδούς** και τίς **Υμνήτριες**. Οι **Φαιδρυντές** ή **Νεωκόροι**, οι έπιφορτισμένοι μέ την καθαριότητα του ναού και την καλή διατήρηση των αγαλμάτων. Οι **Ιεροποιοί**, δηλαδή οι άντιπρόσωποι της πόλεως των Άθηνών κατά την τέλεση των μυστηρίων. Οι **Παῖδες**, από έστία μνημένοι, ήσαν γόνιμοι των οικογενειών παλαιών εύπατριδών, εκλεγμένοι κατά έτος διά κλήρου για να άπαγγέλλουν τυπικές φράσεις και εύχές εξ όνόματος όσων μετείχαν στίς τελετές και τίς πομπές. Οι **Παναγείς**, οι όποιοι ύφίσταντο την μύηση, καθ' ό τι ήσαν υπάλληλοι διακονούντες τά μυστήρια³⁴.

ΚΥΡΩΣΕΙΣ

ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΒΕΒΗΛΟΥΝΤΩΝ ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

Κατεβάλλετο μεγίστη προσοχή για την πρόληψη και καταστολή παντός αδικήματος ή άταξίας κατά την τέλεση των έορτών, τελετών, πομπών και μύσεων, προσέχοντας ιδιαιτέρως να μη έμπαιχθούν αυτά. Κάθε πταίσμα έπιμωρείτο κατόπιν άναφοράς του από τόν άρχοντα βασιλέα στην "ιερά γερυσία" ή όποία άπετελείτο από τους Εὐμολπίδες και τους Κήρυκες. Άν, όμως, διεπράττετο βαρύ αδικήμα, όφειλε μετά την λήξη των έορτών ό άρχων βασιλεύς να τό άναφέρει στην βουλή των 500 ή όποία συνεδρίαζε την έπομένη της τελευταίας ήμέρας. Οι έπιβαλλόμενες ποινές ήσαν βαρύτατες.

Η κεφαλή του Διαγόρα κινδύνευσε διότι άπεκάλυψε άπόρρητα των μυστηρίων. Ό Άνδοκίδης και ό Άλκιβιάδης όδηγήθηκαν στο δικαστήριο διότι μίλησαν περί των μυστικών αυτών δημοσίως. Ό Αίσχύλος διέτρεξε τόν κίνδυνο της καταδίκης εις θάνατον διότι κατηγορήθηκε ότι παρούσισε επί σκηνής δρώμενα σχετικά μέ τά Έλευσίνια, άπαλλάχθηκε όμως διότι απέδειξε ότι δέν ήταν μνημένος.

Τέλος, ό Άριστοτέλης, όταν καταδικάσθηκε για άσέβεια από τόν Ιεροφάντη Εὐρυμέδοντα έπειδή θυσίασε στην μνήμη της συζύγου του κατά τά Έλευσίνια, άναγκάσθηκε να διαφύγη στην Χαλκίδα. Οι άμύητοι πού εισέρχοντο στο άδυτο καταδικάζονταν εις θάνατο και ή περιουσία τους δημεύονταν.

ΕΞΑΠΛΩΣΗ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Τά μυστήρια της Έλευσίνας άρχικῶς είχαν χαρακτήρα άγροτικών τελετών κατά την σπορά μέ έπίκληση πρós την Θεά Δήμητρα (Γῆ Μητέρα) να προστατεύση την μέλλουσα σοδειά. Έπειτα εξελίχθηκαν σέ οικογενειακή μυστηριακή τελετή, για την προστασία των θεσμών της συγγενικής άρμονίας. Οι προσφάτως αποκτώμενοι συγγενείς ήταν άνάγκη, να εισαχθούν από τόν μυσταγωγό της οικογενείας. Βαμψιδόν, όμως, διευρύνθηκε ό μυσταγωγικός κύκλος και εξελίχθηκε σέ κοινωνικό, μέ θρησκευτική χροιά και άπετέλεσε τόν τοπικό πυρήνα της μυστηριακής λατρείας στην περιοχή της Έλευσίνας.

Καθώς περνούσε ό χρόνος, απέκτησαν αίγλη ή όποία κάλυψε όλόκληρη την Άττική μέχρι της συγχωνεύσεως του

παλαιού έλευσινιακού κράτους μέ εκείνο των Άθηνών. Καί τότε ή μύηση στα μυστήρια κατέστη δικαίωμα των άξιων πολιτών, εκείνων πού κρίνονταν κατάλληλοι και την έπιθυμούσαν. Η αύξηση της δυνάμεως της πολιτείας των Άθηνών έδωσε στα Έλευσίνια μυστήρια νέα λάμψη και λαμπρότητα εκτεταμένη ή όποία διεύρυνε τόν κύκλο των εισδοχών των ύποψηρίων. Η πολιτική σκοπιμότητα τά κατέστησε Πανελλήνια και διεθνή. Για τόν λόγο αυτόν κτίσθηκε κάτω από την Άκρόπολη των Άθηνών τό Έλευσίνιο ιερό, ως παράρτημα του Έλευσινίου ναού, και έδόθη ή έορταστική μεγαλοπρέπεια στίς πομπές, τελετές, πανηγύρεις και μύσεις.

Δέν είναι ύπερβολή να ύποστηριχθή ότι τά Έλευσίνια μυστήρια υπήρξαν ό λανθάνων παράγων συμμαχιών, διπλωματικών έπαφών και διαπραγματεύσεων των Άθηναίων μέ τους ξένους, τους όποιους γοήτευαν και τους προκαλοῦσαν τόν σεβασμό. Η συρροή του πλήθους από όλα τά σημεία του τότε κόσμου έφεραν την Άθήνα στην κορυφή του θρησκευτικού συναισθήματος, τό όποιο άπλωνόταν υπό τόν μυστηριακό πέπλο και έπηρέαζε τίς ψυχικές και νοητικές διαθέσεις όσων έρχονταν σέ έπαφή μέ την ιερή πόλη της όποιας ή αγιότητα ήταν άναγνωρισμένη.

Οι προσερχόμενοι στίς τελετές των Έλευσινίων μυστηρίων έπισκέπτες από όλα τά έθνη του τότε γνωστού κόσμου μεταβάλλονταν σέ πρεσβευτές ύψηλών έντυπώσεων πρós τίς χώρες τους. Όπως στην Αίγυπτο σημειωνόταν άθρόα προσέλευση του λαού στίς έορτές της Σαΐδος, της Βουβάστης, της Ήλιουπόλεως, της Πεμπρέμιδος, κατά τόν ίδιο τρόπο από όλα τά μέρη της Ελλάδος ταξίδευαν στην Άθήνα τά πλήθη των έορταστών σέ βαθμό καταπληκτικό.

Κατά την διάρκεια του πολέμου προσφερόταν άσυλία ακόμη και στους έχθρους πού έπιθυμούσαν να παρευρίσκονται, είτε ως ύποψήφιοι πρós μύηση, είτε ως άπλοί θεατές.

Ός εκ τούτου τά μυστήρια αυτά ένέπνεαν βαθύ σεβασμό στους Έλληνες καθώς και στους ίδιους τους βαρβάρους. Ό Ξέρξης δηλωμένος έχθρός των Έλλήνων και καταστροφέας των ναών τους, έφείσθη του ιερού της Έλευσίνας. Ό δέ Άριστίων για να παρορμήση τους Άθηναίους να έκδηλωθούν υπέρ του Μιθριδάτη, είπε ότι οι Ρωμαίοι είχαν σκοπό να καταλύσουν τά Έλευσίνια μυστήρια.

ΕΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΤΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Τά τελούμενα κατά την διάρκεια των έκδηλώσεων των Έλευσινίων μυστηρίων διακρίνονται σέ κοσμικές, θρησκευτικές έορτές και μύσεις. Οι πρώτες ήσαν τελετές τύπου πανηγύρεων και οι δεύτερες τελετουργίες άποκαλυπτικές του δράματος της Δήμητρας, μυστηριακῶς τελούμενες, μέ κύριο θέμα τόν όμηρικό θρύλο της άρπαγής της Κόρης της Περσεφόνης. Οι μυστηριακές τελετές διακρίνονταν σέ δύο βαθμούς και τόπους τελέσεως.

Ό πρώτος περιελάμβανε τά Μικρά Μυστήρια, τά τελούμενα στην Άγγρα, προάστειο των Άθηνών κοντά στον Άρδηττό στίς όχθες του Ίλισου, τά όποια κατά την παράδοση ιδρύθηκαν κατ' έπιθυμίαν του Ήρακλέους, για να παρευρεθή στίς έορτές της Έλευσίνας. Κατ' άλλους αυτά ήσαν τά πρωταρχικῶς τελούμενα προτοῦ ή πόλη αυτή ένωθή μέ την Άττική. Υπάρχει επίσης ή έκδοχή ότι αυτά ήσαν μεταγενέστερα των Μεγάλων, πού έτελοῦντο στην Άθήνα³⁵.

Τά Μικρά Μυστήρια έτελοῦντο σέ τρεῖς περιόδους:

α) κατά τόν μήνα Ἀνθεστηριώνα ἐκάστου ἔτους (Φεβρουάριο-Μάρτιο),

β) μετά ἐπτά μῆνες (Σεπτέμβριο) καί τέλος,

γ) μετά ἓνα ἔτος ἀπό τῆς πρώτης τελέσεως.

Κατά τήν διάρκειά τους ἐτελοῦντο κοσμικές ἐορτές ἀγώνων καί τίποτε ἄλλο. Ἡ πρώτη περίοδος εἶχε ὡς τόπο τελέσεως τήν Ἀγρὰ οἱ δύο ἐπόμενες τήν πόλη τῆς Ἐλευσίνος.

Ὁ δεύτερος καί ἀνώτερος βαθμός περιελάμβανε τά μέγала ἡ ἐποπτικά μυστήρια στήν Ἀθήνα καί τήν Ἐλευσίνα ἀνά τετραετία, τήν 15η Βοηδρομιῶνος (περί τό τέλος Αὐγούστου) πού εἶχαν διάρκεια δέκα ἡμέρες, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἦταν ἡ παραμονή τῶν κοσμικῶν ἐορτῶν.

Κατά τήν διάρκειά της οἱ σπονδοφόροι ἐκήρυτταν τήν ἱερή ἐκεχειρία ἀπό τήν ἐναρξη τῆς ὁποίας ἀπαγορευόταν μέ εἰδικό νόμο στούς πιστωτές νά ἐνεργοῦν κατασχέσεις ἢ φυλακίσεις ὀφειλετῶν μέχρι τοῦ πέρατος τῶν μυστηρίων.

Κατά ἄλλη ἱστορική ἐκδοχή ἡ ἱερή ἐκεχειρία διαρκοῦσε δύο μῆνες καί δέκα ἡμέρες.

Κατά τήν πρώτη ἡμέρα, 14η Βοηδρομιῶνος, μεταφέρονταν ἀπό τήν Ἐλευσίνα στήν Ἀθήνα τά ἱερά τῆς Δήμητρας ἀπό ἐφήβους οἱ ὁποῖοι εἶχαν διανύσει περίοδο ἐκγυμνάσεως (δηλαδή εἶχαν τεθῆ σέ στρατιωτική θητεία) καί τά ἀπέθεταν στόν μικρό ναό δίπλα στήν Ἀκρόπολη. Οἱ ἴδιοι ἐφηβοί ἦσαν ἐντεταλμένοι νά τά ἐπαναφέρουν στήν Ἐλευσίνα μετά τό πέρατος τῶν ἐορτῶν.

Τά ἱερά αὐτά ἦσαν χονδροκομμένα ἀγάλματα τῶν θεοτήτων καί σύμβολα³⁸ δηλαδή διάφορες παραστάσεις τους, τίς ὁποῖες γνώριζε ὁ λαός καί τό πλῆθος, διότι δέν θα ὑπῆρχε λόγος νά ἀποκρύπτονται τόσο ἐπιμελῶς καί νά ἐπιτρέπεται ἡ θέα μόνο στούς μύστες, σάν νά ἦταν αὐτή ἡ μεγαλύτερη ἀποκάλυψη τῶν μυστηρίων. Στόν Ἐλευσίνιο μικρό ναό τῶν Ἀθηνῶν παρέμεναν κλεισμένα σέ ἰδιαίτερο χώρο στόν ὁποῖο μόνον ὁ ἱεροφάντης εἶχε τό δικαίωμα νά εἰσέρχεται. Τά ἱερά ἦσαν τοποθετημένα μέσα σέ κιβώτια ἀπό ξύλο ὀξυῶς, τό δέ ἐξωτερικό περικάλυμμα ἦταν δεμένο μέ ταινίες πορφυροῦ ὑφάσματος. Ἡ φροντίδα τῆς μεταφορᾶς ἐπιβάρυνε τίς ἱερεῖες τῆς Δήμητρας καί τῆς Κόρης, γινόταν δέ μέ ἄρμα συρόμενο ἀπό βόδια. Ὄταν ἡ πομπή πλησίαζε στήν Ἀθήνα σέ ἀπόσταση δύο χιλιομέτρων ἀπό τό Δίπυλο (Θριάσιες πύλες τῶν Ἀθηνῶν), σταματοῦσε. Ὁ Φαιδρυντής εἰσερχόμενος στήν πόλη καί ἐπισκεπτόμενος τήν ἱερεία τῆς Ἀθηνᾶς ἀνήγγελλε τήν ἀφιξη τῶν ἱερῶν καί τήν μέλλουσα εἰσοδό τους στήν πόλη. Γιά νά τά τιμήσουν, ἀξιωματοῦχοι καί πολῖτες μετέβαιναν πρὸς συνάντησή αὐτῶν καί ἀκολουθοῦσαν μέ πομπή στόν τόπο τῆς ἐναποθέσεώς τους.

Κατά τήν δεύτερη ἡμέρα (15η Βοηδρομιῶνος) γινόταν ὁ ἀγυρμός ἡ συγκέντρωση ὅσων ἐπιθυμοῦσαν νά μυηθοῦν στήν Ποικίλῃ Στῶν ἀνδρῶν καί γυναικῶν καί ἡ πρόρρηση ἢ ἀνακοίνωση ὅσων ἀπεκλείοντο³⁹ καθώς καί ὅσων γίνονταν δεκτοί μεταξύ ἐκείνων πού εἶχαν κάνει αἴτηση νά μυηθοῦν. Ἀπεκλείοντο δέ *οἱ τὰς χεῖρας μή καθαροί*, δηλαδή οἱ ἐγκληματίες, οἱ ἱερόσυλοι καί οἱ βάρβαροι, εἰς ἀνάμνηση τῶν δεινῶν τῶν Μηδικῶν πολέμων, διότι βρίσκονταν σέ ἀκάθαρτη κατάσταση καί δέν ἄρεσαν στούς Θεούς.

Βεβαίως δέν ἦταν δυνατή ἡ πλήρης ἐξέταση τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ὑποψηφίων μυστῶν, ἰδίως μάλιστα τῶν ἀγνώστων. Ἐν τούτοις, ὁ φόβος τῆς ἐνδεχομένης μετέπειτα ἀποκαλύψεως καί τῆς τιμωρίας πού θα ἀπέρρεε ἀπό αὐτήν

καί ὁ ἐλεγχος τῆς συνειδήσεως πολλές φορές ἀπέτρεψαν τοὺς ἀνάξιους τῆς τιμῆς τῆς μύσεως νά τολμήσουν νά ὑποβληθοῦν σέ αὐτήν.

Γνωστό εἶναι τό περιστατικό τοῦ Νέρωνος, ὁ ὁποῖος ὅταν ἐπεχείρησε νά γίνῃ δεκτός στά Ἐλευσίνια ὑпанεχώρησε τῆς τόλμης νά μυηθῇ διστάζοντας λόγῳ τοῦ ἐγκληματικοῦ του παρελθόντος. Ὄταν ὁμως ἐπῆλθε ἡ παρακμή τῶν μυστηρίων καί ἡ ἐκλυση τῶν ἡθῶν, τό ἀνωτέρω κώλυμα πρὸς μύση παραμερίσθηκε, καί μάλιστα ἐπεβλήθη ἡ συμβατική ἀποψη ὅτι ἡ εἰσοδος στόν κύκλο τῶν μυημένων ἀποτελοῦσε πράξη λυτρωτική ἀπό τά τελεσθέντα ἐγκλήματα. Ὁ Διογένης, μάλιστα, εἰρωνευόμενος τήν συμβατική αὐτήν ἀποψη, ἔλεγε ὅτι θά ἦταν γελοῖο ἂν ὁ μυημένος στά Ἐλευσίνια κλέπτης Πατακίων ἀπολάμβανε τήν Ἠλύσσια εὐδαιμονία μετά θάνατον, ἐνῶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος μή ἔχοντας μυηθῇ, ἂν καί ὁμολογούμενως δίκαιος θά ἦταν ὑποχρεωμένος *βορβόρω κείσθαι*.

Κατά τήν τρίτη ἡμέρα (16η Βοηδρομιῶνος) ὁ κῆρυξ ἐκφωνοῦσε τό παράγγελμα *ἄλαδε μύσται* πρὸς τό ὁποῖο συμμορφούμενοι οἱ πρὸς μύση ὑποψήφιοι πορεύονταν πρὸς τήν θάλασσα καί καθαρίζονταν. Ὁ καθέννας ἀπό αὐτούς ἔσυρε ἓνα χοιρίδιο, ἓνα εἶδος ἀποδιοπομπαίου τράγου, τό ὁποῖο ἔπαιρνε τό βάρος τῶν ἀνθρώπων ἀδυναμιῶν τοῦ ἀτόμου μέ τό ὁποῖο ἐλούετο. Τό θαλάσσιο ὕδωρ³⁸ ἔθεωρεῖτο καλύτερο ἀπό ἐκεῖνο τῶν πηγῶν καί τῶν ποταμῶν καί ἔφερνε τόν ἀποκαθαρμό κάθε ἀνομίας³⁹.

Κατά αὐτόν τόν τρόπο ἀποκαθαίρονταν καί τά χοιρίδια πού προορίζονταν γιά τήν θυσία τήν ἐπομένη πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρας στό Ἐλευσίνιο ἱερό τῆς Ἀκροπόλεως. Τό αἷμα τῶν ζώων αὐτῶν φημιζόταν γιά τήν δύναμη τῆς καθάρσεώς του. Πιστευόταν δέ ὅτι προσέλκυε τά ἐγκατεστημένα στό ἀνθρώπινο σῶμα κακά πνεύματα, τά ὁποῖα εἰσερχόμενα στό σῶμα τοῦ χοιριδίου, δέν μπορούσαν νά τό ἐγκαταλείψουν καί νά ἐπανεέλθουν στήν προηγούμενη, ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, κατοικία τους.

Κατά τήν τετάρτη ἡμέρα (17η Βοηδρομιῶνος) πένθος ἀπλωνόταν καί νηστεία ἐτηρεῖτο. Πένθιμες καί οἱ τελετουργίες σέ ἀνάμνηση τῶν δακρύων τά ὁποῖα ἔχυσαν ἡ Δήμητρα καί ἡ κόρη της, Περσεφόνη⁴⁰. Περὶ τήν δύση ὅλοι ἐτοιμάζονταν πίνοντας τόν κυκεῶνα, ὁ ὁποῖος κατά τήν ἐξωτερική παράδοση θεράπευε τίς καρδιακές παθήσεις. Τήν ἐσπέρα διέκοπταν τήν νηστεία καί ἔτρωγαν ἐλαφρῶ δεῖπνο μαζί μέ σῆσαμο καί τεμάχια διπυρίτου, τά ὁποῖα ἀπεκαλοῦντο πυραμίδες λόγῳ τοῦ σχήματός τους καί ἄλλα τρόφιμα τοποθετημένα μέσα σέ καλάθια πού ὀνομάζονταν κίστες⁴¹.

Κατά τήν πέμπτη ἡμέρα (18η Βοηδρομιῶνος) ἐτελοῦντο θυσίες στήν Ἀθήνα, ἐκ τῶν ὁποίων κάποιες πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου. Ἦταν δέ αὐστηρῶς ἀπαγορευμένοι στοὺς ὑπὸ μύση νά τίθουν τά γεννητικά μέρη τῶν θυμάτων. Ἐτελοῦντο χοροὶ πρὸς τιμὴν τοῦ περιστρεφόμενου Ἡλίου⁴².

Κατά τήν ἕκτη ἡμέρα (19η Βοηδρομιῶνος) γινόταν στήν Ἐλευσίνα ἡ πομπή τῶν πυρσῶν καί ἡ ἱερή πομπή ἀπό τήν Ἀθήνα, στήν Ἐλευσίνα.

Κατά τήν πομπή τῶν Πυρσῶν στήν Ἐλευσίνα, οἱ ὑποψήφιοι μύστες κρατῶντας ὁ καθέννας δάδα ἀναμμένη, παρήλαυνον κατά дуάδες. Σιωπὴ βαθυτάτη ἀπλωνόταν κατά τήν διέλευσή τους. Εἰσῆρχοντο στόν ναό τῆς Δήμητρας καί ὑπεβάλλοντο κατά αὐτόν τόν τρόπο στόν συμβολικό διά τοῦ πυρός καθαρισμό.

Ὁ ναός τῆς Ἐλευσίνος ἦταν κτισμένος στήν κορυφή λόφου, εἶχε δέ βωμό ἐκτεταμένο, περιβαλλόμενο ἀπὸ ὑψηλοὺς τοίχους, οἱ ὁποῖοι προορίζονταν νά κλείσουν τοὺς ὑποψηφίους μύστες τῆς τελευταίας μύσεως προτοῦ ἐπακολουθήσῃ ἡ μυστική τελετουργία.

Ὅπως προελέχθη τήν ἴδια ἡμέρα γινόταν ἡ κοσμική τελετή τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἱερῶν πού εἶχαν προσκομισθῇ ἀπὸ τήν Ἀθήνα στήν Ἐλευσίνα, συνοδευόμενα ἀπὸ παλαιούς μύστες. Μαζί μέ τά ἱερά μεταφερόταν τό ἄγαλμα τοῦ Ἰάκχου, τοῦ πνεύματος τοῦ ἡγουμένου τῶν ἐορτῶν καί ὁδηγοῦ τῶν μυστῶν, μέ μεγαλοπρεπῆ πομπή. Ἡ πομπή αὐτὴ προχωροῦσε βραδέως κατὰ μήκος τῆς ὁδοῦ, ὅπου ὑπῆρχαν βωμοὶ καί θυσιαστήρια στά ὁποῖα προσφέρονταν θυσίες, τῆς μέχρι σήμερα καλουμένης Ἰερᾶς Ὀδοῦ.

Πλῆθος καταπληκτικό χυνόταν ἀπὸ τήν Ἀθήνα μέχρι τήν Ἐλευσίνα σέ ὅλα τά σημεῖα τῆς ἀκολουθουμένης ὁδοῦ γιά νά λάβῃ μέρος στίς θυσίες, τίς σπονδές καί τοὺς χορούς.

Στίς πρώτες γραμμές τῆς πομπῆς, κατά τόν Foucart, ἦσαν οἱ ἀξιωματοῦχοι, στοὺς ὁποῖους εἶχαν ἀναθέσει δημόσια λειτουργήματα, ἐν συνεχείᾳ οἱ Ἀρεοπαῖτες, τά μέλη τῆς βουλῆς τῶν Πεντακοσίων καί πλῆθος πολιτῶν μέ γυναῖκες καί παιδιὰ κατὰ φυλές καί δήμους. Εἰδικὴ θέση στήν πομπή εἶχε προβλεφθῇ γιά τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἄλλων πόλεων. Οἱ πολυάριθμοι μέτοικοι, ὁμως, δέν εἶχαν θέση στίς γραμμές τῶν πολιτῶν.

Ἡ διανυομένη ἀπόσταση τήν ὁποία διέτρεχε ἡ πομπή, ἀνερχόταν στά 22 χιλιόμετρα. Γιά αὐτό οἱ ἰδιῶτες πού παρακολουθοῦσαν εἶχαν τό δικαίωμα νά χρησιμοποιοῦν μεταφορικά μέσα, τῶν ὁποίων ἡ πολυτέλεια ἐνοχλοῦσε τοὺς δημοκρατικούς Ἀθηναίους. Κατόπιν εἰσηγήσεως μάλιστα τοῦ ρήτορος Λυκούργου κατὰ τόν 4ο π.Χ. αἰῶνα ἐψηφίσθη νόμος πού ἀπαγόρευε στίς γυναῖκες νά χρησιμοποιοῦν ἅμαξα ἀκολουθώντας τήν πομπή, ἐπὶ ποινῇ προστίμου ἐξὶ χιλιάδων δραχμῶν. Τό ἐκπληκτικό, ὁμως, ἦταν ὅτι πρώτη πού παρέβη τόν Νόμο ἦταν ἡ σύζυγός του καί πρῶτος ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς πού κατέβαλε τό πρόστιμο ὑπῆρξε ὁ εἰσηγητής τοῦ Νόμου.

Ὅλοι οἱ μετέχοντες τῆς πομπῆς στεφανώνονταν μέ κλαδιά μύρτου, μουσικά δέ ὄργανα παιάνιζαν ἀρμονικά τεμάχια. Ἡ διαδρομὴ δέν γινόταν διὰ μιᾶς. Πρὸ τῶν παρεκκλησιῶν τῶν Θεῶν καί τῶν ἡρώων, οἱ ὁποῖοι σχετίζονταν μέ τήν λατρεία τῆς Δήμητρας, ἡ πομπή στεκόταν καί προσφέρονταν θυσίες καί σπονδές, ἐνῶ ἐψάλλοντο ὕμνοι καί ἐτελοῦντο χοροί.

Κατά τήν διάβαση τῆς γεφυρας τοῦ Κηφισοῦ, οἱ πιστοὶ καί οἱ παριστάμενοι ἀντάλλασαν μεταξύ τους χονδροειδῆ ἀστεία, καλούμενα *γεφυρισμοί*. Κατά ἄλλους *ἄνθρωπος καθήμενος εἰς τό διάζωμα τῆς γεφυρας μέ τό πρόσωπον κεκαλυμμένον διὰ προσωπίδος, ἀπηθύμουνεν ἀστεία καί πειράγματα εἰς διακεκριμένους πολίτας*.

Τό ἔθιμο αὐτό ἐρμηνεύεται σήμερα διαφοροτρόπως. Ὁ Foucart τό ἐκλαμβάνει ὡς τύπο διεξόδου τῶν δημοκρατικῶν ἐνστίκτων τοῦ πλῆθους, ἄλλοι ἀποδίδουν σέ αὐτό θρησκευτική σημασία, τό πιθανώτερο ὁμως εἶναι ὅτι συντατίζεται μέ τά ἀστεία τῆς Ἰάμβης, ἡ ὁποία προκάλεσε τό γέλιο στήν Δήμητρα κατὰ τήν θλίψη της.

Δέν εἶναι γνωστή ἡ ὥρα τῆς ἐκκινήσεως τῆς πομπῆς ἀπὸ τήν Ἀθήνα. Ἦνύκτα ἐρχόταν καί τά ἐκατέρωθεν τοῦ στενωποῦ τοῦ Δαφνίου ὄρη ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τίς φωνές τῶν ψαλλόντων τό ἱερό μυστικό ἄσμα, πού κατέληγε μέ τήν ἐπιφώνηση *ἰακχε! ἰακχε!*. Τό θεῖο αὐτό πρόσωπο δέν

ὑπῆρχε ἀρχικῶς στήν λατρεία τῶν Ἐλευσινίων. Ἐθεωρεῖτο ταυτόσημο μέ τόν Βάκχο καί ἦταν γιός τῆς Δηοῦς καί τοῦ Διός, ἀδελφός τῆς Κόρης ἢ σύζυγος αὐτῆς. Ἐθεωρεῖτο μεσάζων μεταξύ τῶν μεγάλων Θεαινῶν καί τῶν κιστῶν τους καί ὁ συμβολικῶς διευθύνων τήν πομπή. *Αὐτός ὁδηγεῖ τὸν χορὸ τῶν ἄστρον καὶ αὐτὸς προστατεύει τοὺς νυκτερινοὺς ὕμνους*⁴³.

Ὁ Ἀριστοφάνης στοὺς Βατράχους παρουσιάζει τοὺς μύστες νά ἀναφωνοῦν: *ἰακχε, σεβαστέ Θεέ, ἔλα εἰς αὐτό τό λειβάδι, τήν ἀγαπημένην σου διαμονήν. Ἐλα νά ὁδηγήσης τοὺς ἀγίους χορούς τῶν μεμυημένων. Φέρε τὰς λαμπάδας καὶ ζωπύρῳσε τήν λάμψιν των, ὦ ἰακχε, ἄστρον λαμπρὸν τῶν μυστηρίων μας*⁴⁴.

Τό ὁμοίωμά του, στεφανωμένο μέ μύρτο καί δάδα στό χέρι προχωροῦσε, τοποθετημένο σέ ἄρμα, συνοδευόμενο ἀπὸ ἱερέα καί περιστοιχιζόμενο ἀπὸ τοὺς μεγάλους λειτουργοὺς τῶν μυστηρίων, δηλαδή τόν ἱεροφάντη, τόν δαδοῦχο, τοὺς ἱερεῖς καί τίς ἱερεῖες, τά μέλη τῶν οἰκογενειῶν τῶν Εὐμολπιδῶν καί ἄλλων οἰκογενειῶν πού συνδέονταν, κατὰ τόν θρύλο, μέ τήν λατρεία τῆς Δήμητρας. Ἀκολουθοῦσε δέ μέγα πλῆθος μυημένων οἱ ὁποῖοι συμπορεύονταν εἰς ἐνδειξη εὐλάβειας καί ἀπονομῆς τιμῆς πρὸς τίς δύο Θεές, μητέρα καί κόρη.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλευσίνος ἐξήρχοντο ἀπὸ τήν πόλη πρὸς συνάντησιν τῆς πομπῆς μέχρι τῶν ταυχῶν σέ ἀπόσταση 12 χιλιομέτρων ἀπὸ τήν Ἀθήνα (τήν σημερινὴν λίμνη Κουμουνδούρου δίπλα στόν Σκαραμαγκᾶ). Περαιτέρω ἡ πομπή σταματοῦσε καί οἱ Κροκωνίδες, ἀπόγονοι τοῦ ἥρωος βασιλέως Κρόκωνος τοῦ Θριασίου Πεδίου, προσάρμοζαν στόν δεξιό βραχίονα καί τό ἀριστερό πόδι κάθε μύστη ταινία βαμμένη μέ κόκκο. Ἡ πομπή ἐφθανε στήν Ἐλευσίνα περὶ τό μεσονύκτιο. Κοντὰ στό Καλλίχοο πηγάδι γινόταν ἡ τελευταία τελετὴ κατὰ τήν ὁποία ἐψάλλαν ὅλους τοὺς ὕμνους κινώντας ἀναμμένους πυρσούς. Κατόπιν δέ τά μέν ἱερά τοποθετοῦνταν στήν μυστηριώδη κρύπτη τους, τό δέ ἄγαλμα τοῦ Ἰάκχου στόν ναό ἢ στήν οἰκία εὐλαβοῦς ἰδιώτου.

Τήν ἐπομένη, ἑβδομὴ ἡμέρα (20ῇ Βοηδρομιῶνος) οἱ μετέχοντες στήν πομπή ἀναπαύονταν καί παρασκευάζονταν γιά τίς ἐορτές τῶν δύο ἐπομένων ἡμερῶν. Κατὰ τίς ἡμέρες αὐτές (21ῃ καί 22α Βοηδρομιῶνος), ἐτελοῦντο τά κυρίως μυστήρια καί οἱ μυήσεις. Ὁ κῆρυξ φώναζε *ἑκάς οἱ βέβηλοι*. Οἱ βέβηλοι καί οἱ μή καθαρμένοι ἐξήρχοντο τοῦ ναοῦ, ἐνῶ εἰσῆρχοντο οἱ μυημένοι καί οἱ πρὸς μύση ὑποψήφιοι.

Ἡ τελευταία ἡμέρα (22α Βοηδρομιῶνος) καλουμένη τῶν *πλυμοχοῶν* ἢ *καταλίσκων* σημείωνε τήν λήξη τῶν κοσμικῶν ἐορτῶν. Οἱ μύστες ἐπέστρεφαν διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ στήν Ἀθήνα. Δύο πῆλινα ἀγγεῖα γεμισμένα μέ νερό τοποθετοῦνταν πρὸς τήν ἀνατολή καί τήν δύση τοῦ ναοῦ καί ἀνατρέπονταν. Ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦταν ἀφιερωμένη στήν λατρεία τῶν δαιμόνων καί τῶν νεκρῶν.

Υπάρχει ἡ ἱστορική γνώμη⁴⁵ ὅτι κατὰ τήν πέμπτη ἡμέρα (18η Βοηδρομιῶνος) ἐτελοῦντο τά Ἐπιδαύρια. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐγίναν πολλές συζητήσεις μεταξύ τῶν ἀρχαιολόγων ἐκ τῶν ὁποίων κάποιες⁴⁶ τοποθετοῦν τήν κοσμική αὐτὴν ἐορτὴν μετὰ τό πέρατος τῶν Ἐλευσινίων τελετουργιῶν. Ἐν προκειμένῳ, τό ἱστορικῶς γνωστό εἶναι ὅτι τό 431 π.Χ. κάλεσαν στήν πόλη τῶν Ἀθηνῶν τόν Θεό τῆς Ἐπιδαύρου, λόγῳ τῆς ἐπισυμβάσης ἐπιδημίας τῆς πανώλης. Ἐκεῖνος ὅταν ἀφίχθη στήν Ἀθήνα, φιλοξενήθηκε ἀπὸ τόν ποιητὴ Σοφοκλῆ ἢ, συμφώνως μέ ἐπιγραφή ἡ ὁποία βρέθηκε στό Ἀσκληπιεῖο, ἀπὸ τόν Ἀθηναῖο Τηλέμαχο. Λέγεται ὅτι ὁ Ἀσκληπιός ζήτησε νά μυηθῇ στά Ἐλευσίνια, καί ὅτι καθιερώθηκε ἡ ἐορτὴ αὐτὴ εἰδικά

γιά εκείνον μέ σκοπό νά θεωρηθῇ ἡ προσέλευσή του κανονική ἔστω καί μέ καθυστέρηση. Ἐπίσης, προστίθεται ὅτι τά Ἐπιδαύρια ἔδιναν τήν εὐκαιρία στούς λόγῳ ταξιδιοῦ καθυστερημένους ὑποψήφιους μύστες νά μετάσχουν στά μυστήρια. Τέλος, αναγράφεται ὅτι τά μετά τίς ἐορτές κατά τήν γνώμη ἄλλων τελούμενα Ἐπιδαύρια καθιερώθηκαν πρός τιμήν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὁ ὁποῖος μυήθηκε κατ' ἐξαίρεση μετά τίς ἐορτές τῶν Ἐλευσινίων. Ἐξακριβωμένο, πάντως, καθώς φαίνεται, εἶναι ὅτι οἱ μύστες δέν συμμετείχαν στά Ἐπιδαύρια καί ὅτι γινόταν κατ' αὐτά θυσία καί πομπή κατά τίς ὁποῖες τά ἀγάλματα τῆς Δήμητρας καί τῆς Κόρης μεταφέρονταν στό Ἀσκληπιεῖο.

ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΤΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΜΥΗΣΕΙΣ

Πολλά ἔχουν γραφῇ σχετικά μέ τίς τελετουργίες τῶν μυήσεων στά Ἐλευσίνια μυστήρια, ἀπό διάφορους, ἰδιαιτέρως νεωτέρους συγγραφείς, πού προσπαθοῦσαν νά πλησιάσουν κατά τήν ἐξιστόρησή τους τήν πραγματικότητα τῶν ὄσων ἐτελοῦντο. Πολλοί ἐκθέτουν συμπερασματικές περιγραφές, συναρμολογούμενες ἀναπαραστάσεις καί ἄλλοι παρασύρονται σέ φανταστικές ἐνοράσεις. Ὑπάρχει μία περιγραφή ἀρχαία τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, βασιζόμενη στόν ὁμηρικό θρύλο τοῦ ὁμνύμου ὕμνου, ἀλλά αὐτή δέν ἄντεξε στίς ἐκάστοτε κριτικές, θεωρεῖται δέ φανταστική, ἀνακριβής καί στερουμένη αὐθεντικότητος. Αὐτό ἀκριβῶς συμβαίνει στόν Μανέθωνα προκειμένου περί τῶν Αἰγυπτιακῶν μυστηρίων⁴⁷. Καί αὐτό εἶναι φυσικό, διότι οἱ κυρώσεις τῶν ἀκριτομυθιῶν ἐπὶ τῶν Ἐλευσινίων ἦσαν βαρύτατες.

Γιά τόν λόγο αὐτόν, προτοῦ περιγραφοῦν οἱ τελετουργίες τῶν μυήσεων, ὅπως οἱ νεώτεροι συγγραφείς ἐκθέτουν κατά τά Μικρά καί Μεγάλα Ἐλευσίνια Μυστήρια, εἶναι ἀναγκαῖο νά συναρμολογηθοῦν τά ὑφιστάμενα γραπτά μνημεῖα καί νά ἐκτεθοῦν σέ ἓνα συνεχές κείμενο προσανατολιζόμενο σέ πραγματικά ἀρχαίωθεν δεδομένα.

*“Ἐν τῇ μυήσει ὁ ὑποψήφιος δέν ἐμάνθανε πι, ἀλλ’ ἐπαθαίνετο (ὑφίστατο δοκιμασίαν) καί τῷ ἐκεντρίζετο ἡ διάθεσις πρός αὐτομήσιν”*⁴⁸. Στεφανούμενοι μέ μύρτα εἰσερχόμεθα μετ’ ἄλλων μυστῶν εἰς τόν προθάλαμον τοῦ ναοῦ ἀλλ’ ὁ ἱεροφάντης ἔρχεται νά μᾶς ἀνοίξη τοὺς ὀφθαλμούς⁴⁹.

Ὁ Ἱεροκῆρυξ λέγει: *Ἰδοὺ ὅτι εὕρισκεσθε εἰς τό ὑποχθόνιον κατώφλιον τῆς Περσεφόνης. Διά νά ἐννοήσετε τήν μέλλουσαν ζωὴν καί τήν παροῦσαν κατάστασίν σας πρέπει νά διέλθητε ἀπό τό κράτος τοῦ θανάτου”*⁵⁰. *Αὕτη εἶναι ἡ δοκιμασία τῶν μεμνημένων. Πρέπει νά μάθητε νά ἀψηφῆτε τά σκότη διὰ νά χαρῆτε τό φῶς*⁵¹. Κατ’ ἀρχάς πλενόμεθα μέ ὕδωρ... Ἀφοῦ ὠδηγήθημεν πρό τοῦ Ἱεροφάντου μᾶς ἀναγιγνώσκει εἰς ἓν πέτρωμα (λίθινον βιβλίον) πράγματα τά ὁποῖα δέν πρέπει ἐπὶ πονίῃ θα-νάτου νά ἀνακοινώσωμεν εἰς κανένα. Ἀς εἴπωμεν ὅσα συμβιβάζονται μέ τόν τόπον καί τήν περίστασιν. Ἡθέλατε γελᾶσαι ἐάν τὰ ἤκούετε ἔξω τοῦ ναοῦ, ἐδῶ ὁμως δέν ἔχετε καμμίαν διάθεσιν ἀκούοντες τοὺς λόγους τοῦ πρεσβύτου καί παρατη-ροῦντες τά ἀποκαλυπτόμενα σύμβολα ⁵².

Ἐπεδεικνύετο στάχυν τεθερισμένος ἐν σιωπῇ τοῖς μύσταις^{53, 54}. Καί ἀπέχετε πολύ ἀπό τοῦ νά γελᾶσθε, ὅταν ἡ Δήμητρα βεβαιώνη μέ τήν ἰδιαιτέραν της γλῶσσαν καί μέ ὅλα τά σημεῖα της, ὅλα ὅσα εἶδομεν καί ἠκούσαμεν ἀπό τόν σεπτὸν ἱερέα⁵⁵.

Ἡ Δῆω (Δήμητρα) καί ἡ Κόρη δρᾶμα ἤδη ἐγενέσθην μυστικόν καί τήν πλάνην καί τήν ἀρπαγὴν καί τό πένθος

αὐταῖς Ἐλευσίς δαδουχεῖ⁵⁶. Τότε πάσχει ἡ ψυχὴ αἶον οἱ τελευταῖες μεγάλαις κατοργαζόμενοι. Δι’ ὃ ρῆμα τῷ ρήματι καί τό ἔργον τῷ ἔργῳ τοῦ τελευτᾶν καί τελεῖσθαι προσέοικε. Πλάναι τό πρῶτον καί περιδρομαὶ κοπιώδεις καί διὰ τοῦ σκότους ὑποπται πορεῖαι καί ἀτέλεστον εἶτα πρό τοῦ τέλους αὐτοῦ τά δεινὰ πάντα φρίκη, τρόμος καί ἰδρώς καί θάμβος⁵⁷. *Ἐνόμεζον ὅτι ἠγγίξα τόν Θεόν, ὅτι ἡσθανόμην τήν προσέγγισίν του, εὐρισκόμην μεταξύ ἐγρηγόρσεως καί ὕπνου, ὅτι τό πνεῦμα μου, ἦτο ἐντελῶς ἐλαφρόν. Οὐδεὶς θνητός ἡδύνατο νά τό περιγράψῃ ἂν δέν ἦτο μύστης*⁵⁸.

*Βλέπομεν τά ἀγνὰ πεδία τῶν Ἠλυσίων καί τοὺς χορούς τῶν μακάρων*⁵⁹. *Καί τύποι καθαροί καί φωναί καί χορεῖαι καί σεμνότης ἀκουσμάτων ἱερῶν καί φαντασμάτων ἁγίων*⁶⁰. *Ἡ νέα αὕτη ζωὴ δέν ὑπόκειται εἰς τοὺς νόμους τῆς κατωτέρας ζωῆς. Ἡ γέννησις καί ὁ θάνατος δέν τήν ἐπηρεάζουν πλέον. Δύναται τις ἐπὶ μακρόν νά ὁμιλῇ διὰ τό Αἰώνιον, ἀλλ’ ὁμιλῶν περὶ αὐτοῦ, χωρίς προηγουμένως νά κατέλθῃ εἰς τόν Ἀἶδην, δέν γνωρίζει τί λέγει. Οἱ λόγοι του δέν εἶναι εἰ μὴ μάταιος φθόγγος καί καπνός*⁶¹.

Τότε ὁ Ἱεροφάντης ὄχι μόνον δι’ ἐνός ἐξωτερικοῦ φαινομένου καί διὰ φιλοσοφικῆς ἐρμηνείας, ἀλλ’ ὄντως καί πραγματικῶς γίνεται δημιουργός καί ἀποκαλυπτὴς ὄλων τῶν πραγμάτων⁶².

Ὁ Ἥλιος δέν εἶναι ἄλλο τι ἢ ὁ Δαδοῦχος, ἡ Σελήνη, ὁ λειτουργός περὶ τῶν βωμόν (ὁ Ἐπιβώμιος) καί ὁ Ἑρμῆς ὁ μυστικός του κῆρυξ (ὁ Ἱεροκῆρυξ).

Παντελῆς ἦδη καί μεμνημένος ἐλεύθερος γεγονώς καί αἰρετός περιῶν στεφανωμένος... συνέστη ὁσίοις καί καθαρίς ἀνδράσι⁶⁴. *Τά μυστήρια δικαιότερους καί εὐλαβεστέρους καθίστησιν τοὺς τελεσθέντας ἢ τετελεσμένους*⁶⁵. *Ὀλβιος οἶδε μέν βίου τελευτᾶν, οἶδε διόσδοτον ἀρχάν*⁶⁶. Διὰ τῆς τυπικῆς φράσεως τῶν μυστῶν⁶⁷ *“ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα ἐλάβον ἐκ κίστης, ἐγευσάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, ἐκ κάλαθου εἰς κίστην καλὰ γε τά θεάματα τῷ θεῷ πρέποντα”* συμπληρώνεται στήν ἀνωτέρω περιγραφή ὁ τύπος μεταλήψεως καί ἀποθέσεως τῶν θείων δώρων. Ἀλλά ἡ τελευταία λέξη ἐξεφωνήθη:

Κόγξ ὁμ πάξ

- ἡ λειτουργία ἐτελείωσε - εἴμεθα ἐπόπται διὰ παντός⁶⁸.

Ἡ παραπάνω συναρμολόγηση τῶν σωζωμένων γραπτῶν μνημείων, ἐγένεν ἀπὸ ἐμᾶς διὰ τῆς ταξινομήσεώς τους, σέ ἓνα ἐνιαῖο σύνολο ὑπὸ μορφὴ μωσαϊκῆς εἰκόνας καί νομίζομε ὅτι ἔχεται πλήρους αὐθεντικότητος γιὰ μία γνήσια περιγραφή κλασσικῆς μορφῆς.

Πῶς, ὁμως, περιγράφονται ἡ μᾶλλον συμπεραίνονται ἀπὸ τοὺς νεωτέρους συγγραφείς οἱ στά μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος γενόμενες μυήσεις;

Ἀπὸ τήν διασταύρωση τῶν περιγραφῶν⁶⁹ ἐξάγονται τά τυπικά τῶν τελετουργιῶν ὡς κατωτέρω:

α) Μύηση στά μικρά Ἐλευσίνια Μυστήρια

Ἐτελοῦντο στήν Ἄγγρα ἢ Ἄγρες κατά τόν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα (Φεβρουάριο), τήν ἐποχὴ τῆς ἐπιστροφῆς ἀπὸ τόν Ἀδὴ τῆς Κόρης ἢ Περσεφόνης, τῆς ἀποκαλουμένης ἀνόδου. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μικρός ναός στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Ἰλισοῦ. Ἡ Ἄγγρα ἢ οἱ Ἄγρες εὕρισκοντο βορειοανατολικῶς τῶν Ἀθηνῶν σέ ἀπόσταση δύο ἢ τριῶν σταδίων. Οἱ μυητικές τελετές στά Μικρά Μυστήρια ἦσαν καθαρτήριες, προπαρασκευαστικές γιὰ τά Μεγάλα.

Ὁ ὑποψήφιος πρὸς μύηση ἔπρεπε νά προσφέρῃ θυσία στίς Θεές Δήμητρα καί Κόρη (Περσεφόνη) καί νά καθαρθῇ. Οἱ καθαρμοὶ γίνονταν στόν ποταμὸ Ἰλισό καί συμβόλιζαν τὸν ἠθικὸ ἐξαγνισμό. Ἐπειτα προσήρχοντο σέ μικρὸ ναό.

Ὁ Δαδοῦχος, δεῦτερος λειτουργός τῆς μυήσεως, ἀνάγκαζε νά θέσῃ ὁ ὑποψήφιος τό ἀριστερὸ πόδι του ἢ, κατά ἄλλους, καί τά δύο πόδια ἐπὶ τῶν δερμάτων τῶν θυσιασθέντων θυμάτων. Στὴν θέσῃ αὐτὴν εὐρισκόμενος, τὸν ρωτοῦσαν ἂν γεύθηκε ἄρτο καί ἂν ἦταν ἀγνός, ὑφίστατο κάποιες συμβολικὲς τελετές γιὰ τίς ὁποῖες τοῦ ἐδίδετο ἀποκαλυπτικὴ ἐξηγήση. Ὁ μυσταγωγός καλοῦσε τὸν ὑποψήφιο νά ὀρκισθῇ φρικτὸ ὄρκο ἐχεμύθειας. Ἐπακολουθοῦσαν παραστάσεις σχετικές μέ τήν ἔνωση τοῦ Διονύσου μέ τήν Κόρη ἢ, κατά ἄλλη ἐκδοχή, μέ τήν γέννηση ἢ τὸν θάνατο τοῦ Διονύσου, τήν δευτέρη γέννηση τοῦ Θεοῦ τούτου καί τήν ἔνωσή του μέ τήν Κόρη. Μετά ἀπὸ αὐτὸ ἀπαντοῦσε σέ διάφορες ἐρωτήσεις, καί ἂν οἱ ἀπαντήσεις του ἦσαν εὐστοχες, κάθιζε στόν θρόνο γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐσύρετο χορός κυκλικός (ὅπως γινόταν κατά τήν μύηση τῶν Καβείρων στήν Σαμοθράκη). Τὴν τελετὴν συμπλήρωναν προσευχές καί λιτανεῖες πρὸς τιμὴν τῶν Θεῶν καί ἀπήγγελλαν τοὺς ἱεροὺς λόγους. Ὁ ναός τῆς Ἄγρας συμβόλιζε τό Σύμπαν⁷⁰, οἱ δὲ ἀλληγορικὲς παραστάσεις ἦσαν σχετικὲς μέ τήν παράδοση τῆς ἐπιστροφῆς τῆς Κόρης ἀπὸ τόν Ἀδὴ, πού συμβόλιζε τὴν προ-αγγελία τῆς ἐπερχομένης ἀνοξείας, μετὰ τὸν χειμῶνα, τὴν ἀναζωογόνηση τῆς φύσεως καί τὴν ἔμμεση ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν σέ μιά νέα ζωὴ⁷¹. Τά Μικρά Μυστήρια ἀναφέρονται στό φαινόμενο τοῦ Ὑπνου⁷².

Ἐθεωροῦντο ὡς προπαρασκευὴ γιὰ τά Μεγάλα μέ τὴν δημιουργία τελετουργικῆς καταστάσεως καθαριότητος. Κατὰ αὐτόν τὸν τρόπο ὁ ὑποψήφιος λάμβανε τὸν τίτλο τοῦ μύστου ἀλλὰ κατὰ τά ἄλλα ἦταν τυφλὸς τῶν ἀνωτέρω ἀληθειῶν. Κατελάμβανε ὁμως τὴν μυητικὴ βαθμίδα γιὰ νά ἐτοιμασθῇ γιὰ τά Μεγάλα Μυστήρια τῶν Ἐποπτῶν.

Ἦανωτέρω περιγραφή δύσκολα μπορεῖ νά ἀμφισβητηθῇ ἀπὸ ἀπόψεως αὐθεντικότητος διότι ἀποτελεῖ τὸ γενικὸ συμπέρασμα σοβαρῶν ἱστοριοδιφῶν καί ἀρχαιολόγων. Ὑπάρχουν καί ἄλλες λεπτομερέστερες περιγραφές μέ βάση τὴν ἐνόραση. Μεταξὺ ὁμως αὐτῶν, ἡ ὠραιότερη εἶναι ἐκείνη τοῦ Waldemeaer von Ochull, ἡ ὁποία ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν κλασσικὸ συμβολιστὴ O. Wirth.

Κατὰ αὐτὴν ὁ δόκιμος στά Μικρά Μυστήρια ὀφείλε νά ἀπευθυνθῇ σέ δύο μυημένους, οἱ ὁποῖοι γίνονται ἀνάδοχοί του, ἐφ’ ὅσον ἐξακριβωναν ὅτι εἶναι ἐλεύθερος πολίτης καί λάμβαναν ἀπὸ αὐτόν ἐννορκε βεβαίωση ὅτι οὐδέποτε διέπραξε ἀνθρωποκτονία. Ἐφ’ ὅσον κρινόταν ἄξιος, ὁ δόκιμος ἐμπιστευόταν τὸν ἑαυτοῦ σέ ἓναν τῶν ἀναδόχων του. Ἔτσι, τὴν προκαθορισμένη ἡμέρα ἀφοῦ ὑπὸ τὴν ὁδηγία τῶν μυσταγωγῶν τοὺς οἱ ὑπὸ μύηση ἐλούοντο στόν Ἰλισό, συγκεντρώνονταν πρό τοῦ περιβόλου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Δήμητρας στίς Ἀγρές. Ἐκεῖ τοὺς ἀνέμεναν οἱ μυσταγωγοὶ ἔχοντας ἐπὶ κεφαλῆς τελετάρχη μεταμφιεσμένο πρὸς Ἑρμῇ. Ἐκεῖνος ἐκαλεῖτο Ἱεροκῆρυξ, καί ὁδηγοῦσε τὴν ὁμήγυρη στό Ἱερό Ἀλσος, ὅπου τοὺς ὑποδέχονταν ψάλλοντες οἱ ἱεροφάντιδες μέ κατάλευκὴ ἀμφίεση. Τό ἄσμα τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἐξιμνοῦσε τὴν πραγματικὴν ζωὴ, τὴν πρό τῆς γεννήσεως καί τὴν μετὰ θάνατον. ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὁποία ἡ ἐπίγειος ζωὴ εἶναι χίμαιρα. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ χοροῦ τῶν Ἱεροφαντίδων στεκόταν ἡ Προφάντις, ἡ ὁποία μετὰ τό τέλος τοῦ ὕμνου,

προχωροῦσε λίγα βήματα καί μέ τεντωμένα τά χέρια παρακαλοῦσε ὑπὲρ τῶν δοκίμων τὴν προστασία τῶν Θεαινῶν Δήμητρας καί Περσεφόνης. Ἡ προσευχὴ αὕτη τερματιζόταν μέ τρομακτικὲς κατάρεις γιὰ τοὺς μὴ τηροῦντες ἐχεμύθεια ἐπὶ τῶν ἱερῶν μυστηρίων.

Πρὶν ἀποσυρθοῦν στίς οἰκίες τους, ὅπου ὑπεβάλλοντο ἐπὶ πολλές ἡμέρες σέ προσευχές καί νηστεία, οἱ δόκιμοι θυσίαζαν ἓνα χοιρίδιο εἰς ἐνδειξὴ ὅτι ἀπαρνοῦνται τίς κτηνώδεις ὀρέξεις. Ὅταν ἐκ νέου ἐκαλοῦντο, ὁδηγοῦνταν ἐνώπιον τῶν μυσταγωγῶν καί τοῦ Ἱεροκῆρυκος, ὁ ὁποῖος ἐξηγοῦσε ὅτι ἡ Περσεφόνη, τῆς ὁποίας ἡ ἀρπαγὴ θά ἐξελισσόταν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τους, παρίστανε τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἡ ὁποία ἀφοῦ ὑπέκυψε στὴν γοητεία τοῦ Ἑρωτος, παραδόθηκε στόν Πλούτωνα, βασιλέα τοῦ Ἀδὴ.

Κατόπιν, ὅλοι σέ τάξη λιτανείας μέ βήματα ἀργά καί ἐπιβλητικά διέσχιζαν τὸ ἱερό ἄλσος, ἐφθάναν σέ ἓνα ἄδενδρο μέρος, ὅπου ἀπὸ τοὺς βράχους ἀνέβλυζε πηγὴ καί σχηματίζε δεξαμενὴ μέ διαυγὲς νερό. Γύρω ἀπὸ τὴν δεξαμενὴν στέκονταν Νύμφες, ἐνῶ στὴν μέση καθόταν ἡ Περσεφόνη ἀπορροφημένη στὴν ἐργασία κεντήματος ἀραχνοῦφάντου πέπλου, πού ἔφερε τίς ἀποχρώσεις τῆς Ἰριδος. Οἱ δόκιμοι διακόπτουν τό βῆμα τους καί μέ ἐκπληξὴ καί συγκίνηση ἀτενίζουν τό ὠραῖο καί θεῖο αὐτὸ σῦμπλεγμα. Ὁ Ἱεροκῆρυξ τοὺς συνιστᾷ μέ προσοχὴ καὶ εὐλάβεια νά παρακολουθήσουν τὴν ἐξέλιξη καί τίς περιπέτειες τοῦ θεοῦ δράματος. Πρόκειται νά ἐμφανισθῇ ἡ Δήμητρα, ἡ Θεὰ ἐκείνη ἡ ὁποία εἶχε κομίσει ἐξ οὐρανοῦ τὸν σίτο γιὰ νά τὸν παραδώσῃ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴν ὕλική τους τροφή καί τὴν μύηση τὴν ἀκόμη πολυτιμότερη. Πράγματι, μετὰ ἀπὸ λίγο, ἐμφανίζεται ἡ Δήμητρα καί πλησιάζοντας τὴν Περσεφόνη, τὴν συμβουλεῖ νά μὴ παραμελήσῃ οὔτε μία στιγμὴ τὴν ἐργασία της καί νά μὴ σκέπτεται τίποτα ἄλλο παρὰ τὸν Διόνυσον, τὸν ὁποῖο οἱ Θεοὶ τῆς ἐπιφυλάσσουν γιὰ σύζυγον.

Ἐάν τυχόν πλησιάσῃ ὁ Ἑρως, νά μὴ δώσῃ προσοχὴ στοὺς δελεαστικούς του λόγους, πρὸ παντός δέ νά μὴ δρέψῃ τά γήινα ἄνθη, τῶν ὁποίων τό μεθυστικὸ ἄρωμα συντελεῖ στό νά λησμονηθῇ ὁ Οὐρανός.

Ἡ Περσεφόνη ὑπόσχεται ὅτι θά ὑπακούσῃ καί ἡ Δήμητρα φεύγει ἐπαναπαυμένη. Ἐν τούτοις, ἡ σκέψη τοῦ Ἑρωτος δέν ἀργεῖ νά τυραννήσῃ τό πνεῦμα τῆς νεαρῆς Θεᾶς, ἡ ὁποία ἐγκαταλείπει τό ἔργο της καί παραδίδεται σέ ὄνειροπολήσεις ἐντελῶς ξένες πρὸς τίς συνήθειες τῶν Θεῶν.

Οἱ Νύμφες, ἀνήσυχες ἀπὸ τὴν στάση τῆς Περσεφόνης, τὴν ἀνακαλοῦν στό καθῆκον, ἀλλὰ τά λόγια τους εἶναι ἀνίσχυρα ἐνώπιον τοῦ Ἑρωτος, ὁ ὁποῖος ταραζεὶ ἀκόμη καί τοὺς Θεούς. Λησμονῶντας τίς ὑποσχέσεις της, ἡ Περσεφόνη φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νά ἐπικαλῆται τὴν ἐκδήλωση τοῦ Ἑρωτος. Στὸ ἄκουσμα τῆς φωνῆς της ὁ γιός τῆς Ἀφροδίτης τρέχει πρὸς αὐτὴν καί μέ τίς γοητευτικὲς ὑποσχέσεις του κατορθώνει νά διασαλεύσῃ τό πνεῦμα τῆς νεαρῆς Θεᾶς. Ἐν τούτοις ἐκείνη διστάζει ἀκόμη νά ἀγγίξῃ τά ἄνθη, τά ὁποῖα θά τῆς ἀπεκάλυπταν τίς ἀπολαύσεις, μέχρις ὅτου ὁ Ἑρως κτυπώντας μέ τό τόξο του τὴν γῆ ἔκανε νά φυτρώσῃ ἓνας ὠραιότατος νάρκισσος.

Κατατρομαγμένος ὁ χορός τῶν Νυμφῶν στενάζει καί ἐξορκίζει τὴν Θεὰ νά ἀντισταθῇ στὴν ἔλξη. Κόβει τό μοιραῖο ἄνθος καί εἰσπνέει τό ἄρωμα. Ἀλλήμονο! Αὐτοστιγμὴ πέφτει κεραυνός, ἡ γῆ ἀνοίγει καί ἀφήνει δίοδο στόν Θεὸ τοῦ Ἀδὴ, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται ἐπάνω σέ ἄρμα πού σύρουν δράκοντες.

Ὁ Πλούτων ἀρπάζει τὴν Περσεφόνη καὶ ἐξαφανίζεται μαζί της. Οἱ θεατές δὲν ἀκούουν τίποτα πλέον παρά τὴν φωνή "*Βοήθεια, μητέρα, βοήθεια*".

Ὁ ἥλιος ἔδωσε, τὸ λυκόφως ἀπλώνεται ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Ἀλ-
σους ἐνῶ ὁ ἱεροκῆρυξ ἐξηγεῖ στοὺς νεοφύτους τὴν σημασία τοῦ Ἱεροῦ Δράματος. Εἶναι νύχτα, ὅταν ἡ λιτανεία στρέφεται πρὸς τὴν ἔξοδο τοῦ δάσους μέ βῆμα βραδύ, κανονιζόμενο ἀπὸ τίς ρυθμικές πένθιμες κραυγές τῶν ἱεροφαντιδῶν "*Περσεφόνη, ὦ Περσεφόνη*" οἱ ὁποῖες ταραάζουν τὸ κοιμώμενο δάσος.

Στὴν ἔξοδο τοῦ Ἱεροῦ Ἀλσους ἀναμένουν μαυροφορεμένες Ἀτθίδες γυναῖκες, πού ἐνώνουν τοὺς θρήνους τους εἰς ἐνδειξη τῆς ἀπελπισίας τους γιὰ τὴν ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης.

Κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο τελείωναν τὰ Μικρά Ἐλευσίνια Μυστήρια, οἱ δὲ νέοι μύστες εἶχαν ὅλο τὸν καιρὸ νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ τὴν μεγάλη μύση.

6) Μύση στὰ μεγάλα Ἐλευσίνια Μυστήρια

Οἱ ὑποψήφιοι δὲν ἐμμοῦντο ὁμαδικῶς⁷³. Πρὸ τῆς μῆσεως στὸν βαθμὸ τῆς Ἐποπτείας ἐπρεπε προηγουμένως νὰ ἐκτίσουν στὸν βαθμὸ τοῦ μύστου τῶν Μικρῶν Μυστηρίων θητεία ἐνός ἔτους⁷⁴. Οἱ κυρίως ἱεροτελεστίες ἐτελοῦντο μέσα στὸ μυστήριο τῆς νυκτός^{75, 75a}. Οἱ ὑποψήφιοι εἰσῆρχοντο διαδοχικῶς στὸν ἱερό περίβολο. Πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν ὑποψηφίων στὸν κυρίως ναὸ καὶ τὸ τελεστήριο, οἱ μέλλοντες μύστες ὀφείλαν νὰ ἐκτελέσουν πολλές τελετουργικές πράξεις, οἱ κυριώτερες τῶν ὁποίων ἀνάγονται στὴν ἐπανάληψη τῆς φράσεως "*ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἀπὸ κίστης καὶ ἀφ' οὗ ἐγεύθην, ἐτοποθέτησα πάλιν ἀπὸ τὸν κάλαθον εἰς τὴν κίστην*"⁷⁶. Ὁ κάλαθος καὶ ἡ κίστη ἦσαν κιβώτια ἀπὸ ξύλο ὀξυᾶς διαφόρου σχήματος. Τὸ πρῶτο ἦταν σχεδὸν ἐπίμηκες, κατέληξε δὲ νὰ διακοσμηθῇ τίς κομώσεις τῆς Δήμητρας, τὸ δὲ δεῦτερο ἦταν συνήθους σχήματος μέ κάλυμμα κυρτό. Ὑποτίθεται ὅτι, ἐκτός ἀπὸ τὰ ἱερά ἀντικείμενα, τὰ κιβώτια περιεῖχαν γλυκίσματα παρασκευασμένα μέ ποικίλες οὐσίες σχήματος ἐμβληματικοῦ ἐπρόκειτο περὶ τροφίμων ὅχι θείων, ἀλλὰ ἱερῶν, στὰ ὁποῖα ἀπεδίδετο θεία χαρῇ. Ἦταν δῶρο τῆς Θεᾶς διότι κατασκευάζονταν ἀπὸ σῖτο καὶ κριθή καὶ διανέμονταν ἐν ὀνόματί της στὸν ναὸ της μαζί μέ τὸν κυκεῶνα⁷⁷. Ἔτσι, διὰ τῶν ἀνωτέρω πράξεων ἀποδεικνυόταν ἡ προηγούμενη μύση τῶν ὑποψηφίων στὰ μικρά Ἐλευσίνια μυστήρια⁷⁸. Ἀκολουθῶς προσδένονταν ταινίες στίς κεφαλές τῶν μυστῶν ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ εἰσέρχονταν στὸ Τελεστήριο ὅπου ἡ Θεά συνέδεε, τοὺς ὑπὸ μύση μετ' αὐτῆς καὶ ἀπεκάλυπτε τὰ μυστικά τοῦ ὑπερτέραν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐξασφάλιζαν τὴν σωτηρία τους⁷⁹. Κάθε ὑποψήφιος γυμνωνόταν καὶ καλυπτόταν μέ δέρμα νεβροῦ (νεογνοῦ τῆς ἐλάφου) ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευαζόταν ἡ ζώνη του. Ἐγκατέλειπε τὴν περιβολὴ αὐτὴν καὶ ἐπανεנדύετο τὸν ἱερό λευκὸ χιτῶνα, τὸν ὁποῖο θὰ ἔφερε στὴν ζωὴ του μέχρι ἀπορρακώσεως⁸⁰.

Βυθισμένος στὸν τρόμο τῆς νύκτας καὶ κατελιμμένος ἀπὸ φρίκη προχωροῦσε πρὸς τίς πύλες τοῦ αὐτοῦ. Σκότος ἐπικρατοῦσε. Ἀκουγε θορύβους ὁμοίους μέ βροντές καὶ κεραυνούς, βοή μυκωμένων ἀνέμων. Ἀστραπές αὐλάκωναν τὸ σκότος, φευγαλέα φαντάσματα ἐμφανίζονταν καὶ ἐξαφανίζονταν, ἐβλεπε τὸ ὁμοίωμα τοῦ τρικεφάλου Κερβέρου⁸¹ καὶ αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ τίς φράσεις τοῦ Πλουτάρχου: "*Ἐβλεπον*

πορείας, κουραστικές ἐπιστροφάς περὶ τὸ ἴδιον σημεῖον, ἀτελευτήτους ἐρεῦνας εἰς τὸ σκότος, πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔργου ὁ τρόμος ἐφθάνεν εἰς τὸ κατακόρυφον"⁸². Ἐδῶ οἱ γνώμες τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων διχάζονται. Οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ δοκιμασία αὐτὴ ἦταν στὸ πρόσωπο τοῦ ὑποψηφίου ἀναπαράσταση τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ Ἰάκχου ἢ Βάκχου ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνες συμβολίζοντας τὴν πάλη τοῦ φωτός πρὸς τὸ σκότος⁸³, οἱ δὲ ὅτι ἔδινε τὴν ἐντύπωση, τοῦ τί ἀντίκρυσε ἡ Κόρη κατεβαίνοντας στὸν Ἀδὴ καὶ τί ὑπέστη ἡ Δήμητρα ἀναζητῶντας τὴν⁸⁴.

Ἐδῶ, μπροστὰ στὰ μάτια τους ἐκτυλισσόταν σέ φωτισμένο χώρο τὸ θεῖο δρᾶμα τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης, τῶν ἀναζητήσεων τῆς Δήμητρας μέ τὴν ὁδὴν της, τῆς ἐρευνας πρὸς ἀνέυρεσὴ της ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πυρῶν καὶ ἡ ἐπιστροφή τῆς Κόρης ἀπὸ τὸν Ἀδὴ κάτω ἀπὸ τίς ἐπευφημίες τῶν μυστῶν⁸⁵.

Μετά ἀπὸ αὐτὰ ὁ ὑποψήφιος πού κατέβαινε συμβολικῶς στὴν Ἀδὴ φθάνει μέ ὀπτασία στὰ Ἠλύσια πεδία, φωτισμένα μέ ἐξάισιο φῶς. Ἐβλεπε τὴν εἰκόνα τῆς μακαρίας διαμονῆς, τὴν ὁποία οἱ παριστάμενες Θεές ὑπόσχονταν στοὺς πιστοὺς τους. Ἱεροὶ λόγοι, φωνές ἀρμονικές, χοροί, ἐμφανίσεις θεϊκές ἐνέπνεαν δέος καὶ σεβασμό. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, οἱ ὑποψήφιοι μύστες ἐρχόμενοι ἀπὸ τὸν φόβο στὴν γαλήνη, ἐβλεπαν τίς περιοχές τοῦ ἄλλου κόσμου, τοὺς κατοίκους τους καὶ τὴν ὁδὸ τὴν ὁποία θὰ ἀκολουθοῦσαν γιὰ νὰ φθάσουν ἐνώπιον τῶν βασιλέων τοῦ Ἐρέβους⁸⁶.

Τότε ἀνοίγονταν οἱ θύρες τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ ὑποψήφιος, ὑπὸ ἅπλετο φῶς, ἐβλεπε τὰ ἐπιδεικνυόμενα ἱερά ἀντικείμενα σημαντικώτερο τῶν ὁποίων ἦταν τὸ πολὺ ἀρχαῖο ἀγαλμα τῆς Θεᾶς, δηλαδὴ ἕνας χονδροκομμένος κορμὸς δένδρου καλυμμένος μέ κοσμήματα καὶ πλούσια ἐνδύματα⁸⁷. Τότε ἀνακηρυσσόταν ὁ δοκιμασμένος ἐπόπτης καὶ ὁ μυσταγωγὸς τοῦ ἀπεκαλυπτε τὴν μυστικὴ ἐπιστήμη. "*Ἀλλὰ χωρὶς τέχνη*", λέει ὁ Πλούταρχος, "*ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀποδείξεως, ἀνευ οὐδενός στοιχείου δυναμένου νὰ προσανατολίσῃ τοῦτον, πρὸς μίαν σαφὴ ἐξηγήσιν*". Ἐν τούτοις ὅμως, οἱ μυθθέντες εἶχαν λάβει τὴν χάρη νὰ δοῦν τὴν Θεά ἐπανερχόμενη ἀπὸ τὸ ὑποχθόνιο βασίλειο.

Γιὰ αὐτὸν τὸν λόγο μερικοὶ νεώτεροι ἐρευνητές προχώρησαν καὶ σέ τρίτο βαθμὸ μῆσεως, τῆς πλήρους ἐποπτείας⁸⁸. Κατ' αὐτὸν, ὁ ἱεροφάντης ἔδιδε μερικές φράσεις ἐπεξηγηματικές τῶν ὅσων εἶδαν οἱ μυθθέντες. Ἐπρόκειτο περὶ ἀπλῶν διαβεβαιώσεων χωρὶς καμμία ἀπόδειξη, ὅπως τὰ σύμβολα τῆς πίστεως. Φράσεις προφέρονταν προορισμένες ὅχι πρὸς διδασχὴ, ἀλλὰ γιὰ νὰ δώσουν τὰ ἀναγκαῖα ὅπλα κυριαρχίας στὴν ζωὴ. Τίς φράσεις αὐτές ἐπρεπε νὰ προφέρουν οἱ μυθμένοι μέ ἰδιαίτερο τόνο διότι χωρὶς αὐτὸν ἡ δύναμή τους ἐκμηδενιζόταν.

Ἦσαν τύποι μυστηριώδεις, λέξεις οἱ ὁποῖες εἶχαν θεία δύναμη⁸⁹. Ἐδῶ βρισκόταν ἡ ἐννοία τοῦ στάχεως σίτου, περὶ οὗ κατωτέρω, σχετικοῦ μέ τὸ "*ῥε, ῥε*"⁹⁰.

Μέ αὐτὸν τὸν τρόπο, οἱ Ἀθηναῖοι, λέει κάποιος χριστιανὸς συγγραφεὺς⁹¹, στὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἔδειχναν στοὺς Ἐπόπτες, πόσο ἀξιοθαύμαστο καὶ τέλειο γέννημα εἶναι "*εἰς θεερισμένος στάχυς*".

Εἶναι ἡ εἰκόνα τῶν μεταλλαγῶν τοῦ βίου καὶ τῆς φύσεως, μέ τὴν ὁποία παρομοιαζόταν ἐκφραστικῶς ἡ ζωὴ καὶ τὸ πεπρωμένο τοῦ μυθμένου.

Ὁ ἀνωτέρω στάχυς στὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἦταν προϊόν ἱερογαμίας κατὰ τὴν συμπληρωματικὴ αὐτὴν μύση⁹².

Κατὰ τὴν καθιερωμένη ἡμέρα τῆς ἐπισκέψεως στοὺς ἁγίους τόπους ἐπακολουθοῦσε στὸ ἱερὸ δρᾶμα τελετουργικὴ πράξη. Τοὺς πρωτεύοντες ρόλους ὑπεδύνοντο ὁ ἱεροφάντης καὶ ἡ μεγάλη Ἱέρεια. Στὸ σπουδαιότερο σημεῖο τοῦ τυπικοῦ ὁ ἱεροφάντης ἀπήγαγε σέ σκοτεινὸ σπήλαιο τὴν μεγάλη Ἱέρεια καὶ ἀφοῦ ἔσβηναν τὰ φῶτα τελοῦσαν τὸν ἱερό γάμο (ἱερογαμία). Κατόπιν ἀναβαν τὰ φῶτα καὶ ὁ ἱεροφάντης ἐξήρχετο τοῦ σπηλαίου κρατῶντας στάχυ σίτου, πού εἶχε γεννηθῇ ἀπὸ τὴν συμβολικὴ αὐτὴν ἐνωση καὶ ἀναφωνοῦσε:

"*Ἡ ὑπάτη Βριμὴ ἐγέννησε τέκνον τὸν Βριμόν*"⁹³.

Οἱ ἀνωτέρω περιγραφόμενες τελετουργίες τῆς μῆσεως διεκρίνοντο στὰ **δρώμενα**, τὰ **δεικνύμενα** καὶ τὰ **λεγόμενα**. Δρώμενα ἦσαν ἡ ψαύση τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων, δεικνύμενα ὅλες οἱ θεώμενες παραστάσεις καὶ λεγόμενα ἦσαν οἱ συμβολικὲς φράσεις τῶν μυστῶν.

Τὸ τέλος τῆς μῆσεως σημειωνόταν μέ τὴν συμβολικὴ φράση "Κόγξ ὁμ Πάξ" ἐρμηνευομένη ἀπὸ κάποιους ἐρευνητές ὡς "*Ἀπέλθωμεν ἐν Θεῷ*".

Πῶς ὅμως ἐτελοῦντο, συνεχίζει τὴν περιγραφή του στὰ Μεγάλα Μυστήρια ὁ Walclemar von Uxkul μέ βάση τὴν ἐνόραση:

Κατὰ αὐτὸν, τὰ μεγάλα μυστήρια ἐτελοῦντο στὴν Ἐλευσίνα κατὰ τὸ Φθινόπωρο καὶ ἀρχικῶς ἀνὰ πενταετία, μετέπειτα δὲ ἀνὰ ἔτος, ἐκτός ἐάν ἐπρόκειτο περὶ τῆς τελευταίας πράξεως τῆς ἐποπτείας, μῆσεως ἰδιαιτέρως ἱερῆς, ἐπιφυλασσομένης σέ λίγους ἐκλεκτοὺς Ἐπόπτες, οἱ ὁποῖοι ἐκρίνοντο ἄξιοι τῆς συμβολικῆς ἀποθεώσεως.

Οἱ μύστες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν δεκτοὶ γιὰ τὰ Μεγάλα Μυστήρια, συναθροίζοντο τὴν 15ῃ τοῦ μηνὸς Βοηδρομιῶνος στὴν Πύλῃ τῶν Ἀθηνῶν τὴν καλουμένη Παικίλη. Ὅταν συμπληρωνόταν ἡ συγκέντρωση, ἀκουγόταν φωνὴ πού καλοῦσε τοὺς βεβήλους νὰ ἀποχωρήσουν. Κατόπιν μετέβαιναν στὴν Ἐλευσίνα μέσῳ τῆς Ἱερᾶς Ὀδοῦ. Στὴν Ἐλευσίνα τοὺς ὑπεδέχοντο οἱ Ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ τοὺς ἐξέθεταν τοὺς ὅρους τῆς νέας τους μῆσεως, τοὺς προσκαλοῦσαν νὰ διανυκτερεύσουν ἐντός τοῦ ἱεροῦ περιβόλου. Τὸ πρωῒν τῆς ἐπομένης ἡμέρας στὸ σύνθημα "*εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τὴν θάλασσαν*" μετέβαιναν ὅλοι καὶ ἐλούοντο⁹⁴, καὶ ἀφοῦ καθαρίζονταν, γίνονταν δεκτοὶ στὴν ἀναπαράσταση τῆς δευτέρας πράξεως τοῦ θείου δράματος.

Συγκίνηση καταλαμβάνει τοὺς μύστες στὴν θέα τῆς Δήμητρας, ἡ ὁποία συντετριμμένη ἀπὸ τὴν θλίψη, τὴν πείνα καὶ τὴν κόπωση, ἀφοῦ περιπλανήθηκε ἐπὶ ἐννέα ἡμέρες ζητῶντας τὴν ἐξαφανισμένη κόρη της, φθάνει στὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ὁ Κελεός τῆς χορηγεῖ ἀφθόνως τόσες περιποιήσεις, ὥστε δέχεται νὰ παραμείνῃ πρὸς ἀνάπαυση γιὰ λίγες ἡμέρες. Εὐγνώμων γιὰ τίς περιποιήσεις ἡ Θεά, τοὺς ἀποκαλύπτει τὰ μυστήρια τῆς καλλιέργειας καὶ ἐμπιστεύεται στὸν Τριπτόλεμο τὸν πρῶτο κόκκο σίτου. Ἐπειδὴ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ παρηγορήσῃ τὴν Θεά, ἡ Ἐκάτη⁹⁵ γιὰ νὰ τὴν καθησυχάσῃ σχετικῶς μέ τὴν τύχη τῆς Περσεφόνης, τῆς ἀνακοινώνει ὅτι ἡ Κόρη της συμβασιλεύει στοὺς νεκροὺς μέ τὸν Πλούτωνα. Ἐπειτα ἀφοῦ ψάλλουν ὕμνους, ἀρχεται ἀπὸ τὸν ἱεροκήρυκα γενομένη διδασκαλία ἐπὶ τῆς μῆσεως πού πρόκειται νὰ συμβῇ.

Τὴν τρίτη ἡμέρα προσφέρονται θυσίες στίς δύο μεγάλες Θεές. Τὴν τετάρτη ἡμέρα γίνεται ἡ ἐορτὴ τῶν ἀνθέων κατὰ τὴν ὁποία κρατῶντας ὅλοι ἄνθη, συνοδεύουν μέ πομπὴ τὸν Κάλαθο τὸν προσφερόμενο στὸν βωμὸ τῆς Περσεφόνης, ἕνα γιγαντιαῖο κἀνιστρο πού περιέχει ὑπέροχα ἄνθη. Ἀντιθέτως, τὸ πλέον αὐστηρὸ πένθος χαρακτηρίζει τὴν πέμπτη ἡμέρα. Οἱ

μύστες θρηνοῦν τὴν κρατούμενη στὸν Ἀδὴ Περσεφόνη, καὶ παρακαλοῦν τοὺς Θεοὺς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή της. Ἀφοῦ διὰ τῶν προσευχῶν καὶ τῆς νηστείας φθάσουν στὸ ἀναμενόμενο σημεῖο ψυχικῆς ἐξάρσεως, τοὺς προσφέρεται ἕνα ποτό, καλούμενο κυκεῶν, τὸ ὁποῖο, κατὰ πᾶσα πιθανότητα, εἶχε ὡς σκοπὸ καὶ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν μυστικοπάθειά τους.

Τὴν ἕκτη ἡμέρα κάθε μύστης εἶναι ἐφοδιασμένος μέ Βακχικὸ Θύρσο καὶ μέ Κίστη (μικρὸ καλάθι καλυμμένο μέ κισσό). Ὁ Ἱεροκῆρυξ τοὺς συνιστᾷ μέ κανένα τρόπο νὰ μὴ ἐναποθέσουν κάπου, ἢ νὰ ἀνοίξουν τὸ καλάθακι, ἀφήνοντας νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ἐμπεριέχει πολύτιμα δῶρα, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς ἀποκαλυφθοῦν διὰ τῆς μῆσεως. Ἡ ἡμέρα παρέρχεται γιὰ τοὺς μύστες ἐν ἀναμονῇ τῆς μεγάλης ἐορτῆς τῆς νύκτας, τὴν ὁποία προετοιμάζει ὁ Δαδοῦχος. Τούτος, ἀπόγονος τοῦ Τριπτολέμου, μεταβαίνει στὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς πομπῆς μυημένων, στὴν ὁποία λαμβάνουν μέρος περισσότερα τῶν 30.000 πρόσωπα, κρατῶντας δᾶδες, καθ' ὅσον τὸ ἀγαλμα τοῦ Διονύσου-Ἰάκχου, τὸ ὁποῖο πρόκειται νὰ μετα-φέρουν στὴν Ἐλευσίνα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Ἱερό, παρά μόνο κατὰ τὴν νύκτα. Ἡ ὁδός, τὴν ὁποία πρέπει νὰ διανύσουν, εἶναι μακρά (22 χιλιόμετρα), ἀνέρχεται μέχρι τοῦ λόφου "Δαφνίου" καὶ προχωρεῖ μέ ἐλαφρά κατηφόρα μέχρι τὴν Ἐλευσίνα. Μόλις ἡ πομπὴ φθάνει στὸ Αἰγάλεω, ἡ φωτεινὴ διαδρομὴ γίνεται ὁρατὴ στοὺς μύστες, οἱ ὁποῖοι σπεύδουν νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν στὰ προπύλαια τοῦ Ἱεροῦ. Ἡ πομπὴ φτάνει πρὸς τὴν Πύλην, ἀλλὰ ὁ Ἱεροκῆρυξ ἀγρυπνεῖ καὶ μέ τὴν τρομερὴ φωνή "*ἐκὰς οἱ βέβηλοι*" καλεῖ τοὺς μὴ μυημένους νὰ ἀποσυρθοῦν, ἀλλίμονο δὲ σέ ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἐπωφελοῦμενος τῆς συγχύσεως ἤθελε εἰσελθεῖ στὸν ἱερό περίβολο.

Ἀφ' οὗτο ἐπαναληφθῇ ὁ ὅρκος περὶ τηρήσεως ἀπολύτου ἐχεμυθείας, ἀνακοινώνεται στοὺς δοκίμους ὅτι πρὸ ὀλίγου διέβησαν τὸ κατώφλι τῆς ὑπογείου κατοικίας τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης. Τοὺς ἐπιβάλλεται νὰ ἀφαιρέσουν τὰ ἐνδύματά τους καὶ νὰ περιβληθοῦν μέ δέρμα δορκάδος (ζαρκαδιοῦ), σύμβολο τῆς κτηνώδους καταστάσεως, στὴν ὁποία ὑποβαλλόμεθα διὰ τῆς ἐνσάρκώσεως.

Κατόπιν ὁ δαδοῦχος σβήνει τὴν δᾶδα, τὸ δὲ παράδειγμά του ἀκολουθοῦν ὅλοι ὅσοι φέρουν φῶτα. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους οἱ μυσταγωγοὶ ὁδηγοῦν τοὺς δοκίμους στὴν εἴσοδο μιᾶς στενῆς διόδου, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἐντός τῆς γῆς.

Ἡ καθόδος γίνεται κατ' ἀρχὴν μέ ἀπόλυτη σιγὴ, τὴν ὁποία διακόπτουν μετὰ ἀπὸ λίγο ἀνησυχητικοὶ ὑποχθόνιοι ἤχοι, πού φθάνουν στὰ αὐτιά τῶν κατερχομένων. Πένθιμοι στεναγμοί, κραυγές φρίκης, ὑπόκωφες βροντές. Ἀστραπές νὰ διαφαίνονται στὸ σκοτάδι τέρατα ἀπειλητικά, ἐρπετά, φαντάσματα, σκελετοί, πτώματα οἰκτρῶς ἀκρωτηριασμένα. Οἱ ἐμφανίσεις αὐτές ἐπαναλαμβάνονται μέ ταχύτητα πού καταπλήσσει καὶ ταραάζει τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ λίγο οἱ ἀστραπές παύουν καὶ σκότος βαθύ ἐπικρατεῖ, πού ἀρχίζει νὰ γίνεται λιγώτερο, ἐνῶ προχωροῦν πρὸς ἀχανὴ κρύπτη ὅπου εἰσχωροῦν ὑπὸ τὸ φῶς πυρᾶς ἀπὸ ξύλα, ἐπάνω στὴν ὁποία βρίσκεται τοποθετημένη μεγάλη χύτρα μέ νερό πού βράζει ἀναδίδοντας ναρκωτικούς ἀτμούς.

Ὁ Ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος ἐποπτεύει στὴν βράση τοῦ νεροῦ, προσκαλεῖ τοὺς πάντες νὰ γονατίσουν στὸ ἄντρο αὐτὸ τοῦ τρόμου.

Ἀκούγονται φωνές ἐνός ὑποχθονίου χοροῦ σκελετῶν, καθὼς οἱ κινήσεις διαφαίνονται διὰ μέσου τῶν καπνῶν καὶ καθίστανται ὁλοένα πυκνότερες. Τὴν στιγμὴ ἐκείνη οἱ δοκί-

μοι προσκαλούνται νά ἐξέλθουν τοῦ ἄντρου, τοῦ ὁποίου τὴν ἐξοδὸ ἐμποδίζουν καταχθόνια πνεύματα. Τρομερὴ πάλῃ λαμβάνει χώρα μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν δοκίμων, οἱ ὅποιοι μὲ ἔφοδο ἐπιχειροῦν νά κατανικήσουν τὴν ἀντίσταση τῶν δαιμόνων. Οἱ λιγώτερο γενναῖοι ἀπὸ αὐτοὺς προτιμοῦν ν' ἀποσυρθοῦν, ἀλλὰ σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση οὐδέποτε πλέον γίνονται δεκτοὶ γιὰ τὴν Ἑποπτεία.

Ἐκεῖνοι, ὅμως, οἱ ὅποιοι θριαμβεύουν, ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νά δοῦν τὸν Πλούτωνα καὶ τὴν Περσεφόνῃ. Ἐκείνη, φέρουσα μαῦρο πέπλο ἐμφανίζεται καθισμένη σὲ θρόνο στὸ πλευρό τοῦ Πλούτωνος, περίλυπη, διότι κρατεῖται στὸ σκοτάδι. Ἐπιχειρεῖ νά σηκωθῇ γιὰ νά μεταβῇ στὸ φῶς νά συναντήσῃ τὴν μητέρα της, ἀλλὰ ἐπιτακτικὴ χειρονομία τοῦ Πλούτωνος τὴν καθελώνει στὴν θέσῃ της. Εἶναι φυλακισμένη καὶ χύνει δάκρυα πικρά. Οἱ μελωδικές ἱκεσίες της ἀφήνουν ἀσυγκίνητο τὸν σκληρὸ σύζυγό της, ὁ ὁποῖος τὴν ὑποχρεώνει νά πιῇ ἓνα ποτήρι μὲ χυμὸ ροδιοῦ. Ἡ ψυχὴ, ἐξηγεῖ ὁ ἱεροκῆρυξ, ἐκπεσοῦσα, εἰς μάτην ζητᾷ νά ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὰ δεσμά τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀδυνατεῖ νά ἀνακτήσῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὴν χαμένη ἐλευθερία.

Διανέμονται στοὺς νεοφύτους γιρλάντες ναρκίσσων, τίς ὁποῖες προσφέρουν στὴν Περσεφόνῃ. Τὴν στιγμὴ ἐκείνη, ἀνοίγει δίφυλλη θύρα ἀπὸ τὴν ὁποία ἄπλετο φῶς εἰσέρχεται καὶ ἡ ὁποία ὁδηγεῖ στὴν κατοικία τοῦ Διονύσου-ΐαχχου. Ἡ Περσεφόνῃ ὄρθια προσπαθεῖ νά φύγῃ, ἀλλὰ ὁ Πλούτων τὴν ἀρπάζει ἀπότομα ἀπὸ τὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ καὶ τὴν ἀναγκάζει πάλι νά πέσῃ στὸν θρόνο της. Ἀπελπισμένη ἡ Θεὰ μένει αὔπνη καὶ ἀποθνήσκει κατὰ τὸν τρόπο τῶν Θεῶν, γιὰ νά ξαναζητήσῃ. Ὁ θάνατός της ἐπαναφέρει τὸ σκότος καὶ οἱ μυσταγωγοὶ ὁδηγοῦν πλέον τοὺς μύστες ἐξω, ὅπου ἀποβάλλουν τὸ δέρμα τῆς δορκάδος καὶ ἀφοῦ λουστοῦν περιβάλλονται μὲ λευκὸ χιτῶνα.

Ἐπειτα ὁδηγοῦνται στὸν κατάφωτο ναό, ὅπου τοὺς ὑποδέχεται ὁ ἀνώτατος ἱεροφάντης μὲ στολὴ χρώματος πορφυροῦ. Διέρχονται ἐμπροσθέν του κατὰ σειρά, αὐτὸς θραύει τὴν σφραγίδα, ἡ ὁποία συγκρατεῖ τὴν κίστη καὶ ἐξάγοντας προσφέρει στὸν καθένα ἀπὸ ἓνα αὐγὸ, ἓνα πευκόμηλο (κουκουναρί) καὶ ἓναν χάλκινο ὄφι. Τὰ σύμβολα αὐτὰ συμβολίζουν τὴν ζωὴ, ἡ ὁποία σὲ λανθάνουσα κατάσταση ἀρχικά κάτω ἀπὸ τὸ κέλυφος τοῦ αὐγοῦ φθάνει στὴν κατάσταση τοῦ ὠρίμου καρποῦ γιὰ νά ἐξαπολύσῃ σπόρους καὶ ἐν τέλει κυκλοφορεῖ ἐλεύθερα ὅπως ὁ ὄφις. Ἦδη οἱ μύστες δύνανται νά προαχθοῦν σὲ ἐπόπτες ἢ θεατές.

Ἡ Περσεφόνῃ ἐμφανίζεται ἐκ νέου καὶ ὁδηγεῖται ἀπὸ τὸν Διόνυσο καὶ τὴν Δήμητρα ἐνώπιον τοῦ Διός, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Πλούτων προσέτρεξε ζητώντας τὴν γυναῖκα του, ἐνῶ ἡ Δήμητρα ἐπιμένει νά τὴν κρατήσῃ ὀριστικῶς κοντὰ της. Καὶ τὰ δύο μέρη ὑποστηρίζουν τίς ἀπόψεις τους ἐνώπιον τοῦ ἱεροφάντου, ὁ ὁποῖος παριστᾷ τὸν πατέρα τῶν Θεῶν. Ἡ ἐκδοθεῖσα ἀπόφαση παραχωρεῖ τὴν Περσεφόνῃ στὴν Δήμητρα κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς βλαστήσεως τῆς γῆς. Μόλις ὅμως φθάσῃ ὁ χειμῶνας, ὁ Πλούτων ἀναλαμβάνει τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ὑποχρεοῦται νά παρακαθήσῃ στὸν θρόνο του, κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ πένθους τῆς φύσεως. Ὑμνοι πρὸς τιμὴν τῶν Θεῶν θέτουν τέρμα στίς ἐορτές τῆς ἑκτῆς ἡμέρας.

Κατὰ τίς δύο μετέπειτα ἡμέρες γίνονται ἐορτές καὶ ἀγῶνες, τὴν δὲ ἐνάτη ἡμέρα τὸ ἐπίσημο κλείσιμο τῶν Μεγά-

λων Μυστηρίων. Δύο μεγάλα δοχεῖα γεμισμένα μὲ νερὸ εἶναι ἐναποτεθειμένα στὸ ἀνατολικὸ καὶ δυτικὸ μέρος τοῦ Ναοῦ, τὰ ὁποῖα κατόπιν ὕμνων καὶ προσευχῶν ἀνατρέπονται, καὶ τὸ νερὸ ποὺ χύνεται σκορπίζει πρὸς Ἀνατολὴ καὶ Δύση τὴν εὐλογημένην ἐπίδραση τῶν θεῶν μυστηρίων τῆς Ἐλευσίνος. Σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο τερματίζονταν οἱ κοινές μῆσεις καὶ οἱ μύστες εἶχαν τὸν βαθμὸ τοῦ Ἐπόπτου, χωρὶς ὅμως νά ὑποπτεύωνται τὴν ὑπαρξὴ τῆς ὑπερτάτης μῆσεως.

Πράγματι, σπάνιοι καὶ ἐξαιρετικῶς ἐκλεκτοὶ μύστες ἐτύγχαναν τῆς ὑπερτάτης μῆσεως, διὰ τῆς ὁποίας ἐξομοιώνοντο ὁ ἄνθρωπος μὲ τοὺς Θεοὺς⁹⁶. Μόνον οἱ ἐπόπτες, στοὺς ὁποίους μὲ τὴν ἐξοχὴ ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματος εἶχε παντελῶς ἐκλείψει ἡ ἐπίδραση τῶν αἰσθήσεων, ἐκεῖνοι δηλαδὴ στοὺς ὁποίους εἶχε ἀπολύτως ἐπικρατήσῃ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ θεία ἐκείνη οὐσία τοῦ ἀνθρωπίνου ὁργανισμοῦ, μόνον ἐκεῖνοι ἐτύγχανον τῆς ἀποθεώσεως.

Ἡ ἀνωτέρω φανταστικὴ ἀναπαράσταση τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἔχει μὲν ἱστορικὴ ἀκρίβεια καὶ ἀκολουθεῖ τὰ ἱχνη τῶν γραπτῶν μνημείων, ἀλλὰ ἔχει πολλές παρεμβολές ρομαντικῆς ἐμπνεύσεως, εἰκόνες ποιητικῆς πού ψαῖουν τὴν μυθοπλασία καὶ ἐλεύθερες λυρικές ἐξάρσεις, ὥστε νά μὴ μπορούμε νά τὴν θεωρήσουμε τελείως αὐθεντικὴ. Ἡ σαφήνειά της εἶναι τὸ κυριώτερο μειονέκτημα στὴν διήγησή, ἀλλὰ στὸ σύνολο, ὑπάρχει ἡ ἀληθοφανὴς ἰδέα τῶν μυστηρίων.

Ὡς ἐνὸραση εἶναι θαυμάσια, ἀλλὰ ὡς ἱστορικὴ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νά ἀντέξῃ σὲ τυχόν ἐπικρίσεις.

Ἄλλωστε, ἡ ἐνορατικὴ ἀφήγησις ἐμπνέεται πάντοτε ἀπὸ τὴν θέρη τῆς πίστωσης καὶ ὑψώνεται σὲ ὑπερβολικὴς σφαῖρες, οἱ ὁποῖες ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὸ ἐδαφίαιό ἐπίπεδο τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς λογικῆς. Πίστη καὶ λογικὴ εἶναι δύο ἰδεατές παράλληλες, οἱ ὁποῖες προεκτείνόμενες ἐντὸς τοῦ πεπερασμένου οὐδέποτε συναντῶνται διότι τὸ σημεῖο τῆς συναντήσεώς τους βρίσκεται στὸ ἀπειρο, στὴν ὑπερτάτη βαθμίδα τῆς μαγείας⁹⁷. Ἐκεῖ βρίσκεται τὸ κλειδί τοῦ μεγάλου ἀπορρήτου τῆς σχέσεως τοῦ ἀοράτου ἀρχικοῦ αἰτίου μὲ τὸ αἰσθητὸ αἰτιατό.

Τὸ ἀπόρρητο τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, ὅπως προελέχθη, ἦταν ἀπαραβίαστο. Οἱ γυναῖκες ἔστω καὶ μνημένες στὰ Θεσμοφόρια, κατὰ τὸν F.T.B. CLAVEL, ἀπεκλείοντο ἀπολύτως. Ἐν τούτοις, κάποτε ὁ ἄρχων βασιλεὺς Δημήτριος ἐνθαρρύνθηκε ἐξ αἰτίας τῆς παρεχομένης σὲ αὐτόν προστασίας τοῦ Ἀντιγόνου, τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, καὶ τοποθέτησε κάθισμα γιὰ τὴν Ἀρισταγόρη, τὴν ἐρωμένην του, πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος, κατὰ τὴν διάρκεια τῶν τελετουργιῶν τῆς μῆσεως στὰ μυστήρια, ἀπειλώντας ὅτι θὰ τιμωροῦσε ὁποιοδήποτε ἀντετίθετο στὸ ἐπιχειρήμα του.

Πρὶν τὸν θάνατό τους οἱ Ἀθηναῖοι ὑποχρεοῦνταν νά μνηθοῦν στὰ Ἐλευσίνια μυστήρια⁹⁸ ἐπίσης μπορούσαν καὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία νά λαμβάνουν μέρος στίς κοσμικὲς τελετές τῶν Ἐλευσινίων.

Ἀρχικά ἡ μύση γινόταν δωρεάν, ἀλλὰ οἱ κρατικὲς ἀνάγκες δὲν ἐπέτρεψαν στὴν συνέχεια νά διατηρηθῇ τὸ ἔθιμο αὐτό. Ἐπὶ Ἀριστογείτονος καθιερώθηκε διὰ νόμου ἡ ὑποχρεωτικὴ καταβολὴ χρηματικοῦ ποσοῦ γιὰ νά ἐπιτραπῇ ἡ μύση.

Στὴν Ρώμῃ τὰ κατασχόμενα ἀπὸ ἐνόχους ἀδικημάτων καθὼς καὶ τὰ πρόστιμα ἀφιερώνονταν στὴν Δήμητρα.

ΞΗΜΕΙΑ ΠΑΡΑΚΜΗΣ ΤΩΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Ἐκτός τοῦ ἀνωτέρω περιστατικοῦ ποὺ ἀναφέρει ὅτι ὁ Δημήτριος ἀπαίτησε νά παραστῇ ἡ ἐρωμένη του, Ἀρισταγόρη, κατὰ τὴν τέλεση τῶν τελετουργιῶν τῶν μῆσεων, ἄλλο ἱστορικὸ γεγονός μαρτυρεῖ ὅτι ἡ αὐστηρότητα τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων χαλάρωσε. Ὁ ἴδιος ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, ὁ ὁποῖος ἐξεδίωξε τὸν Κάσσανδρο ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, προτοῦ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀθῆνα ἔγραψε ὅτι εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπάνοδό του ἀξίωσε νά κατηχηθῇ πλήρως ἀπὸ τῶν Μικρῶν μέχρι καὶ τῶν ἐποπτικῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, δηλαδὴ μέχρι τῆς τελευταίας ἀποκαλύψεως. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπιτρεπόταν, οὔτε ὑπῆρχε κανένα προηγούμενο γεγονός, διότι τὰ Μικρὰ Μυστήρια ἐτελοῦντο κατὰ τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα, τὰ δὲ Μεγάλὰ κατὰ τὸν Βοηδρομιῶνα.

Ἡ ἐπιθυμία ὅμως τοῦ Δημητρίου ἦταν ἐπιτακτικὴ. Καὶ τότε ἐπακολούθησε συμβιβαστικὴ πράξη ταπεινώσεως καὶ γελοιοποιήσεως τῶν Μυστηρίων. Πρὸς συνδιαλλαγὴ μὲ τὸν νικητὴ Μακεδόνα, οἱ ἐλληνικὲς ἀρχές ἐξέδωσαν ψήφισμα μὲ τὸ ὁποῖο μετονόμασαν Ἀνθεστηριῶνα τὸν μῆνα τὸν ὁποῖον διέτρεχαν ὅταν ἐπέστρεψε ὁ Δημήτριος, ἀφ' ὅτου ὅμως μνηθῆκε στὰ Μικρὰ Ἐλευσίνια, ἐξέδωσαν ἄλλο ψήφισμα μετονομάζοντας τὸν μῆνα Βοηδρομιῶνα⁹⁹ γιὰ νά μνηθῇ στὰ Μεγάλὰ Μυστήρια¹⁰⁰.

Ὅμως δὲν κακοποιήθηκε μόνον τὸ ἡμερολόγιο, χάρις στὴν δειλὴ αὐτὴ φιλοφροσύνη, ἀλλὰ παραβιάσθηκαν καὶ οἱ χρονικὲς περίοδοι τῶν μῆσεων καθὼς καὶ οἱ κανονισμοί.

Ἡ πρώτη αὐτὴ προσβολὴ τῶν θρησκευτικῶν κανόνων τῆς Ἐλευσίνος, ἀπετέλεσε καὶ προηγούμενο. Ἀπὸ τότε παραβιάζονταν χάριν τῶν ἀπαιτούντων νικητῶν.

Ἐν τούτοις, ἡ φήμῃ τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ὑπῆρξε μεγάλη, παρ' ὅτι ὁ Πλάτων μὲ ἀγανάκτηση περιέγραφε ὅτι γινόταν ἐκμετάλλευση ἀπὸ τοὺς λειτουργοὺς τῶν ἐν γένει ἐπικρατούντων στὴν Ἀθῆνα μυστηρίων, οἱ ὁποῖοι παραχωροῦσαν φυλακτὰ, ἱερὰ βιβλία καὶ τελοῦσαν θυσίες στίς οἰκίες τῶν πλουσίων πρὸς ἐξαγορὰ ἁμαρτιῶν¹⁰¹ ἐπὶ ἀμοιβῇ.

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ σημεία αὐτὰ τῆς παρακμῆς, τὸ γόητρο παρέμεινε ὑψηλό. Οὔτε ἡ ἀπορροὴ τῶν αἰώνων, οὔτε οἱ πολιτικὲς περιπέτειες, οὔτε ὁ μαρασμός τοῦ θρησκευτικοῦ ζήλου κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἦταν ἱκανὰ νά ἀραιώσουν τίς τάξεις τῶν συρρεόντων κατ' ἔτος στὴν Ἐλευσίνια καὶ ὑποβαλλομένων σὲ μύση σὲ αὐτήν.

Ἀκόμη καὶ ἡ ἐξάπλωση τοῦ χριστιανισμοῦ δὲν ἦταν ἱκανὴ νά ρίξῃ στὴν ἀφάνεια τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος, διότι ὅσο μικρότερος ἀπέβαινε ὁ ἀριθμὸς ὅσων ἐπέμεναν στὴν ἐθνικὴ θρησκεία, τόσο περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς φιλοτιμοῦνταν νά μνηθοῦν στὰ Ἐλευσίνια μυστήρια¹⁰² καὶ νά ἐξασφαλίσουν γιὰ τοὺς ἴδιους τὴν αἰώνια ζωὴ, ὅπως ὑποσχόταν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία στοὺς ὁπαδοὺς της, μετὰ θάνατον.

Οἱ χριστιανοὶ Βησιγόθοι κατὰ τὴν ἐπιδρομὴ τους τὸ 396 μ.Χ. στὴν Ἑλλάδα, κατέστρεψαν τὸ ἱερὸ τῆς Ἐλευσίνος καὶ φόνευσαν τὸν Ἰλάριο, τὸν τελευταῖο ἱεροφάντη τῶν μυστηρίων. Τότε ἦταν κλειστό τὸ ἱερὸ καὶ ὁ ἱεροφάντης ἐξω ἀπὸ αὐτό, διότι διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Θεοδοσίου το 381 μ.Χ. καταργήθηκε ἡ τέλεση Ἑθνικῶν ἐορτῶν καὶ θυσιῶν τῶν Ἐλευσινίων καὶ τὰ μυστήρια εἶχαν πλέον ἀπαγορευθῇ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΛΩΝ ΑΥΤΩΝ

Τὰ Ἐλευσίνια Μυστήριαμποροῦν νά ἐρμηνευθοῦν ὑπὸ δύο μορφές, τὴν ἀγροτικὴ ἢ φυσιογραφικὴ καὶ τὴν ἐσχατολογικὴ. Ἡ πρώτη μορφή ἐρμηνείας ἀπορρέει ἀπὸ τίς παραστάσεις ποὺ ἐκτυλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μουμένων ἐνῶ ἡ δευτέρη ἀπὸ τίς ψυχικὲς καὶ νοητικὲς διεγέρσεις αὐτῶν, οἱ ὁποῖες σχετίζονται μὲ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος.

Κατὰ τὴν πρώτη ἐρμηνεία ἡ Δήμητρα, θεότητα πελασγικῆς καταγωγῆς, ἐνσαρκώνει τὴν γονιμότητα τῆς γῆς καὶ εἶναι χθόνια¹⁰³. Εἶναι ἡ Γῆ - Μήτηρ ἢ ἡ Δημήτηρ¹⁰⁴. Ἡ Κόρη της εἶναι ἡ δύναμη τῆς βλαστήσεως, ἡ ὁποία ἀνέρχεται στὸ φῶς ἀπὸ τοὺς ὑποχθόνιους τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνοιξεως γιὰ νά δώσῃ τὴν χαρὰ τῆς εὐφορίας τῆς φύσεως, νά μείνῃ μὲ τὴν μητέρα της γῆ, δίνοντας στοὺς ἀνθρώπους τὰ δῶρα της καὶ νά κατέλθῃ πάλι τὸν χειμῶνα στὰ ὑποχθόνια καταλείποντας τοὺς καρπούς πρὸς συγκομιδῇ. Ἐπανερχεται στὸν σύζυγό της τὸν Ἄδη προσωρινῶς γιὰ νά μισθῇ μετ' αὐτοῦ καὶ νά τὸν ἐγκαταλείψῃ καὶ πάλι ἀνερχομένη στὴν ζωὴ γιὰ νά ἐπαναλάβῃ τὸ ἔργο της. Μία ἀέναη ἐποχιακὴ μεταλλαγὴ ἐκφράζουσα τὸν κύκλο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τῆς φύσεως!

Πολλοὶ ἐρμηνευτὲς διαχωρίζουν τὴν προσωπικότητα τῆς Κόρης ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τῆς Περσεφόνης διότι, κατ' αὐτοὺς, ἡ μὲν Κόρη, Θεὰ τῆς βλαστήσεως, εἶναι κόρη τοῦ ἰδίου χαρακτήρος πρὸς τὴν μητέρα της, ἐνῶ ἡ Περσεφόνῃ ἔχει διαφορετικὸ τύπο ὡς βασίλισσα τοῦ Ἄδῃ. Ἐν τούτοις, τόσο στὴν Ἐλευσίνια ὅσο καὶ στὴν Σικελία οἱ δύο αὐτές προσωπικότητες ταυτίζονται καὶ στὸν ὁμηρικὸ ὕμνο καὶ σὲ αὐτόν τοῦ Ὀβιδίου.

Πράγματι, πρόκειται περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς θεοποιουμένης δυνάμεως ἡ ὁποία καλλωπίζει τὰ ἐπιχθόνια (γῆινα) καὶ ἀποσυρομένη στὰ ὑποχθόνια (ὑπόγεια), ἔχει τὴν βασιλικὴ ἰσχὺ της. Ἄν καὶ ἡ μορφή τοῦ συζύγου της Ἄδῃ-Πλούτωνος (τοῦ ὁποίου ναὸς λατρείας βρισκόταν στὴν Ἐλευσίνια), παρυσιάζεται σκληρὴ ὡς βασιλέως τοῦ Ἑρέβους, ἐν τούτοις, ἐκεῖνος εἶναι ὁ εὐεργετικὸς φίλος ποὺ συγκροτεῖ τὴν Περσεφόνῃ παρ' ἑαυτῷ κατὰ τὴν κατάβασή της, γιὰ νά τὴν ἀφήσῃ πάλι νά ἀνέλθῃ καὶ νά παράσχῃ τίς ἀγαθὲς δυνάμεις, τίς ὁποῖες περικλείει στὰ ἔγκατά της ἡ γῆ. Καὶ γιὰ νά ὑπάρξῃ ἀρμονικὴ ἡ παροχὴ τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν ὥστε νά μὴ διαφύγουν διὰ παντός, προτρέπει τὴν Περσεφόνῃ ἢ εὐμενὲς ἀγνοεῖ τὴν βρώση τῶν σπόρων τοῦ καρποῦ τῆς ροδιᾶς, ἡ ὁποία καρποφορεῖ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπανόδου τῆς συζύγου του παρ' ἑαυτῷ (Σεπτέμβριο πρὸς Ὀκτώβριο) ὑπενθυμίζοντας τὴν δοθεῖσα ὑπόσχεσή της περὶ ἐπιστροφῆς.

Ἡ μητέρα της, Δήμητρα, εἶναι κυρία τῆς ζωοδώρου πνοῆς τῆς γῆινης θερμότητος (ὅπως θεωρεῖται καὶ στὰ Καβείρια μυστήρια) καὶ μέσῳ αὐτῆς δύναται νά καταστήσῃ τὴν θνητὴ ὄντοτητα, ἀθάνατη. Τὴν θερμαντικὴ τῆς δύναμη ἀποκαλύπτει συμβολικῶς στὸν ὁμηρικὸ ὕμνο ὅταν καλύπτῃ τὸν γιό τῆς Μεταναίφρας μὲ πῦρ γιὰ νά τὸν καταστήσῃ ἀθάνατο.

Γιὰ νά βρῇ ὅμως τὴν ἀπαχθεῖσα κόρη της, ἔχει ἀνάγκη νά διαφωτισθῇ ἀπὸ τὸν Ἥλιο, ὁ ὁποῖος τὴν βοηθεῖ στὴν προσπάθειά της. Ἔτσι ἡ γῆινη θερμότητα βοηθεῖται ἀπὸ τὴν οὐράνια γιὰ νά ἐπαναφέρῃ τὴν βλάστηση, τὴν ὁποία οὔτε οἱ λαμπάδες καὶ οἱ πυρσοὶ, δηλαδὴ τὰ λάμποντα ἄστρα, οὔτε τὸ φῶς τῆς Ἑκάτης-Σελήνης δύνανται νά ἐπαναφέρουν στὴν ζωὴ.

Κατά τήν εἰσοδὸς τῆς στὸν οἶκο τοῦ Κελεοῦ ἡ Δήμητρα ἀκτινοβολεῖ μέ τήν θεία λάμψη τῆς ἀφοῦ ἀποκαλύψη τήν θεία ὀντότητά της, ἀποβάλλοντας τὰ καλύμματα τοῦ γήρατος. Εἶναι ἡ γῆ, ἡ ὁποία ἀκτινοβολεῖ τήν γόνιμη θερμότητά της ἀποβάλλοντας τὰ γηρασμένα σύνδρομα τῆς χειμερινῆς ἀνασχέσεως τῆς γονιμότητος.

Κατὰ τόν BRILIANT ἡ ὑπὸ ἀνθρωπίνη μορφή Θεά τοῦ ὀμηρικοῦ ὕμνου ἀνέκυψε βραδέως ἀπὸ κάποια θεϊκή μορφή, ἀόριστη καὶ μυστηριώδη, ἀπὸ τὸ πνεῦμα δηλαδὴ τῆς γῆς, τήν ἀφθονη βλαστική δύναμη.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τίς ἄλλες Θεές ἡ Δήμητρα οὐσιαστικά εἶναι Θεά εἰρηνική. Τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικὸ εἶναι ἡ καλwsύνη καὶ οἱ φροντίδες τῆς γιὰ τήν ἀνθρωπότητα. Ἐφευρίσκει καὶ προστατεύει ὅ,τι μπορεῖ νά κάνῃ γλυκύτερη καὶ εὐτυχέστερη τὴν ζωὴ¹⁰⁵.

Τὴν κόρη τῆς Περσεφόνη τὴν γέννησε ἀφ' οὗτο ἐξαπατήθηκε ἀπὸ τὸν Δία, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταμορφωθῇ σέ ταῦρο καὶ συνεμίχθη μαζί του¹⁰⁶. Βιάσθηκε ὁμως καὶ ἀπὸ τὸν Ποσειδῶνα. Ἔτσι ἡ δύναμή της ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ θαλάσσια ὕδατα, ὅπου ὑφίσταται ἡ δύναμη τῆς βλαστήσεως. Ἐρωτεύθηκε τὸν πλανώμενο στὰ δάση Ἰασίωνα καὶ τὰ μαλλιά της περιπλέχθηκαν μέ τοὺς στάχεις. Ἔτσι ἡ γεωργία προχωρεῖ πρὸς τίς παρθένες περιοχές τῶν δασῶν καὶ ἀποδίδει τὴν εὐεργετική σοδειά γιὰ τοὺς γεωργούς καὶ τὸν Πλοῦτο, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἔνωσή της μέ τὸν Ἰασίωνα¹⁰⁷. Καταράσθηκε τὸν Ἑρυσίχθονα διότι προέβη σέ ἀσκοπη ὕλοτομία δρυὸς καταστρέφοντας τὸ εὐεργετικὸ ἔργο της καὶ τοῦ ἐπεφύλαξε θάνατο νά κατατρώγῃ τὰ πάντα μέχρι καὶ τίς ἴδιες τοὺς τίς σάρκες.

Οἱ ἀγῶνες τῆς Ἑρᾶς Ἀρόσεως¹⁰⁸ στὸ Ράριο πεδίο ἦσαν ἐορτές ἀφιερωμένες στὴν Δήμητρα. Κατὰ τὴν διάρκεια αὐτῶν ὁ ἱερεὺς ὑποδυόμενος τὸν Τριπτόλεμο ὄργανε συμβολικῶς τὴν γῆ καὶ ἐπεδείκνυε τοὺς στάχεις σιταριοῦ καὶ κριθαριοῦ τῆς συγκομιδῆς (τὸ ἴδιο συμβολικῶς παριστάνετο καὶ στὴν ἱερογαμία τοῦ ὑπάτου βαθμοῦ τῆς μυήσεως στὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια μέ τὴν ἐπίδειξη τοῦ γόνου βριμοῦ στάχως). Ἀλλες ἐορτές ἀγροτικές ἦσαν τὰ Χλόεια, ἐορτές τῆς βλαστήσεως, τὰ Καλαμαῖα μέ εὐχαριστήριες τελετές κατὰ τὸν σχηματισμὸ τοῦ καλάμου τοῦ σίτου καὶ τὰ Ἀλῶα κατὰ τὴν ὥριμανση τῶν στάχων ὅπου ἐξυμνεῖτο ἡ γονιμοποιὸς εὐεργετική πρόνοια τῆς Θεᾶς γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Ἡ γονιμοποιὸς εὐεργετική πρόνοια γιὰ ὅλα τὰ ζῶντα ὄντα συμβολιζόταν στὰ Θεσμοφορία μέ γεύματα μεταξὺ τῶν γυναικῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα προσφέρονταν γλυκίσματα πού ἀναπαριστοῦσαν τὰ ὄργανα καὶ τῶν δύο φύλων καὶ ἐπιτρέπονταν ἄσμενες φράσεις.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἡμερομηνίες τῆς τελέσεως τῶν Μικρῶν καὶ Μεγάλων μυστηρίων ἀντιστοιχοῦν πρὸς τίς ἐποχές τῆς ἰσημερίας, δηλαδὴ τῆς εἰσοδόου τοῦ ἡλίου στὸ βόρειο ἡμισφαίριο καὶ τῆς ἐξόδου του πρὸς τὸ νότιο.

Εὐνοοῦμενος τῆς Δήμητρας, ὅπως εἶδαμε, ἦσαν ὁ Τριπτόλεμος, ὁ ὁποῖος ταυτιζόταν μέ τὸν Δημοφῶντα ἢ, κατ' ἄλλη ἐκδοχή, ὁ γιὸς τοῦ Διαύλου ἢ Δισαύλου¹⁰⁹, πρῶτος ἱερεὺς τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων. Αὐτός, μετὰ ἀπὸ διαταγὴ τῆς Δήμητρας, ἐπιβιάσθηκε σέ ἄρμα πτερωτό, συρόμενο ἀπὸ ὄφεις καὶ διέτρεξε ὅλη τὴν γῆ σπεύροντάς την. Σέ διάφορα ἀγγεῖα εἰκονίζεται νά παραλαμβάνῃ ἀπὸ τίς Θεές σπόρους γόνιμους καὶ τὸν κυκεῶνα, ἐνῶ κρατᾷ στάχυα στὰ χέρια του. Ἐάν δεχθoῦμε ὅτι οἱ ὄφεις συμβολίζουν τοὺς αὐλακες τῶν ἀγρῶν, ἡ ἀνωτέρω παράσταση δὲν χρῆζει περαιτέρω ἐρμηνείας.

Ἀπὸ ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἐξηγεῖται ἡ μεγάλη ἔκταση τῆς λατρείας τῆς Δήμητρας στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρώμη, ἡ ἀπειρία τῶν ἱερῶν καὶ ναῶν της, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ τεραστία ἐπίδραση τῶν ἐορτῶν τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων στὸ πλῆθος.

Ἡ παρεμβολὴ τῆς θεότητος τοῦ Ἰάκχου στὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια εἶναι μεταγενέστερη καί, κατὰ κάποιον τρόπο, ἐμβόλιμη στὴν σφαῖρα αὐτῶν. Ἐχει προέλευση Ὀρφική καὶ ἀφετηρία στὰ Μυστήρια τοῦ Διονύσου Βάκχου μέ τὸν ὁποῖο ταυτίζεται. Θεὸς καὶ αὐτὸς τῆς γονιμότητος, τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν ζυμώσεων τοῦ οἴνου, ἀγροτικῆς προελεύσεως, εἶναι κύριος τῆς θερμότητος τοῦ προϊόντος ἐκείνου, τὸ ὁποῖο μέσῳ τοῦ λανθάνοντος πνεύματος (οἶνοπνεύματος) συγχύζει τὴν ἀνθρώπινη σκέψη καὶ τὴν ἐκτρέπει ἀπὸ τὴν σφαῖρα τῆς πραγματικότητος. Γι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται αὐτὸς ὁδηγὸς τῶν πομπῶν καὶ ποδηγέτης στὴν πορεία τῶν ὑποψηφίων πρὸς τὸ ἱερό τῆς μυήσεως. Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸ περιστατικὸ τῶν ἀστείων τῆς Ἰάμβης ἢ Βαυβοῦς θίγει τὰ ἀπόκρυφα ὄργανά της, ἀναγόμενος στὴν παιδική του ἀφέλεια πρὸς τὴν πηγὴ τῆς γονιμότητος στὴν πανίδα τῶν ὄντων.

Αὐτὰ ἀπὸ φυσιογραφικῆς καὶ ἀγροτικῆς ἐρμηνευτικῆς ἀπόψεως.

Κατὰ τὴν δευτέρη ἐσχατολογικὴ ἐρμηνεία διαπιστώνεται γενικῶς ὅτι στὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια δὲν ὑφίσταται πάγιος θρησκευτικὸς δογματισμός. Καθένας ἀπὸ τοὺς μυοῦμένου ἐρμήνευε τὰ ἀλληγορικὰ θεάματα καὶ τίς δραματικές παραστάσεις, σύμφωνα μέ τὴν ψυχικὴ του διάθεση καὶ τίς ἰδέες τίς ὁποῖες ἔφερε.

Εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι οἱ Ἐπικούρειοι δὲν γίνονταν δεκτοὶ στὰ Μυστήρια. Διάφορα ρεύματα ὑποψηφίων πρὸς μύηση διασταυρῶννται στὰ Ἐλευσίνια. Θρησκευόμενοι, φιλοσοφῶντες, σοφιστικῶς πεπαιδευμένοι καὶ διαπρέποντες στίς τέχνες καὶ τίς ἐπιστῆμες ἐπιζητοῦσαν τὴν μύηση μένοντες ἱκανοποιημένοι ἀπὸ αὐτήν. Ἀνώτατοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἡγέτες θεωροῦσαν τιμὴ τους νά ἀποβοῦν μύστες. Πάντες δὲ ἔμειναν εὐχαριστημένοι.

Ὁλβιος, δηλαδὴ εὐτυχισμένος, λέει ὁ Πίνδαρος, εἶναι ὁποιος πεθάνῃ ἀφοῦ δῇ αὐτά. Ψυχικὴ ἱκανοποίηση, ἡρεμία, ἀπουσία σκεπτικισμοῦ προέκυπταν κατὰ τὴν διαδρομὴ τοῦ μύστου ἀπὸ τὴν ζωὴ πρὸς τὴν φρίκη τοῦ θανάτου μέ τέρμα τὴν πνευματικὴ γαλήνη καὶ εὐτυχία μετὰ τὴν τελετὴ καὶ μέ ἐνισχυμένη τὴν προσδοκία τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Καὶ αὐτὸ διότι στὰ Ἐλευσίνια ὁ θάνατος δὲν παριστάνεται ὡς κατάπαυση καὶ καταστροφὴ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀλλὰ ὡς στροφή πρὸς ἄλλη ζωὴ, καλύτερη καὶ τελειότερη.

Στίς μυστηριακές τελετουργίες τῆς Ἐλευσίνιος διαφαίνεται μία ἐνότητα θείας ἐνεργείας μέσῳ τῆς γεννήσεως, τοῦ πάθους, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς τῶν πρώτων μετὰ Χριστὸν αἰώνων τὰ καταπολεμοῦν καὶ τὰ δυσφημίζουν ὅτι διαστρεβλώνουν τὴν γνήσια θρησκευτικὴ ἀποκάλυψη.

Ἡ ἐννοια τῆς κρίσεως καὶ τῆς ἀνταποδόσεως κυριαρχοῦσε στὰ Ἐλευσίνια καὶ ἀποτελοῦσε βίωμα στοὺς μυηθέντες:

Ἔχετε μυηθῇ, εἶδατε τὰς ἱεράς τελετάς τῶν δύο Θεαινῶν, ἔλεγε στοὺς δικαστές του ὁ Ἀνδοκίδης, ὁ ὁποῖος κατηγορήθηκε γιὰ ἀσέβεια πρὸς τὰ μυστήρια, *γνωρίζετε, λοιπόν, νά τιμωρῆτε τοὺς ἀσεβεῖς καὶ νά σώζετε ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἀδικήσει*.

Ὡς συμπερασματικὸ ἐπιστέγασμα, ὁ σοφὸς P. Foucart ἀναγράφει γιὰ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια:

Ἰδοῦ, λοιπόν, κατὰ τὴν γνώμην μας τὸ νόημα τῶν μυστικῶν δραμάτων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἱερατεῖον τῆς Ἐλευσίνος παρίστανε κατὰ τὰς ἱεράς ἀγρυπνίας. Ἀνανέωναν μέ πολὺν ρεαλισμὸν τὰ δύο σημαντικώτερα γεγονότα τῆς ζωῆς τῆς Δήμητρας, τὰ δύο μεγαλύτερα δῶρα τῆς Θεᾶς: τὴν γεωργίαν καὶ τὴν μύησιν. Ἐπειδὴ, ὁμως, τὰ ἀποτελέσματα τῆς θείας δράσεως ἐξηνεμίζοντο μέ τὴν πάροδον τοῦ ἔτους, ἦτο ἀπαραιτητὸν νά ἀνανεῶνωνται διὰ περιοδικῆς ἐπαναλήψεως ταύτης. Τὰ δύο δράματα ἦσαν οὐσιαστικαὶ τελετουργίαι τῶν μυστηρίων. Ἐγκατάλειψις των ἢ οἰαδήποτε ἀμέλεια περὶ τὴν ἐκτέλεσιν των, ἐπιστεύετο ὅτι θά εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μείωσιν τῆς θείας ἐπιρροῆς καὶ συνεπῶς τὴν ἀπώλειαν τῶν πλεονεκτημάτων τὰ ὁποῖα ἡ Δήμητρα εἶχε δωρήσει εἰς τὴν Ἐλευσίναν καὶ διὰ τῆς Ἐλευσίνος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Δι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἐκπληκτικόν ὅτι, παρὰ τὴν ἀναχρονιστικὴν μορφήν των καὶ τὸν ἐνοχλητικὸν ρεαλισμὸν των, τὸ ἱερόν των δύο Θεῶν ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνα καὶ μέχρι τῶν τελετουργικῶν δραμάτων: τῆς ἀρπαγῆς τῆς Κόρης καὶ τῆς ἐνώσεως τῆς Δήμητρος μετὰ τοῦ Διός.

Ὁ P. Decharme σαφῶς λέει ὅτι *ἡ πηγὴ πάσης βλαστῆσεως καὶ πάσης ζωῆς εἶναι ὁ τάφος τῶν ὄντων*. Οἱ θεότητες ὅλων τῶν θρησκειῶν κρατοῦν γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ζηλοτύπως τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον. Στούς ἀνθρώπους καὶ τοὺς μεγάλους μύστες ἀπόκειται νά τὸ διερευνήσουν καὶ νά τὸ ἐρμηνεύσουν σαφῶς. Ἐάν τὸ ἐπιτύχουν, ἀνέρχονται στὸν ὑπάτο βαθμὸ τῆς θεουργίας.

Σχόλια:

1. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀσχολήθηκαν οἱ Crouyor, Vos, Lobeel, Orfrice, Muller, Velcker, Freller, Jerard, Guigniot, Alfred, Laury, Decharme, Waldemar von Uxkull, Wirth, Foucart de Joung, Clement, Rohde, Lecrivain, Kern, Leipold, Diehl, Magnien, Ersch, Cruber, F.T.B. Cleveland, Ed. Schure, οἱ Ἕλληνες Α. Κουρτίδης καὶ Κ. Κουρουγιώτης καθὼς καὶ τὰ λήμματα ἐγκυκλοπαιδείων ἐλληνικῶν καὶ ξένων.
2. F.T.B. Clavel Histoire pittorchesque des societies Scoretes.
3. P. Decharm Ἑλληνικὴ Μυθολογία.
4. Guigniot.
5. Ὁδύς. ψ 196, Σοφοκλέους Ἀντιγόνη.
6. Ὁ Ὀρίδιος ἀναφέρει: Ἦταν ἡ ἐπέτειος τῶν ἐορτῶν τῆς Δήμητρας κατὰ τίς ὁποῖες οἱ γυναῖκες, φορῶντας ἐνδύματα λευκά μέ ἀπαστράπτουσα λευκότητα, προσέφεραν στὴν Θεά τὰ πρωτόλεια, δηλαδὴ τοὺς πρώτους καρπούς τοῦ θερισμοῦ. Οἱ γυναῖκες αὐτές ἐπὶ ἐννέα ἡμέρες ἀγνοοῦσαν τὴν Ἀφροδίτη, τίς ἡδονές τίς ὁποῖες καταδικάζει ὁ ἀσκητισμός. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος γράφει: *Γιὰ τίς μυστικές τελετές τίς ὁποῖες οἱ Ἕλληνες καλοῦν Θεσμοφορία, οφείλω νά τηρήσω θρησκευτικὴν σιγὴν, ἐξαιρουμένων φυσικῶς τῶν σημείων, γιὰ τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπεται νά ὁμιλοῦμε. Οἱ κόρες τοῦ Δαναοῦ μετέφεραν τίς τελετές αὐτές ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καὶ τίς διδάξαν στοὺς Πελασγούς*.
7. Κατὰ τὸν ὀμηρικὸ ὅμως ὕμνο, ἡ Ἰάμβη καὶ ἡ Βαυβὼ ἦταν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο, ἐπίσης στὰ Ὀρφικά ἢ Βαυβὼ καὶ ἡ Ἰάμβη ταυτίζονται, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴ παρουσιάζονται ὡς δύο πρόσωπα.
8. Τὴν ἡμέρα τὴν ἀφιερωμένην στὴν νηστεία οἱ μυημένες ἀφῆναν φωνές ὀξείες, γοερές καὶ πένθιμες, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ τίς ἐορτές τῆς Ἰαίδος. Συνόδεuan στὸ πρυτανεῖο τὸ καλῶς φερόμενο ἐπάνω σέ ἄμαξα, ἡ ὁποία συρόταν ἀπὸ τέσσερις λευκοὺς ἵππους καὶ περιστοιχιζόταν ἀπὸ παρθένες πού ἔφεραν χρυσοὺς ἀμφορεῖς. Οἱ ἀμύητες γυναῖκες δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νά ἀναμειχθοῦν στὴν πομπή. Ἐπακολουθοῦσαν οἱ μυήσεις τελοῦμενες τὴν νύκτα. Κάθε γυναῖκα κρατοῦσε δᾶδα. Φθάνοντας στὸ θεσμοφορίον, δηλαδὴ τὸν ναὸ τῆς Θεσμοφόρου Δήμητρας, ἔσβηναν τίς δᾶδες καὶ τίς ἀναβαν πάλι. Ἀναπαριστοῦσαν στίς μυστικές αὐτές τελετές τὴν ἀρπαγὴ τῆς Περσεφόνης καὶ ἀπῆ-

γαγον τὴν ἱερεία πού τὴν ὑπεδύετο. Καὶ στίς μυστικές τελετές ἐπιδεικνύονταν ἡ κτεῖς (τὸ κτένι τοῦ ὕφαντοῦ), τῆς γονιμότητος. Οἱ θεσμοφόροι κρατοῦμενες ἀπὸ τὸ χέρι χόρευαν ἱερούς χορούς.

9. Μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαίδεια Πυρσοῦ, Λήμμα Ἐλευσίς.
10. Δηλαδὴ τὸν ἄρτο Ἰλιάδ. N 322.
11. Ἰλιάδ. E 500.
12. Ἰλιάδ. A 457 - Ὀδυσ. κ 497 - 505.
13. P. Decharm Ἑλληνικὴ Μυθολογία.
14. Πλοῦτων Περσεφόνης ἐρασθεῖς Διὸς συνεργοῦντος ἤρπασεν κρύφα αὐτήν, Δήμητρα δὲ μετὰ λαμπάδων νυκτὸς τε καὶ ἡμέρας κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν ζητοῦσα περιήει.
15. Waldemar von Uxkul Ἐλευσίνια Μυστήρια.
16. Πρόκειται περὶ τῆς σημερινῆς Σικελίας.
17. Κατὰ νεώτερη ἐκδοχὴ τῶν Ὀρφικῶν ἡ μικρὴ τῆς Ἰάμβης ἢ Βαυβοῦς, πού μετέβαλε τὴν ψυχικὴ διάθεση τῆς Δήμητρας, ἦταν ἄσμενη. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀναφέρει στίχους ἀποδιδομένους στὸν Ὀρφέα. Ἐνῶ τοιαῦτα ἔλεγεν ἀνεσθῆκσε τὴν ἐσθῆτα της καὶ ἔδειξεν ἐκεῖνα τὰ μέρη τοῦ σώματος τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νά ἐπιδεικνύονται. Ὁ δὲ νεαρὸς Ἰακχος καταφθάσας τὴν στιγμὴν ταύτην ἐθώπευε ὅ,τι ἐπεδείκνυνεν ἡ Βαυβὼ. Ἐκεῖ ἀνάγονται καὶ οἱ συχωροῦμενες βωμολοχίες στίς θεσμοφοροῦσες, ὅπως προαναφέρθη.
18. Ὁ πρωτόγονος ζῦθος.
19. "... Ὁ δ' ἀέξατο δαίμονι ἴσος οὐτ' οὖν σῖτον ἔδων, οὐ θησάμενος γάλα μητρός".
20. Παράσταση συμβολικὴ τοῦ ἀποκρυφιστικοῦ Igne natura renovator intergra.
21. "... Δ' αὐτὴ ἐγὼν ὑποθήσομαι, ὡς ἂν ἔπειτα ... ἔρδοντες ἐμὸν νόον ... λάσκοισθε".
22. Στίχος 393 Ὀμηρ. Ὑμν.
23. Κατὰ μετάφραση τοῦ Ὀμηρ. Ὑμνου ἀπηύθυνε σέ αὐτὴν τοὺς κάτωθι λόγους: Ἐλθέ, κόρη μου, ὁ Ζεὺς σέ καλεῖ νά ἔλθῃς εἰς τὴν φυλὴν τῶν ἀθανάτων. Ὑπεσχέθῃ νά σοὺ δώσῃ εἰς τὸν Ὀλυμπον ἀπάσας τὰς τιμὰς τὰς ὁποίας θά ζητήσης καὶ ἐδέχθῃ νά μὴ μείνῃ ἡ κόρη σου εἰς τὰ πικρὰ σκότη, εἰ μὴ μόνον τὸ ἐν τρίτον τοῦ ἔτους. Ἐλθέ τέκνον μου, ὑπάκουσε. Μὴ μνησικακῆς τὸν Θεόν τῶν νεφῶν, καὶ τὸν υἱόν τοῦ Κρόνου καὶ κάμε ταχέως νά μεγαλώσουν οἱ καρποὶ τῆς γῆς, οἱ τρέφοντες τοὺς ἀνθρώπους.
24. Στίχοι Ὀμηρ. Ὑμνου 480-483. Αὐτὸς πού δὲν πῆρε μέρος στίς ἱεροτελεστίες αὐτές, αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν ἐμύθη, θά στερηθῇ διὰ παντός τῆς τιμῆς ταύτης καὶ ὅταν ἀκόμη κατέβῃ στίς σκοτεινὲς κατοικίες.
25. Κατὰ τὴν ἀφήγησιν, τὸ περιστατικὸ τοῦτο ἐγίνε νύκτα καὶ γι' αὐτὸ οἱ μυημένοι δὲν ἀγγίζαν τροφή παρὰ τὴν ὥρα κατὰ τὴν ὁποία ἐμφανίζονταν τὰ ἄστρα. Οἱ σημερινὸι μουσουλμᾶνοι πράττουν ἀκριβῶς τὸ ἴδιο κατὰ τὴν νηστεία τοῦ Ραμαζανίου.
26. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ μῦθος ὁμοιάζει μέ τὴν χριστιανικὴν παράδοση τοῦ μῆλου τῶν πρωτοπλάστων.
27. Ἡ πόλη αὕτη ἐδόθη ὡς γαμήλιο δῶρο τοῦ Διὸς στὴν Περσεφόνη.
28. Ἡ ἀνωτέρω σύντομη περιγραφὴ τῆς ἐκτάσεως τῆς λατρείας τῆς Δήμητρας ἀποτελεῖ περιλήψιν τῶν ἐκτιθεμένων σχετικῶς στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία τοῦ J. Richepin.
29. F.T.B. Clavel Hostoire des Societes Becretes.
30. Ἀνάλογο ἀξίωμα ἦταν αὐτὸ τοῦ στεγαστοῦ τῶν Ναϊτῶν καὶ τῶν ἱπποτικῶν Ταγματῶν, ὁ ὁποῖος φυλάσσοντας στὴν στέγῃ τῶν κτισμάτων, ὅπου συνήρχοντο οἱ μυημένοι, σήμαινε συναγεμὸ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν ξένων προσώπων.
31. Ὑπῆρχαν γυναῖκες ἱερωμένες γιὰ τὴν Περσεφόνη, καλούμενες Οὐιάδες, τοῦ γένους τῶν Εὐμολπίδων (Ἡσυχίος).
32. Εὐμολπίδαι δὲ καὶ Κήρυκες Ποσειδῶν τε καὶ Ἑρμῆν ἀναφέροντες οἱ μὲν ἱεροφάντας, οἱ δὲ δαδούχους παρείχοντο (Ἀριστείδου Ρητ. Ἐλευσίνια).
33. Τούς ἐκπροσώπους τελετουργοὺς τῆς Δαείρας κόρης τοῦ Ὀκεανοῦ ἡ ὁποία λατρευόταν πρὶν τὴν Δήμητρα στὴν Ἐλευσίναν καὶ εἶχε ἀποκτήσει τὸν ἐπώνυμο ἥρωα τῆς πόλεως, ἀπὸ τὴν σύμμιξιν τῆς μέ τὸν Ἑρμῆ.
34. F.T.B. Clavel Histoire des societies secretes (ἐκ τῆς ἀνασκοπήσεως τελετῶν, πομπῶν καὶ μυήσεων). P. Decharme Ἑλληνικὴ Μυθολογία. J. Richepin Ἑλληνικὴ Μυθολογία. Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια Λήμμα, Ἐλευσίς. Ζιναραγιαγιάσσα Ἀπόκρυφος ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος.
35. J. Richepin Ἑλληνικὴ Μυθολογία Foucart Los mysteres do Eleusis.

36. Foucart
37. Ο Άπολλώνιος ο Τυανεύς απέκλεισθη τῶν μυστηρίων ὡς ὑπό-
πτος μαγείας κατά τό ἔτος 31 μ.Χ. (Βίος Ἀπολλωνίου - Φιλο-
στράτου Δ 18)
38. Foucart
39. Δέν μπορούμε ἐδῶ νά μή θυμηθοῦμε ἕναν ἄλλο μῦθο σχετικό μέ
τά χοιρίδια, τά ὁποία ἐσφαζαν οἱ μύστες καί ὁ ὁποῖος ἀπό κανέναν
δέν ἔχει μέχρι τώρα συσχετισθῇ μέ τήν θυσία τῶν ζώων αὐτῶν: Ὁ
Εὐβουλεύς χοιροβοσκός ἐβόσκε τούς χοίρους του στό σημεῖο στό
ὁποῖο ἄνοιξε ἡ γῆ γιά νά διέλθῃ τό ἄρμα τοῦ Ἀδῆ. Μέρος τῆς ἀγέ-
λης του ἐξαφανίσθηκε στό χαῖνον χάσμα τό ὁποῖο ἀνοίξε τό ἄρμα.
Σπ. Μπογδάνος.
40. Κατά τόν Πλούταρχο καί τόν Πρόκλο.
41. Clavel.
42. Clavel.
43. Σοφοκλέους Ἀντιγόνη στιχ. 1146.
44. Βάτραχοι στιχ. 324.
45. J. Richepin Ἑλληνική Μυθολογία.
46. P. Decharm Ἑλληνική Μυθολογία.
47. Τό ὁποῖο ἀκολουθεῖ ὁ Clavel στίς σχετικές περιγραφές του, τίς
ὁποῖες ἐκθέσαμε κατ' ἀνάγκην διότι δέν ὑπάρχουν αὐθεντικώτερες.
48. Κατ' Ἀριστοτέλη παρὰ Συνεσίῳ λόγος "οὐ μαθεῖν τι ἀλλά
παθεῖν τι καί διατεθῆναι".
49. Περιγραφή Προφυρίου.
50. Ὁδηγοῦντο ὑπό τό φῶς πυρῶν σέ σκοτεινά ὑπόγεια σπήλαια
τά ὁποῖα συμβόλιζαν τόν Ἀδῆ καί ἀκολουθῶς σέ ἕνα κατάφωτο
δῶμα, πού ἀντιπροσώπευε ὡς φαίνεται τήν κατοικία τῶν εὐδαι-
μόνων (W. Durant Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ, κεφ. 8 Τά
Μυστήρια).
51. Περιγραφή αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ.
52. Συνέχεια περιγραφῆς Πορφυρίου (πρόκειται περὶ τῶν εὐρισκο-
μένων ἐντός τῆς Κίστης).
53. Περιγραφή Ἀγ. Ἰππολύτου (α).
54. Μετά ἀπό ἕναν μυστικιστικό γάμο ἐνός ιερέως, ὁ ὁποῖος παρί-
στανε τόν Δία, μέ μία ἱερεία, πού ὑπεδύετο τήν Δήμητρα. Ὁ συμβο-
λικός αὐτός γάμος ἔφερε καρπό μέ μαγική ταχύτητα, διότι τόν ἀκο-
λουθοῦσε μία ἐπίσημη ἀναγγελία ὅτι ἡ "Κυρία μας ἐγέννησεν ἱερὸν
τέκνον". Καί ἐπεδεικνύετο στάχυς, ὁ ὁποῖος συμβόλιζε τόν καρπό
τοῦ μόχθου τῆς Δήμητρας - τήν ἀφθονία τῶν ἀγρῶν (Will Durant
Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ, κεφ. 8ον Τά Μυστήρια).
55. Συνέχεια περιγραφῆς Πορφυρίου.
56. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς διδίδει τό περιεχόμενο τῶν ὄσων
ἄκουσαν καί εἶδαν οἱ ὑποψήφιοι.
57. Περιγραφή Πλουτάρχου.
58. Ἡ νέα αὐτῇ ζωὴ δέν ὑπόκειται στοὺς νόμους τῆς κατωτέρας
ζωῆς. Μπορεῖ κάποιος νά ὀμιλῇ ἐπὶ μακρόν γιά τό Αἰώνιον, ἀλλά
μιλῶντας γιά αὐτό, χωρίς προηγουμένως νά κατέλθῃ στὸν Ἀδῆ,
δέν γνωρίζει τί λέει. Οἱ λόγοι του δέν εἶναι παρὰ μάταιος φθόγγος
καὶ καπνός (3). (α) Λουκιανὸς ἐν Καταπλ. 22. Στὸν διάλογο αὐτόν,
ὁ ὁποῖος διεξαγεται στὸ κράτος τῶν νεκρῶν, ὁ ἕνας ἐρωτᾷ τόν
ἄλλο: "Εἶπε μου, διότι εἶναι φανερό ὅτι εἶσαι μνημένος στὰ μυστήρια,
αὐτὰ πού γίνονται ἐδῶ (τά Ἐλευσίνια) δέν εἶναι ὅμοια μέ ἐκεῖνα πού
εἶδες κάτω (στὸν Ἀδῆ);"
59. Συνέχεια Πορφυρίου.
60. Συνέχεια Πλουτάρχου.
61. Συνέχεια Ἀριστείδου Σοφιστοῦ.
62. Κατά τοὺς ἀποκριφιστές, μάγος.
63. Συνέχεια Πορφυρίου.
64. Συνέχεια Πλουτάρχου.
65. Ἀριστοτέλης.
66. Πίνδαρος.
67. Γραφεῖσης τό πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρέως.
68. Συνέχεια καὶ τελευταία φράση τοῦ Προφυρίου.
69. F.T.B. Clavel, P. Decharme, J. Richepin. P. Foucart, Victor
Magnien, Serge Hutin.
70. Δίων Χρυσόστομος.
71. Guignant..
72. Πλούταρχος.

73. F.T.B. Clavel.
74. P. Foucart & J. Richepin.
75. Ἦσαν ἱερεῖς παννυχίδες, Ἀριστοφάνους Βάτραχοι 370.

- 75α. Ὁ ἱεροκῆρυξ ἄνοιγε τήν τελετὴ τῆς μνήσεως διὰ τῆς φράσεως
"ἐκάς οἱ βέβηλοι" ἡ ὁποία ἐξελίχθηκε βαθμὴδὸν ἰδίως κατά τοὺς
πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ: "Ἐάν τις ἄθεος χριστιανὸς ἡ
ἐπικούρειος θεᾶται τῶν μυστηρίων ἄς ἐξέλθῃ. Οἱ πιστεύοντες τὸν
Θεὸν θέλουσι μνηθῇ ὑπὸ τήν προστασίαν του" F.T.B. Clavel.
76. Κλήμης Ἀλεξανδρεὺς.
77. P. Foucart Τύπος μεταλήψεως Guignant.
78. F.T.B. Clavel.
80. P. Foucart.
81. F.T.B. Clavel.
82. P. Foucart V. Magnien.
83. F.T.B. Clavel.
84. J. Richepin.
85. P. Foucart Κατά τόν F.T.B. Clavel τό θεῖον δρᾶμα ἐξετυλίσσεται
πρὸ τῆς δοκιμασίας.
86. F.T.B. Clavel - P. Foucart - J. Richepin - P. Decharme καί
σχεδὸν ὅλοι οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς καί ἐρευνήτες.
87. F.T.B. Clavel - P. Foucart.
88. P. Foucart.
89. Ἐπρόκειτο κατὰ ταῦτα περὶ μαγικῆς κατηχήσεως. Πausanίου B
17 1-2 H 37-8.
90. Φιλοσοφούμενα ἐκδ. Muller V8.
91. Ὁ Ἰππόλυτος.
92. Serge Mutin Los societates sceretes.
93. Κατὰ τόν Ἅγιο Ἰππόλυτο ὁ ἱεροφάντης, ἀφοῦ ἐπινε εἰδικὸ ποτό
διὰ τοῦ ὁποῖου περιερχόταν σέ ἀνικανότητα, διαπράττοντας τήν
ἀνωτέρω "ἱερογαμία", ἀναφωνοῦσε "ἱερὸν ἔτεκε πότνια κοῦρον
Βριμῶ Βριμόν". Κατὰ αὐτόν πρόκειται περὶ τοῦ Ἰάκχου ἢ Ζαγραιῶ
Διονύσου. Ἐδῶ ὅμως συμπλέκονται τά Ἐλευσίνια, τά Διονύσια καί
τά Ὀρφικά (Φιλοσοφούμενα ἐκδ. Muller V8).
94. Πιθανῶς ἐξαγνίζονταν στὸ ἀλμυρὸ νερὸ τῶν Ρειτῶν (σημερινή
λίμνη Κουμουνοῦρου).
95. Πρόκειται ἀσφαλῶς γιά τήν Ἑκάτη.
96. Πλάτωνος Φαῖδων. "Καί κινδυνεύουσι καί οἱ τὰς τελετὰς ἡμῶν
οὗτοι καταστήσαντες, οὐ φαῦλοι εἶναι, ἀλλὰ τῶ ὄντι πάλα ἀνίτε-
σθαι, ὅτι ὅς ἂν ἀμύητος καί ἀτέλεστος εἰς Ἄιδου ἀφίκηται, ἐν βορ-
βῶρῳ κείσεται, ὁ δὲ κεκαθαρμένος τε καί τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφι-
κόμενος μετὰ Θεοῦ οἰκήσει. Εἰσὶ γάρ φασίν οἱ περὶ τὰς τελετὰς
ναρθηκοφόροι μὲν πολλοὶ βάκχοι δὲ τε παῦροι. Οὗτοι δ' εἰσὶ κατὰ
τὴν ἐμὴν δόξαν οὐκ ἄλλοι ἢ οἱ πεφιλοσοφηκότες ὀρθῶς".
97. Ὁ Πυθαγόρας κατόρθωσε νά διασταυρῶσιν ἰδεατῶς τίς δύο αὐ-
τές παράλληλες (βλέπε μυστήρια τοῦ Πυθαγόρου ἐκδ. Ἰδεοθέ
ατρου).
98. Διότι "ὡς τρίς ὀλβιοι κείνοι βροτῶν οἱ ταῦτα δεχθέντες τέλη
μολῶσ' ἐφ' Ἄιδου τοῖς δὲ γὰρ μόνον ἐκεῖ ζῆν ἔστι, τοῖς δ' ἄλλοισι
παντ' ἐκεῖ κακὰ" Σοφ. ἀπ. 753.
99. Πλούταρχος - Βίος Δημητρίου κεφ. XXVI.
100. P. Decharme Ἑλληνική Μυθολογία.
101. Πλάτων Πολιτεία B 364 - Βλέπε μυστήρια Διονύσου.
102. Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαίδεια Πυρσοῦ, Λήμμα Ἐλευσίς.
103. Κατά τοὺς περισσότερους συγγραφεῖς, ἡ λατρεία τῆς Δήμη-
τρας εἰσῆχθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο καί ταυτιζόταν μέ τήν Ἰσιδα (Ἡρό-
δοτος, Διόδωρος Σικελιώτης, Πλούταρχος κ.λπ.).
104. Κατά τοὺς Δωριεῖς εἶναι αὕτη ἡ ἴδια ἡ γῆ, ἀπ' ὅπου καί τό
ἕτερον ὄνομά της, Δηώ. Γῆ καρπούς ἀνίει δι' ὃ κλήζετε μητέρα Γῆ
(Πausan. I 12-20).
105. P. Foucart.
106. Ὁ ἄστερισμός τοῦ Ταύρου σημειώνει ἐμφανῶς τήν ἀνοδική
πορεία τῆς βλαστήσεως ἡ ὁποία ἀρχεται ἀπὸ τοῦ Κριοῦ.
107. Ἰλιάδ. N. 322.
108. Κατὰ τόν λεξικογράφο Σουῖδα τά Προηρόσια θεοπίσθησαν τό
760 π.Χ. ὅταν ἡ Πυθία χρησιμοδότησε ὅτι πρὸς ἀντιμετώπιση τοῦ
μαστιζόντος τήν Ἀθῆνα λιμοῦ ἐπρεπε ἐξ ὀνόματος ὅλων τῶν
Ἑλλήνων νά προσφέρουν οἱ Ἀθηναῖοι θυσία στὴν Δήμητρα καί
ἐπειτα νά ἀρόσουν. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐκπληκτικῆς σοδειᾶς πού
ἐπῆλθε οἱ Ἕλληνες ἔστειλαν στὸ ἐξῆς τὰ πρωτόλεια (τοὺς πρῶ-
τους καρπούς) τῆς σοδειᾶς τους.
109. Μῦθος τοῦ Τρισαύλου στὸν Φενεὸ (Πausan. H 15 I).

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Ἐπικρατέστερος μῦθος γιά τόν Διόνυσο πού σχετίζεται
μέ τὰ Μυστήρια εἶναι ὁ ἐπόμενος.

Ἡ Σεμέλη, ὠραιότατη κόρη τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν
Κάδμου καί τῆς Ἀρμονίας, γονιμοποιήθηκε ἀπὸ τόν Δία ὅταν
ἐκεῖνος κατέβηκε σέ αὐτήν ὑπὸ μορφῇ χρυσῆς βροχῆς. Ἐξ
αἰτίας αὐτοῦ ζηλοτυπῶντας ἡ Ἥρα ἔλαβε μορφῇ τροφοῦ καί
ἐμφανίσθηκε στήν εὐπιστὴ ἐρωμένη τοῦ Διὸς καί τήν ἐπείσε
νά ζητήσῃ ἀπὸ αὐτόν νά ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν της μέ ὅλην του
τήν μεγαλοπρέπεια. Ἡ Σεμέλη χωρὶς νά ὑποψιασθῇ ὅτι ἡ
τροφὸς καί ἡ Ἥρα ἦταν τό ἴδιο πρόσωπο ἐπείσε στήν παγίδα
καί ζήτησε ἀπὸ τόν πατέρα ἀνδρῶν καί θεῶν τήν ὑπόσχεση
ὅτι θά ἐκπληρώσῃ κάθε ἐπιθυμία της. Ὅταν ὅμως τήν ἄκουσε
κατέφυγε σέ ὑπεκφυγές προσπαθῶντας νά πείσῃ τήν Σεμέ-
λη νά μὴν ἐπιμείνῃ. Ἀλλὰ ἐκεῖνη ἦταν ἀμετάπειστη.

Δέσμιος στήν ὑπόσχεσή του ὁ Ζεὺς παρουσιάσθηκε
ἐπάνω σέ ἄρμα μέ βροντές καί κεραυνούς. Ἡ Σεμέλη αἰφνι-
διασμένη τρομοκρατήθηκε καί ἐξέπνευσε". Ἀπὸ τὰ σπλάγ-
χνα τῆς νεκρῆς, ὁ Ζεὺς, ἔλαβε τόν ἄωρο ἀκόμη καρπὸ τῶν
ἐρώτων του καί τόν ἔραψε στὸν μηρὸ του, ὅπου συνέχισε τήν
κύηση καί ἐξῆλθε ὁ Διόνυσος γεννημένος ἀπὸ τήν ραφή. Στό
σημεῖο αὐτό τοῦ μύθου ὑφίσταται ἡ παραλλαγή ὅτι ἀπὸ τοὺς
κεραυνούς τοῦ Διὸς κατακάηκε τό ἀνάκτορο καί τό ὠρμη βρέ-
φος στήν κοιλία τῆς Σεμέλης ἀφοῦ γεννήθηκε, σώθηκε ἀπὸ
τήν Γαῖα ἡ ὁποία τό ἔκρυψε κάτω ἀπὸ τοὺς κισσοὺς μέ τοὺς
ὁποῖους περιτύλιξε τό ἀνάκτορο τοῦ Κάδμου γιά νά μὴ καῖ¹².

Σύμφωνα μέ μία ἄλλη μυθική παράδοση πού ἔχει σχέση
μέ τὰ Μυστήρια, ὁ Διόνυσος γεννήθηκε ἀπὸ τήν Περσεφόνη,
ἡ ὁποία βιάσθηκε ἀπὸ τόν Δία, καί ὀνομάσθηκε Ζαγρεὺς. Ἡ
Ἥρα ὅταν ἔμαθε τήν γέννησή του, ἔστειλε τοὺς Τιτᾶνες νά
τόν ἐξοντώσουν. Ματαίως ὅμως ὁ Ζαγρεὺς μεταμορφώθηκε
διαδοχικῶς σέ λέοντα, τίγρη, ἵππο καί ταῦρο.

Οἱ Τιτᾶνες τόν φόνευσαν καί ἀφοῦ τόν τεμάχισαν σέ δέκα
τέσσερα τεμάχια, τὰ ἔβαλαν στήν χύτρα νά τὰ βράσουν γιά
νά τὰ φᾶνε. Ἀλλὰ ἡ μυρωδιά τοῦ κρέατος πού ἔβραζε εἰλκυσε
τόν Δία, ὁ ὁποῖος ἀναγνώρισε τίς σάρκες τοῦ γιοῦ του καί
διέταξε τόν Ἀπόλλωνα νά τίς θάψῃ στὸν Παρνασσό στοὺς
Δελφούς παρὰ τόν τρίποδα τῆς Πυθίας. Κεραυνοβόλησε δὲ
τοὺς Τιτᾶνες ἐξοντώνοντάς τους γιά τό ἐγκλημά τους. Ἐν
τούταις ἡ Ἀθηνᾶ κατόρθωσε νά κλέψῃ ἀπὸ τοὺς Τιτᾶνες τήν
καρδιά τοῦ θύματος, τήν ὁποία παρέδωσε στὸν Δία. Ἐκεῖνος
τήν κατάπιε καί γέννησε δεῦτερο Διόνυσο¹³. Στό σημεῖο αὐτό
ὑφίσταται ἡ παραλλαγή ὅτι τήν καρδιά πού πῆρε ὁ Ζεὺς τήν
κονιοποίησε καί τήν σκόνῃ τήν ἔδωσε στήν Σεμέλη νά τήν
καταπιῇ καί ἔτσι ἐγίνε νέα μητέρα τοῦ Διονύσου.

Ἀλλὰ καί στοὺς περιστατικὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Διονύσου
ἀπὸ τόν μηρὸ τοῦ Διὸς ὑπάρχουν παραλλαγές: Ὅτι ὁ Ζεὺς
μετὰ τήν γέννηση τοῦ Διονύσου τόν παρέδωσε στὸν Ἑρμῇ
γιά νά τόν ἀναθρέψῃ καί νά τόν προφυλάξῃ ἀπὸ τὴν μανία
τῆς Ἥρας, ὅτι τόν παρέδωσε στὸν Ἀπόλλωνα ὁ ὁποῖος ἐπι-
στεύθηκε τό νεογέννητο στὸν Ὀρχομενὸ, στήν ἀδελφή τῆς
Σεμέλης, Ἰνώ καί τόν σύζυγό της Ἀθάμαντα, τοὺς ὁποῖους ἡ
Ἥρα γιά νά ἐκδικηθῇ ἔκανε νά χάσουν τὰ λογικά τους καί ὁ

Τὸ ὑπάρχον ἀπὸ τήν μυθολογικὴ παράδοση γραπτὸ ὑλικὸ
γιά τὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου εἶναι περιπλεγμένο, πολὺ-
μορφο καί ἐκτεταμένο, λόγῳ τῶν εὐρισκομένων ἐν συναρτή-
σει παραστάσεων καί μύθων γιά τήν ἀγαπητὴ, σέ ὅλους τοὺς
ἀρχαίους, θεότητα αὐτήν. Δέν ὑπάρχει ἐνιαία μυθοπλαστικὴ
πηγὴ ἀπὸ τήν ὁποία νά ἀπορρέουν οἱ ροές τῶν θρύλων.

Ἀλλὰ καί δέν ὑπάρχει ἐνιαία προσωπικότητα αὐτοῦ.
Διόνυσος, Ἰακχος¹ Βάκχος, Βαγαῖος, Σαβάζιος, Ζαγρεὺς, εἶναι
διαφορετικὲς μεταξὺ τους μυθικὲς ὀντότητες ταυτιζόμενες
πρὸς μία θεία προσωπικότητα.

Οἱ ἀρχαῖοι μυθογράφοι δέν συμφωνοῦσαν πάνω σέ ὅ,τι
ἔλεγαν γιά τόν Διόνυσο. Διέδωσαν γι' αὐτόν πολλὰς θαυμά-
σιες διηγήσεις². Εἶναι ὅμως ἱστορικῶς ἐξακριβωμένο, ὅτι τὰ
μυστήρια τοῦ Διονύσου εἰσῆχθησαν στήν Ἑλλάδα ἀπὸ τόν
Μελάμποδα³ καί ὅτι κατὰ τήν χρονολογικῶς ἀπωτάτη ἐποχὴ
προϋπῆρχαν αὐτὰ στήν Φρυγία, τήν Θράκη, τήν Ἀραβία καί
τίς Ἰνδίες.

Ὑπάρχουν στίς διαφορὲς διηγήσεις πέντε θεϊκὲς μορφές
καταγόμενες ἀπὸ τήν Φρυγία, τήν Κρήτη, τήν Θήβα, τήν
Αἴγυπτο καί τόν Κιθαιρῶνα οἱ ὁποῖες φέρουν τό ὄνομα τοῦ
Διονύσου⁴.

Σχετικὰ μέ τήν καταγωγή τοῦ Διονύσου στὸν ὁμηρικὸ
περὶ αὐτοῦ ὕμνο ὑπάρχει ἡ ἐπόμενη προσαγόρευση:

**«Ἄλλοι λέγουσιν εἰς τὴν Δράκανον, ἄλλοι εἰς τὴν ὑπὸ τῶν
ἀνέμων δερομένη Ἰκαρίαν, ἄλλοι εἰς τὴν Νάξον, ἄλλοι παρὰ
τόν Ἀλφειὸν ποταμὸν μέ τὰς βαθείας δῖνας σέ ἐγέννησεν ἡ
Σεμέλη, ᾧ εἰραφῶτα⁵ θεῖον τέκον. Ἄλλοι πάλιν σέ θεωροῦσι
γεννηθέντα εἰς Θήβας, ψευδόμενοι. Διότι σ' ἐγέννησεν ὁ
πατὴρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, διὰ νά σέ
ἀποκρύψῃ ἀπὸ τῶν Ἥραν, τὴν ἔχουσιν λευκοὺς βραχίονας,
ἐκεῖ ἔνθα ἡ Νῦσα, τό ὑψηλὸν ὄρος, κατὰφυτον δασῶν, εἰς τὴν
Φοινίκην, πλησίον τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου»⁶.**

Σὲ μερικοὺς μύθους ὁ Διόνυσος ἀναφέρεται δῖς γεννη-
θεῖς⁷. Αὐτὴ ἡ διαδοχικὴ γέννηση τοῦ ἰδίου ὄντος καί ἡ μυθικὴ
παραστήση ὅτι κυοφορήθηκε καί γεννήθηκε ἐξερχόμενος
ἀπὸ ραφή τοῦ μηροῦ τοῦ Διὸς (εἰραφῶς), προδίδει ἰνδικὴ
καταγωγή τῆς Θεότητος αὐτῆς, καθ' ὅσον ἐκτός τῆς διπλῆς
ἐνσάρκώσεως (ἀβατάρ), ἐνυπάρχει καί ἡ ὁμοιότητα μέ τήν
γέννηση τοῦ ἰνδικοῦ θεοῦ Σόμα, ὁ ὁποῖος εἰσῆχθη στὸν μηρὸ
τοῦ θεοῦ Ἰνδρα, κατὰ τίς Βέδδες⁸.

Ὡς θεότητα ὁ Διόνυσος εἶναι μεταγενέστερη, τό δὲ ὄνο-
μά του ἀκούσθηκε ἀργότερα ἀπὸ ὅ,τι τό ὄνομα τῶν ἄλλων
Θεῶν⁹, ἀρχικὰ στήν Δωδώνη. Ὑπάρχει δὲ καί ἡ παράδοση ὅτι
στήν Μήθυμνα τῆς Λέσβου βρέθηκε ἀπὸ ψαράδες ἔξανο ἀπὸ
ξύλο ἐλιάς, τό ὁποῖο δέν ἔμοιαζε μέ τοὺς ἐλληνικοὺς Θεοὺς¹⁰,
καί ἀνῆκε στὸν Διόνυσο.

Δέν πρόκειται βεβαίως ἐδῶ νά σκιαγραφηθοῦν μυθολο-
γικῶς ὅλες οἱ μορφές τοῦ Διονύσου, διότι θά ἐκτρεπόμε-
σαν ἀπὸ τό κύριο θέμα τῆς περιγραφῆς τῶν μυστηρίων τῆς
θεότητος αὐτῆς. Βασικὴ, ὅμως, εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς προ-
σφυγῆς στίς κύριες μυθολογικὲς πηγές καί τήν μυστικὴ
ἐρμηνεία αὐτῶν σέ συνάρτηση μέ τὰ Μυστήρια.

μὲν Ἀθάμας φόνευσε τὸν γιό του Λαέρτη, ἡ δὲ Ἰνώ μὲ τὸ ἄλλο παιδί της τὸν Μελικέρτη ἔπεσε στὴν θάλασσα καὶ πνίγηκε. Ὁ Διόνυσος διασώθηκε ἀπὸ τὸν Ἑρμῆ ὁ ὁποῖος τὸν μετέφερε στὴν Νῦσα¹⁴ καὶ τὸν παρέδωσε πρὸς φύλαξη στὶς Νύμφες.

Στὴν Νῦσα ὁ Θεὸς μεγάλωσε στὶς ωραίες πηγές καὶ τὰ μεγάλα δάση. Ἀναπαύοταν σὲ ωραῖο σπήλαιο τοῦ ὄρους Ἰδη τοῦ ὁποῖου τὸν θόλο σκέπαζαν κλαδιά παρθενικῆς ἀμπέλου. Ὅταν ὁ Θεὸς μεγάλωσε ἀρχίζει νὰ τρῶη τοὺς καρπούς της καὶ αἰσθανόταν τὴν ἡδονή τῆς μέθης μαζί μὲ τὶς τροφούς του καὶ τοὺς δαίμονες τῶν δασῶν, τοὺς κερασφόρους Κενταύρους Πάνες, Σατύρους καὶ Σειληνοὺς.

Ἀνέβαινε στὶς κορυφές τῶν βράχων καὶ γέμιζε μὲ τὸν θόρυβο τῆς χαρᾶς του τὰ δάση *ἽΒρόμος δ' ἔχεν ἄσπετον ὕλην*¹⁵ καὶ γι' αὐτὸ τὸν καλοῦσαν Βρόμιο καὶ Εὖιο. Συναντοῦσε ἐχθρούς καὶ φίλους. Στούς φίλους χάριζε τὸ ωραῖο ποτό, ἐνῶ στοὺς ἐχθρούς του ἐπέβαλε τὴν μανία του καὶ τὴν τιμωρία. Διὰ τῆς δυνάμεώς του ὑπέταξε ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀπειρες εἶναι οἱ μυθολογικὲς περιπέτειες τοῦ Διονύσου, κατὰ τὴν μετέπειτα ζωὴ του, πού ἀφοροῦν στὴν διάδοση τοῦ οἴνου, ὅπου ὀργιάζει ἡ φαντασία στὶς διηγήσεις, στὶς σχέσεις τοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ Ἰκαρίου, τὸν ἀγῶνα του κατὰ τοῦ μυθικοῦ Λυκούργου, τὴν νίκη του κατὰ τοῦ Πενθῆως, τὴν ἐπιρροή του ἐπὶ τῶν Μαινάδων, τὸν γάμο του μὲ τὴν Ἀριάδνη στὴν Νάξο, τὴν ἀρπαγὴ του ἀπὸ τοὺς πειρατές, καὶ τὴν ἐξόντωσή τους, τὴν νίκη του κατὰ τὴν Τιτανομαχία, τὴν ἐπαναφορά στὴν ζωὴ τῆς μητέρας του Σεμέλης κ.λπ. Ἐπίσης γιὰ τὰ ταξίδια του καὶ τὶς ἀποστολές του στὴν Ἀφρική, τὴν Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο, τὴν Λιβύη, τὴν Αἰθιοπία, τὶς ἀραβικὲς χώρες μέχρι τὴν Λυδία, τὴν Φρυγία, τὴν Βακτριανὴ καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ ζεύξη τοῦ Εὐφράτη ἀποδίδεται σὲ αὐτόν¹⁶. Τὸ ἐξαγόμενο συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ θεότητα αὐτὴ εἶναι πολύμορφη. Ὁ Διόνυσος εἶναι Θεὸς ἀγροτικός, τῶν τέρψεων καὶ τῶν ὀργίων, ἡρώας μεγάλων πράξεων, ὀδηγητὴς τῆς εὐγενοῦς δημιουργοῦ φαντασίας, ἐμπνευστὴς τῆς μαντικῆς, προστάτης τῆς τραγωδίας καὶ τῶν θεαμάτων ἐν ταυτῷ δὲ μάρτυς ἀποθνήσκων καὶ ἀνιστάμενος.

Ἡ λατρεία του στὴν Ἀττικὴ καὶ ἡ εἰσαγωγή τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου συμβολίζεται ἀπὸ τὴν παράδοση, ὅτι στὴν πόλιν τῆς Ἰκαρία ἢ τὶς Ἑλευθερές¹⁸ (τοποθεσία ἡ ὁποία καὶ σήμερα καλεῖται Διόνυσος) στοὺς πρόποδες τῆς Πεντέλης βασιλεύει ὁ Ἰκάριος μὲ τὴν Φανοθεή. Αὐτόν ἐπισκέφθηκε ὁ Διόνυσος κατὰ τὰ πολλά ταξίδια του καὶ τυχῶν φιλοξενίας, τὸν διδάξε τὴν τέχνη τῆς οἰνοποιίας μὲ τὴν παραίνεση νὰ κρύψει καλὰ τοὺς ἀσκούς πού περιέχουν τὸ ὑγρὸ τῆς συγκομιδῆς, γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν δυστυχία γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ὑπηκόους του. Ἀλλὰ ὁ Ἰκάριος λησμόνησε τὴν σύσταση τοῦ Διονύσου καὶ ἔτσι οἱ βοσκοὶ του βρῆκαν τοὺς ἀσκούς, τοὺς ἀνοίξαν καὶ πίνοντας μέθυσαν καὶ ἐν κραιπάλῃ ὄντες, φόνευσαν τὸν βασιλέα τους Ἰκάριο, ἔσυραν τὸ πτώμα του παρὰ τὴν Ἀνυγροπηγὴ καὶ τὸ κάλυψαν μὲ λίθους. Ἡ κόρη τοῦ Ἰκαρίου Ἡριγόνη ἀναζητοῦσε περιπλανώμενη τὸν πατέρα της. Τέλος ἡ σκύλα της Μαίρα βρῆκε τὸ πτώμα του, στὴν θέα τοῦ ὁποῖου ἡ Ἡριγόνη, ἀπελπισμένη, ἀπαγχονίσθηκε ἀπὸ τὸ δένδρο, πού κάλυπτε μὲ τὴν σκιά του τὸν τάφο τοῦ πατέρα της. Οἱ Θεοὶ συγκινημένοι κατέστησαν τὴν Ἡριγόνη καὶ τὴν σκύλα της, ἀστερισμὸ^{17,18}.

Ὁ μῦθος αὐτός ἔχει σχέση μὲ τὶς ἱεροτελεστίες, ἑορτές, καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου στὴν Ἀττικὴ. Πλὴν τῆς Ἀττικῆς, τόποι λατρείας του ἦταν ἡ Θράκη, ἡ Θεσσαλία, ἡ Βοιωτία, τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, ὁ Κιθαιρών, ὁ βοιωτικὸς Ὀρχομενός καὶ ὁ Παρνασσός.

ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸν Διόνυσο μυστήρια ἦσαν:

1. **Τὰ μικρά καὶ τὰ μεγάλα Διονύσια** τὰ τελούμενα στὴν Ἀττικὴ.
2. **Τὰ Ὀρφικά μυστήρια** θρακικῆς καταγωγῆς τελούμενα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀττικὴ.
3. **Τὰ μυστήρια τῶν Ὀσίων** τὰ τελούμενα στοὺς Δελφούς.
4. **Τα Σαβάζια μυστήρια** τελούμενα στὴν Ρώμη.
5. **Τὰ μυστήρια τῶν ἀδελφοτήτων τῶν Διονυσιαστῶν τεχνιτῶν** τὰ ὁποῖα ἐξαπλώθηκαν σὲ ὅλο τὸν ἀρχαῖο κόσμο.

Τὰ ἀνωτέρω μυστήρια, ἐκτός τῶν τελουμένων, συσχετίζονται μὲ κοσμικὲς ἐορτές καὶ θρησκευτικὲς τελετουργίες καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἀναφερθοῦν στὴν κατάλληλη θέση κατὰ τὴν περιγραφὴ θρησκευτικῶν ἐκδηλώσεων τῶν ἀρχαίων.

Ὅσον ἀφορᾷ στὰ τελευταῖα καθαρῶς ἐπαγγελματικοῦ χαρακτῆρος ἀποτελοῦν σπουδαιότατο κρίκο συνδέσεως τῆς ἀρχαίας πρὸς τὴν νέα μυστηριακὴ παράδοση καὶ θὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο ἰδιαίτερης ἐρευνας, ἡ ὁποία ἐκτίθεται στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ.

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΔΙΟΝΥΣΙΑ

Τελοῦντο στὴν Ἀττικὴ καὶ εἶχαν κοσμικὸ, θρησκευτικὸ καὶ μυστηριακὸ χαρακτῆρα.

Τὰ μικρά Διονύσια ἐτελοῦντο κατὰ τὸν μῆνα Ποσειδεῶνα (τέλη Δεκεμβρίου μὲ ἀρχές Ἰανουαρίου)¹⁹ διεκρίνοντο στὰ *κατ' ἀγρούς* καὶ στὰ *κατ' ἄστου*. Τὰ πρῶτα ἐτελοῦντο στὴν Ἀθῆνα καὶ στοὺς γύρω Δήμους καθὼς καὶ στὶς πολίχνες, εἶχαν δὲ διαφορετικὸ ἐορταστικὸ χαρακτῆρα λαμπρότατο. Στὶς κοσμικὲς ἐκδηλώσεις τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν ἀναπαρίσταντο διάφοροι μῦθοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἐπικρατέστερος ἦταν τοῦ Ἰκαρίου καὶ τῆς Ἡριγόνης. Στὸν δῆμο Ἰκαρίας κρεμοῦσαν πλαγγόνες ἀπὸ ἀργιλλο ἢ κερί στὰ δένδρα σὲ ἀνάμνηση τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τῆς ἀπελπισμένης Ἡριγόνης. Οἱ ἐορτές αὐτές ὀνομάζονταν Αἰῶρα. Ἐπίσης ἐτελοῦντο τὰ Ἀσκῶλια, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἀμπελοουργοὶ ἀλείφονταν μὲ λάδι ἀσκούς γεμάτους μὲ ἀέρα χόρευαν πάνω τους στηριζόμενοι στὸ ἓνα πόδι σε ἀνάμνηση τοῦ θρύλου κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἰκάριος ἀφοῦ σκότωσε ἓνα κριό ὁ ὁποῖος ἔβσκε στὸν ἀμπελῶνα του, μὲ τὸ δῆμα του κατασκεύασε ἀσκό ἐπάνω στὸν ὁποῖο χόρεψε.

Ἄλλες ἀνάλογες ἐορτές ἦσαν τὰ Ἀλῶα, τὰ Ἀγριῶνια κ.λπ. Στὰ κατ' ἄστου Μικρά Διονύσια ἡ πατροπαράδοτη ἐορτὴ ἦταν, ἄλλοτε, γεμάτη ἀπὸ ἀπλῆ καὶ λαϊκὴ χαρά. Ἀρχιζαν μὲ τὴν πομπὴ τῶν Ληναίων. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πομπῆς ἦταν ἓνας ἀμφορεύς γεμάτος μὲ οἶνο καὶ ἓνα κλαδί ἀμπέλου, ἀκολουθοῦσε κριός, τὸν ὁποῖο κάποιος ἔσυρε, ἀκολουθοῦσε ἄλλος μὲ καλάθι γεμάτο μὲ σῦκα καὶ τέλος ὁ φαλλός²⁰. Οἱ γυναῖκες πού μετεῖχαν στὶς ἐορτές φοροῦσαν περιδέραια ἀπὸ τὰ ὁποῖα κρεμόταν εἰκόνα τοῦ φαλλοῦ²¹. Ἡ ἀνωτέρω τελετὴ ἐκαλεῖτο καὶ *Θεοίνια*. Σὲ μία σκηνὴ χαριεστάτη παρουσιάζεται μία ἀγροτικὴ οἰκογένεια νὰ μεταβαίνει τελετουργικῶς στὸν βωμὸ τοῦ Θεοῦ. Προηγεῖται ἡ κόρη ὡς κανιφόρος πού φέρει τὸ ἱερό κανίστρο, ἀκολουθεῖ ὁ δοῦλος κρατῶντας τὸν φαλλό καὶ ἔπειτα ὁ ἀρχηγός τῆς οἰκογενείας Δικαιοπόλις τραγουδῶντας φαλλικὸ ᾄσμα²².

Ὡς πρὸς τοὺς ὑποψηφίους πρὸς μύηση, ἀπὸ διαφορὲς περιγραφές κατεσπαρμένες συνάγεται ὅτι²³ αὐτοὶ θυσίαζαν χοῖρο, τὸν ὁποῖον τεμάχιζαν. Τὰ τεμάχια διαμοιράζονταν ἀπὸ

τὸν ἱεροφάντη καὶ ἔπρεπε νὰ φαγωθοῦν ὡμά. Μετὰ τὴν τέλεση τῆς θυσίας, οἱ ὑποψήφιοι μετέβαιναν, μὲ τάξη λιτανείας, στὸν ναὸ κρατῶντας στὸ χέρι κλαδιά δένδρων καὶ καθ' ὅσον διαρκοῦσε ἡ πομπή, ἐκτελοῦσαν ἱερούς χορούς. Κανιφόρες νεάνιδες, ἀγνές, ἀπὸ γάμους καλῶν οἰκογενειῶν, ἔφεραν κάνιστρα ἢ κίστες ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχαν οἱ πρῶτοι καρποί, ἱεροὶ πλακοῦντες, ἄλας καὶ ἄλλα μυστηριώδη σύμβολα²⁴.

Μετὰ τὶς κανιφόρους ἀκολουθοῦσε ὁ ἰθύφαλλος σὲ πομπὴ τῶν φαλλοφόρων οἱ ὁποῖοι ἔψαλλαν φαλλικὰ ᾄσματα, φορῶντας στεφάνια ἀπὸ κισσό καὶ ἴα. Τὸν ἰθύφαλλο κρατοῦσαν ἄνδρες, μεταμφιεσμένοι σὲ γυναῖκες μὲ προσωπίδες. Ὁ ἰθύφαλλος ἦταν ξύλο ἐπίμηκες ὑπὸ μορφὴ ἀνδρικοῦ γεννητικοῦ ὀργάνου τὸ ὁποῖο εἶχε στὸ ἄκρο γεννητικὸ ὄργανο γυναίκας. Ἀκολουθοῦσε συνοδεία μεγαλοπρεπέστατη καὶ πολὺ θορυβώδης ἡ ὁποία ἔσυρε βόδια καὶ ταύρους προοριζόμενους νὰ θυσιασθοῦν. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν Βάκχες, μὲ στεφάνια κισσοῦ καὶ κρατῶντας θύρσους καὶ πυρσοὺς χόρευαν μὲ τὴν συνοδεία κροτᾶλλων, κυμβάλων καὶ σείστρων. Μὲ τὴν ἀφιξη στὸν ναὸ τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν νύκτα ἐτελοῦντο οἱ μυστικὲς τελετουργίες, σχεδὸν ὅμοιες μὲ τὰ Ἑλευσίνια Μυστήρια, οἱ ὁποῖες ἐνέπνεαν ἱερό τρόπο στοὺς νεοφύτους. Ἀναπαριστοῦσαν τὸν μῦθο τοῦ Διονύσου ὅταν σφαγιάσθηκε ἀπὸ τοὺς γίγαντες Τιτᾶνες. Καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῶν δοκιμασιῶν ὁ ὑποψήφιος ἔφερε περιελιγμένους στὰ χέρια καὶ τὰ πόδια τεχνητοὺς ὄφεις²⁵ ἢ ὄψις τῶν ὁποίων παρέλυε τὸν δόκιμο. Αὐτὰ εἶναι τὰ διασωζόμενα ἀπὸ ἀρχαῖα ἀποσπάσματα συγγραφέων περιστατικά τῆς μυήσεως στὰ Μικρά Διονύσια τὰ ὁποῖα ψαύουν τὴν πραγματικότητα²⁶.

Ἐπακολουθοῦσαν ἄφθονες σπονδές, διασκεδάσεις, λαϊκοὶ ἀγῶνες, πομπές, θορυβώδεις εὐθυμίες²⁷ μὲ περιπαικτικούς λόγους, χυδαιολογίες καὶ διάφορες παιδεΐες. Ἀπὸ τὸν ναὸ παρελαμβάνετο τὸ ἄγαλμα²⁸ τοῦ Θεοῦ καὶ περιήγετο ἐν πομπῇ στοὺς ἀμπελῶνες. Ὅλοι διετελοῦσαν ἐν εὐθυμίᾳ. Κατόπιν ἐπανεφέρονταν τὸ ἄγαλμα στὸν ναὸ καὶ ἀφοῦ ἔψαλλαν τὸν διθύραμβο, ἐπεδίδοντο ἀμέσως στὴν οἰνοποσία, χόρευαν ἄσεμνους χορούς κορδακιζόμενοι, ψάλλοντας φαλλικὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ἀπέδιδαν στὸν Διόνυσο τὴν ιδιότητα τοῦ κυρίου τῆς πηγῆς κάθε χαρᾶς καὶ εὐθυμίας. Οἱ μεθυμένοι ἄνδρες ἀπῆγγαν ἐταίρους, ἀλλὰ καὶ οἱ γυναῖκες διατελοῦσαν ἐν κραιπάλῃ διαπράττοντας ἀσχημίες βωμολοχῶντας. Μία ὁμαδικὴ μέθη καὶ ἐξαψη τῶν αἰσθήσεων ἐπικρατοῦσε ἡ ὁποία ἐμφάνιζε τὴν ἐντονὴ ζωὴ καὶ ἐκδήλωνε τὶς ὁρμές τῶν παθῶν της. Ὁ Διόνυσος γίνεται ἔτσι Θεὸς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀμεριμνησίας.

Τὰ μεγάλα Διονύσια ἀρχισαν νὰ τελοῦνται ἀρχαιοθὲν, ἡ συγκεκριμένη ὁμῶς μορφὴ αὐτῶν ὁλοκληρώνεται κατὰ τὸν 6ο π.Χ. αἰῶνα. Τότε ἔλαβαν ἐξαιρετικὴ λαμπρότητα. **Ἐτελοῦντο σὲ δύο περιόδους. Κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα** (τέλος Φεβρουαρίου μὲ ἀρχές Μαρτίου) καὶ τὸν Ἑλαφηβολιῶνα (28 Μαρτίου μέχρι 2 Ἀπριλίου). Κατὰ τὸν Ἀνθεστηριῶνα ἐωρτάζοντο τὰ Ἀνθεστήρια, τὰ ὁποῖα διαρκοῦσαν τρεῖς ἡμέρες, δηλαδὴ τὴν ἐνδέκατη, δωδέκατη καὶ δέκατη τρίτῃ τοῦ μηνός. **Κατὰ τὴν πρώτη ἐτελοῦντο τὰ Πιθοίγια**, κατὰ τὰ ὁποῖα ἀνοίγαν οἱ ἀσκοὶ καὶ οἱ πίθοι καὶ δοκιμαζόταν ὁ οἶνος τῆς τελευταίας σοδειᾶς²⁹. Ὅσοι παρίσταντο καὶ ἔπιναν, φοροῦσαν στεφάνια ἀπὸ ἄνθη. Ἡ ἐορτὴ αὐτὴ κατ' ἀρχάς ὑπῆρξε ἀγροτικὴ, μεταβλήθηκε σὲ οἰκογενειακὴ καὶ τέλος σὲ κοσμικὴ. Κατὰ τὴν ἀγορὰ δοκιμαζόταν ὁ οἶνος δωρεάν. Οἱ ἐπιβαίνοντες σὲ ἄμαξα ξεστομίζαν τολμηρὰ ἀστεῖα στοὺς παρισταμένους, ἐντεῦθεν δὲ ἡ διασωθεῖσα φράση *«τοῦ ἔψαλε τὰ ἐξ ἀμάξης»*.

Κατὰ τὴν δευτέρη ἡμέρα λάμβαναν χώρα τὰ Χόεια σὲ ἀνάμνηση τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Ἀθηναίου Δημοφῶντος νὰ κλείσῃ μὲν τοὺς ναοὺς διότι εἶχε ἔλθει ὁ Ὀρέστης νὰ δικασθῇ ἀπὸ τὸν Ἄρειο Πάγο, γιὰ τὸν φόνο τῆς μητέρας του, νὰ παράσχῃ δὲ στὸν ξένο, πού μόλις εἶχε ἔλθει, τὴν εὐκαιρία νὰ συνορτάσῃ τὰ Διονύσια. Διέταξε λοιπὸν νὰ τοποθετηθῇ δίπλα σὲ κάθε συμμετέχοντα στὴν ἐορτῇ, χούς (δοχεῖο) πού περιεῖχε τρία λίτρα οἴνου. Κήρυξε δὲ διὰ τῶν κηρύκων, ὅτι ὅταν ἤχοῦσε ἡ σάλπιγγα³⁰ θὰ ρουφοῦσαν τὸ περιεχόμενο οἱ πότες καὶ ἐκεῖνος πού θὰ τὸν ἀδειαζε πρῶτος θὰ ἔπαρνε ὡς ἐπαθλο ἀσκό γεμάτο μὲ οἶνο καὶ στεφάνι ἀπὸ χρυσό³¹. Μετὰ τὸν διαγωνισμό αὐτόν οἱ μετέχοντες ἀφαιροῦσαν τὰ στεφάνια, κατευθύνονταν στὸν ναὸ τοῦ Ληναίου καὶ τὰ παρέδιδαν στὴν Ἱέρεια.

Στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἐτελοῦντο οἱ μῦσεις. Ἡ σύζυγος τοῦ ἀρχοντος βασιλέως, ἡ ὁποία τὴν προηγουμένη νύκτα εἶχε θυσιάσει ταῦρο, παρίστανε τὴν σύζυγο τοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ ὁποῖου τελοῦσε τὸν ἱερό γάμο. Ὅταν δὲ ἐκεῖνη κάθιζε ἐπὶ τοῦ θρόνου πού εἶχε καθορισθῇ, γι' αὐτὴν, οἱ λειτουργοὶ καὶ οἱ ὑποψήφιοι καὶ τῶν δύο φύλων, διότι δὲν ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὴν μύηση οἱ γυναῖκες, ἀπηύθυναν σὲ αὐτὴν χαίρετα μῶ:

«Χαῖρε σύζυγε! χαῖρε νέον φῶς!».

Ἐπακολουθοῦσε ἡ εἰσαγωγή τῶν ὑποψηφίων στὸν ναὸ, ἀπὸ τὸν πρόναο. Κάθε δόκιμος ὑφίστατο τὸν καθαρμὸ τοῦ πυρός, τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀέρος. Γιὰ νὰ συντελεσθῇ ὁ τελευταῖος, ὁ δόκιμος, ὀρμῶντας ἀπὸ ὑψωμένο μέρος, ἔδραττε ὁμοίωμα φαλλοῦ διακοσμημένου μὲ ἄνθη, πού κρεμόταν ἀπὸ κλαδιά πεύκης μεταξύ δύο ὀρθωμένων στηλῶν³². Μετὰ τὴν καθαρτήρια αὐτὴν τελετὴ, εἰσερχόταν στὸ ἱερό τοῦ ναοῦ, στεφανωμένος μὲ στεφάνι μύρτου καὶ καλυμμένος μὲ δῆμα νεβροῦ, ἐκεῖ δὲ βρισκόταν πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, τὸ ὁποῖο ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ φῶς.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἡ νύφη-βασιλίσσα συνοδευόταν ἀπὸ δεκατέσσερες Ἀτθίδες ἀπὸ τὸν Βασιλέα, ἐκλεγμένες, οἱ ὁποῖες ἀπεκαλοῦντο *γεραρές*, σὲ γαμήλια πομπή, ἐπιβαίνοντας σὲ ἄρμα καὶ ἔχοντας παραπλευρῶς τὴν εἰκόνα τοῦ Διονύσου³³. Πρὸ τῆς πομπῆς οἱ γεραρές ὄμνυαν τὸν ἐξῆς ὄρκο:

*«Ἀγιστεύω καὶ εἰμί καθ' ὅλα ἀγνή ἀπὸ τῶν ἄλλων οὐ καθαρειόντων καὶ ἀπ' ἀνδρός συνουσίας καὶ τὰ Θεοῖνια καὶ Ἰοβάκχεια γεραίρω τῷ Διονύσῳ κατὰ τὰ πάτρια καὶ ἐν τοῖς καθὼς κανεῖς χρόνους»*³⁴. Ἡ πομπὴ κατέληγε στὸν ἐν Λίμναις ληνό (πατητήρι) τοῦ Διονύσου καὶ ἡ μὲν βασιλίσσα εἰσερχόταν στὸ ἄδυτο τοῦ ναοῦ, οἱ δὲ δεκατέσσερες γεραρές κατευθύνονταν σὲ ἰσάριθμους βωμούς καὶ τελοῦσαν θυσίες. Οἱ θεσμοὶ τῆς τελετῆς αὐτῆς ἦσαν γραμμένοι ἐπάνω σὲ πλάκα ἀναρτημένη δίπλα στὸν ναὸ τοῦ Διονύσου.

Κατὰ τὴν τρίτη ἡμέρα ἐωρτάζοντο οἱ Χῦτροι³⁵, τὰ πῆλινα δοχεῖα ἐντὸς τῶν ὁποίων ψήνονταν κάθε εἶδους σπόροι³⁶, τοὺς ὁποῖους προσέφεραν στὸν Διόνυσο καὶ τὸν Ἑρμῆ. Ἡ τελετὴ αὐτὴ ἀναφερόταν στὸν ἐπισυμβάντα κατακλυσμὸ, μετὰ τὸν ὁποῖο ὁ Δευκαλίων εἶχε ψήσει τὶς ἀπομεινούσες προμήθειες τῶν ἐπιζηράντων, καὶ τὶς προσέφερε στὸν ψυχοπομπό Ἑρμῆ. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ στήνονταν ὡσαύτως δέκα τέσσερες βωμοὶ πρὸ τῶν ὁποίων ἐπτὰ ἄνδρες ὑποδύομενοι τοὺς Τιτᾶνες³⁷ καὶ ἐπτὰ γυναῖκες ὑποδύομενες τὶς Τιτανίδες προσέφεραν θυσίες στὸν Θεὸ τοῦ οἴνου πρὸς ἐξίλασμό, γιὰ τὸ εἰς βάρος του κατὰ τὴν μυθικὴ παράδοση διαπραχθέν ὑπ' αὐτῶν ἐγκλημα³⁸. Τὴν ἡμέρα τῶν Χύτρων οἱ ναοὶ ζώνονταν μὲ σχοινὶ καὶ ἀπαγορευόταν ἡ εἵσοδος σὲ αὐτοὺς.

Παρετίθετο στο Ληναίο συμπόσιο δωρεάν, μετά τό πέρας του οποίου οι συμποσιαστές μεθυσμένοι μετέβαιναν στο κέντρο της πόλεως ψάλλοντας ύμνους στον Διόνυσο. Μεταμφιέζονταν σέ Σατύρους, Σειληνούς και Πάνες, επιτρεπόταν δέ μεταξύ τους κάθε σκώμμα και άστεισμός. Έπικρατούσε άκρα ευθυμία πού προσομοιάζει προς τίς σημερινές Άπόκριες.

Οι ύμνοι ή διθύραμβοι οι ψαλλόμενοι είχαν συντεθη από τόν Λάσο τόν Έρμιονέα, διδάσκαλο του Πινδάρου, τόν Σιμωνίδη και τόν Βακχυλίδη, τούς Κείους. Καί αυτός ό ίδιος ό Πίνδαρος έγραψε Διονυσιακό διθύραμβο στον όποιο ψάλλει την λαμπρότητα των Άθηνών κατά την έορτή.

Οι διθύραμβοι εξελίχθηκαν σέ αναπαραστάσεις, οι αναπαραστάσεις σέ θεατρικά έργα και τραγωδίες ή κωμωδίες³⁹. Έτσι στην Άθήνα, υπό την αιγίδα του Βάκχου, γεννήθηκαν τά θεάματα και ή ελληνική θεατρική τέχνη. Άλλωστε από την Ίκαρία της Άττικής ξεκίνησε άρχικά τό θεατρικό άρμα του Θέσπιδος όπου έδίδοντο άρχικώς σατυρικά δράματα. Οι πρώτες μόνιμες παραστάσεις δόθηκαν στον ναό του Διονύσου ελεύθερα. Στην περιγραφή του τρόπου της λειτουργίας των αδελφοτήτων των Διονυσιακών τεχνιτών και των μυστηρίων θά δοθη σύντομη ιστορική άνασκόπηση επί της κατασκευής των πρώτων θεάτρων.

Κατά την δεύτερη περίοδο των Μεγάλων Διονυσίων έτελούντο οι κοσμικές έορτές του Προάγωνος, της Πομπής, του Διθυραμβικού Άγώνος, του Κώμου και των Δραματικών παραστάσεων.

Ός προς την έορτή του Προάγωνος ελάχιστες ιστορικές πληροφορίες υπάρχουν. Οι αρχαιολόγοι καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι ό Προάγων ήταν ή πρώτη πράξη της έορτής κατά την όποια γίνονταν ή άναγγελία των έργων πού θά παρουσιάζονταν, γιά τόν Διθυραμβικό άγώνα πού έπακολουθούσε κατά τίς έορτές⁴⁰ και ή παρουσίαση των θιάσων και των ποιητών στο κοινό. Οι ποιητές και οι ήθοποιοί παρουσιάζονται στο κοινό φορώντας στεφάνια⁴¹. Στόν τελούμενο άνα πενταετία Προάγωνα στην Βραυρώνα απέστειλε ή Άθήνα δέκα ιερούς θεωρούς (κριτές)⁴².

Η πομπή ήταν μία λιτάνευση του ξοάνου του Διονύσου του Έλευθερέως. Κατά την ήμέρα της πομπής οι δούλοι αφήνονταν προσωρινώς ελεύθεροι. Τό ξόανο μεταφερόταν από τόν ναό των Λιμνών σέ ιερό, κείμενο πλησίον της Άκαδημίας και από εκεί στο Ληναίο. Της πομπής ήγούντο οι αξιωματούχοι, οι ιερείς, οι ιππείς, οι πολίτες και οι έφηβοι⁴³. Άκολουθούσε τό ξόανο τό όποιο περιεστοίχιζαν άνδρες μεταμφιεσμένοι σέ Σειληνούς και Σατύρους τελώντας ευθυμους χορούς.

Συγχρόνως άπήγγελλαν τόν Κώμο, δηλαδή τόν έγκωμιασμό του Θεού, όταν ή πομπή στάθμευε σέ διαφόρους βωμούς των δώδεκα Θεών όπου μαζί μέ τίς θυσίες έψαλλαν τά εγκώμια του Διονύσου μέ διθυράμβους από χορωδίες μέ συνοδεία αυλών. Διεσώθη ένα απόσπασμα των διθυράμβων αυτών:

«Ίδέτε τόν χορόν σας, πέμψατε χαράν και λάμψιν, ώ Όλύμπιοι Θεοί, σείς οι όποιοι μέ άρώματα και λιβανωτούς επισκέπτεσθε τάς άγίας Άθήνας. Δεχθήτε τά άνθη του έαρος, τούς άνθίνους στεφάνους, και ρίψατε τά βλέμματά σας εις τόν ποιητήν... Ήλθον νά ύμνήσω την φυλήν των ένδόξων ήρώων και των γυναικών της αίκογενείας του Κάδμου» (τόν Διόνυσον και την Σεμέλην)⁴⁴.

Η πομπή έφθανε στην εξέδρα όπου βρισκόταν ό μέγας βωμός της θυσίας. Εκεί νέα θυσία έπετελείτο μέ νέους ύμνους και προσευχές. Έπακολουθούσε ό διθυραμβικός άγώνας. Ένας από τούς άνδρες και ένας από τά παιδιά. Στούς

νικητές απενέμοντο έπαθλα. Έπακολουθούσαν συμπόσια, κατά τά όποια προσφέρονταν γλυκίσματα και οίνος στους πολίτες, οι όποιοι ήσαν ξαπλωμένοι επάνω σέ κλαδιά κισσού⁴⁵.

Τέλος άρχιζε ή έορτή του άγώνος των Δραματικών Παραστάσεων. Σέ αυτόν συμμετείχαν ποιητές, οι όποιοι είχαν προκριθη κατά τόν Προάγωνα, και θά παρουσίαζαν τραγωδίες και κωμωδίες προς τελική κρίση. Οι διαγωνιζόμενοι ήσαν άνά τρεις γιά την τραγωδία και τρεις γιά τήν κωμωδία.

Κάθε ποιητής έπρεπε νά παρουσιάσει μία τριλογία έργων. Η έλλανόδικος έπιτροπή των κριτών συνεκροτείτο από έμβριθείς πολίτες οι όποιοι εξέλεγοντο μέ κλήρο κατά τόν άκόλουθο τρόπο:

Τά μέλη του Συμβουλίου των Πεντακοσίων, μαζί μέ τούς χορηγούς⁴⁶, εξέλεγαν πριν την έναρξη της έορτής από κάθε φυλή καθορισμένο αριθμό πολιτών καταλλήλων γιά τό λειτουργήμα του κριτή. Τά όνόματα γράφονταν σέ κλήρους τοποθετούμενους σέ δέκα ύδρίες οι όποιες άνπστοιχοΰσαν στον αριθμό των φυλών. Οι ύδρίες σφραγίζονταν από τούς Πρυτάνεις και έδίδοντο γιά φύλαξη στους θεματοφύλακες της Άκροπόλεως. Την ήμέρα του άγώνος, ό άρχων άνέσυρε από κάθε άποσφραγιζόμενη ένα όνομα. Οι κατ' αυτόν τόν τρόπο εκλεγόμενοι δέκα κριτές, άντιπροσωπεύοντες τίς δέκα φυλές, δηλαδή όλόκληρη την Πολιτεία, όρκίζονταν ότι θά έκριναν κατά συνείδηση. Κάθονταν σέ ιδιαίτερες θέσεις κατά τίς παραστάσεις και ενώ τό πλήθος μέ κραυγές και προτροπές εξέφραζε τίς προτιμήσεις του, κάθε ένας κριτής έγραφε επάνω σέ πινακίδα την σειρά της κρίσεώς του γιά τούς διαγωνιζόμενους. Νέα κλήρωση έπακολουθούσε και οι δέκα κριτές συνεπτύσσοντο σέ πέντε, των όποιων ή ψηφος ήταν τελειωτική. Άνακρινωνόταν τό όνομα του νικητή, ό όποιος στεφανωνόταν μέ κλαδιά κισσοΰ κατά την ανακήρυξη του⁴⁷.

Τέλος, γίνονταν δημοσίως οι άνακρινώσεις των όνομάτων των παιδιών των πεσόντων στον πόλεμο, τά όποια βρίσκονταν στο θέατρο σέ ιδιαίτερες θέσεις ντυμένα μέ στολές της πολιτείας. Από την στιγμή αυτήν, αυτά έθεωρούντο θετά παιδιά όλόκληρης της πολιτείας. Μέ την ιερή αυτήν πράξη έληγαν οι κοσμικές έορτές των Μεγάλων Διονυσίων.

ΤΑ ΟΡΦΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΖΑΓΡΕΞΣ Ή ΖΑΓΡΑΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Τά μυστήρια αυτά αποδίδονται στον Θράκα Όρφέα ό όποιος κατά την παράδοση τά εισήγαγε στην Ελλάδα πολύ πρό της ιδρύσεως των αιγυπτιακών μυστηρίων, γι' αυτό και αποκαλούνται θρακικά από κάποιους συγγραφείς. Ό ιδρυτής είναι μυθικό πρόσωπο στο όποιο άνάγονται πολλοί μύθοι, μεταξύ των όποιων, ό σπουδαιότερος, ή άπαγωγή στον Άδη της συζύγου του Εϋρυδίκης. Ό μϋθος έν συνέχεια λέει ότι εκείνος περιφρόνησε τίς προκλήσεις των Θρασών γυναικών και εκείνες τόν κατεσπάραξαν και την κεφαλή, τά μέλη του και την λύρα του (διότι είναι γνωστό τοίς πᾶσι ότι υπήρξε θεΐος μουσικός) έριξαν στον ποταμό Έβρο. Κατά την πτώση, ή κεφαλή του μέ την λύρα ήλθαν σέ έπαφή και ή λύρα εξέπεμψε θρηνώδεις ήχους⁴⁸. Τά τεμάχια του σώματός του έφθασαν στην Άντισσα της Λέσβου όπου περισυνελέγησαν και έτάφησαν.

Πρωταγωνιστής των Όρφικών μυστηρίων είναι ό Διόνυσος, ό όποιος άργότερα μετονομάσθη Φάνης. Είναι, κατά την παράδοση των μυστηρίων αυτών, γιός της Περσεφόνης και του Διός, ή κατά άλλους της Δηούς και του Διός.

Ός θεότητα των μυστηρίων όνομαζόταν Ζαγρεύς ή Ζαγραΐος διότι άγρεύει την ζωή και υπερνικά όλες τίς δοκιμασίες. Είναι έν ταύτῳ υΐός του Διός, πάσχων, θανατούμενος και άνιστάμενος, αλλά και μεσάζων του ενός και μόνου θεού μετά των ανθρώπων.

Κατά τούς Όρφικούς:

Ζεύς κεφαλή, Διός έκ πάντα τέτυκται.

Ζεύς πυθμίν γαίης τε και ούρανοΰ άστερόεντος.

Ζεύς άρσην έγένετο, Ζεύς άμβροτος έπλετο νύμφη.

Ζεύς πνοή πάντων, Ζεύς άκαμάτου πυρός όρμη.

Ζεύς πόντου ρίζα, Ζεύς Ήλιος ή δέ Σελήνη.

Τό κύριο, λοιπόν, γνώρισμα της όρφικής διδασκαλίας είναι ό μονοθεϊσμός⁵⁰ και ό μεσσιανισμός του υΐου του Διονύσου:

Ό μϋθος θανατώσεως του Διονύσου παιδιού από τούς Τιτάνες άποτελεί τόν κεντρικό θρύλο της μυήσεως στα όρφικά μυστήρια. Από άπόψεως τυπικών βρίσκουμε πολλά κοινά σημεία μυήσεως μέ τά Έλευσίνια, ιδίως κατά την περιπλάνηση των ύποψηφίων στα ύποχθόνια. Άλλά και στα μυστήρια εκείνα λατρεύεται ό Ίακχος, άλλη μορφή του Διονύσου Βάκχου.

Και στα μυστήρια αυτού του Διονύσου ύφίσταται κατά την προπαρασκευή των ύποψηφίων ή ύμοφαγία. Θυσιαζόταν ταΰρος του οποίου τά τεμάχια έτρωγαν ώμά. Κατ' αυτόν τόν τρόπο υπενθυμιζέτο ό τεμαχισμός του Διονύσου μετά τόν φόνο του από τούς Τιτάνες⁵¹. Ό κερασφόρος ταΰρος ήταν μία από τίς μορφές του Διονύσου και έπομένως οι μουύμενοι έτρωγαν τό ίδιο τό σώμα του θεοΰ τό όποιο αίμόσταζε, γιά νά εισέλθη στο σώμα τους ή ίδια ή ύπόσταση του θεοΰ συμβολικώς. Κατά την μύηση οι ύποψηφιοι έφεραν στεφάνια από δάφνη και κυπαρίσσια, κρατούσαν όφεις στα χέρια τους και τούς περιτύλισσαν στίς κεφαλές τους άναφωνώντας μεγαλοφώνως:

Ύγης, Άττης, Άττης Ύγης ή Εϋοί, σαβοί, ύές, άπτές, ύές

Άκολουθως την νύκτα λούζονταν και αλείφονταν μέ άργιλο ή πίτυρο και περιβάλλονταν δέρμα νεβρού, όταν δέ έξέρχονταν από τό λουτρό έλεγαν «έγκατέλειψα τό κακόν και εΰρον τό άγαθόν»⁵². Οι ελάχιστες αυτές πληροφορίες ύφίστανται από την μύηση στα Όρφικά μυστήρια, γιά τά όποια νύξεις ιστορικές ύφίστανται. Ό ρήτωρ Δημοσθένης κατηγορώντας τόν Αισχίνη διότι είχε μυηθι μέ την μητέρα του στα Όρφικά, μόνο ύπαινιγμούς κάνει επί του ισχυρισμού του .

Ό Εϋριπίδης, στίς Βάκχες του, έχει γράψει τόν εξής Όρφικό ύμνο προς τόν Ζαγρέα σχετικό μέ τά μυστήρια:

«Είς σέ κυρίαρχε δημιουργέ της τάξεως προσφέρω την θυσίαν ταύτην και την σπονδήν, εις σέ Ζεΰ ή Άιδη ως κατά την επιθυμίαν σου σέ αποκαλοΰσιν. Δέχθητι την θυσίαν άνευ πυρός από διαφόρους καρπούς έκ των πλήρων καλάθων μας. Σύ μεταξύ των Θεών του ούρανοΰ, κρατείς άνά χείρας τό σκήπτρον του Διός και σύ εις τά ύποχθόνια μετέχεις μέ τόν Άιδην του θρόνου του. Φώτισον την ψυχήν των ανθρώπων, των θελόντων νά μάθωσι τάς δοκιμασίας της προσκαιρου ζωής άποκάλυσον πόθεν έρχονται, ποία ή ρίζα των κακών και ποίον από τούς πανευτυχείς Θεούς δέον νά έξευμενίσωσι διά θυσιών προς άπαλλαγήν έκ των πόνων».

Οι Όρφικοί ταύτιζαν τίς περί τόν Διόνυσο μυητικές τελετές τους μέ αυτές του Αίγυπτίου Θεοΰ Όσίριδος, ή μάλλον άντιθέτως οι Αίγυπτιοι ταύτιζαν τίς μυστηριακές τελετές τους του Όσίριδος μέ αυτές του Διονύσου. Κατά τόν Ηρόδοτο, ό Μελάμπους - άνθρωπος σοφός - εισήγαγε την λατρεία του Διονύσου στην Ελλάδα από την Αίγυπτο, αλλά **ιστορικώς τά όρφικά μυστήρια είναι άρχαιότερα των αιγυπτιακών**⁵³.

Ό άργιλλος μέ τόν όποιο αλείφονταν οι ύποψηφιοι συμβόλιζε την μεταμφίηση των Τιτάνων γιά νά πλησιάσουν άνεμπόδιστα τό νήπιο Διόνυσο, και νά τόν φονεύσουν, ένώ τό πίτυρο συμβόλιζε την κονιοποίηση της καρδιάς του φονευθέντος προς άναγέννηση, καθώς αναφέρεται στον θρύλο.

Στην όρφική μύηση ό ύποδυόμενος κατέρχεται στα σκότη του θανάτου δηλαδή αποθνήσκει και άνίσταται⁵⁴.

Οι Όρφικοι άποτελούσαν αδελφότητα μυστική ή όποία λειτουργούσε μέν χωρίς νόμιμη προστασία, ήταν όμως άνεκτή. Τά μέλη της απέκρουαν την λύτρωση μέσω του ιερατείου και πρέσβευον ότι διά των τελετών τους άνοίγονταν οι θύρες της ούράνιας εϋδαιμονίας. Ίσχυρίζοντο ότι ό Όρφισμός ήταν ή πηγή των άλλων μυστηρίων. Η μύηση τους ήταν άπλη σέ έκδηλώσεις μυστηριακές, δέν είχε πομπώδη λαμπρότητα και δέν ήταν κτήμα των προνομιούχων. Γι' αυτό στην όρφική αδελφότητα προσήρχοντο άνθρωποι κάθε τάξεως μέχρι και των φτωχοτέρων. Μερικοί συγγραφείς θεωρούν τόν Όρφισμό κτήμα των κατωτέρων τάξεων και των άμαθών. Αυτό συμβαίνει διότι ή έρμηνεία του όρφικού μυστικισμού ήταν καθαρή και άπλη άποτεινόμενη απ' ευθείας στην ψυχή και την καρδιά του ανθρώπου. Άν και δέν είχε ύποστη κάποια παρακμή, κατά τούς πρώτους χρόνους του χριστιανισμού άναζωπυρώθηκε.

Την παρακμή των Όρφικών περιγράφει ό Πλάτων⁵⁵ παρουσιάζοντας την εικόνα όρφικού σιμωνισμού. **«Επαιτούντες προφήται, μεταβαίνουσιν εις τάς οίκίας των πλουσίων και τούς πείθουν, ότι έχουνι την δύναμιν νά εξαγοράσουν τάς άμαρτίας των πατέρων των διά θυσιών ή φυλακτών. Και παρουσιάζουσι διάφορα βιβλία γραμμένα από τόν Μουσαΐον και τόν Όρφέα... και τελούν τάς ιεροτελεστίας των συμφώνως προς αυτά και πείθουν όχι μόνον άτομα, αλλά πόλεις όλόκληρους, ότι οι έξιλασμοί και αι εξαγοραί επιτυχάνονται διά θυσιών και διασκεδάσεων, αι όποiai έξυπηρετοΰν ταυτοχρόνως ζωντανούς και νεκρούς. Τάς τελευταίας αποκαλοΰν μυστήρια και αυτά μᾶς άπολυτρώνουν από τά βάσανα της κολάσεως. Άλλά εάν τά παραμελήσωμεν οϋδεις γνωρίζει τί μᾶς περιμένει».**

Έν τούτοις οι ιδεαλιστικές τάσεις του Όρφισμού άποκορυφώθησαν την πρώτη εποχή του Χριστιανισμού⁵⁶. Οι Πυθαγόρειοι και οι Πλατωνικοί έπεχείρησαν νά συγκρατήσουν μέσω του Όρφισμού την κατάρρευση του Έθνισμού, επαναφέροντας έν ισχύι τά όρφικά μυστήρια, μεταβάλλοντας τό όνομα του Διονύχου Βάκχου σέ Φάνητα, τόν μέγιστο ένα και μόνον Θεό και φωστήρα της φύσεως. Είχαν μία χρονική επιτυχία παροδική μή δυνηθείσα νά υπερισχύση της νέας θρησκείας του μαρτυρήσαντος Σωτήρος της άνθρωπότητας, ή όποία δογμάτιζε την εξαγορά των άμαρτημάτων και την έλπίδα της μέλλουσας ζωής. Άλλά περί αυτού θά γίνη λόγος στα γενικά συμπεράσματα επί των μυστηρίων του Διονύσου και την έρμηνεία αυτών.

ΤΑ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΟΞΙΩΝ ΣΤΟΥΣ ΔΕΛΦΟΥΣ

Πενιχρότατες είναι οι ιστορικές πληροφορίες γιά τά μυστήρια αυτά πού αναφέρονται ως Όσια. Ός γνωστόν κατά τόν θρύλο, ό φονευθείς Διόνυσος έτάφη κοντά στον Τρίποδα της Πυθίας, έντός του ναοΰ του Άπόλλωνος. Εκεί κατά τούς τρεις μήνες του χειμónος άναστελλόταν ή λατρεία του Άπόλλωνος και έπικρατούσε εκείνη του Διονύσου

«*Ἀρχομένοι δέ τοῦ χειμῶνος, ἐπεγείραντες διθύραμβον, τὸν δὲ παιᾶνα, καταπαύσαντες ἀντ' ἐκείνου τοῦτον ἐπικαλοῦνται Θεόν*»⁵⁷. Ἦταν στοὺς Δελφούς ὁ πάσχων Θεός κατά τούς τρεῖς χειμερινούς μήνες.

Ἀπό ὅλη τὴν Ἀττική ὄδευαν πρὸς τὸν Παρνασσό γυναῖκες ἀποκαλούμενες **Θυιάδες**⁵⁸. Ἐκεῖ μαζί μέ τίς γυναῖκες τῶν Δελφῶν τελοῦσαν τὴν ἐορτὴ τοῦ Διονύσου. Ἀνέβαιναν ἐξαλλες τίς ὑπώρειες τοῦ ὄρους, ἐφθάναν στίς μὴ χιονοσκεπεῖς κορυφές, χορεύοντας κατά σταθμούς, ἐξαλλες δὲ χαιρετοῦσαν τὴν ἐπάνοδο τοῦ Διονύσου στήν ζωή. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι οἱ ἐορτές αὐτές ἐτελοῦντο κατά τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος πρὸς τίς ἀρχές του καλοκαιριοῦ. Συγχρόνως ἐωρταζόταν καί ἡ δευτέρη γέννηση τοῦ Διονύσου.

Οἱ Θυιάδες⁵⁹ μεταβαίνοντας στόν Παρνασσό ἐκτελοῦσαν ἐντολές εὐλαβῶν προσκυνητριῶν. Ἐκεῖ, στόν τάφο τῶν Δελφῶν τοῦ ἀναγεννημένου Διονύσου, τελοῦσαν μυστηριακή θυσία καί μέ τίς κραυγές τους καλοῦσαν σέ ἀνάσταση τόν Θεό. Κατά τὴν παράδοση τίς ἐορτές καί τίς τελετές ἱδρυσε ὁ ἴδιος ὁ Διόνυσος. Οἱ χοροὶ τῶν Θυιάδων γίνονταν τὴν νύκτα ὑπὸ τὸ φῶς καιομένων δάδων. Ὁ κωμαστής Διόνυσος, ὁ ὁποῖος κάθεται στόν βράχο τοῦ Παρνασσοῦ, φωτίζει τίς λευκές καί τίς Δελφικές Βάκχες ζωηρῶς⁶⁰.

*Τὰ δὲ ἱερά νύκτωρ ἢ μεθ' ἡμέραν τελεῖς;
Νύκτωρ τὰ πολλά σεμνότητα ἔχει τό σκότος,
ἰὼ δειράδες Παρνασσοῦ Πέτρες
ἔχουσαι σκόπελον οὐράνιον δ' ἔδραν,
ἵνα ὁ Βάκχος ἀμφιπύρσους, ἀνέχων Πεύκας
λαξηρά πηδᾷ νυκτοπόλοις ἅμα σὺν Βάκχαις*⁶¹.

Σχετικῶς μέ τίς παραπάνω μυστηριακές ἐορτές ὑπάρχει θρύλος ἀναφερόμενος στήν ὑπόθεση τῶν «Βακχῶν» τοῦ Εὐρ.

Ὁ θεός Διόνυσος ἐπισκέπτεται τὴν Θήβα, μεταμφιεσμένος ὡς Βάκχος ἢ ὡς ἐνσάρκωση τοῦ ἑαυτοῦ του, καί κηρύσσει τὴν λατρεία τοῦ Διονύσου. Οἱ θυγατέρες τοῦ Κάδμου ἀπορίπτουν τὸ μήνυμα. Ἐκείνος τίς ὑπνωτίζει καί αὐτές περιπίπτουν εἰς εὐλαβὴ ἔκσταση, καί ὀδεύουν στά ὄρη γιὰ νά τοῦ ἐκδηλώσουν τὴν λατρεία τους μέ ἄγριους χορούς. Ἐνδύονται μέ δέρματα ζῶων, περιζώνονται μέ ὄφεις, στεφανώνονται μέ κισσό καί θηλάζουν τὰ νεογνά τῶν λύκων καί τῶν ἐλάφων.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Πενθεύς, ἀπαγορεύει τὴν λατρεία ὡς ἀντίθετη πρὸς τὴν λογική, τὴν ἠθική καί τὴν τάξη, καί φυλακίζει τόν κήρυκά της. Ἀλλά πρόκειται περὶ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μέ τὴν θαυματουργὸ τοῦ δύναμη ἀνοίγει τούς τοίχους τῆς φυλακῆς, ἐξέρχεται καί ὑπνωτίζει τόν βασιλέα.

Ὑπνωτισμένος ὁ Πενθεύς ἐνδύεται ὡς γυναῖκα καί ἀνέρεχεται στοὺς λόφους, ὅπου συναντᾷ τίς ἐξαλλες γυναῖκες. Οἱ γυναῖκες ἀνακαλύπτουν τὸ φύλο του καί τόν διαμελίζουν. Ἡ μητέρα τοῦ Πενθέως μαινόμενη κρατάει στά χέρια της τὴν κεφαλὴ τοῦ διαμελισθέντος γιοῦ της καί, νομίζοντας ὅτι κρατεῖ κεφαλὴ λέοντος, ψάλλει θριαμβευτικὸ ᾄσμα. Ὅμως συνέρχεται, βλέπει τὴν κεφαλὴ τοῦ γιοῦ της καί ἐξεγείρεται κατά τῆς Διονυσιακῆς λατρείας, ὅταν δὲ ὁ Διόνυσος τῆς λέει: «*Μέ περιέπαιζες ὅταν ἤμουν Θεός αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνταμοιβή σου*», ἐκείνη τοῦ ἀπαντᾷ: «*Ὁ Θεός πρέπει νά φέρεται ὡς ὑπερήφανος ἄνθρωπος κατά τὴν ὥρα τοῦ θυμοῦ του*».

Κατά τούς ἱστορικούς, παρά τὴν παρουσιαζόμενη ἐπίδραση τῶν μυστηρίων τοῦ φρυγικοῦ Ἄττιδος στά Διονυσιακά Ὅσια μυστήρια τῶν Δελφῶν, τῶν ὁποίων ὅμως τὴν περιγραφή τῆς μυήσεως ἀγνοοῦμε, **διαφαίνεται ἡ προσπάθεια τῶν ἱερέων τῶν Δελφῶν νά ἀπορροφήσουν τὰ Διονύσια ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ στόν ναό τους καί νά θέσουν κάποιο φραγμό στίς ἐλευθεριότητες τῆς Διονυσιακῆς λατρείας.**

ΤΑ ΣΑΒΑΖΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ

Ἡ προσωνυμία τοῦ Διονύσου «*Σαβάζιος*» εἶναι φρυγικο-θρακικῆς καταγωγῆς. Πράγματι στήν Φρυγία καί τὴν Θράκη, ὑπῆρχε Θεός μέ τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ ὁποῖο συσχετίζεται μέ τὸ σανσκριτικὸ Σαμχάζ⁶² καί τὸ ἑλληνικὸ σέβας⁶³. Αὐτός ἐθεωρεῖτο θεότητα τῆς Σελήνης. Εἶναι ἄγνωστο, κατά ἄλλους, ἐάν προτοῦ δοθῇ ἡ προσωνυμία αὐτὴ στόν Διόνυσσο λατρευόταν ἴδια φρυγικὴ θεότητα ἢ ἂν ἐξ ἀρχῆς ὁ Διόνυσος ταυτίσθηκε μέ αὐτήν⁶⁴. Οἱ μυστηριακές τελετές στήν Ἑλλάδα ἐτελοῦντο κατά τὴν νύκτα καί ἐκαλοῦντο **νυκτάλια**. Κατά τόν Κικέρωνα οἱ σαβαζιανές ἐορτές ἐτυχαν τῆς προσοχῆς τῶν ἀρχόντων καί προκάλεσαν τὴν ἀντίδρασή τους. Ὁ δὲ Διαγόρας ἀπαγόρευσε τίς ἐορτές αὐτές στήν Θήβα.

Τὸ ἴδιο συνέβαινε στήν Ρώμη ὅπου ὁ Διόνυσος λατρευόταν ὡς **Liber** καί **Pater Liber**, ἔχοντας καί τὴν ἐπωνυμία **Bacchus**. Πρὸς τιμὴν τοῦ Διονυσίου Βάκχου, ἐτελοῦντο τὰ γνωστά σέ ὅλους **Βακκανάλια** συνοδευόμενα ὑπὸ ἐορτῶν οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦσαν παρωδία τῶν Διονυσίων τῶν Ἀθηνῶν. Σέ αὐτές δὲ δημοσίως, ἐτελοῦντο συμπόσια καί ἀκατονόμαστα ὄργια. Οἱ ἐφηβοί, πού εἶχαν συμπληρώσει τὸ 17ο ἔτος τῆς ἡλικίας τους κατά τὴν ἐορτὴ αὐτὴν περιβάλλονταν μέ τὴν ἀνδρική τήβεννο ἐγκαταλείποντας τὰ παιδικὰ ἐνδύματα. Ἐπεχειρήθη κατά τὸ 514 ἀπὸ τὴν κτίση τῆς Ρώμης, νά εἰσαχθοῦν σέ αὐτὴν οἱ φρυγικῆς καταγωγῆς σαβαζιανές ἐορτές, ἀλλὰ ὁ Γάιος Κορνήλιος Ἰσπαλλος, πραιτὼρ ἐπὶ τῶν ξένων, ἀντετέθη μέ ὅλη του τὴν δύναμη, ἐνδιαφερόμενος δὲ γιὰ τὰ δημόσια ἦθη ἀπαγόρευσε ὁποιαδήποτε συνάθροιση τῶν νεωτεριστῶν. Ἐν τούτοις τὸ 566, Ἑλλήν ἱερεὺς διέδωσε τίς σαβαζιανές ἐορτές καί τὰ μυστήρια στήν Ἑτρουρία, ἀπ' ὅπου εἰσῆχθησαν μέ ἄκρα μυστικότητα στήν Ρώμη.

Κατά τὴν τέλεση τῶν Σαβαζιανῶν μυστηρίων ἐμφανίζοταν ἡ παράσταση τοῦ Διὸς ὑπὸ μορφήν ὄφως πού συμβίωσε μέ τὴν Περσεφόνη. Ἡ παράσταση αὐτὴ εἶναι σχετικὴ μέ τόν ἀστερισμό τοῦ Ὀφιοῦχου ὁ ὁποῖος παρίσταται μέ τόν βόρειο οὐράνιο θόλο ἐπεκτεινόμενος πρὸς τὴν Ἑλευθέρα (Liberia) τῆς Περσεφόνης, μητέρα τοῦ Βάκχου. Τὰ μυστήρια διευθύνονταν ἀπὸ ἱερεῖς οἱ ὁποῖοι ἀπεκαλοῦντο Βηρσοί⁶⁵. Κατά τὴν μύηση κυλοῦσαν χρυσοῦν ὄφι στὸ στήθος τοῦ ὑποψηφίου, ἐνῶ ἀκουγόταν ἡ ἐπιφώνηση: «*Εὐοί, σαβοί, ὑές, ἀττές, ὑές*» ἡ ὁποία ὑπῆρχε καί στά Ὀρφικά μυστήρια. Δέν ὑπάρχουν δυστυχῶς περισσότερες αὐθεντικές πληροφορίες ἐπὶ τῶν Σαβαζιανῶν μυήσεων.

Τὰ Σαβαζιανὰ μυστήρια εἰσῆχθησαν μυστικῶς, ὡς ἀνωτέρω ἐλέγχθη καί ἀπετέλεσαν ἀληθινὴ ἐπιδημία. Στὴν ἀρχὴ ἐμυήθη μέ ἄκρα μυστικότητα μικρὸς ἀριθμὸς προσώπων καί τῶν δύο φύλων, τὰ ὁποῖα παρεδίδοντο σέ ἀηδιαστικές καί ἐκφυλες πράξεις. Τὸ κακὸ εἶχε λάβει ἀπειλητικὴ ἔκταση, χωρὶς νά γίνῃ ἀντιληπτό ἀπὸ τούς ἀρχοντες, ὅποτε τυχαίως ἀπεκαλύφθησαν τὰ γενόμενα.

Ἕνας νέος ἱππεὺς (δευτέρας τάξεως Ρωμαῖος πολίτης) ζήτησε νά μυηθῇ στά Σαβαζιανὰ μυστήρια. Πληροφορήθηκε ὅμως ἀπὸ κάποια γυναῖκα τὰ ὄργια τὰ ὁποῖα διεπράττοντο μεταξύ τῶν μουμένων. Καταγανακτισμένος κατήγγειλε ὅ,τι εἶχε πληροφορηθῇ στόν ὑπάτο Ποσθούμιο, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέτρα κατά τῶν αἱρετικῶν καί προκάλεσε διάταγμα τῆς Συγκλήτου, τὸ ὁποῖο κατεδίκαζε τίς Σαβαζιανές συναθροίσεις. Ἀπὸ τίς ἀνακρίσεις πρέκυψε ὅτι πλέον τῶν ἐπτὰ χιλιάδων προσώπων ἦσαν μέλη τῆς ὁργανώσεως τῶν Σαβαζιανῶν καί ὅτι ἐκτός τῆς ἀκολασίας στήν ὁποία ἐπεδίδοντο,

ἦσαν ἔνοχοι γιὰ ψευδορκίες, πλαστογραφίες, ἀνθρωποκτονίες καί ἄλλα ἐγκλήματα. Συνελήφθησαν ὅλοι οἱ μυηθέντες καί ὅσους ἀπὸ αὐτοὺς βαρύνονταν μόνο μέ τὴν διὰ ὄρκου σύνδεσή τους πρὸς τὴν ὁργάνωση χωρὶς νά ἔχουν διαπράξει κανένα ἀδίκημα, τούς ἔριξαν στίς φυλακές, οἱ ἄλλοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι προέβησαν σέ ἐγκληματικές πράξεις τιμωρήθηκαν μέ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου. Ὁ **Τίτος Λίβιος**, στόν ὁποῖο ὀφείλονται οἱ ἀνωτέρω πληροφορίες, ἀναφέρει ὅτι οἱ καταδικασθέντες σέ θάνατο ἦσαν περισσότεροι τῶν φυλακισθέντων. Ἐν τούτοις οἱ Σαβαζιανές ἐορτές ἐπανεμφανίσθησαν καί πάλι στήν Ρώμη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Αὐτοκρατόρων καί ἰδίως ἐπὶ Δομιτιανοῦ, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ λατινικές ἐπιγραφές. Ἔτσι, ἡ λατρεία τοῦ Σαβαζίου Βάκχου, ἐν μέρει μυστικὴ καί ἐν μέρει φανερὴ, ἐπέζησε λίγα ἔτη μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ ἐθνισμοῦ, μολυσμένη μέ τίς πλέον ἀποτρόπαιες ἐνέργειες. Ὑπῆρχαν μυημένοι καλυπτόμενοι μέ δέρματα αἰγός, οἱ ὁποῖοι παρεδίδοντο στήν ἀκολασία, ἔτρεχαν ἀπὸ δῶ καί ἀπὸ κεῖ, ὡς μαινάδες, ὡς ἀλλόφρονες γυναῖκες, καταξεδίχοντας κύνες καί διαπράττοντας αἰσχροτήτες ἀκατονόμαστες. Νόμιζαν ὅτι μέ αὐτόν τόν τρόπο βυθίζονταν στήν κόλαση τῆς ζωῆς, τὴν ὁποία θεωροῦσαν πραγματικὸ θάνατο τοῦ ὄντος στόν τάφο τοῦ σώματος μέ τὴν ἐλπίδα, νά ἀπολαύσουν τὴν ἐλευθερία τῆς ψυχῆς, ἀπολυτρωμένης ἀπὸ τὰ δεσμά της, μετὰ τόν ζωϊκὸ θάνατο. Αὐτὸ ὅμως ἦταν ἀπατηλὸ πρόσχημα γιὰ νά δικαιολογήσουν τὰ ταπεινά τους ἐνσπικτα.

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΑΣΤΩΝ ΤΕΧΝΙΤΩΝ

Εἶναι γενικῶς παραδεκτὸ ὅτι οἱ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, τίς ἐπιστήμες, τίς τέχνες καί τὰ χειρωνακτικά ἀκόμη ἐπιτηδεύματα, τὰ ἐμπιστεύονταν σέ μυστικὴ ἐκπαίδευση. Οἱ Αἰγύπτιοι τὴν ἐκπαίδευση αὐτὴν τὴν εἶχαν ἀναθέσει στοὺς ἱερεῖς τους, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν τάξη χωριστὴ, ἀσχολούμενη μέ τὴν μετάδοση τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Ὑπέβαλλαν σέ εἰδικές μελέτες τούς προσερχομένους πρὸς ἐκπαίδευση, ἀναλόγως μέ τὴν ἐπιστήμη, τὴν ὁποία θά ἐξασκοῦσαν καί σέ δοκιμασίες οἱ ὁποῖες ὡς σκοπὸ εἶχαν τὴν ἐξακρίβωση τῆς προδιαθέσεως καί τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν ὑποψηφίων πρὸς τὴν μυστικὴ διδασχὴ, ἡ ὁποία ἔπρεπε νά ἦταν καλυμμένη ἀπὸ τὸ εὐρύ κοινό. Στὴν μέθοδο αὐτὴν, ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς, πρέπει νά ἀποδοθοῦν εἰδικές μυήσεις.

Τὴν μέθοδο αὐτὴν ἀκολουθοῦσαν οἱ Πέρσες, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ Σῦροι, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Γαλάτες, οἱ Ἕλληνες, ἴχνη δὲ ἀνευρίσκονται στά νεώτερα ἔθνη μέχρι τοῦ 17ου μ.Χ. αἰῶνος. Ἀκόμη καί σήμερα οἱ Ἀγγλοὶ μεταχειρίζονται τὴν λέξη «*μυστήριον*» (mystery) ὡς συνώνυμο τοῦ χειρωνακτικοῦ ἐπαγγέλματος.

Εἰδικῶς ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ὁποία ἀνάγεται στήν γενικὴ ἀρχὴ τῶν νόμων τῆς δομῆς τοῦ σύμπαντος, διδασκόταν μυστικῶς ἰδιαιτέρως στοὺς Αἰγυπτίους. Ἔτσι αὐτὴ, ἐκτός τῆς ὑλικῆς διδασχῆς της, εἶχε ἐσώτερη μορφὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπέρρεαν ἐμβληματικοὶ καί συμβολικοὶ τύποι, οἱ ἀναφερόμενοι στίς μεταλλαγές καί ἀναπλάσεις τῆς φύσεως, ἐκ τῶν ὁποίων προέκυπτε ἡ ἀκολουθούμενη ὁδὸς τῆς ἐρευνας τοῦ ἀρχικοῦ αἰτίου. Ὅλα αὐτὰ γίνονταν μέ ἀποκαλυπτόμενες δοξασίες, ὑπὸ τόν πέπλο ἀλληγοριῶν μυστηριακῶν καί διδασκαλιῶν μυστικῶν. Ἔτσι ὁ μουύμενος καθίστατο κύριος μιᾶς τελείας σχηματικῆς μορφῆς.

Κατ' αὐτόν τόν τρόπο διαμορφωνόταν στὸ ἱερατεῖο μία διακεκριμένη τάξη ἀποτελούμενη ἀπὸ μύστες, οἱ ὁποῖοι ἀρχι-

κῶς ἐπάνω στά σχέδια τῶν ἱερέων, οἰκοδομοῦσαν μνημεῖα ἀφιερωμένα στήν λατρεία τῶν θεῶν.

Οἱ μυστηριακές τελετές καί διδασκαλίες στήν Ἑλλάδα καί τὴν Αἴγυπτο εἶχαν τὴν ἴδια κρυμμένη ὑπὸ τούς διαφόρους θρύλους παράδοση. Κατὰ τόν Πλούταρχο ὁ Ὅσιρις καί ὁ Βάκχος ἦσαν πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἐξέφραζαν τὴν ἴδια θεότητα. Ἴσις καί Δήμητρα ταυτίζονταν, τὰ Παμίλια τῶν Αἰγυπτίων κατέστησαν Διονύσια τῶν Ἑλλήνων καί τὰ Ἴσιακά εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὰ Ἑλευσίνια.

Δέν εἶναι, λοιπόν, ἀπορίας ἄξιον ὅτι καί οἱ ὁργανώσεις τῶν ἀρχιτεκτόνων καί τεχνιτῶν καί στίς δύο χώρες ὑπῆρξαν παράλληλες καί ταυτόσημες καί μυστηριακές. Τὰ πρῶτα θεάτρα, ὅπως θά ἐκτεθῇ ἱστορικῶς παρακάτω, στήν Ἑλλάδα κτίσθηκαν ἀπὸ τούς ἱερεῖς τοῦ Διονύσου. Αὐτοὶ καθιέρωσαν κατά τὰ μεγάλα Διονύσια, τίς πρῶτες θεατρικὲς παραστάσεις. Οἱ ἐπιφορτισμένοι δὲ ἀρχιτέκτονες ὑπάγοντο στὸ ἱερατεῖο, διὰ μύησης καί ἀπεκαλοῦντο Διονυσιακοὶ τεχνῖτες ἢ Διονυσιαστές.

Οἱ Ἕλληνες ἀποκοὶ στήν Μικρὰ Ἀσία μετέφεραν τὰ Διονυσιακά μυστήρια. Ἐκεῖ οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖτες ἐξασκοῦσαν τὴν τέχνη τους καί τὴν ἀνήγαγαν στὸ σημεῖο τῆς τελειότητος τὴν ὁποία μαρτυροῦν καί σήμερα τὰ μνημεῖα τὰ ὁποῖα ἔκτισαν, καί ἀποκαλύπτονται ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη.

Μόνον αὐτοὶ εἶχαν τὸ ἀποκλειστικὸ προνόμιο νά κτίζουν ναοὺς, θεάτρα καί ἄλλα δημόσια κτίρια. Σύν τῳ χρόνῳ δέ, ἀπέβησαν πολυάριθμοι καί μέ αὐτὴν τὴν ὀνομασία ἐξασκοῦσαν τὴν τέχνη τους στήν Συρία, τὴν Περσία μέχρι τίς Ἰνδίες.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Περγᾶμου καθόρισαν πρὸς διαμονὴ τῶν Διονυσιακῶν τεχνιτῶν τὴν πόλη Τέων. Ἐκεῖ αὐτοὶ σχημάτισαν τίς ἀδελφότητές τους, τίς ὁποῖες καλοῦσαν «*κοινά*». Πρὸς ἀναγνώριση μεταξὺ τους εἶχαν εἰδικές λέξεις καί σημεῖα ἀναγνωρίσεως προερχόμενα ἀπὸ τὴν εἰδικὴ μύση τους στήν τέχνη τους. Κάθε κοινὸ εἶχε ἴδιο τίτλο, ὅπως π.χ. «*Κοινόν τοῦ Ἀττάλου*», «*Κοινόν τῶν ἐταίρων τοῦ Ἑσχίνου*» κ.λπ. καί τελοῦσε ὑπὸ τὴν διεύθυνση διδασκάλου, μέ ἐπόπτες ἐκλεγομένους κατ' ἔτος. Στίς μυστικὲς τελετές τους χρησιμοποιοῦσαν τὰ ἐργαλεῖα τῆς τέχνης τους. Κατὰ ὁρισμένες ἐποχές συνήρχοντο σέ συμπόσια ἢ γενικὲς ὁμηγύρεις καί ἀπένεμον βραβεῖα στοὺς ἐπιδεξιότερους τεχνῖτες. Οἱ πλουσιώτεροι ὀφείλαν βοήθεια καί συμπαράσταση στοὺς πτωχότερους καί γενικῶς τούς ἐξω τῶν ὁργανώσεων πτωχοὺς καί ἀσθενεῖς. Σέ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διεκρίνονταν γιὰ τὴν ἀλληγγυία καί τὴν ἀδελφότητά τους ἀνήγειραν ἐπιτύμβια μνημεῖα, τὰ ὁποῖα σώζονται καί σήμερα στά νεκροταφεῖα τοῦ Σιβερχισσάρ καί τοῦ Ἑρακί. Πρόσωπα διακεκριμένα, ὅσχετα πρὸς τὴν οἰκοδομικὴ, ἀνακηρύσσονταν πόλλες φορές πάτρωνες ἢ ἐπίτιμα μέλη καί κατά μία ἐπιτύμβια ἐπιγραφή ἀναφερομένη ἀπὸ τόν Chan Otlter, ὁ Ἀτταλος, ὁ δεύτερος βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου φέρεται νά κατέχῃ τόν τίτλο αὐτόν στήν ὁργάνωση. Κατὰ τόν 3ο μ.Χ. αἰῶνα ὁ Θεόφραστος γράφει: «*Συμφώνως πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχαίας λιθουργικῆς οἱ γλύπται καί οἱ λιθουργοὶ ἐταξίδευον ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τῆς γῆς μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐργαλείων διὰ νά κατεργάζωνται τὸ μάρμαρον, τὸν ἐλεφαντόδοντα, τὸ ξύλον, τὸν χρυσόν καί τὰ ἄλλα μέταλλα. Τούς ναοὺς ἤγειρον ἐπὶ θεῶν ὑποδειγμάτων. Εἰς τὴν γενεὴ τειράν των Ἑλλάδα, οἱ Διονυσιασταὶ τεχνῖται εἶχον ὁργανωθῇ κατὰ τὸν αὐτόν τρόπον*».

Δέν ὑπάρχει ἐπίσημη ἱστορικὴ πηγὴ συνδέσεως τῶν ἐνώσεων τῶν οἰκοδόμων τῶν Ἰουδαίων πρὸς τούς ἀνήκοντες στίς ἀδελφότητες τῶν Διονυσιακῶν τεχνιτῶν. Οἱ Φοῖνικες ὅμως συνεδέοντα μέ αὐτοὺς καί κατ' ἐπέκταση οἱ Τῦροι. Οἱ τελευταῖοι φέρονται συμμετέχοντες στήν οἰκοδόμησιν τοῦ ναοῦ

τοῦ Σολομῶντος, ὁ ὁποῖος φέρει δείγματα παραλλήλου ἀρχιτεκτονικοῦ πνεύματος τῶν Διονυσιαστῶν τεχνιτῶν, διότι ἐκτίσθη κατὰ τό ὑπόδειγμα τῶν ναῶν τοῦ Ἡρακλέους καί τῆς Ἀστάρτης. «*Ἡ σχέσις τῶν μερῶν πρὸς ἄλληλα*», γράφει ὁ Ἰουδαῖος ἰώσηπος, «*καί πρὸς τὸ ὅλον, αἱ διαστάσεις τοῦ ναοῦ ἐσυμβόλιζον τὸ κοσμικόν σύστημα. Οἱ δώδεκα ἄρτοι τῆς σκηνῆς τῆς διαθήκης ὑπενθυμίζον τοὺς δώδεκα μῆνας τοῦ ἔτους, τὰ ἑβδομήκοντα κηροστάσια τῆς λυχνίας τὰς ἑβδομήκοντα ὑποδιαιρέσεις τῶν ἀστερισμῶν, τὰ δὲ ἑπτὰ κηροστάσια τοῦ ἱεροῦ κηροπηγίου τοὺς ἑπτὰ πλανήτας*». Ὁ δὲ Σολομῶν στὶς παροιμίες ἀναφέρει «*ἡ υπερτάτη σοφία ἐκτισε τὸν οἶκον τῆς καὶ ἐλάξευσε τὰς στήλας τῆς*».

Οἱ Διονυσιαστές ἀρχιτέκτονες παρὰ τὸ διάταγμα τοῦ Θεοδοσίου τὸ ὁποῖο καταργοῦσε ὅλες τὶς μυστικὲς ἐταιρεῖες καὶ ἐνώσεις φαίνεται ὅτι διατήρησαν τὰ «*κοινά*» τοὺς μέχρι τὶς Σταυροφορίες, ὁπότε διέβησαν στὴν Εὐρώπη καὶ συνέχισαν τὴν ζωὴν ὑπὸ μορφὴν μνητικῶν ἀδελφοτήτων. Αὐτὸ ἀκριβῶς δέχεται ἡ αὐθεντικὴ σχολὴ τῆς καταγωγῆς τῶν ἀδελφοτήτων τοῦ Μεσαίωνος ἡ ὁποία ἐπεκτείνει τὴν παράδοση μέχρι τῶν σημερινῶν μυστηριακῶν θεωρητικῶν ὁργανώσεων⁶⁶. Στὰ μνητικά τυπικὰ τῶν ὁργανώσεων αὐτῶν ἐπιβεβαιώνεται ἡ ἀνωτέρω ἱστορικὴ σύνδεση.

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Τὰ Διονυσιακά μυστήρια ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθησαν εἶναι πολύμορφα καὶ ὑποκρύπτουν πολλοὺς δογματισμούς, πολλοὺς συμβολισμούς καὶ πολλές θρησκευτικο-φιλοσοφικές ἀρχές νοητικές, καὶ τεχνικές «*αἰσθητικές*».

Δογματικῶς ὁ πολύμορφος αὐτός Θεός παρίσταται ὡς ἀρχικὸ αἴτιο τῆς μεταβολῆς τῆς ὕλης στὴν φύση. Θρησκευοφιλοσοφικῶς καὶ ἐσχατολογικῶς ὡς ἐκδήλωση τῶν φάσεων τῆς πορείας τῆς ψυχῆς στὸ ἀνθρώπινο γένος, νοητικῶς ὡς καθοδήγηση τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος στὰ ἐξευγενισμένα ἐπίπεδα τῆς ἀνατάσεώς του, στὶς τέχνες δὲ ὡς εὐγενὲς ἐμπνευση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ωραίου. Ἔτσι, ἡ προσωποποίηση ἢ οἱ προσωποποιήσεις τοῦ Διονύσου δέον νὰ ἐρμηνευθοῦν βάσει τῶν ἀνωτέρω τεσσάρων ἐκδηλώσεων, τῆς ὕλικῆς, τῆς ψυχικῆς, τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς τεχνικῆς «*αἰσθητικῆς*»⁶⁷.

α) Ἡ ὕλική ἐρμηνεία

Ὁ Διόνυσος ὑπῆρξε Θεός ἀγροτικός καὶ φίλος τοῦ Ἡφαίστου. Ἐφεῦρε τὴν ἀμπελο διδασκοντας στοὺς ἀνθρώπους τὴν φυτεία τῆς, τὴν καλλιέργεια, τὴν μεταβολὴ τοῦ χυμοῦ τῆς σὲ οἶνο, ὁ ὁποῖος μετέδιδε πρόσθετη μὲνικὴ δύναμη, καὶ μεθοῦσε τοὺς ἀνθρώπους. Ὡς ἐκ τούτου παρίσταται κερασφόρος ὑπὸ τὴν ἐννοία τοῦ κυρίου τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἰσχύος.

Ὁ Εὐριπίδης, στὶς «*Βάκχες*» του, λέει ὅτι ὁ γιὸς τῆς Σεμέλης βοῆκε τὸ ὑγρὸ αὐτὸ ποτὸ γιὰ τοὺς θνητοὺς πρὸς κατάπαυση τῆς λύπης τους, ἐπιφέροντας τὴν λήθη τῶν καθημερινῶν θλίψεων, βασάνων καὶ τῶν πόνων τους καὶ παρέχοντας σὲ αὐτοὺς τὸν ὕπνο. Ὁ Διόνυσος προσωποποιεῖ τὶς φάσεις τῆς ἀμπέλου. Ἔχει, ὅμως, ὡς σύμβολο τὸν ἀειθαλὴ κισσό, περιπλεγμένο μὲ τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου στὸν θύρσο του, παριστῶντας μὲ αὐτὸν τὴν αἰωνιότητα τῆς βλαστήσεως.

Ἡ μητέρα του Σεμέλη - ἡ παρθένος γῆ - γονιμοποιεῖται με τὴν θεία ἐπίδραση τοῦ νεφεληγερέτου Διὸς καὶ ἐνῶ ἐκείνη κατακαίεται ἀπὸ τὶς ἡλιακές ἀκτίνες, τὸ τέκνον τῆς, τὸ κλῆμα, ἐξακολουθεῖ τὴν ζωὴν του, ἀποκόπτεται καὶ ἀνακτᾷ νέα

ζωὴ ὡς χυμός - οἶνος. Κατὰ τὴν ἀνθιστὴν τοῦ κλῆμα ἐκτρέφεται ἀπὸ τὶς Νύμφες οἱ ὁποῖες συμβολίζουν τὴν ὑγρασία. Διὰ τῶν καταβολάδων του πλανᾶται πρὸς τὶς πηγές καὶ τὰ ρυάκια καὶ γι' αὐτὸ ὁ Διόνυσος εἶναι ὕψης, «*ὕψρός*».

Συλλατρεύεται, ὁ Θεός τῆς ἀμπέλου, μὲ τὸν Ἀπόλλωνα στοὺς Δελφούς καὶ ὡς προελέχθη εἶναι ταυτοχρόνως φίλος τοῦ Ἡφαίστου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ οὐράνια θερμότητα μαζί μὲ τὴν χθόνια συμβάλλουν στὴν γονιμότητα τὴν ἀναγκαία γιὰ τὴν βλάστηση τῆς ἀμπέλου. Εἶναι, λοιπόν, φίλος τοῦ πυρός καὶ τοῦ φωτός. Τὸ πῦρ καὶ τὸ λανθάνον φῶς διοχετεύεται στὶς φλέβες τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τὴν μορφὴ τῆς δυνάμεως τοῦ οἴνου καὶ τοὺς διεγείρει στὴν γονιμότητα καὶ τὸν ὄργασμό. Αὐτὸ συμβολίζεται στὶς ἐορτές τοῦ Διονύσου μὲ τὴν παρουσία τοῦ φαλλοῦ. Τὸ πῦρ ὑπὸ ἀλληγορικὴ μορφὴ ἐμφανίζεται μὲ τὴν χρῆση τῶν δάδων καὶ τῶν λαμπτήρων κατὰ τὶς ἱεροτελεστίες. Γι' αὐτὸ ὁ Θεός εἶναι παγγεννήτωρ, παντεπόπτης καὶ χρυσοφειγγής. Ὄταν οἱ ἀνθρωποι μεθοῦν τὸ φθινόπωρο, ἀρχίζουν οἱ πρῶτες καταιγίδες καὶ τὸ ἐξ οὐρανοῦ πῦρ φαίνεται ὑπὸ μορφὴ ἀστραπῶν καὶ κεραυνῶν μὲ τὶς βροχές, ὡς ἐκ τούτου, εἶναι πατέρας τοῦ πόντου τῆς γῆς.

Ὁ χειμῶνας εἶναι ἐχθρὸς του διότι δαμάζει τὴν βλάστηση καὶ τὴν νεκρώνει.

Κατὰ τὸν μῦθο τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀμπέλου, ὁ Ἰκάριος, παραβαίνει τὴν ἐντολὴ τῆς λογικῆς χρήσεως τοῦ οἴνου καὶ θανατώνεται, ἡ δὲ κόρη του Ἡριγόνη κρεμᾶται ἀπὸ τὸ δένδρο συμβολίζοντας τὸν αἰωρούμενο βότρυ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀρχομένου μαρasmus τῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου.

Οἱ ἀγροτικές ἐορτές εἶναι ἡ ἐκδήλωση τῆς χαρᾶς κατὰ τὸν τρυγητὸ, ἡ περιπλάνηση μὲ τοὺς Σειληνοὺς καὶ τοὺς Σατύρους στὰ ὄρη, ὁ συνεορτασμός τῶν ποιμένων πού κατέρχονται ἀπὸ τὰ ὄρη μὲ τὰ ποίμνια τους καὶ συναντῶνται μὲ τοὺς ἀγρότες καὶ τὴν πόση τοῦ νέου οἴνου.

Τὰ παθήματα τοῦ Βάκχου ἀντιστοιχοῦν στὸ πάθημα τῶν σταφυλῶν, τὰ δὲ Λήναια καὶ Θεοῖνια, ἡ καθιέρωση τοῦ περιστατικού ἀποσφραγίσεως τῶν βυτίων καὶ τῆς πρώτης καταναλώσεως τοῦ ζυμωθέντος προϊόντος τῆς ἀμπέλου.

Ἡ ἄνοδος τῶν ἐξάλλων Θυιάδων πρὸς τὰ ὄρη παριστᾷ τὴν ἄνοδο τῆς βλαστήσεως στὶς κορυφές τῆς γῆς καὶ τὴν ἐξάπλωση τῆς καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου στὴν παρθένα φύση.

Τὰ ὄργια τὰ τελούμενα στὸν Κιθαιρῶνα ὑπενθυμίζουν τὴν φρυγικὴ καταγωγὴ τοῦ Θεοῦ, πού ταυτίζεται μὲ τὸν ἀγροτικό Ἄττιδα. Τέλος, οἱ Σαβαζιανές ἐκδηλώσεις ὑπενθυμίζουν τὴν ἀκολασία στὴν ὁποία ὁδηγεῖ ἡ κακὴ χρῆση τοῦ οἴνου.

β) Ψυχικὴ ἐρμηνεία

Γέννηση, συντήρηση, θάνατος, ἀνάσταση καὶ μετεμψύχωση, αὐτὸς εἶναι ὁ κύκλος τῶν διαδοχικῶν φάσεων τῆς ψυχῆς, τῆς κυκλιζομένης ἀπὸ τὸν νόμο τῆς γήινης υπάρξεως, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν μονάδα ὁλόκληρης τῆς δημιουργίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ δόγμα τῶν Ὀρφικῶν κατὰ τὸν νεοπλατωνικὸ ἐθνικὸ φιλόσοφο Πρόκλο. Ἀπὸ τὴν μία ἀρχὴ δημιουργοῦνται οἱ θνητοὶ καὶ ἐμψυχοῦνται. Ὁ μοναδικὸς θεός τῶν Ὀρφικῶν, Ζεὺς, πέμπει στοὺς ἀνθρώπους τὸν Λυσάο (λυσίπονο) Διόνυσο, γιὰ νὰ κατέλθῃ στὰ ὑποχθόνια σκότη τοῦ Ἄδου, στὸν κόσμο τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ πάθῃ καὶ νὰ ἀναστηθῇ. Στὴν γέννησή του ὀφίσταται τὸν κίνδυνο τοῦ βρέφους μύστου τοῦ γεννημένου ἀπὸ ἄσπορη κύηση διὰ μέσου τῆς παραδόξης συλλήψεως, ἡ ὁποία ἐμφανίσθηκε μὲ τὴν ἐπίσκεψη τῆς θείας δυνάμεως ἐν εἶδει χρυσοῦς βροχῆς. Ὑποκύπτει σὲ πρόωρο

θάνατο γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ νέα γέννηση, ἐνῶ κυοφορεῖται στὸν μηρό τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, τὸ ὁποῖο πλέον συνδυάζει καὶ τὶς δύο ιδιότητες, τοῦ πατρός καὶ τῆς μητρός. Ἔτσι, «*Ζεὺς ἄρσῃ ἐγένετο, Ζεὺς ἄμβροτος ἐπλετο νύμφῃ, Ζεὺς πνοὴ πάντων, Διὸς δ' ἐκ πάντα τελεῖται*».

Παριστάμενος ὁ Διόνυσος μὲ ἀνθρώπινη μορφὴ μεσάζει μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων εἰκονιζόμενος κατὰ τὸ ἥμισυ θαμμένος στὴν γῆ καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ προβαίνοντας πᾶνω ἀπὸ αὐτήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο εἶναι καὶ μεσάζων μεταξύ νεκρῶν καὶ ζωντανῶν.

Κατὰ τὴν Ὀρφικὴ διδασκαλία, ἡ ἀνωτέρω ἀπεικόνιση εἶναι ἡ παράσταση τῆς ψυχῆς πού καταβαίνει στὸν Ἄδου, γιὰ νὰ δοκιμασθῇ, καὶ ἐπανερχόμενη ἀμέσως σὲ νέα ἐνσωμάτωση γιὰ νὰ ἐνταφιασθῇ στὸν τάφο τοῦ σώματος, νὰ κολασθῇ στὴν ψευδαισθησίᾳ τῆς ζωῆς, ἀλληλοδιαδόχως μέχρι τὴν τέλεια κάθαρση, ὁπότε ἀνακαλεῖται στὴν μακαριότητα ἀφοῦ ἀπελευθερωθῇ τελικῶς ἀπὸ τὴν δοκιμασία αὐτήν. Ἰνδικὴ θρησκευτικὴ παράδοση τῶν «*άβατάρ*» τῆς ψυχῆς, πού ὁδεύει μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλες δοκιμασίες, πρὸς τὴν νιρβάνα.

Ἡ πάλῃ τοῦ Διονύσου μὲ τοὺς Τιτᾶνες καὶ τὰ παθήματά του, ἀποτελοῦν τὴν σύνθεση τοῦ κοσμογονικοῦ μυστηρίου. Ἡ ψυχὴ πλανᾶται ἐξ ἀρχῆς στὸ χάος, ὅπως ὁ Ζαγρεὺς στὰ ὑποχθόνια τῶν Τιτάνων, γιὰ νὰ ξαναβρῇ μία τάξη στὴν ζωὴ.

Οἱ Τιτᾶνες εἶναι τὰ πνεύματα τῆς ἀποσυνθέσεως, διαλύουν τὸ πᾶν, ἀπομένει ὅμως ἡ καρδιά, τὴν ὁποία ἡ Ἀθηνᾶ ἐπαναφέρει στὴν ζωὴ καὶ ἡ νέα ὄντοτητα ἐξ αὐτῆς ἡρωϊκῶς μαχομένη κατὰ τῶν τεράτων τοῦ σκότους ἀποδεικνύεται νικήτρια. Ἔτσι ἐνώνεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος μὲ τὴν θεία ψυχὴ διὰ τοῦ Διονύσου παθοῦσα, ἀθλήσασα καὶ νικήσασα.

Ὁ Ζαγρεὺς τῶν Διονυσίων καὶ ὁ Ἰακχος τῶν Ἐλευσινίων, μία καὶ ἡ αὐτὴ προσωποποίηση τοῦ θεοῦ, διὰ τῶν παθῶν τους, διδάσκουν τοὺς ἀνθρώπους ὅτι πέραν τοῦ τάφου ὑπάρχει ἄφθαρτη ζωὴ. Καὶ ὁ μὲν Ζαγρεὺς τὴν ζωὴ αὐτὴν συνεχίζει σὲ νέες ἐνσαρκώσεις, ὁ δὲ Ἰακχος σὲ μία ζωὴ αἰώνια, ἀποδεχόμενη τὴν ἀνταπόδοση ἀναλόγως τοῦ προτέρου βίου τῆς. Ἀλλὰ καὶ στὶς δύο αὐτές μυστηριακές περιπτώσεις ἐνυπάρχει ἡ πίστη πρὸς τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Αὐτὸ ἐκφράζουν ἀκόμη τὰ **πανσπέρμια**, δηλαδὴ ἡ θυσία στὸν βωμὸ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμῆ, κατὰ τὶς ἐορτές τῶν Διονυσίων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν προσφορά χαρᾶς στὶς ψυχές τῶν νεκρῶν, ἀγάπη πρὸς τὴν σκιά τους καὶ ἀνάμνηση τῆς προϋπάρξεώς τους. Νέα καὶ αὐτὴ ἀπόδειξη τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὴν ἀνατολή, ἡ λατρεῖα στοὺς νεκροὺς προγόνους.

Τὴν προσδοκία τῆς ἀναστάσεως συμβολίζουν οἱ στὸν Παρνασσὸ ἀνερχόμενες Θυιάδες. Οἱ δᾶδες καὶ τὰ φῶτα λάμπουν στὰ σκότη τῆς γήινης υπάρξεως ἐν μέσῳ τῶν ὁρμῶν καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀμερμηνυσίας, πού συσκοτίζει τὴν λογικὴ.

Ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ὀρφικῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, ὁ θεῖος μυσταγωγὸς τῶν μελωδῶν Ὀρφεύς, ὅταν ἔχασε τὴν σύζυγό του Εὐρυδίκη εἶχε τὴν χαρὰ νὰ κατέλθῃ στὸν Ἄδου γιὰ νὰ τὴν ἀπελευθερώσῃ, ἀλλὰ ἐπαναφέροντάς τιν στὴν ζωὴ παρέβη τὴν ἐντολὴ νὰ μὴ στρέψῃ τὰ μάτια πίσω στὸ ἔρεβος καὶ τὴν ἀπώλεσε διὰ παντός. Ἔτσι ὁ θνητός θά χάνῃ διὰ παντός τὴν ψυχὴ του ὅταν ὑποκύπτῃ στὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες.

Ὁ **Σαβάζιος Διόνυσος** εἶναι **ἐπικούρειος**. Κατὰ τὸν **Ἐπίκουρο**, ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξὴ τῆς ψυχῆς, τὸ μέτρο τῶν **τέρψεων** παρατείνει τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴ. Γι' αὐτὸ στὰ μυστήρια τῶν **Σαβαζίων** παρίσταται ἡ **Περσεφόνη** νὰ κρατᾷ τὸν ὄφι τῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ παντός. Ἀλλὰ οἱ **Σαβάζιοι** μύστες **ὑπερέβησαν** τὸ μέτρο καὶ ἔτσι **χάθηκαν**.

γ) Πνευματικὴ ἐρμηνεία

Στὴν Διονυσιακὴ λατρεῖα, ἡ πνευματικὴ ἀνάταση εἶναι ἐκδηλὴ καὶ συνυπάρχει μὲ τὴν ἐορταστικὴ παραφορά. Ἡ ἀνάταση προκαλεῖ θαυμάσιες ἐκδηλώσεις, ὅπως οἱ **μεγαλοπρεπεῖς κοσμικὲς τελετές**, ἐνῶ ἡ παραφορά **ὑπερβατικές ἐνέργειες**, πέραν τοῦ ὁρίου τοῦ λογικοῦ.

Ἀπὸ τὴν μία πλευρὰ εἶναι ὁ ὕμνος στὶς ἡρωϊκὲς πράξεις τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ μίμηση τῆς θορυβώδους ζωῆς του καὶ τῶν μυθολογικῶν διασκεδάσεων του. Ἐδῶ εὐωχίες, χαρά, συμπαθητικὴ συναισθηματικὴ ἔκρηξη, ὁμαδικὰ συμπόσια, εὐάρεστη συναδελφωση τῶν ἀνθρώπων σὲ κοινὰ συναισθήματα, προσωρινὴ ἀναστολὴ τῆς δουλείας, παύση κάθε καταδιώξεως. Ἐκεῖ παραλογισμοί, μέθη, ἀκολασία, μαινόμενος ὄργασμός, ἀποχαλίνωση. Καὶ πᾶνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πλανώμενος ὁ Διονυσιακὸς μυστικισμὸς ἐπεκτενιόμενος εἰς ὑπερβατικὴ μεταφυσικὴ. Ὁ τάφος τοῦ Διονύσου βρίσκεται δίπλα στὸν ὑψηλὸ τρίποδα τῆς Πυθίας, ἡ ὁποία μασᾷ τὰ φύλλα τῆς δάφνης καὶ χρησιμοδοτεῖ.

Ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων καὶ τῶν διασκεδάσεων εἶναι συγχρόνως προστάτης τῆς μαντικῆς καὶ τῆς μαγείας. Ὑπὸ τὴν ἐπιρροή του ὑπόκειται ὁ προφητικὸς ἐνθουσιασμός, τὰ ὄνειρα, ἡ ῥέμβη, οἱ ὄνειροπόλες σκέψεις, ἡ ἔρωπική μυστικοπάθεια, τὰ ὁράματα, ἡ τηλεπαθητικὴ διάθεση, οἱ δεισιδαιμονίες, ἡ δημιουργικὴ φαντασία καὶ ἡ μυθικὴ ἐμπνευση.

Μαζὶ μὲ τὸν Ἀπόλλωνα εἶναι κύριοι τῆς λανθάνουσας στὸν ἀνθρώπο ἐνοράσεως «*πνευματικῆς μέθης*» ἡ ὁποία διασπᾷ τὴν ὕλική ὑπόστασή του καὶ τὸν ὁδηγεῖ σὲ ἐκδηλώσεις ἐκτός τοῦ ζῶντος κόσμου. Ὁ μάντης Τειρεσίας ψεχθεὶς γιὰ τοὺς χρησμούς του, εἶπε ὅτι «*ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ οἰανδήποτε ἐπήρρειαν τοῦ Διονύσου θεωροῦνται παράφρονες*». Διότι ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὰ ὕλικά δεσμά του καὶ τοὺς νόμους τῆς συμβατικῆς λογικῆς τοῦ θετικισμοῦ, ἔλκεται ἀπὸ τὴν δίνη τῶν συναισθημάτων τῆς καρδιᾶς του καὶ δέχεται ἐντὸς του τὴν ἀκτινοβολία τῶν φανταστικῶν κόσμων. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀκτινοβολίας αὐτῆς ἀποβαίνει δημιουργὸς μύθων, πλάστης ἱστοριῶν καὶ διηγήσεων, καλλιτέχνης ἀριστουργημάτων καὶ συνθέτης τελετουργικῶν λατρείας. Ἡ θρησκευτικότητα εἶναι καθρέπτης διεγέρσεως πού παρουσιάζει τὸ εἶδωλο τοῦ δημιουργοῦ τοῦ παρατηροῦντος τοῦτον. Ὁ προφητικὸς ἐνθουσιασμός διασπᾷ τὸν πέπλο τοῦ μέλλοντος. Τὰ ὄνειρα εἶναι παραστάσεις πού ἐκκινοῦν ἀπὸ τὸν ἀόρατο κόσμον καὶ δὲν ὑπάρχει θρησκεία νὰ μὴ τὰ ἀναφέρῃ ὡς προειδοποιήσεις πραγματικῶν συμβάντων. Τὰ ὁράματα εἶναι τὸ προνόμιο τῶν ἀληθῶν μυστῶν. Ἡ ῥέμβη εὐχάριστη, πνευματικὴ ἀπόλαυση. Ἡ τηλεπαθητικὴ διάθεση ἀόρατος δεσμός, μεταξύ δύο ζώντων πνευμάτων, οἱ δεισιδαιμονίες, φόβοι ἐρχόμενοι ἀπὸ τὸ ὑπερέβαν καὶ ἡ δημιουργικὴ φαντασία, ἡ ἀστείρευτὴ πηγὴ τῆς προόδου.

Ἡ παράσταση τῆς ἐπιβεβαιώσεως τοῦ Διονύσου διὰ τῆς πράξεως τῆς Ἀθηνᾶς μαρτυρεῖ τὴν ἐπιζῶσα σοφία τοῦ μεγαλουργήσαντος ἀνθρώπου ἢ καὶ Θεοῦ.

«*Ὁ θεὸς πρέπει νὰ φέρεται ὑπερήφανος κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θυμοῦ του*», ἀπαντᾷ ἡ μητέρα τοῦ Πενθέως ὅταν ὁ Διόνυσος στὸν μῦθο τὴν εἰρωνεύεται γιὰ τὸ πάθημά της διότι δὲν τοῦ φέρθηκε καλὰ. Εἶναι τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ ὑπερτάτου θρησκευτικοῦ ἰδεαλιστικοῦ πνεύματος ἡ ἀνωτέρω φράση στοὺς ἀρχαίους.

Λυρισμὸς ἐπικρατεῖ στὴν ἐρμηνεία τοῦ Διονυσιακοῦ πνεύματος. Ὁ Σοφοκλῆς στὸν «*Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶν*»:

«Σένα στὸν βράχο ἀπάνωθε πού ὁ καπνὸς σέ βλέπει καὶ λάμπει φλόγα φωτεινὴ σάν Βακχικὰ χορεύουν οἱ Νύμφες οἱ Κηρύκειες στῆς Κασταλίας τὴν βρύση κισσένοι φράκτες σ' ἀκολουθοῦν ἀπ' τὰ βουνά τῆς Νύσας σέ μία πομπή μέσ στίς πλαγιές τίς πράσινες ἀντάμα, στό ξέσπασμα τῶν τραγουδιῶν τὰ πάμπολλα σταφύλια τῶν ἀμπελώνων, σάν κοντά νά μᾶς ἰδῆς κοντεύεις διαβαίνοντας καμαρωτός μέσ στῶν Θηβῶν τούς δρόμους. Ὡ σέρνεις σέ χορὸ τὰ λαμπερά τ' ἀστέρια στῆς νύκτας τό ξεφάντωμα ἐδῶθε παραστέκεις. Τοῦ Δία σύ παιδί καί γέννα φανερώσου μέ τίς Βακχίδες βασιλιᾷ, πού πάντα σ' ἀκολουθᾶνε κι ὅλο χορεύουν γύρω σου ὀλονυχτίς κοντά σου Σύ πού σκορπᾷς σ' ἐμᾶς χαρά ξεφαντωμένη»⁶⁸.

Ἀλλά καί ὁ Ἀριστοφάνης στούς Ἀχαρνῆς γράφει: «Θά ψάλλω τώρα, θέ νά τραγουδῶ θά ξανατραγουδήσω τὴν τελετὴ τοῦ Διόνυσου π' ἀφῆσαν οἱ πατέρες... Ψάλτε τὴν ἱερὴ ὠδὴ μέσ στὴν ὀλονυχτία οἱ μύστες παίζουν τὸν αὐλό, κάπου ἐδῶ κοντά μας καὶ τραγουδοῦν τὸν Ἰακχο χωρὶς ἀμφιβολία. Ἰακχε! ἔλα μέσα σ' αὐτό τό ἱερό λειβάδι, γιὰ νά χορέψης συντροφιά μέ φίλους ἀγιασμένους πινάζοντας ἀπὸ μυρτιά πολύκαρπο στεφάνι ὁπού φορεῖς μέ ἀρχοντιά καὶ χάρη στό κεφάλι καὶ στήσε τώρα τό χορὸ, γεμᾶτο ἅγια χάρη, μέ μᾶς τούς μύστες τούς ἀγνοῦς, τὸν τρισαρχιτωμένο... Ἐλα καί σήκω Ἰακχε! τίναξε τίς λαμπάδες ὁπού στά χέρια σου κρατᾷς καί εἶναι φλογισμένες φώτισε μέ λαμπρότητα στό φῶς τῆς τελετῆς του ὡσάν ἀστέρι λαμπερό τό ἱερό λειβάδι»⁶⁹.

Ὁ Διόνυσος ἐξεδιώχθη μαζὶ μέ τούς ἄλλους Θεοὺς θρησκευτικῶς. Τό Διονυσιακὸ πνεῦμα, ὅμως, ἐπέζησε μέχρι σήμερα, ζῇ καὶ θά ὑπάρχει ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀνθρωπότητα. Ἀλλά γιὰ τό θέμα αὐτό θά μιλήσουμε ἀμέσως παρακάτω.

δ) Ἡ αἰσθητικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐρμηνεία

Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ Διονυσιακὸ πνεῦμα ἐπέζησε καὶ θά ζῇ ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀνθρωπότητα, πού ἀπολαμβάνει τὰ ἀγαθὰ τῆς κοσμοϊστορικῆς διαθήκης τοῦ Διονύσου, ἢ ὁποία ἐλίκνισε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς λατρείας τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ τὴν τέχνη, δέν χρήζει ἀποδείξεων. Ἡ προσωπίδα τοῦ Βάκχου καὶ σήμερα ἀκόμη εἶναι τὸ σύμβολο τῶν θεαμάτων ὑπὸ οἶαν-δήποτε μορφή, ἀπὸ τοῦ θεάτρου τῶν σκιῶν μέχρι τοῦ κινηματογράφου καὶ τῆς τηλεόρασεως. Ἀλλά καὶ ἐμπνευσμένοι καλλιτέχνες τοῦ αἰῶνος μας στὴν ἐποχὴ τῶν ἐορτῶν τοῦ Διονύσου θά ἀναχθοῦν, γιὰ νά σπουδάσουν τούς πρώτους κλασσικοὺς τύπους τῆς μουσικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοῦ χοροῦ, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἐν γένει τῶν καλῶν τεχνῶν. Στὴν λατρεία τοῦ Διονύσου ἐνυπάρχει τό σπέρμα τῆς φιλήδονης ἀγάπης πρὸς τὸ κάλλος καὶ ὁ προσανατολισμός πρὸς τὴν ἰδεώδη ἐκφρασὴ του.

Ἡ κωμῶδια ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τούς ἡγουμένους τῆς φιλικῆς πομπῆς οἱ ὁποῖοι ἐψάλλαν τὸν κῶμο⁷⁰. Αὐτὸ ἐγράφη στὴν ἐποχὴ τῶν ἐορτῶν τοῦ Διονύσου. «Ὡλθεν ὁ Διόνυσος νά συγκινήσῃ τὴν Παλλάδα καὶ ἡ τραγωδία ἐγεννήθη εἰς τὰς ἐορτάς τῶν Διονυσίων καὶ ἐσκαψε τό ἄσυλόν της παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν» αὐτὸ γράφεται σήμερα μετὰ δύο χιλιάδες ἐπτακόσια ἔτη⁷¹. Οὐδεμία πνευματικὴ κληρονομιά δέν παρέμεινε

τόσο ἀδιάφορη ἐπὶ τόσο χρόνο. Καὶ ἀκόμη δέν γέρασε οὔτε ποτὲ θά γεράσῃ, ἐφ' ὅσον ζῇ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Διότι εἶναι μία διαθήκη κοσμοϊστορικὴ.

Στίς κοσμικὲς ἐορτές τοῦ Διονύσου ἐψάλλοντο τὰ ἐγκώ-μιά του καὶ ὁ διθύραμβος. Ὁ Θέσπις, ἓνας κορυφαῖος τοῦ χοροῦ τῶν ἐγκωμιαστῶν τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, ἀπήγγελλε στὴν ἱκαρία τῆς Ἀττικῆς κατὰ τίς ἀγροτικὲς ἐορτές στίχους σχε-τικoὺς δικῆς του ἐμπνεύσεως. Αὐτοὺς, μαζὶ μέ τούς συγχορευ-τές του, τούς μετέβαλλε σέ στιχομυθίες, διαλόγους καὶ τέ-λος σέ παραστάσεις. Σχημάτισε κατόπιν τὸν πρῶτο θίασο. Ἡ φήμη του ἐξαπλωνόταν καὶ τίς παραστάσεις του τίς ἐπέ-κτεινε παραπέρα. Γιὰ νά κινῆται πρὸς τὰ διάφορα Διονυσιακὰ πανηγύρια μεταχειρίσθηκε ὡς μεταφορικό μέσον ἄμαξα στὴν ὁποία ἐπιβίβαζε τὸν θίασό του. Τὴν ἄμαξα χρησιμο-ποιοῦσε ὡς σκηνὴ γιὰ νά γίνεται θεατὸς ἀπὸ τούς πανη-γυρίζοντες. Ἡ ἄμαξα, ὅμως, ἀπέβη ἀνεπαρκὴς γιὰ τὴν κίνηση τῶν ὑποκριτῶν του κατὰ τίς παραστάσεις καὶ ἔτσι μετε-τράπη σέ εἰδικὸ καὶ κατάλληλο ἄρμα, ἐπάνω στό ὁποῖο παίζονταν τὰ ἔργα καὶ ἔτσι ἐμφανίσθηκε τὸ πρῶτο πλανόδιο θέαμα στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Παίζονταν σέ αὐτό διάφοροι ρόλοι μέ τέτοια ἀληθοφάνεια, ὥστε ὅταν ὁ θίασος τοῦ Θέσπιδος ἔδωσε παραστάσεις στὴν Ἀθήνα, ὁ Σόλων τὴν θεώρησε δημόσια ἀπάτη καὶ κατάγγειλε τὴν νέα τέχνη ὡς ἀνήθικη⁷². Ὁ Πεισίστρατος ὅμως τό 534 ἔλαβε μέρος προσφέ-ροντας ἔργο γιὰ παράσταση στὴν ἐορτὴ τῶν Διονυσίων, αὐτόν δέ τὸν μιμήθηκαν καὶ ἄλλοι. Ἀρχικῶς τό κωμικὸ δρᾶμα ἦταν ἄσεμνο, οἱ ὑποκριτές φοροῦσαν οὐρά τράγου, μέ τεχνητὸ ἐμφανὴ φαλλὸ καὶ κέρατα, μέχρι τὴν ἐποχὴ τοῦ Μενάνδρου. Βαθμηδὸν ἐναθροπίζονταν καὶ οἱ κωμικοὶ φοροῦσαν μόνο τό ἐμβλημα τοῦ φαλλοῦ.

Τὸ 500 π.Χ. τὰ ἔργα παίζονταν σέ πρόχειρα ξύλινα θέα-τρα. Κατὰ τό ἔτος δέ αὐτό τὰ ξύλινα ἐδῶλια ἐπὶ τῶν ὁποίων κάθονταν οἱ θεατῆς, ὑποχώρησαν καὶ πολλοὶ τραυματίσθηκαν, ἀπὸ τὸν πανικὸ πού προκλήθηκε ἐνῶ παίζόταν ἔργο τοῦ Πρατίνου⁷³. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν στὴν δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως τὸ πρῶτο λίθινο θέατρο ἀφιερωμένο στὸν Διό-νυσο. Καὶ αὐτὸ διότι ἐπιμελήθηκαν τό κτίσμα οἱ ἱερεῖς τοῦ Διο-νύσου ἔχοντας κοντὰ τους τεχνίτες οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονταν Διονυσιακοὶ ἢ Διονυσιαστές.

Ἐν τούτοις τό 467 π.Χ. τό κωμικὸ δρᾶμα καθιερώθηκε ἐπισημῶς, ὡς ἐκδήλωση κατὰ τίς Διονυσιακὲς ἐορτές. Τό θέατρο αὐτὸ ἦταν μέγα καὶ περιελάμβανεν σέ ἡμικύκλιο θέσεις γιὰ 15.000 θεατῆς.

Στὸ θέατρο αὐτὸ ὁ Αἰσχύλος ἔδωσε γιὰ πρώτη φορά τίς τραγωδίες του, ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Σοφοκλῆς τὰ δράματά τους καὶ ὁ Ἀριστοφάνης τίς κωμωδίες του⁷⁴.

Μέχρι τὸ ἔτος 380 εἶχαν παιχθῇ στὴν Ἀθήνα δύο χιλιάδες ἔργα⁷⁵.

Τὰ Διονυσιακὰ θέατρα - ἔτσι ὀνομάσθηκαν - στό ἐξῆς πολλαπλασιάσθηκαν ἀναγερθέντα στὴν Ἑρέτρια, τὴν Ἐπί-δαυρο, τὸ Ἄργος, τὴν Μαντινεία, τούς Δελφούς, τὸ Ταυρο-μένιο, τίς Συρακοῦσες κ.λπ.⁷⁶.

Ἡ διακόσμηση τῶν θεάτρων αὐτῶν ἔδωσε νέα ἄλματα στὸν ρυθμὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, στὸν χορὸ, στὴν γλυπτικὴ, τὴν ζωγραφικὴ καὶ τίς καλὲς τέχνες, ὅπως ἐλέχθη στὴν ἀρχή.

Δέν πρόκειται βεβαίως νά ἀκολουθήσῃ ἱστορία τῆς τέ-χνης. Ἀλλὰ τὰ ἀνωτέρω γράφησαν γιὰ νά μπορῇ ὁ ἀνα-γνώστης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας νά λάβῃ μία ἰδέα τῶν πολύτι-μων δώρων τὰ ὁποῖα κατέλιπε στὸν κόσμον ἡ Διονυσιακὴ λατρεία, μέ τὰ μυστήριά της.

Σχόλια:

1. Ἰακχος-Βάκχος-Δᾶχα τῶν Ἰνδῶν, ὁ ἰσχυρὸς Ἰαγνὸς Σόμα (Maury) Ἰστωρ. Ὑρσηκ. τῆς Ἑλλάδος.
2. Διόδωρος Σικελιώτης.
3. Ἡρόδοτος.
4. Κικέρων - Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει τρεῖς Διονύσους ἄλλοι δέ ἐπτά.
5. Εἰραφίως - ἐκ ραφῆς γεννηθεῖς.
6. Ὁ Ὀμηρικός αὐτὸς ὕμνος ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Διόδωρο τὸν Σικελιώτη.
7. Αὐτότη κατωτέρω.
8. Ὁ Σόμα ὀνομάσθηκε Βίνας (φᾶξ-αῖνος Β-) δηλαδὴ ἀγαπητός. Καὶ αὐτὸς ἔχει διπλὴ γέννηση ὀνομασθεῖς κατὰ τὴν δευτέρη Διὸνζάμαν (δῖς γεννηθεῖς), Langlois. Memories de la academie des inscriptions XVIII μέρος 2ον.
9. Ἡρόδοτος Β-13.
10. Πausan. Ψ 19-3.
11. Κατὰ τὸν Διόδωρο τὸν Σικελιώτη Σεμέλη-σεμνή-παρθένος-γῆ.
12. Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρο τὸν Ἀθηναῖο, πέθανε ἀπὸ κεραυνό.
13. Εὐριπίδου «Φοῖνισσαι».
14. Ἐε οὗ καλεῖται διθύραμβος.
15. Πθανῶς τὴν Νάουσα τῆς Νάξου, ἢ ὁποία σχετίζεται μέ τίς μυθικὲς παραδόσεις περὶ Διονύσου καὶ ὀνομαζόταν Διονυσιάς.
16. Ἑλληνικὴ μυθολογία P.Decham, J.Richepin Παγκόσμιος Μυθολογία, Felix Guirand, Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ, Will Durant, Παγκόσμιος Ἱστορία II. G. Wolls -Λῆμμα Διόνυσος Ἐγκυκλοπαιδεῖας Πυρσοῦ, Λῆμμα Διόνυσος Παγ-κοσμίου Ἐγκυκλοπαιδεῖας, Λῆμμα Διόνυσος Τεκτονικῆς Ἐγκυκλοπαιδεῖας κ.λπ.
- 17,18. Ἀπολλόδωρος Γ' 14,7 Ὁ μῦθος αὐτὸς ἀπετέλεσε ὑπόθεση τραγωδίας τοῦ Φρυνίχου καὶ ἄλλης ὁμοίας τοῦ Σοφοκλέους πού ἔφερε τὸ ὄνομα Ἡριγόνη.
19. Ἀστερισμὸς τοῦ Κυνός μέ τὸν Σείρα.
20. Κατ' ἄλλους κατὰ τὴν φθινοπωρινὴ ἰσημερία. Αὐτὸ εἶναι πιθανώτερο διότι ὑπῆρχαν καὶ καλάθια γεμᾶτα μέ σῖκα κατὰ τίς πομπές.
20. Πλούταρχος.
21. Οἱ θεσμοφοριάζουσες κρεμοῦσαν ἀπὸ το περιδέραιο χρυσὸ τέττιγα, ὅπως οἱ Αἰγύπτιες κατὰ τίς ἐορτές τῆς Ἰσιδος τὸν φαλλό.
22. P. Decharme Ἑλλ. Μυθολογία. Ἀριστοφάνους κωμῶδια «Ἀχαρνῆς» Ἡθικά 61.243. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Διονύσου πρὸς τὸν φαλλό, βλέπε Πausan. I-19-3.
23. F.T.B. Clavel.
24. Ἀριστοφάνης «Εἰρήνη».
25. Οἱ ὄφεις τούς ὁποίους θά συναντᾷ ὁ ἀναγνώστης στίς μῆσεις τοῦ Διονύσου συμβολίζουν τὴν ἀναγέννηση τοῦ ὄντος. Καθὼς περιπίπτουν στὴν χειμερία νάρκη καὶ ἀφυπνίζονται τὴν ἀναξὴ εἶναι εἰκόνα θανάτου καὶ ἀναστάσεως, ἢ δὲ ἀλλαγὴ τοῦ δερματός τους παρουσιάζει τὴν νέα μορφή τοῦ ἀναγεννώμενου μύστη.
26. Ὄντως ὁ F.T.B. Clavel στὴν λιτότητα τῆς περιγραφῆς εἶναι ὁ αὐθεντι-κώτερος τῶν περιγραφῶντων τὴν μῆση στὰ μικρὰ Διονύσια.
27. «Κίστου δὲ καὶ θυρσεων καὶ ψαλτηρίων καὶ συμφῶνων καὶ αὐλῶν ἡ πόλις ἦν πλέα πᾶσαν ἐθέασατο περὶ τὰ Διονύσια μεθύουσαν» (Πλατ. Νομ. βιβλ. I).
28. Χρυσεφάντινο στὴν Ἀθήνα κατασκευασθέν ἀπὸ τὸν Ἀλκαμένη.
29. Ὅλοι οἱ ἀγρότες, κύριοι καὶ δοῦλοι, εἶχαν τὸ δικαίωμα νά δοκιμάσουν τὸν νέο οἶνο. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὅλοι ἦσαν ἴσοι. Τὴν ἐπομένη ὁ κύριος ἔλεγε τὸ παροιμῶδες «Θύραζε, Κᾶρε, οὐκέτι Ἀνθεστήρια». Ζηνοβ. 33.
30. Ἀριστοφάνους «Ἀχαρνῆς».
31. Αἰλιανοῦ Ποικίλη Ἱστορία. Ἡ καὶ ἐκ φύλλων ἐστέφοντο φυλλίνω - Σουῖδ. «ἀσκὸν πύλλειν».
32. F.T.B. Clavel.
33. Μαρτυρίες Θεοπόμου, Ἀπολλοδώρου καὶ Διδύμου Σχολ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 961-1076 καὶ Βάτραχ. 219.
34. Πολυδ. VIII 9.
35. Δημοσθ. Κατὰ Νεαίρας παρ. 78.
36. Καλούμενα «πανσπερμία».

37. Ὁ Πausanίας ἀναφέρει ὅτι πάνω ἀπὸ ὅλα ἐτρεῖτο μυστικὴ ἡ φύση τῶν θυσιῶν αὐτῶν. Ὁ Πλούταρχος ἀντιθέτως βεβαιώνει ὅτι οἱ θυσίεις συνίσταντο ἀρχικῶς ἀπὸ καρπούς τῆς γῆς καὶ ἰδῶς ἀμπέλου καὶ συκῆς.
38. Καὶ τό τελετουργικὸ τυπικὸ τῶν θυσιῶν αὐτῶν εἶχε καθορίσει εἰδικὸς νόμος χαραγμένος στὴν στήλη τοῦ ναοῦ. Δημοσθ. Κατὰ Νεαίρας 76.
39. Κατὰ τὸν Πλούταρχο ὁ Ρήτωρ Λικοῦργος «εἰσήνεγκε νόμους τὸν μὲν περὶ τῶν κωμῶδων ἀγῶνα».
40. Jules Girard.
41. J. Richepin.
42. P. Decharme.
43. C.I.A. II 469-471.
44. Πίνδαρος.
45. Jules Girard - J. Richepin.
46. Ὁ Δημοσθένης ὁμολογεῖ ἐαυτὸν ἐκλεγέντα χορηγὸν περιγράφων τὴν πολυτελεῆ στολὴ τὴν ὁποία ἔφερε κατὰ τό λειτουργήμα αὐτὸ. Λόγος Κατὰ Νεαίρας.
47. Jules Girard - J. Richepin.
48. Δημοσθένους λόγος κατὰ Μειδίου.
49. Λουκιανός.
50. Εἷς ἐστ' αὐτοτελής, αὐτοῦ δέ ὑπὸ πάντα τελεῖται (Ὀρφικά Λ I στ. 8)
51. Ὀρφικός βακχικός βίος Ἡροδ. Β 81 Πλάτωνος Νόμοι - Ἀγλαόφαμος Lobes Ὁ Διόνυσος ἐκαλεῖτο Ταυρόκερος καὶ Βούκερος.
52. Κατὰ περιγραφές, Τεκτ. Ἐγκυκλ. Ἠλείφοντο μέ κόνιν γύμου.
53. Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης δέχεται ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Αἰγυπτίου θεοῦ Ὀσίριδος εἶναι ἡ ἴδια μέ αὐτὴν τοῦ Διονύσου. Καὶ ὁ Pausanίας ἰσχυρίζεται «Τὰ μὲν δὴ εἰς Διόνυσον ὑπὸ τε Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων πολλὰ λεγόμενα ἐστί».
53. Ὁ Πλούταρχος γράφει, ὁ Διόνυσος ὑπόκειται «εἰς φθοράς πινας καὶ ἀφανισμούς καὶ παλιγενεσίας».
55. Πολιτεία Β 364.
56. Will Durant Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ Κεφ. 8ον. Οἱ Θεοὶ τῆς Ἑλλάδος III Μυστήρια.
57. Πλούταρχος.
58. Pausanias I-32 οἱ Θυιάδες στίς ὑψηλές καὶ ἀπρόσιτες κορυφές τοῦ Παρνασσοῦ χόρευαν παράφορους καὶ μανιακοὺς χοροὺς πρὸς τιμὴν καὶ καινὴ λατρεία τοῦ Διονύσου μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος.
59. Μονογραφὴ τοῦ Κωνσταντίνου Κουρτίδου «Τὸ πῦρ εἰς τὰ Διονύσια καὶ Ἐλευσίνια Μυστήρια» - G.Decharme-J.Richepin F.T.B.Clavel Ἑλληνικὴ Μυθολογία Will Durant Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ Κεφ. 8 III Τὰ Μυστήρια.
60. Ἀριστοφάνους «Ἀχαρνῆς».
61. Εὐριπίδου «Βάκχαι».
62. Lessen.
63. Ἀριστοφάνους «Θεσμοφοριάζουσαι» 9 Ὅρνιθες 875.
64. P. Decharme.
65. Οἱ Βεσσαὶ ἢ Βηρσοὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτο ἦσαν ἱερεῖς τοῦ ἱεροῦ τῶν θρακικῶν Σατρῶν, ὅπου ὑπῆρχε μαντεῖο τοῦ Διονύσου. Μία ἱέρεια ἐδίδε χρησμούς κατὰ τὸν τρόπο τῆς Πυθίας. Γιὰ τό μαντεῖο αὐτὸ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει «ἐν αὐτὸν ἀφιερωμένον εἰς τὸν Διόνυσον ὑπῆρχεν εἰς τὰς θρακικοὺς Λίγυρας. Τὸ ἱερόν αὐτὸ ἐδίδεν χρησμούς. Μόνον ὅτι αἱ προφητεύοντες ἐπινον πολὺν αἶνον ὡς εἰς τὸν Κλάρον πίνωσι ὕδωρ».
66. Σύνοψη ἀπὸ τὰ γραμμένα ὑπὸ Clavel, Mackey, Waite καὶ τῶν ἀνωτέρω στὴν ἀφήγησὴ ἀναφερομένων ἀρχαίων ἱστορικῶν.
67. Σύνοψη τῶν ἐρμηνειῶν τῶν διδομένων ὑπὸ τῶν P. Decharme, J.Richepin, W.Durant, F.T.B.Clavel, Mackey, Waite, Saint, Croix, Λήμματος Ἐγκυκλο-παιδεῖας Πυρσοῦ, Λήμματος Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ Ἐλευθερουδάκη Σχο-λίων ἐπὶ τῶν Διονυσιακῶν Κουρτίδου, Λήμματος τῆς Παγκοσμίου Ἐγκυ-κλοπαιδεῖας καὶ ἡμετέρων. Ἡ κατάταξη σέ τέσσερεις ἐρμηνευτικὲς ἐκδοχὲς εἶναι δική μας.
68. Μετάφραση Σπ. Μπογδάνου.
69. Μετάφραση Σπ. Μπογδάνου. 70. Ἀριστοτέλης. 71. Fd Schure (sanctuaire de orient) 72. Διογένης Λαέρτιος «Σόλων» ΙΑ. 73. Λεξικόν Σουῖδα 74. Ἀριστο-τέλης Ποιητικὴ Ε3 75. Ferguson.
76. W. Durant.

Τά ἀναστενάρια' εἶναι θρακιώτικη ἐορτή, πού σήμερα τελεῖται ἀπό πρόσφυγες στὸν Λαγκαδᾶ² Θεσσαλονίκης, τὴν Μελίκη³ Ἡμαθίας, τὴν Μαυρολεύκη⁴ Δράμας καὶ τὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών, τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης. Πρόκειται γιὰ μία ἐορτή πυροβολίας, μὲ καθαριστικό νόημα.

Ἱστορικά: Ἡπαράδοση λέει, ὅτι ἐπὶ ἐποχῆς Μεγάλου Κωνσταντίνου (306-337) οἱ Ὀρφικοί (>Ὀρφανοί) ὑπήκοοί του τελοῦσαν πρὸς τιμὴν του τὰ Ὀρφικά Μυστήρια. Αὐτὰ ἦσαν θρησκευτικά μυστήρια, πού ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας τοὺς ἐπέτρεψε νά συνεχίζουν ἐλεύθερα νά τὰ τελοῦν. Ἔτσι καὶ μετὰ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀγιοποίησή του, οἱ πιστοὶ του συνέχισαν νά τελοῦν στὴν μνήμη του αὐτές τίς ἐορτές, στὰ ὀνομαστήρια τοῦ ἀγίου αὐτοκράτορα.

Τὴν πρώτη ζωντανὴ εἰκόνα μᾶς δίνει ὁ Νικήτας Χωνιάτης⁶ (1155/7-1217), ὁ ὁποῖος τὰ ἀναφέρει μὲ τὸν λαϊκὸ ὄρο ψυχάρια. Λέει, λοιπὸν σχετικὰ, ὅταν γράφει γιὰ δύο Βουλγάρους ἐπαναστάτες, τὸν Πέτρο καὶ τὸν Ἀσάν, στὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνα, «πολλοὺς τῶν δαιμονοπλήκτων ἐξ ἐκατέρου γένους, αἰμωποὺς καὶ διαστρόφους τὰς κόρας, λυσιχαίτας, καὶ τᾶλλα ἀκριβῶς διασώζοντας, ὅποσα οἱ τοῖς δαίμοσι κάτοχοι διαπράττονται».

Ὁ Νικόδημος ὁ Ἀγορείτης (1803) μαρτυρεῖ εἰκονοφορία καὶ ταυτόχρονη ὀρειβασία ἐκστασιαζομένων, ἀλλὰ ὄχι στὴν πυροβολασία τῶν ἀναστεναριῶν⁷.

Περιγραφὴ τοῦ φαινομένου ἀναφέρει καὶ ὁ Πέτκο Σλαβέικοφ (1866), ἔχοντας κάνει αὐτοψία στὰ χωριά Ματσουρά⁸ καὶ Κωστή⁹ καὶ λίγο ἀργότερα ὁ Ἀναστάσιος Χουμουζιάδης (1872/3)¹⁰, πάλι μὲ αὐτοψία στὸ Κωστή. Τό 1904-06 ἐπιτόπια ἐρευνα στὸ Κωστή καὶ τὰ γύρω χωριά ἔκανε καὶ ὁ Βούλγαρος λαογράφος Ν. Arnaudoff (δημοσιεύθηκε τό 1917). Τό 1914 δόθηκαν μαρτυρίες προσφύγων στὸν Γ. Μέγα (δημοσιεύθηκαν τό 1961).

Τό ἔθιμο ἐτελεῖτο ὡς τό 1922 στὰ χωριά τῆς περιφερείας Ἀγαθουπόλεως καὶ Βιζύης τῆς Βορειοανατολικῆς Θράκης.

Τά ἐλληνικά χωριά Ἀγαθούπολη, Ρέσβι, Γαλαζάκι, Προβίδο¹¹, Κωστή, Πυργόπλο - χωριά πού ὅταν τὰ ἐπισκέφθηκε ὁ Χουμουζιάδης διαπίστωσε ὅτι «γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικὴν λαλοῦσι, κατ' ἰδιάζουσαν προφοράν ἐν παρατεταμένη φωνῇ καὶ πλείστας ἀρχαιοτάτας λέξεις διασώζουσαν» - καὶ τὰ βουλγαρικά Βούργαρι¹², Μούρτσοβο καὶ Γραμματικόβο¹³ ἦσαν «ἀποκλεισμένα» σέ μία κοιλάδα, τὴν Κιόρ Καζά (Τυφλὴ Ἐπαρχία), μὲ μητρόπολη τὴν Ζωζαγαθούπολη (πλὴν τοῦ Πυργόπλου), πού ἔκανε δύσκολη τὴν ἐπικοινωνία τους μέ τούς ἄλλους. Παρά τὸ βουλγαρικό ἔδαφος, ὁμως, «οἱ χοροὶ τῶν ἀναστεναριῶν περιορίζονταν ἀρχικά μόνο ἀπὸ Ἑλληνες, ἀλλὰ μεταδίδονταν συστηματικά καὶ ἀφομοιώνονταν συνεχῶς ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἀποίκους τῶν περιοχῶν αὐτῶν», λέει ὁ Arnaudoff.

Στὴν Βιζύη, τὰ χωριά αὐτὰ ἦσαν ὁ Σοργᾶς, ὁ ἝΑη Γιάννης, ἡ Ματσουρά, ἡ Πλέτσα, ὁ ἝΑγιος Στέφανος, ὁ Πινακάς καὶ ὁ ἝΑη Γιώργης (Εβρενί) καὶ τὸ Ἀγκάρι τῆς ἐπαρχίας Ἀνδριανουπόλεως¹⁴.

Ὅλα τὰ παραπάνω χωριά ποτὲ δέν φημίστηκαν γιὰ τίς γεμᾶτες πιστοὺς ἐκκλησίες τους. Ἀκόμη καὶ τὰ Χριστούγεννα, οἱ ντόπιοι ξυπνοῦσαν πρῶι, διασκέδαζαν, ἔτρωγαν

χριστόψωμο, ἀλλὰ μέσα στὸν ναὸ δέν ζύγνωναν.

Στὴν ἀρχὴ ἡ ἐορτὴ δέν σχετιζόταν μόνο μὲ τὴν λατρεία τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, ἀλλὰ καὶ μέ ἄλλους ἁγίους, κυρίως τὸν ἝΑγιο Παντελεῆμονα καὶ τὸν Προφήτη Ἕλια. Ἀκόμη καὶ σήμερα, σέ μερικές περιοχές γίνεται πυροβολασία ἀνήμερα τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα.

Τὸ τελετουργικό: Ἀρχικά οἱ ἐορτές ξεκινοῦσαν στὶς 2 καὶ τελείωναν στὶς 22 Μαΐου. Τὴν πρώτη ἡμέρα τὰ κορίτσια (καὶ οἱ γυναῖκες) παίρνουν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τὴν πηγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, καθαρίζουν τὸν χώρο γύρω ἀπὸ τὸ ἁγίασμα¹⁵, διορθώνουν τὸ ξύλινο παράπηγμά του, ἀνάβουν κεριά, θυμιάτίζουν, νίβονται στὸ ἁγίασμα, ρίχνουν νομίσματα στὸ νερὸ, χορεύουν καὶ ἐπιστρέφουν στὸ χωριό.

Τὴν τελευταία Κυριακὴ, πρὶν τὴν 21η Μαΐου, ὅλα τὰ χωριά συγκεντρώνονταν στὸ Τριπόρι, στὸ φαράγγι τοῦ Βλάχοβου, ὅπου κάθε μία ἀπὸ τίς πηγές του ἀνῆκε καὶ σέ κάθε ἓνα χωριό, τὴν ὁποία καὶ ἔκανε ἁγίασμά του. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν συγκεντρώνονταν μὲ πομπή¹⁶, μὲ τὴν συνοδεία μουσικῆς. Οἱ ἄνδρες θυμιάτιζαν συνεχῶς τοὺς συνεορταστές, οἱ ὁποῖοι κρατοῦσαν εἰδικές φορητές¹⁷ στολισμένες¹⁸ εἰκόνες τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, τίς ὁποῖες ὀνομάζουν **παπποῦδες** καὶ **χάρες**¹⁹. Εἰδικὰ τοῦ ἉγίουΚωνσταντίνου ὀνομάζεται «ἀναστενάρικο εἰκόνισμα τοῦ ἁγίου». Τῆς δὲ Ἁγίας Ἐλένης, εἰδικά, εἰκονίζει τὴν ἁγία μὲ ζωσμένο φόρεμα, τὸ ὁποῖο ἀνασηκώνει λίγο μὲ τὸ χέρι της, καὶ προβάλλει τὸ πόδι της, σάν νά χορεύῃ²⁰. Τίς εἰκόνες αὐτές τίς θεωροῦν κληρονομιά τοῦ ἁγίου. Οἱ σημερινές σωζόμενες ἀναστενάρικες εἰκόνες δέν εἶναι παλαιότερες τοῦ 1833 καὶ ζωγραφισμένες μέ πολύ χονδροειδῆ τρόπο, λέει ἡ βυζαντινολόγος Ἄννα Χατζηνικολάου. (Οἱ εἰκόνες αὐτές φυλάσσονται στὰ κονάκια²¹ καὶ θεωροῦνται ἱερές. Εἰδικὰ στὸ κονάκι τοῦ ἀρχιαναστενάρη, τὸ μεγάλο κονάκι, δέν μπαίνει κανεὶς).

Κάθε οἰκογένεια ἔφερνε μαζί της ἓνα ἄρνι, ψωμί καὶ κρασί. Στὸ Τριπόρι, λοιπὸν, «ἐκεῖ πού χορεύε καὶ ἡ γῆς»²², ὅπως θυμοῦνται οἱ παλιοί, καθάριζαν τὰ ἁγιάσματα. Ὁ κάθε παππᾶς ἔκανε ἁγιασμό στὸ ἁγίασμα τοῦ χωριοῦ του. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ γιὰ κάθε χωριό κι ἓνα πρόχειρο σπίτι, ὅπου τοποθετοῦσαν τίς εἰκόνες τοῦ κάθε χωριοῦ. Ἐκεῖ ἐξομολογοῦνταν καὶ στὸν ἀρχιαναστενάρη.

Ἀρχιζε τὸ ψήσιμο τῶν ἀρνιῶν, τὰ ὁποία πρῶτα εἶχε εὐλογήσει ὁ παππᾶς - ὁ ὁποῖος ἔπαιρνε ὡς ἀμοιβὴ τὴν πλάτη καὶ τὸ δέρμα. Ἔτρωγαν καὶ μετὰ ἀρχίζαν ὀργιαστικό ἀντικριστὸ χορὸ, μέ λευκά ἱερά μαντῆλια (τὰ ἀμανέτια) τεντωμένα ὀριζόντια. Οἱ κινήσεις τους γίνονταν ὁλοένα καὶ γρηγορώτερες, ἐνῶ τὰ ἐπιφωνήματα πού ἀκούγονταν ἦταν τὸ «ἔχ», τὸ «ἰχ» καὶ τὸ «οὗχ». Τὸ ἀποκορύφωμα ἦταν νά ἔχουν μία ταχύτητα, πού λές καὶ εἶχαν καταληφθῇ ἀπὸ μανία. Τότε ἔπαιρναν τίς εἰκόνες καὶ τίς κουνοῦσαν στὸν ἀέρα, σχηματίζοντας τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Μετὰ ὀρμοῦσαν στὸν χορὸ τῶν χωρικῶν καὶ πρόσφεραν τίς εἰκόνες γιὰ προσκύνημα. Κατόπιν ἔφευγαν γιὰ τὰ γύρω δάση καὶ γυρνοῦσαν ἀργά τὸ ἀπόγευμα, ἐξουθενωμένοι πιά, στὰ σπίτια τους.

Καμμιά φορά τοὺς πιάνει τὸ γούστρελο, νομίζουν δηλαδὴ ὅτι βλέπουν βρυκόλακες. Τότε βάζουν τρία ἀγκάθια στὰ χεῖλια τους καὶ βγαίνουν ὅλοι μαζί καὶ κυκλώνουν μία ἀγέλη. Καταδιώκουν τὸν βρυκόλακα πού βλέπουν, ἀκόμη καὶ ἂν αὐ-

τὸς μπῆ μέσα στὸ νεκροταφεῖο. Τότε ἀνοίγουν τάφους καὶ κατακαίουν σέ μεγάλες φωτιές τοὺς νεκροὺς. Ἔτσι πιστεύουν ὅτι σταματοῦν τὴν ἐπιζωοτία²³.

Σ' αὐτὴν τὴν προετοιμασία ἀναδεικνύονται καὶ οἱ νέοι ἀναστενάρηδες, οἱ νεόφυτοι²⁴. Ἀνάμεσα στοὺς χωρικούς πού χόρευαν, κάποιος ἢ κάποιι καταλαμβάνονταν ἀπὸ «ὀργιαστικό ἐνθουσιασμό». Ἐλεγαν τότε οἱ ἄλλοι ὅτι «τούς ἐπιασε ὁ ἄγιος» ἢ ὅτι «τούς ἐγκαλοῦσε ἡ εἰκόνα» Ὕπως καὶ νά 'χη, οἱ «νεοδαιμονισμένοι» ἀρχίζαν ξαφνικά νά τρέχουν, νά βγάζουν ἀφρούς ἀπὸ τὸ στόμα, νά ἀγριεύουν, μέ ἀποτέλεσμα νά τοὺς πιάνουν σπασμοὶ καὶ νά λιποθυμοῦν. Τότε οἱ ἄλλοι χωρικοί, τοὺς θυμιάτιζαν μέχρι νά συνέλθουν καὶ μόλις συνέρχονταν, ἔπαιρναν μία εἰκόνα καὶ τρέχανε καὶ αὐτοὶ στὰ γύρω δάση καὶ βουνά. Ἦσαν οἱ νέοι ἀναστενάρηδες...

Μία ἐβδομάδα πρὶν τὴν 21η Μαΐου, ὅλοι οἱ χωρικοὶ συγκέντρωναν ξύλα στὴν κεντρικὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ. Καὶ πῆγαιναν χρήματα στὸν ἀρχιαναστενάρη, ὁ ὁποῖος μέ αὐτὰ ἀγόραζε τὸν «τέλειο» ταῦρο, ἡλικίας 3,5 ἢ 7 χρόνων²⁵. Τὴν παραμονή, μέ πομπή, ἀποτελούμενη ἀπὸ τοὺς συμμύστες μέ τίς εἰκόνες, μουσικούς, ἄνδρες μέ θυμιατήρια καὶ στὸ τέλος τὸν ὑπόλοιπο λαό, ὀδηγοῦσαν τὸ ζῶο πίσω ἀπὸ τὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸ ἔδεναν σέ ἓνα ὀρισμένο μέρος. Ἀπὸ τὸ ἀπόγιομα μαζεύονταν στὸ σπίτι τοῦ ἀρχιαναστενάρη. Ἐπιναν πολὺ. Μετὰ πάλι μέ πομπή ἔρχονταν στὴν ἐκκλησία. Ἐμπαιναν μέσα μόνο οἱ ἀναστενάρηδες. Ὁ ἀρχηγὸς γονάτιζε μπροστὰ στὰ εἰκονίσματα τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Τὴν εἰκόνα τοῦ τελευταίου τὴν ἔδινε στοὺς ἀναστενάρηδες καὶ κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὴν παλαιότερη.

Μετὰ πῆγαιναν στὴν πλατεῖα, ὅπου εἶχαν καὶ τὰ ξύλα στὴν ἱερῇ φωτιά, στὴν ὁποία δέν ἐπιτρέπεται νά πέση οὔτε ἓνα σπέρτο οὔτε ἓνα ἀποτσίγαρο. Οἱ ἀναστενάρηδες ἔστηναν χορὸ γύρω ἀπὸ τὰ ἀναμμένα κάρβουνα. Πιὸ ἀνοιχτά οἱ ὑπόλοιποι χωρικοί. Ξαφνικά, ἓνας-ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀναστενάρηδες ἔξεφευγαν ἀπὸ τὸν χορὸ καὶ πηδοῦσαν ξυπόλητοι μέσα στὰ ἀναμμένα κάρβουνα, ὅπου χορεύαν γιὰ λίγα λεπτά καὶ μετὰ ξανάμπαιναν στὴν σειρά τους...

Ἀφοῦ τελίῳνε καὶ αὐτὸ, οἱ ἀναστενάρηδες ἐπισκέπτοντο τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, πού ἦσαν ἑτοῖμα νά τοὺς φιλέψουν ἄφθογο φαγὶ καὶ πιωτό. Τότε ἦταν πού ἀναμμένοι καὶ μεθυσμένοι ἐπιδίδονταν σέ διάφορα ὄργια - κατὰ κάποιες πληροφορίες.

Ξαναγύριζαν στὴν πλατεῖα, ὅπου συναντοῦσαν τοὺς ἄλλους ἀναστενάρηδες καὶ πάλι μέ πομπή (ἀναστενάρηδες, πολλές φορές ὀπλισμένοι, καὶ μουσικοί) κινοῦσαν γιὰ τὸ ἄλλο χωριό. Κανεὶς δέν μπορούσε νά σταματήσει αὐτὴν τὴν πομπή. Οἱ ἀναστενάρηδες τοῦ ἄλλου χωριοῦ τοὺς ὑπεδέχοντο μέ φανούς καὶ λαμπάδες. Τοὺς φιλοξενοῦσαν - ὅπου ἐπίσης ἐπεδίδοντο σέ ὄργια - καὶ κατόπιν ἐπέστρεφαν στίπια τους.

Ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, μετὰ τὴν λειτουργία, γινόταν ἡ θυσία τοῦ ταύρου²⁶. Νά σημειώσουμε ὅτι ἀπαγορευόταν ρητὰ ἡ παρακολούθηση τῆς τελετῆς ἀπὸ παππᾶ ἄλλου χωριοῦ. Ὁ παππᾶς ἔκανε ἁγιασμό στὸ ἁγίασμα, παρουσία τοῦ ἀναστενάρη, ὁ ὁποῖος κρατοῦσε τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου. Ὁ παππᾶς εὐλογοῦσε τὰ σφάγια, πού ἦσαν δεμένα στὸ πίσω μέρος τῆς ἐκκλησίας²⁷. Ὁ ἀρχιαναστενάρης ἔσφαζε τὸν ταῦρο μέ ἓνα τσεκούρι. Τὸ αἷμα τοῦ ζῶου ἔπρεπε νά τρέξη πρὸς τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας. Ἐπειτα ἐγδερνε τὸ ζῶο, κομμάτιαζε τὸ σφάγιο καὶ μοίραζε τὰ κομμάτια σέ κάθε σπίτι, μαζί μέ ἓνα κομμάτι δέρμα, ὅσο χρειάζοταν νά γίνη ἓνα τσαρούχι.

Ἦταν ἡ ἡμέρα πού... ἡμέρευαν οἱ ἀναστενάρηδες. Τότε ὁμως ἀρχίζαν οἱ χωρικοὶ νά σφάζουν πρόβατα καὶ νά χορεύουν. Πάλι χορὸς γύρω ἀπὸ τὴν φωτιά - ὄχι μέσα αὐτὴν τὴν φορά - πάλι ἐπισκέψεις στὰ σπίτια, ἐκδρομές στὸ ἀπέναντι χωριὸ κ.λπ. Αὐτές οἱ ἐορτές τῶν χωρικῶν κρατοῦσαν 8 ἡμέρες.

Τὴν τελευταία ἡμέρα, οἱ ἀναστενάρηδες ἐπέστρεφαν στὸ χωριό, πάλι μέ πομπή, σταύρωναν τοὺς 4 δρόμους του μέ τίς εἰκόνες καὶ κατέληγαν στὸ σπίτι τοῦ ἀρχιαναστενάρη, ὅπου τοὺς περίμενε τσιμποῦσι. Ἀφοῦ ἔτρωγαν, ἐπέστρεφαν τίς εἰκόνες στὴν ἐκκλησία. Ἔτσι τελίῳνε τὸ πανηγύρι...

Νά σημειώσουμε, ὅτι καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῶν τελετῶν, μπροστὰ στὰ σπίτια τῶν ἀναστενάρηδων κρεμόταν φανάρι πού ἔκαιε συνεχῶς²⁸ - δεῖγμα ἱερότητας τοῦ ἰδιοκτήτη τοῦ σπιτιοῦ.

Σήμερα: Ἡ τελετὴ σήμερα εἶναι συντομώτερη. Ξεκινáει μέ τὰ προεόρτια τῆς 20ῆς καὶ τελειώνει τὸ βράδυ τῆς 23ῆς Μαΐου.

Στίς 27 κάθε Ὀκτωβρίου²⁹, συγκεντρώνονται χρήματα «δ' ἀγερωῶν»³⁰, γιὰ νά ἀγορασθῇ ὁ ταῦρος, τὸ μπκάδι³¹, στὶς 18 Ἰανουαρίου, ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Τὴν 18η Ἰανουαρίου, ὑπάρχει ἓνα θρακιώτικο δημοτικὸ τραγούδι, ἀπ' τὸν Σκοπό, τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, πού τὴν συνδέει μέ «περίεργο» γλέντι καὶ ξεφάντωμα: *Τὴ δεκάτῃ καὶ ὀγδῳ τοῦ Γιανάρη τοῦ μηνός ἄλλαξε τὸν σύντεκνό³² του ὁ Πολίτης ὁ γαμπρός. ἩΚαλλιὼ βάζει σκαρπίνι³³ καὶ τὴν γούνα τζεркеρζι³⁴ κρῖμα εἰς τὸ ἐξηντάρι πού ὄωσε στὸν τζαλκιτζι³⁵...*

Στὴν Μαυρολεύκη γίνεται καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου μία μικρὴ πυροβολασία. Τὴν θεωροῦν προπομπό τῆς ἐορτῆς τῆς 21ης Μαΐου καὶ γι' αὐτὸ τὴν λένε «*προζύμι*».

Τὴν παραμονή, μέσα στὸ κονάκι γίνεται ἡ ἀγρύπνια, ἡ προπαρασκευὴ τῶν μυστῶν. Ἀνάμεσα σέ εἰκόνες, κεριά, μανοῦάλια, λιβάνια στὰ θυμιατήρια καὶ - καμμιά φορά - τὸ μπι-κάδι μέ ἀναμμένα κεριά στὰ κέρατά του, στέκονται οἱ ἀναστενάρηδες αὐτοσυγκεντρωμένοι. Μόνο ἓνα τύμπανο τσακίζει τὴν σιγή. Καὶ ξαφνικά, ὁ πρῶτος οἰστρόπληκτος ἀρχίζει νά βγάξη ἐπιφωνήματα. «*Τὸν πιάνει τότε ὁ ἄγιος*» καὶ ἀρπάζει μία εἰκόνα καὶ μέ χορευτικά, θά ἔλεγε κανεὶς, βήματα τὴν γυροφέρνει σέ ὅλους νά τὴν ἀσπασθοῦν.

Ἡκύρια ἐκδήλωση ξεκινάει τὸ πρῶι στὸ ἁγίασμα τῆς Ἁγίας Ἐλένης.

Οἱ πανηγυριστές μεταφέρουν ἀπὸ τὸ κονάκι τοῦ ἀρχιαναστενάρη τίς «*Χάρες*» καὶ τοὺς «*Παπποῦδες*» καὶ τίς τοποθετοῦν σέ πρόχειρα εἰκονοστάσια.

Στὴν Ἁγία Ἐλένη, τὸ πρῶι τῆς 21ης, μετὰ τὸν Ὕρθρο, «*λειτουργοῦνται*» οἱ εἰκόνες. Οἱ πανηγυριστές φέρνουν γιὰ τὴν ἀρτοκλασία πέντε ἄρτους, ἓνα μπουκάλι κρασι, ἓνα μπουκάλι λάδι καὶ ἓνα ποτήρι μέ σπόρους σταριοῦ. Μετὰ πηγαίνουν στὸ διπλανὸ χωριό, μέ ἀνοιχτὸ αὐτοκίνητο, νά παραλάβουν τὸ μαῦρο μπκάδι. Ὁβοσκὸς ἀσπάζεται τὸ δεξιὸ χερί τοῦ ἀρχιαναστενάρη, ὁ ὁποῖος θυμιάτιζει τὸ ζῶο. Στὰ κέρατά του βάζουν ἄνθη μέ κόκκινη κλωστή. Κάνουν τὸν σταυρὸ τους, παίρνουν τὸ ζῶο καὶ ἐπιστρέφουν στὸ χωριό τους.

Ἀνήμερα, ὀδηγοῦν τὸ ζῶο στὸ μέρος ὅπου θά γίνη ἡ τελετὴ. Θυσιάζουν ἓνα πρόβατο ἢ ταῦρο³⁶, πού προηγουμένως εἶχαν στολίσει μέ κορδέλες, στεφάνι ἀπὸ λουλούδια καὶ ἀναμμένα κεριά - τὰ ψυχοκέρια - στὰ κέρατά του, ἐνῶ ὁ παππᾶς κάμει ἁγιασμό³⁷, ψάλλοντας εἰδικὴ εὐχή θυσίας:

«Γαληνῶ τῷ ὀφθαλμῷ καὶ ἰλαρῷ τῷ προσώπῳ ἐπὶ τὴν θυσίαν ταύτην. Καὶ ὡς προσεδέξω Ἄβελ τὰ δῶρα καὶ Νῶε τὰς θυσίας, Ἀβραάμ τὰς ὀλοκαυτώσεις, Μωυσέως καὶ Ἀαρὼν τὰς ἱεροσύνας, Σαμουὴλ τὰς εἰρηνικάς, αὐτός φιλάνθρωπε Κύριε, προσδέξαι τὴν θυσίαν τοῦ δούλου Σου, ἀπὸ τῶν ἐπιγείων εἰς τὰ ἐπουράνια εἰς ὁσμήν εὐωδίας καὶ ἀντικατάπεμψον ἡμῖν εὐλογίαν τὴν πνευματικὴν».

Οἱ καμπάνες χτυποῦν. Χύνουν τὸ αἷμα τοῦ ζώου στὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας. Τὸ κρέας καὶ τὸ δέρμα του μοιράζεται στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, πού εὐνόησε τὸν περασμένο χρόνο ὁ κλῆρος³⁸. Ἡ κρεονομία συνοδεύεται ἀπὸ μουσική, παιγμένη ἀπὸ αὐλό καὶ λύρα. Μετὰ τὸ ζῶο θάβεται σέ λάκκο πού ἔχει προηγουμένως ὑποδείξει ὁ ἀρχιαναστενάρης. Ὁ λάκκος αὐτός βρίσκεται συνήθως κάτω στὶς ρίζες δένδρου, ἢ στὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ ἢ στὸ ἅγιασμα. Στὴν μία πλευρά τοῦ λάκκου καίει ἓνα ψυχοκέρι, στὴν ἄλλη τοποθετοῦν ἓνα δοχεῖο μέ ἁγιασμό. Τὸ ζῶο θάβεται μέ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πάνω καὶ πάντα προσέχουν τὸ αἷμα του νὰ ποτίσῃ τὴν γῆ. Ὑπάρχει πάντα συνοδεία μουσικῆς.

Τὸ ἀπόγιομα κάθονται σιωπηλοὶ πλάι στὸ ἅγιασμα, ὅπου «τούς πιάνει ὁ ἅγιος». Χορεύουν στὸν ρυθμὸ ἐνός νταουλιού³⁹ καὶ πλένουν τὸ πρόσωπό τους μέ τὸ ἅγιασμα. Ξαναπηγαίνουν τίς εἰκόνες στὸ κονάκι, ἐνῶ συνοδεύει τώρα καὶ ἡ λύρα. Μέ τὴν πάροδο τῆς ὥρας καὶ ὅσο κρατοῦν τίς εἰκόνες ἐκστασιάζονται ὅλο καὶ πιότερο.

Στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ ἀνάβουν φωτιά μέ πουρνάρια καὶ ἀπλώνουν τὴν θρακιά σέ κύκλο. Τὴν φωτιά ἀνάβουν εἰδικοί μύστες, μέ «τρίμερο» ραβδί, πού κατέχουν τὸ μυστικὸ κληρονομικά. Μόλις ἡ φωτιά «κάτσει» σέ παχειὰ ἀνθρακιά εἰδοποιοῦνται οἱ ἀναστενάρηδες. Σχηματίζεται ἡ πομπή τῶν ἀναστενάρηδων. Τώρα τὸ τύμπανο βαράει δυνατὰ ὅσο ποτέ ἄλλοτε. Πρῶτος ἄνδρας μέ ἄσπρη λαμπάδα καὶ θυμιατό. Ἀκολουθοῦν οἱ οἰστρόπληκτοι ἀναστενάρηδες.

Καὶ τότε συμβαίνει κάτι πού συγκλονίζει τοὺς παρευρισκόμενους καὶ διχάζει τοὺς ἐπιστήμονες: Οἱ ἐκστασιασμένοι πατοῦν πάνω στὰ ἀναμμένα κάρβουνα, πού ἔχουν μεγάλη θερμοκρασία, μέ γυμνά πόδια⁴⁰, χωρὶς νὰ καίγωνται!⁴¹ Καὶ δὲν εἶναι μόνο τὸ ὅτι δὲν καίγονται μόνο αὐτοί. Δὲν καίγονται καὶ τὰ ὑφάσματά τους πού ἀκουμποῦν πάνω στὴν φωτιά...

Ἐκεῖνη τὴν ὥρα, λένε, ὁραματίζονται ὅτι ὁ ἅγιος χύνει μέ τσότρα⁴² νερό στὴν ἀνθρακιά καὶ ἡ ἁγία χύνει στὰ πόδια τους δροσερὸ νερό...

Ἡ αὐτοσυγκέντρωση τῶν μυστῶν ἐκείνη τὴν στιγμή εἶναι στὸ ἀποκορύφωμά της. Πολλές φορές ἔτυχε ὁ ἀπλὸς κόσμος πού συρρέει νὰ παρακολουθήσῃ τὸ φαινόμενο, ἀλλὰ καὶ τοῦρίστες -ιδίως ξένοι- νὰ ὀρμήξουν μέσα στὴν θράκα καὶ ὀχι μόνο νὰ κατακοῦν, ἀλλὰ νὰ διαταράξουν τὴν αὐτοσυγκέντρωση τῶν ἀναστενάρηδων καὶ νὰ χαλάσῃ ἡ τελετή, γιατί φυσικά οἱ χορευτές τῆς θράκας δὲν μποροῦν νὰ ξαναβροῦν αὐτὴν τὴν δύναμη. Τοῦτο εἶναι μία τρανὴ ἀπόδειξη ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτα μαγικὸ στὴν ἀκαΐα, παρὰ μόνο ἡ σωστή προπαρασκευὴ καὶ ἡ δύναμη τοῦ νοῦ.

«Θεῖα μοῖρα διδομένη» θὰ ἔλεγε ὁ Πλάτων. Οἱ ἴδιοι πάντως θεωροῦν τὴν πατρογονικὴ πυροβασία «τάμα» τους στὸν ἅγιο, ἐνῶ τὴν ἀκαΐα «δῶρο» καὶ «διαθήκη» τοῦ ἁγίου σέ αὐτούς!...

Μέ τὴν ἐκσταση ἐνώνεται ὁ θεῖος ἅγιος μαζί τους. Καὶ οἱ ἀναστενάρηδες ταυτίζονται μέ τὸν ἅγιο, γιατί οἱ συγχορευτές τραγουδοῦν:

Ἄναψε κόσμε τὴ φωτιά νὰ μπῇ ὁ Κωνσταντῖνος...

Τραγουδοῦν ἐπίσης:

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρός, ὁ Μικροκωνσταντῖνος, μικρόν τόν εἶχ' ἡ μάνα του, μικρόν τόν ραβωνιάζει, μικρόν τόν ἤρθε μήνυμα νὰ πάῃ στὸ σεφέρι⁴³... Νύχτα σελώνει τ' ἄλογο, νύχτα τὸ καλλιβώνει⁴⁴ Βάν' ἀσημένια πέταλα, μαλαματένιες λόθρες, σελώνει καὶ τὸ βάθιο του μέ δεκαοχτὼ κολάνια⁴⁵.

Πήδηξε καβαλίκεψε σάν ἄξιο παλληκάρι

Σάν Ἀηγιώργης φάνηκε, σάν Ἀγιοκωνσταντῖνος...

Μοιρολογοῦν ἓνα παιδί, πού σπαράχθηκε ἀπὸ τὰ θηρία:

Κάτω στὸν Ἄγιοθόδωρο, στὸν Ἀγιοκωνσταντῖνο,

πανηγυρίζουν τὴ γιορτὴ τοῦ Ἀγιουκωνσταντῖνου,

δώδεκα κάτια⁴⁶ ὁ χορός καὶ δεκαοκτὼ μπαλαῖστρες⁴⁷,

λύκος ἐπῆρε τὸ παιδί μέσ' ἀπὸ τίς μπαλαῖστρες.

Καὶ τὸ παιδί ἦταν λωλό, τὸ τέλελα⁴⁸ τὸ πιάνει

κι ἀπολογήθηκε καὶ λέει, κι αὐτὸ τὸ λόγο λέγει:

-Γύρισε μάνα γύρισε, στὸ σπίτι μας νὰ πάῃς...

Στὸ Κωστί λένε καὶ τὸ ἐξῆς, γιὰ τὸν Μικροκωνσταντῖνο, πού φονεύθηκε ἀπ' τὴν μάνα του καὶ οἱ σάρκες του προσφέρθηκαν στὸν πατέρα του γιὰ γεῦμα:

Κάτσε νὰ φᾶς, κάτσε νὰ πιῇς καὶ τὸ παιδί θά νὰ ῥθῃ

Καὶ στὸ τραπέζι κάθησε καὶ τὸ φαγὶ του ἤρθε.

Καὶ τὸ φαγὶ πλογήθηκε⁴⁹ πό μέσ' ἀπὸ τὸ πιάτο:

- Ἄν εἴσαι σκύλος φάγε με, λύκος κατάλυσέ με,

κι ἂν εἴσαι ὁ πατέρας μου, σκύψε καὶ φίλησέ με...

Παράλληλα, φωνάζουν: «Τάξτε στὸν ἅγιο!». Οἱ παρευρισκόμενοι κάνουν τάματα. Φωνάζουν οἱ ἀναστενάρηδες: «Δῶστε τὸ ἄδικο πίσω!». Οἱ παρευρισκόμενοι προσπαθοῦν νὰ θυμηθοῦν τί ἀδικία διέπραξαν, γιὰ νὰ ζητήσουν ἐπανάρθωση.

«Στάχτ' νὰ γέν'» ψελλίζουν μέσα ἀπὸ τὰ χεῖλια τους, γιατί πιστεύουν πὼς στὴν στάχτη θά ἀποτελειώσουν τὸ κακὸ πνεῦμα.

Οἱ ἀναστενάρηδες προφητεύουν τὰ μέλλοντα, ρωτῶντας τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου. Λένε πὼς κάποτε, πρὶν ἐκπατρίσθουν, εἶδαν αἵματα στὰ εἰκονίσματά τους, πού ἔκαναν τὸν ἀρχιαναστενάρη νὰ μαντέψῃ τὴν ἐπερχομένη συμφορὰ καὶ τὸν διωγμό. Ὁ δὲ Δραγούλης⁵⁰ λέγεται ὅτι μάντεψε πρὸ τοῦ 1940 στὸ μεγάλο κονάκι του «νίκη καὶ συμφορές».

Ἐν τέλει, ὁ ἀρχιαναστενάρης, δίνει τὸ σύνθημα τοῦ τέλους καὶ τῆς ἐπιστροφῆς στὸ κονάκι.

Ἐπιστρέφοντας ξανατραγουδοῦν:

Πά' σέ πράσινο λιβάδι κάθονταν τρία παλληκάρια

τὴν ἡμέρα τῶν καὶ πίνουν καὶ τὸ βράδυ κάνουν βίγλα⁵¹

κάνουν βίγλα καὶ βιγλίζουν⁵² καὶ βιγλίζουνε τίς στράτες⁵³

νὰ βρουν Τοῦρκο νὰ σκοτώσουν καὶ Ρωμιό

νὰ ξεσκαβώσουν...

Κάτω στὸν Ἄγιο Θόδωρο, στὸν Ἄγιο Κωνσταντῖνο

πανηγυρίζει γίνονταν τ' ἁγίου Κωνσταντῖνου

τὸ πανηγύρι ἦταν πολὺ κι ὁ κόσμος ἦταν λίγος...

Πολλές φορές, μετὰ τὴν πυροβασία ὀρμοῦν στὰ γύρω ὄρη, μέ μία εἰκόνα στὸ χέρι. Ἐκ πρώτης θὰ πῇ κανεὶς ὅτι τρέχουν νὰ σβήσουν τὸ καιγόμενο πέλμα τους. Δὲν εἶναι ἔτσι.

Εἶναι ἡ ἱερὰ ὀρειβασία⁵⁴. Ξυπόλητοι τρέχουν πάνω ἀπὸ πέτρες καὶ ἀγκάθια καὶ ὅταν ἐπιστρέφουν φωνάζουν:

«Λευτερώθηκα!». Πολλές φορές, πάλι, ἔχουν καταφύγει ἐκεῖ οἱ γυναῖκες τους, οἱ ἀναστενάρισσες, καὶ τοὺς περιμένουν. Ὁ Αἰμαυδόφ διασώζει ὀρειβατικὴ πομπή ἀπὸ τὸ Κωστί στὸ Βούλγαρι, μέ θυμιατὰ, λαμπάδες καὶ εἰκόνες τῶν ἁγίων Κωνσταντῖνου καὶ Ἑλένης, καὶ ἑλληνικά τραγούδια, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Συνόδευσαν γκάιντα καὶ τύμπανα.

Τὸ πρῶι τῆς 23ης οἱ ἀναστενάρηδες ἐπισκέπτονται διάφορα σπίτια τοῦ χωριοῦ. Τοὺς προσφέρονται σταφίδες⁵⁵ καὶ οἶνοπνευματώδη ποτά. Τρῶνε στὸ σπίτι ἐνός ἀναστενάρη, συνήθως τοῦ ἀρχηγοῦ. Στρώνουν στρωσίδια κατὰ γῆς καὶ ἓνα μακρυμάντηλο, πού περιλαμβάνει «κουκιά»⁵⁶, φαγητὰ μέ ἀποκλειστικά προϊόντα τῆς γῆς⁵⁷ καὶ μία ρουφηξιὰ οἶνο-πνευματώδους ποτοῦ⁵⁸. Τελευταῖος πίνει ὁ οἰκοδεσπότης καὶ κάνει πρόποση: «Καλὴ χρονιά! Καλὸ μπερεκέτ'⁵⁹ στὰ χωράφια μας, νὰ δώσῃ ὁ Θεός!».

Ἐπειτα βγαίνουν σέ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ χωριοῦ καὶ στήνουν κυκλικὸ χορὸ. Ἀνάβουν φωτιές στὰ σταυροδρόμια καὶ τὰ τρίστρατα, γιατί ἀπὸ ἐκεῖ πιστεύουν ὅτι εἰσέρχονται τὰ κακὰ πνεύματα. Παλιὰ ἔστρωναν 3-4 κόκκινα χαλιά. Τραγουδοῦν τὸν «Μικροκωνσταντῖνο» καὶ μετὰ οἱ μουσικοὶ παίζουν τὸν ρυθμὸ τῆς «ἀπόλυσης».

Μέ τὸν χορὸ ἐκστασιάζονται καὶ φεύγουν γιὰ τὰ γύρω βουνά. Αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία φάση τῆς ἀνατάσεως τοῦ οἰστρηλατημένου ἀναστενάρη.

Τὴν νύχτα τῆς 24ης Μαΐου γίνεται καὶ δευτέρη ἐκστασιακὴ πυροβασία - εὐλαβῇ προσευχὴ καὶ συνάμα θυσία θὰ τὴν λέγαμε - σέ στενωτέρω κύκλο. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ σημαντικώτερη πυροβασία γι' αὐτοὺς. Στροβιλίζονται γιὰ νὰ πετύχουν τὴν ὕψιστη ἀνάταση, τὴν «δίνηση τῶν θεοφορήτων», καὶ ψελλίζουν κάτι ἀκαταλαβίστικες λέξεις, πού τίς λένε «σοῦρντικα»⁶⁰. Οἱ ἀναστενάρηδες παραδίδουν τίς εἰκόνες στὸν ἀρχιαναστενάρη καὶ οἱ τελετές τελειώνουν.

Ὁ ἀρχιαναστενάρης: Οἱ ἀναστενάρηδες διοικοῦνται ἀπὸ τὴν «Δωδεκάδα», μιά ὁμάδα ἀπὸ 12 ἐντεταλμένους ἱεουργούς, ἀνώτατος ἱεράρχης τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ἀρχιαναστενάρης. Οἱ 12 δένονται μεταξύ τους μέ ἱερὴ σιγὴ νὰ μὴ ἀποκαλύψουν στοὺς ἀτελέστους τὰ μυστικά τῆς τελετῆς. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο κάθε λαογράφου-ἐρευνητῆ καὶ μελετητῆ γίνεται πολὺ δύσκολο.

Ὁ ἀπ' ὅλους σεβαστὸς ἀρχιαναστενάρης - ἐκλέγεται μέ τὴν σύμφωνη γνώμη ὅλου τοῦ χωριοῦ - θεωρεῖται κάτι σάν μάγος, γιατρός, προφήτης, ἐξορκιστής, βροχοποιός, ἱεροφάντης, μάντης τοῦ χωριοῦ, μέ τὴν ἔννοια πού εἶχαν αὐτὰ τὰ πρόσωπα σέ πρωτόγονους λαούς. Ἐκλέγεται ὁ «αὐστηρότερον καὶ ἀγιώτερον βίον ἐπιδεικνύμενος» (Χουρμουζιάδης). Δὲν μεταβαίνει πολλές φορές στὴν ἐκκλησία, παρὰ μόνο τὰ Φῶτα καὶ τοῦ Ἀγίου Κωνσταντῖνου. Ἐπίσης δὲν μεταλαβαίνει ποτέ. Ὅταν δέ, προαισθάνεται τὸν θάνατό του, μεταβαίνει στὸ κοντινότερο δάσος, χαράσσει ἓνα σταυρὸ σέ κορμὸ μεγάλου δένδρου καὶ ἐξομολογεῖται σ' αὐτό. Ἐξομολογεῖ ἐνόχους, καθαίρει ψυχές, εὐλογεῖ νεονύμφους, θεμελιώνει σπίτια κ.λπ. Ἐάν ἡ γυναῖκα του πηγαίνει συχνὰ στὴν ἐκκλησία τὴν κατηγορεῖ ὅτι ἔχει σχέσεις μέ τὸν ἱερέα. Θεωρεῖ τὸν Ἄγιο Κωνσταντῖνο σύζυγο καὶ ὄχι γιὸ τῆς Ἀγίας Ἑλένης, τὴν ὁποία ἐπὶ πλεόν θεωρεῖ ἀκόλαστη, γι' αὐτὸ καὶ ἐπιτρέπει τὰ ὄργια τῆς Ἀφροδίτης στὴν ἐορτῇ. Εἶναι ἐντελῶς ψυχρὸς μέ τὰ θεῖα καὶ ἀδιάφορος. Δίνει μεγάλη σημασία στὶς προλήψεις, ἐνῶ ἀποδίδει τὴν εὐφορία τῆς γῆς, τὴν εὐκρασία τῶν καιρῶν καὶ τὸν πολλαπλασιασμό τῶν ζώων τους στὴν τήρηση τῶν ἐθίμων τους.

Ὁ ἐπίλογος: Τὸ περπάτημα πάνω στὴν φωτιά καὶ τὸ φαινόμενο τῆς ἀκαΐας ἀναδεικνύει πραγματικὰ τὴν πιστὴ τῶν ἀναστενάρηδων στὶς εἰκόνες καὶ εἶναι ἄξιο βαθύτερης ἐρευνας.

Γι' αὐτὸ «ἡ τελετὴ ἔχει καὶ θρησκευτικὸ καὶ ἠθικὸ χαρακτήρα», γιατί «τὸ ἐθίμο εἶναι μὲν χριστιανικὸ, καθ' ὅσον

θερμὴ καὶ ἐνεργὸς πίστη πρὸς τὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο κινεῖ τοὺς λατρεύοντες», ἄσχετα ἂν «κατ' οὐσίαν ἀποτελεῖ κατάλοιπο παλαιᾶς ὀργιαστικῆς λατρείας» (Γ. Μέγας) καὶ «οἱ σημερινές τελετές παρέχουν ἐμφανέστατα τεκμήρια ἀπώτατης ἀρχαιότητος» (Ν. Πολίτης) - σάμαπς εἶναι τὸ μόνο;

«Ἡ βαθεῖα πίστη τους τοὺς δίνει μίαν ἀνεξήγητον θωράκισιν ἀκαΐας καὶ τοὺς ἐμψυχώνει» (Θ. Μουρράης-Βελλοῦδιος).

Πολλοὶ λαογράφοι βλέπουν πίσω ἀπὸ τὰ ἀναστενάρια κατάλοιπα τῶν ὀργιαστικῶν τελετῶν τοῦ Διονύσου. Πράγματι, οἱ ἐορτές τελοῦνται σέ βουνά, τίς νύχτες⁶¹, μέ τὴν συνοδεία θορυβώδους μουσικῆς χάλκινων κυμβάλων, ἀπὸ ὁμίλους, πομπές, ὅπως μέ τοὺς ἱερούς θιάσους τῶν Διονυσίων.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι πρόκειται γιὰ ἱεροπραξίες-δρώμενα, μέ θεατρικὸ-συμβολικὸ περιεχόμενο, κάτω ἀπὸ τὴν πίστη τῶν ἀπλοϊκῶν χωρικῶν γιὰ «καλοχρονιά», εὐκαρπία, εὐγονία κ.λπ.

Ἄλλωστε «ποῖο εἶναι τὸ κακὸ πού ἐντοπίζεται, δὲν εἶναι εὐκολο νὰ καθορισθῇ» (Α. Κυριακίδου-Νέστορος).

Οἱ εἰκόνες «θεωροῦνται θαυματουργικὲς καὶ οἱ χωρικοὶ καταφεύγουν σ' αὐτές κατὰ τίς θλίψεις τους, ἐξομολογοῦνται, δέ, ἰδίως στὸν ἀρχιαναστενάρη καὶ προσφέρουν δωρεές γιὰ τὴν θεραπεία τους» (Ν. Θ. Μπουγάτσος). Ἀλλὰ ἡ ἐκτίμηση στοὺς ἀναστενάρηδες δὲν σταματρεῖ μόνο τὴν κυριώ-νυμη ἡμέρα Κωνσταντῖνου καὶ Ἑλένης: «Καὶ σέ πολλές ἄλλες περιστάσεις τοῦ βίου τους ζητοῦν οἱ χωρικοὶ τὴν βοήθεια καὶ ἐπέμβαση τῶν ἀναστενάρηδων, φιλοδωροῦντες αὐτοὺς, π.χ. γιὰ τὴν θεμελίωση οἴκου, ἀποκάλυψη κλεπτῶν, ἐρμηνεῖα ὀνείρων, ἐπιδημίες καὶ νόσους ἀνθρώπων ἢ ζώων, φόβο βρυσκολάκων» (Ν. Θ. Μπουγάτσος).

Τέλος, ἄλλα παρόμοια ἐθίμα, δρώμενα ἀναστάσεως καὶ ταυροθυσίας, ἀπαντᾶμε καὶ σέ διάφορες ἄλλες περιοχές τῆς Ἑλλάδος, ὅπως στὴν Ἀρτίτσα Ἡπείρου («Ἀνάσταση τοῦ Ζαφεῖρη»), στὸν Πιτύο Χίου («τοῦ Μακαρώνα»), στὴν Λέσβο (ἡ θυσία τοῦ «ἰσναφιού⁶² τῶν ζευγᾶδων» καὶ «τὸ πανηγύρι τοῦ ταύρου» ἢ χαρλαμέλια⁶³), στὶς Μυκῆνες («τοῦ Πεθαμένου»), στὴν Μύκονο («τοῦ Καραντωνέλλου»), στὴν Καστανιά Στυμφαλίας («τοῦ Φουσικοδεκτριοῦ»), στὴν Ἀρτάκη Μικρᾶς Ἀσίας («ἡ τρέλα τοῦ Βαθιοῦ⁶⁴»), στὴν Ἀγία Ἑλένη Σερρῶν («τοῦ Καλόγερου»), ὅπως εἶπαμε κ.ἄ.

Σχόλια:

- Κατὰ τὸ ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν: ἀνά + ἀσθενάρια. Ὁ τύπος ἀσθενάριο παραδίδεται γιὰ πρώτη φορά στὴν «Σύνομιν Χρονικὴν» (ἔργο ἀνωνύμου) - βλ. σχ. Σάθα, «Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη», 7, 371). Ἄλλη ἐτυμολογία θέλει τὴν λέξη ἀπὸ τὸ καππαδοκικὸ ἐπίθετο ἀναστενάρης (ἀσθένεια +-ἀρις).
- ὉΓ. Βιζυηνός καὶ ὁ Βούλγαρος Margariton τὴν ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τὸ ἀνα-στενάζω-στενάζω.
- Ὁ ἐπίσης Βούλγαρος Amaudoff ἀπὸ τὸ σπιά (<εστία).
- Τέλος, μία ἄλλη ἐτυμολογία φέρνει τὰ ἀναστενάρια ἀπὸ τὴν ἀνάσταση > ἀναστενάρια.
- Κωμόπολη 6.000 κατοίκων, σέ ὑψόμετρο 100 μ., περὶ τὰ 20 χλμ. ΒΑ τῆς Θεσσαλονίκης.
- Κωμόπολη 3.300 κατοίκων, σέ ὑψόμετρο 40 μ., περὶ τὰ 20 χλμ. ἀνατολικά τῆς Βεροίας.
- Χωριὸ 590 κατοίκων, σέ ὑψόμετρο 50 μ., πάνω στὴν ἐθνικὴ ὁδὸ Θεσσαλονίκης-Δράμας, 12 χλμ. ΝΔ τῆς Δράμας καὶ πρὶν φτάσουμε σ' αὐτήν. Στὴν Μαυρολεῦκή ἐτελοῦντο κρυφὰ ὡς τὸ 1943. Μετὰ, μέ ἐνέργειες τοῦ προέδρου τῆς Εταιρείας Ψυχικῶν Ερευνῶν, Ἀ. Τανάγρα, ἐγίνε δημόσια πυροβασία. Ἀκολούθησε ἐπιστημονικὸς ἐλεγχος τῆς ἀκαΐας τῶν συμμετεχόντων, ὁ ὁποῖος αὐξήσε τὸ ἐπιστημονικὸ ἐνδιαφέρον τῆς τελετῆς. Συνεχίζουν σήμερ μέ τὴν ὑποστήριξη τῆς κοινότητος καὶ τοῦ τοπικοῦ Πολιτιστικοῦ Συλλόγου.
- Χωριὸ 670 κατοίκων, σέ ὑψόμετρο 15 μ., περὶ τὰ 18 χλμ. νότια τῶν Σερρῶν. Τὸ σπουδαιότερο κέντρο τῆς ἀναστενάρικης λατρείας, κυρίως γιατί ἐκεῖ ἐγίνε ἡ ὁμαδικὴ ἐγκατάσταση τῶν Θρακιωτῶν προσφύγων ἀπὸ τὸ Κωστί.

6. Βυζαντινός αξιωματούχος και ιστορικός. Από τις Χώνες της Φρυγίας.
7. Βλ. σχ. «Χριστοθήβαιαν Χριστιανών>>, από την καταγραφή του Ε. Κουρίλλα στην «Εκκλησιαστική Ιστορία Ηρακλείας» τ. 17 και λήμμα «Ανασθενάρια» στην «Ιστορική Βιβλιογραφία Φυσικών Επιστημών», τ. 3
8. Ματσουρά < Madschura.
9. Κωστή ή Κωστή ή Κωστή: Το μεγαλύτερο χωριό της περιφέρειας. Κέντρο σχετικής λατρείας όλων των γύρω χωριών. Ιδιαίτερη πατρίδα και του συγγενικού με τα ανασθενάρια έθιμου, του «Καλόγερου», το οποίο συναντάμε παραλλαγμένο στα υπόλοιπα χωριά, κυρίως της Βιζύης. Άντλει το όνομά του απ' ευθείας από τον αυτοκράτορα-άγιο, τιμώμενο εκεί, Κωνσταντίνο. Με την ανταλλαγή των πληθυσμών, το 1922/3 περί τούς 2.500 ήσαν οι Κωστιανοί (λέγονται και Κωστηλίδες) πού ξεριζώθηκαν από τον τόπο τους και εκτοπίστηκαν στην Μακεδονία.
10. Στόν πανηγυρικό λόγο του, πού εκφώνησε στην Μεγάλη του Γένους Σχολή, τό 1972.
11. Πρόβιδο ή Μπρόβιδο.
12. Βούλγαροι, Βούλγαρι > Βούργαροι, Βούργαρι > Urgari
13. Μελέτες και αυτοψίες για το φαινόμενο έκανε και ο Βούλγα-ρος καινοτάρχης του χωριού αυτού, Θ. Μπογιατζιερ, το 1904 στο Πρόβιδο και άργότερα σέ Βούλγαρι και Κωστή.
14. Η Άνδριανούπολη είναι ή αρχαία Όρεσιάδα, πού έχτισε ο μητροκτόνος Όρέστης, και ο όποιος για να γιατρευθή από τήν μανία τήν όποια έπασχε, κατά τόν χρησμό, έπρεπε να λουσθή σέ συμβολή τριών ποταμών. Γραφει ο Τζέτζης:
- Τό πρίν μικρόν πολίχνιον κλήσιν Όρεσιάδα
Ό Άγαμέμνωνος υός πρίν έγγειρεν Όρέστης
έκεϊ λουσθεις γάρ ποταμιάς ιάθη τής μανίας...*
- Στήν Άνδριανούπολη έγινε ή μεγάλη μάχη του Μεγάλου Κωνσταντίνου μέ τόν Λικίνιο, πού έληξε μέ ήττα του δευτέρου, χάρη στην πειθαρχία των στρατιωτών του πρώτου, γιατί ο αυτοκράτορας πληγώθηκε στον μηρό. Γι' αυτό δέν τήν ξεχασε άργότερα ο αυτοκράτορας. Από εδω οι άγγελαι πήραν τά κεραμείδια για να σκεπάσουν τήν Πόλη. Μαρτυρεί το δημοτικό:
- Όταν τήν θεμελιώνανε οι άγγελαι τήν Πόλη,
απ' τ' Άγιον Όρος τό νερό κι από τήν Χιό τό χῶμα,
κι από τήν Άντριανούπολη παίρνουν τά κεραμείδια...*
15. Άγίασμα ή άγροτικών τέμενος: Υπαίθριος χώρος, κυρίως άλσος, πού θεωρείται ιερό, όπου τελείται άγιασμός. Περικλείει άπαραίτητα πηγή μέ άγιασμενο νερό, πού πιστεύεται ότι έχει προφυλακτική και θεραπευτική ιδότητα. Παλιότερα οι χώροι περιφράσσονταν από ξύλινο φράχτη, τά ξύλα του όποιου τήν καθορισμένη ήμέρα χρησίμευαν για τήν ιερή φωτιά. Είναι τόποι πού καθόριζαν οι μύστες σέ στιγμές ένθεσης οίστροπληξίας. Στα περισσότερα από αυτά χτίστηκε άργότερα χριστιανικός ναός και μέσα στον περιφραγμένο χώρο έκαιγε άσβεστο καντήλι. Τήν 21η Μαΐου μεταφέρουν σ' αυτούς τούς χώρους τά ανασθενάρια εικονίσματα.
- Τό άγίασμα τής Άγίας Ελένης τό λένε Μοναστηράκι.
- Ηχριστιανική πίστη και παράδοση παραδέχεται τό άγιασμένο νερό και γενικά τήν κάθαρση μέσω του νερού (βλ. σχ. βάπτισμα, πλύσιμο ποδιών κλπ.). Άρκει ή πηγή του να βρέθηκε μετά τήν στέγαση ναού στον χώρο της ή να κυλά σέ παραδοσιακούς θρησκευτικούς τόπους. Η βυζαντινή Θράκη είχε πολλά αγιάσματα. Ίσως τά περισσότερα απ' όλες τις άλλες έλληνικές περιοχές. Ειδικά στην Κωνσταντινούπολη υπήρχαν τά δύο μεγάλα ιερά νερά, των Βλαχερνών και τής Ζωδόχου Πηγής (Μπαλουκλί).
- Άλλο φημισμένο άγίασμα στην Άνατολική Θράκη αναφέρεται αυτό του Αγίου Άνδρέα του χωριού Καστανιές, κοντά στην Άνδριανούπολη. Εκεί ο άγιος τιμάται για τήν σάρα (σεληνιασμό). Σ' αυτό τό άγίασμά του, λένε οι παρადόσεις, κυκλοφορούσε ένα μαύρο φίδι, πού έλεγαν πώς είναι ο ίδιος ο άγιος. Όποιος σεληνιαζόταν, έπινε απ' τό άγίασμα και έβρισκε τήν υγεία του. Πρόκειται, φυσικά, για τήν παλαιότερη αρχαιοελληνική δοξασία του θεού - φιδιού - θεραπευτή (βλ. σχ. Άμφίραρος, Άσκληπιός). Νά σημειώσουμε εδω, ότι ο Άγιος Άνδρέας φέρεται να έχη ιδιαίτερη σχέση με τό άγιασμένο νερό (από παρετυμολογία Άνδρέας < Άνυδρέας). Ο Μέλβιλ γράφει πώς «οι Αιγύπτιοι σημείωναν τόν άγιο άρτο (σχ. σημ: τά άρτίδια πού μοίραζαν στον άγίασμό) με τον σταυρό του άγιου Άνδρέα».
16. Πομπή τήν λένε και τάγμα ή αδελφάτο ή νεσθενάρικη γάσα.
17. Φορητές: με λαβές. Όλη ή εικόνα έχει μέγεθος 30x40 εκατ. Η δέ λαβή της είναι περί τά 10 εκατ.
18. Ήσαν στολισμένες βαρεία, μέ δαχτυλίδια, σκουλαρίκια, άλυσσιδες, παλιά νομίσματα κλπ. και σκεπασμένες μέ κόκκινη σκέπη (ποδιά, θήκη από ύφασμα) ως τόν λαμό των εικονιζόμενων άγίων, πού πάνω της είχε ραμμένα πολλά μεγάλα άσημένα κουδούνια (για να διώχνουν τό κακό, κατά τήν πανάρχαια δοξασία), καθώς και ιερούς κόμπους (για να κομποδένεται τό κακό).
19. Η χάρη άπεικονίζει το ιερό ζεύγος, τόν Άγιο Κωνσταντίνο και τήν Άγία Ελένη δηλαδή, μέ κόκκινο χιτώνα και μέ ένα σταυρό στην μέση. Καλύπτονται με φύλλο χρυσού ή άργύρου. Λέει ή παράδοση πώς μία πλούσια Έλληνίδα, ή Μακρυμαλλού, σώθηκε, χάρη στον άγιο, από τούς Τούρκους και από εύγνωμοσύνη έριξε όλα τά άσήμα της στην ποδιά του. Πρόκειται για τις εικόνες πού

κρατούν οι αναστενάρηδες στα χέρια τους και τούς δίνουν δύναμη και χάρη για τήν πυροβολασία.

20. Η περιγραφή αυτή σέ αναστενάρικη εικόνα τής Άγίας Ελένης δέν βρέθηκε ακόμη.

21. Κονάκι: ιδιαίτερα δωμάτια των σπιτιών, ιδιωτικά ιερά, θά λέγαμε, όπου φυλάσσονται οι αναστενάρικες εικόνες και τά σύνεργα τής τελετουργικής ζωοθυσίας: ο πέλεκυς (τσεκούρι) και ή μαχαίρα. Και αυτό έχει τήν εξήγησή του. Λέει ή παράδοσή τους πώς ο Κωνσταντίνος όταν θέλησε να πή τό μυστικό του πολέμου μάζεψε τήν Δωδεκάδα του σέ κονάκι και όχι στην εκκλησία.

22. Θυμηθίτε τις «Βάκχες» του Εϋριπίδη: «αútika γὰ πάσα χορεύσει» (114).

23. Επιζωτία (επιζων=παράσιτο σέ δέρμα ανθρώπου ή και ζώου) ή επιζωτία: λομώδης επιδημική άρρώστια, πού προσβάλλει τά ζώα.

24. Νεόφυτος: νεοφώπιστος, ένας άρχάριος, πού αιτείται ή βάζει ύποψηφιότητα για να γίνη μύστης, να κατανοήση τά μυστήρια.

25. Από τήν άρχαιότητα και τούς Πυθαγορείους γνωρίζουμε ότι οι περικττοί (πεπερασμένοι) άριθμοί έθεωρούντο κακοί δαίμονες, σέ αντίθεση μέ τούς ζυγούς (άπείρους) πού είχαν ευεργετική επίδραση. Παράλληλα, τό «μονοχρονίτικο» (ένός χρόνου) δέν τό δέχεται ο άγιος, ενώ τό «έφτα-χρονίτικο» (έφτάχρονο) είναι τό πλέον εύπρόσδεκτο γι' αυτόν. Στόν Όμηρο τό μονοχρονίτικο είναι δεκτό: «δυοκαίδεκα βούς ένι νηϊ ήνις ήκέστας ίερευσε-μεν» δηλαδή να τάξη τής Άθηνάς δώδεκα μονοχρονάρικα δαμάλια άβουκέν-τρωτα να σφάξη άν θέλη (Ιλιάδα, Ζ 93-94, 275, 309). Βλ. σχ. και Άριστοτέλη «Τά μετά τά φυσικά», Α, 5, 986.

«Ζυγής ηλικίας βόδι, πού προσφέρει υπό ζυγόν μέ άρτρο ή και μέ άμαξα, δέν θυσιάζαν, γιατί κι αυτό ήταν σαν γεωργός και των ανθρώπωνιν μόχθων κοινωνός» (Deurbner).

Άς δούμε όμως και τήν σημασία τους στην αρχαία κινεζική παράδοση: Τό γιν (ζυγός άριθμός) είναι ή γυναικα, τό άρνητικό, τό παθητικό, αυτός πού έχει μόνιμη κατοικία, ο άγρότης, ή φυγόκεντρος δύναμη, τό πνεύμα, ή Γ' ή, ή Σελήνη, ή νύχτα, τό σκοτάδι, τό κρύο, τό μαύρο, τό μπλέ, τό μωβ, κάτι ύγρο, τό νερό, τό ελαφρύ, τό πάνω, τό βραδυ, τό μακρύ, διάφορα φαγητά, κλπ.

Τό γιάνγκ (μονός άριθμός), είναι ο άνδρας, τό θετικό, τό ενεργητικό, ο νομάδας, ο βοσκός, ή κεντρομόλος δύναμη, τό σῶμα, ο ούρανός, ο Ήλιος, ή ήμερα, τό φῶς, τό ζεστό, τό άσπρο, τό κίτρινο, τό κόκκινο, τό στεγνο, ή φωτιά, τό βαρύ, τό κάτω, τό γρήγορο, τό κοντό, διάφορα φαγητά κλπ.

26. Εδω πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Μέγας Κωνσταντίνος απαγόρευσε, στα τελευταία του, τις δημόσιες θυσίες και τις «άχρείες λειτουργίες τής ειδωλολατρείας» στην Κωνσταντινούπολη. Ήταν όμως σαφής όσον άφορά στην άνεξιθρησκεία. Έλεγε για τούς έτεροδόξους: «Άς έχουν, άν τό επιθυμούν, ναούς του ψεύδους».

27. Εδω υπάρχει μία διαφορά σχετικά μέ τήν ζωοθυσία των Έλλήνων τής Καππαδοκίας, οι όποιοι έσφαζαν τό θῦμα πάνω σέ κινητό ή άκίνητο βωμό, τό λεγόμενο θάλι, τό όποίο ήταν τοποθετημένο μπροστά στην Άγία Τράπεζα. Στεφάνωναν τό θάλι μέ κισσό, άμπέλι και άνθη (καθαρά διονυσιακά φυτά) και από ένα κοίλωμα πού είχε έρρεε τό αίμα του σφαγίου στα θεμέλια του ναού. Τό ζῶο μεταφερόταν στον ναό από παιδι και δενόταν στην πόρτα του. Μετά τήν δοξολογία, ο θύτης τό γύρναγε τρεις φορές γύρω από τόν βωμό, ο παππας τό θυμιάτιζε και έψαλλε. Στο τέλος, μέ αίμα του ζώου χάραζαν τό σημείο του σταυρού στα μέτωπά τους.

Θυμίζουμε ότι στην Καππαδοκία τήν 21η Μαΐου τελούσαν βροχομαγεία. Τά παιδιά μεταμφιέζονταν και έβγαιναν στους δρόμους και τραγουδούσαν:

*Άγιε μί Κωνσταντίνε μου,
δός εδῶ βροχός, δός εκεί πελός,
στά χορτάρι μας, στα στάχια μας...*

Όπως είπαμε και παραπάνω (βλ. σχ. ύποσημείωση 1) μόνο στην καππαδοκική άπαντάται ο τύπος άσθενάρης, απ' όπου έτυμολογούνται τά αναστενάρια.

28. Αυτή ή άσβεστη φλόγα, μᾶς παραπέμπει στην λατρεία της άσβεστης πυρᾶς, του θεού Ήλιου και του Μίθρα. Σύμβολο θείας λατρείας τους ήταν τό λιβάνι, τό θυμιάμα, ή άρωματική ρητινώδης αυτή ούσία, πού οι όπαδοί του ζωοαστρισμού τήν πετούν στην «άσβεστη πυρά» των βωμών στους τόπους λατρείας τους. (Τό θυμιατό τής χριστιανικής τελετουργίας είναι αντίγραφο αυτής τής πράξεως).

Ηφωτιά είναι ή άρχή των όντων, δίδασκε ο Ηράκλειτος. Έπέμενε στην «φωτιά πού δέν σβήνει»(ήλιος), άν και δέν είναι ταυτόχρονα άναμμένη σ' όλα τά μέρη (απ. 30). Άν τήν εξαφανίσης τότε τά πάντα εξαφανίζονται μαζί της. Πρέπει εδῶ βέβαια να σημειώσουμε ότι υπήρξαν πολλοί λαοί πού ή όνομασία τους έδειχνε πίστη στο φῶς, τόν ήλιο, τήν φωτιά. Τέτοιοι ήσαν: οι Φλεγύες του Φλεγύα (φλόγα), ο πατέρας τής πυρπολημένης Κορωνίδας, οι Λύκιοι τής Λυκίας (λυκαυγές, χώρα του φωτός), οι Φρύγες (φρυκτωρία), κ.ά.

Άλλά και άλλοι θεοί υπήρξαν ταυτισμένοι μέ τόν ήλιο. Όπως ο Νεβρωδ. Και ο Όσιρις. Και ή Ίσιδα «ή γυνή ή ένδεδυμένη τόν ήλιο». Και ο Ρά. Ο πρώτος τή τάξει θεός κάθε λαού ταυτιζόταν μέ τόν ήλιο. Άκόμα και αυτός ο Χριστός από τούς μανιχαϊστές ταυτίστηκε μέ τόν Ήλιο. Πόλεις δλόκληρες ήσαν άφιερωμένες στον Ήλιο, μέ τό όνομα Ήλιούπολη. Οι Μάγισ, οι Ίνκας και οι Άζτέκοι θυσιάζαν στον Ήλιο. Οι τελευταίοι, μάλιστα πρόσφεραν τις καρδιές των θυσιασμένων ζώων στον θεό για να δυναμώση και να εκτελέση καλύτερα τά

Επανεκδοση της σειράς του Π. Γράβιγγερ **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ**
Με την συνεργασία **ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΥ** και οίκου **ΔΙΜΕΛΗ**

ΕΛΛΟΥΣΤΙΟΥ ΠΕΡΙ ΘΕΩΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΥ

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

ΧΑΛΔΑΪΚΑ ΛΟΓΙΑ ΧΡΗΣΜΟΙ

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

ΙΑΜΒΛΙΧΟΥ ΤΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

Jean Mallinger ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΝ

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

ΠΕΤΡΟΥ ΓΡΑΒΙΓΓΕΡ ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

ΔΙΜΕΛΗ

Σύνοψη
της Έλληνικῆς Φιλοσοφίας
και της Μυστηριακῆς - Μεταφυσικῆς
διδασκαλίας περί θεῶν και κόσμου,
ανθρώπου, ψυχῆς και εἰμαρμένης.
Τό ἔργο αυτό ἐξεπῆγασε
ἐκ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ
πρὸς ἀναστήλωση τῆς Ἀρχαίας
Ἑλληνικῆς Παραδόσεως.

1.500 δρχ.

ΧΑΛΔΑΪΚΑ ΛΟΓΙΑ

Τὸ βιβλίο
πὸν συνεβουλευόντο ὅλοι
οἱ Ἑλλήνες φιλόσοφοι

4.500 δρχ.

ΙΑΜΒΛΙΧΟΥ ΤΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ

3.500 δρχ.

Jean Mallinger
ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ
ΤΩΝ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ
ΤΑ ΑΠΟΡΡΗΤΑ
ΕΙΣ ΤΟΝ
ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΝ

3.500 δρχ.

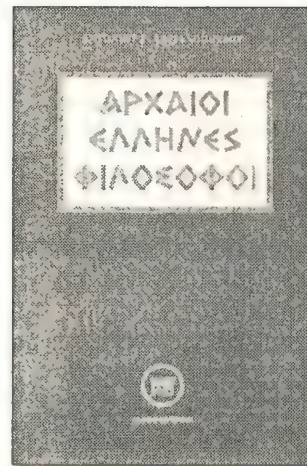
Πέτρου Γράβιγγερ

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ
ΚΑΙ Η
ΜΥΣΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ
ΤΟΥ
ΠΥΘΑΓΟΡΙΣΜΟΥ

12.000 δρχ.

**Γνωρίστε τούς
Ἑλλήνες σοφούς**

ΜΑΙΡΗ ΜΑΚΡΑ
ΓΝΩΡΙΞΕ
ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΣΟΥ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΡΧΕΤΥΠΑ
Ὁδηγός
αὐτογνωσίας
ἀλλά και
ψυχολογικῆς
ἀναλύσεως
τῆς Μυθολογίας

2.500 δρχ.

ΕΛΕΝΗ ΔΑΓΙΟΥ
Οἱ ἱπτάμενοι δίσκοι πὸν
ἐμφανίζονται στήν Γῆ
ἀφάνουν γραπτές
μαρτυρίες ὅτι εἶναι
ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων,
πὸν ζοῦν ἐντὸς ἀτράκτου.
Διέφυγαν
στὸ διάστημα
μετὰ τὴν Τιτανομαχία.
Τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου
ὁμως ἔφθασε και
ΟΙ ΑΡΓΟΝΑΥΤΕΣ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΥΝ

4.500 δρχ.

Α. ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ
Μία μοναδική
πραγματεία
και ἐσωτερική ἀνάλυση
τῶν διδασκάλων
τῆς ἀνθρωπότητας
ΟΡΦΕΥΣ - ΘΑΛΗΣ
ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ
ΑΝΑΞΙΜΕΝΗΣ
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ
ΞΕΝΟΦΑΝΗΣ
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ
ΖΗΝΩΝ
ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ
ΑΝΑΞΑΓΟΡΑΣ
ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ
ΕΞΟΚΡΑΤΗΣ
ΠΛΑΤΩΝ - ΕΤΑΪΚΟΙ

5.500 δρχ.

Β. ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ
Φιλοσοφική
προσέγγιση
τῆς
ΑΡΜΟΝΙΑΣ
τοῦ
ΣΥΜΠΛΗΝΤΟΣ
και τῶν
ΟΝΤΩΝ
μέ
ΜΟΥΣΙΚΗ
και
ΧΟΡΟ

2.500 δρχ.

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Υπό δρος ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χ. ΧΑΡΑΚΑΚΟΥ

Ο σύγχρονος άνθρωπος δονείται υπό τών κραδασμών, οὓς διοχετεύουν εἰς τὴν ψυχὴν του τὰ κύματα τοῦ ἐν τῇ ἐποχῇ ἡμῶν ἀναπτυσσομένου Μυστικισμοῦ. Ἡ ἐσωτερικὴ Φιλοσοφία τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ὑποδραλὼ τὴν ὑποσυνειδητὸν ἀνάγκην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως νὰ ἀποτινάξη τὰ δεσμὰ τοῦ ἀνεύρου ρασιοναλισμοῦ, ὅστις τῆς ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ μονιστικοῦ εὐρωπαϊκοῦ "διαφωτισμοῦ".

Δὲν εἶναι τυχαῖον ὅτι ἡ διάδοσις τῆς ἐσωτερικῆς Φιλοσοφίας ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ἤρχισεν ἐμφανιζομένη ἀπὸ τοῦ 1989 καὶ ἐξῆς, ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ὁ μαρξιστικὸς κομμουνισμὸς, τέκνον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ρασιοναλιστικοῦ "διαφωτισμοῦ", κατελύθη ὁλοκληρωτικῶς. Τοιοῦτοτρόπως κατεκρημνίσθη καὶ ἡ ἔννοια τῶν ἀνθρωποκεντρικῶν ἰδεολογιῶν καὶ ἰδεολογημάτων. Τὴν ἐγωϊστικὴν ἰδεολογικὴν ἀνθρωπαρέσκειαν διεδέχθη ἡ ἀναγωγή εἰς τὸ ὑπερβατικόν. Καὶ ὁ ἀνορθολογισμὸς ἐπὶ ἔχει τὴν θέσιν του εἰς τὴν νέαν ἐρευνητικὴν ἰδεόπλασιν τοῦ μεταμαρξιστικοῦ, μεταἰδεολογικοῦ μεταμοντερνισμοῦ. Ὁ ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου πάσχων ἄνθρωπος στρέφεται νῦν εἰς τὸν ἑνδον κόσμον του. Ἡ ὑποκειμενικὴ ἰδεοκρατία, ἐνίστε ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν ἀντικειμενικὴν τοιαύτην, εἶναι ἡ ἐξοστρακίσασα τὸν ὀρθολογισμὸν καὶ τὸν ματεριαλισμὸν νέα ἀνθρωπολογικὴ Φιλοσοφία. Ἡ μυστικιστικὴ Φιλοσοφία διαμορφώνει τὴν Ἀνθρωπολογίαν αὐτῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ὄχι εἰς τὴν κοινωνιογενῆ ἐξωτερικὴν πραγματικότητα.

Ὁ σύγχρονος Μυστικισμὸς ἐξ ἀρχαίας Ἑλλάδος ἔλκει τὴν καταγωγὴν. Τὰ **μυστήρια** ἐν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἦσαν αἱ **μυστικά, ἀπόκρυφοι**, γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς μεμνημένους διδασκαλίας καὶ ἱεροτελεστίας. Λόγῳ τοῦ ἀποκρύφου χαρακτῆρος τῶν δὲν ἐκοινολογοῦντο.

Ὁ μεμνημένος εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μυστήρια ἐθεωρεῖτο μέτοχος τῆς θείας ὑπερβατικῆς Πραγματικότητος. Εἰς οὐδέναι καὶ ἐπὶ οὐδενὶ λόγῳ ἀπεκάλυπτόν τι διὰ τὴν μῆσιν τῶν. Διὰ τοῦτο ἐλάχιστοι εἶναι γνωστὰ διὰ τὸ τι συνέβαιναν εἰς τὸν μουόμενον κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν μῆσιν.

Πληροφορίαι διὰ τὰ ἐν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι μυστήρια ἀπαντῶνται εἰς συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἡμῶν.

Ἀνασκαφαὶ τῶν τόπων, ἐν οἷς ἐτελοῦντο τὰ μυστήρια, ἔρριψαν ἐλάχιστον φῶς εἰς τὰς περὶ τούτων γνώσεις.

Μυστήρια πάντως ἐλάμβανον χώραν ἐν πλείστοις μέρεσι τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὰ ἐν Σαμοθράκῃ τῶν Καβείρων, τὰ Ὀρφικά, τὰ τοῦ Σαβαζίου, τὰ τοῦ Ἀδωνίδος, τὰ τοῦ Ἀττίου καὶ τῆς Κυβέλης, τὰ τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος, τὰ τοῦ Μίθρα, τὰ τῆς Δαμίας καὶ Αὐξησίας, τὰ Θρακικὰ τῆς Βενδίδος καὶ Κότυος, τὰ ἐν Ρώμῃ καὶ Ἰταλίᾳ ποικιλώτατα, ἅτινα ἐπέδρασαν σπουδαίως ἐπὶ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Διακρίνομεν ἀναλόγως τὰ ἐναργῶς ἑλληνικὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, τὰ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ ἑλληνορωμαϊκά. Τὰ δευτέρα (τὰ τῆς Ἀνατολῆς) εἶχον περισσότερον αἰσθησι-ακὸν χαρακτῆρα, συνδεόμενα μὲ τὸν εὐνουχισμόν. Τὰ ἑλληνορωμαϊκὰ ἔφερον γενικὸν τινα χαρακτῆρα ἰδιότητος θρησκείας, δὲν ἦσαν δὲ ἀλληλαγμένα ἰδιότητων τινῶν εἰσαχθεῖσάν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν.

Τὰ μόνα σπουδαῖα, παλαιότατα, βαθυτέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἰδεῶν μεστά, ἦσαν τὰ ἐναργῶς ἑλληνικὰ καὶ ἐκ τούτων πρὸ πάντων τὰ τῆς Ἑλευσίνος περίφημα. Ἀλλ' ἦσαν καὶ ταῦτα, ὡς ἡδὴ ἐπεσημάνθη, τόσον ἐλλιπῶς καὶ διαστρόφως γνωστὰ, ὥστε ὁ ἀρχαιολόγος **Μοβελ** ἐξετάσας τὰ περὶ τούτων διεκήρυξε διὰ τοῦ βιβλίου του "Ἀγλαόφαμος", ὅτι καὶ τὰ μυστήρια τῆς Ἑλευσίνος δὲν ἐνεῖχον σπουδαίας τινὰς ἀποκαλύψεις, οὔτε βαθυτέρας θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ ἀληθείας. Ὅμως ἡ βαθμηδὸν προχωρήσασα ἐξέτασις ἐφανέρωσε τὸ ἀντίθετον. Ὑπῆρχον δύο διακεκριμένοι καὶ σπουδαῖαι τελεταί, τὰ **Μυστήρια**, Μικρὰ καὶ Μεγὰλα καὶ τὰ **Ἑλευσίνια**, ὧν ἀσφαλὴς καὶ ἀναμφίβολος διάκρισις ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1914. Ἄλλως τε αἱ τῶν μυστηρίων ἑορταὶ ἦσαν ἐπίσημοι καὶ ἐλάμβανον χώραν μὲ σοβαρότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν ὑπὸ τῶν Εὐμολπιδῶν καὶ Κηρύκων, μὲ τὸν ἄρχοντα βασιλέα, τοὺς ἱεροποιούς, τοὺς τέσσαρας ἐπιμελητὰς τοῦ ναοῦ τῆς Δήμητρος καὶ Κόρης, τὸν ἱεροφάντην καὶ τὸν δαδοῦχον. Ἐπιπροσθέτως οἱ μετέχοντες εἰς τὰ καθ' ἑαυτὰ μυστήρια ἦσαν συγκεκριμένοι καὶ παρεσκευασμένοι διὰ *μῆψεως, καθάρσεως, συστάσεως*, μεθ' ἧς μετεῖχον εἰς τὴν **τελετὴν, ἐποπτεῖαν**.

Τὰ **ἀπόρρητα** εἰς τὰ μυστήρια, ἅτινα ἰδιαιτέρως ἐκλήθησαν ἀργότερον **ὄργια** ὑπὸ τὴν κακὴν ἔννοιαν, διακρίνοντο εἰς **λεγόμενα, δεικνύμενα, δρώμενα**. Τὸ ἐν Ἑλευσίνι ἀνευρεθέν Τελεστήριον καὶ τὰ ἕτερα ἱερὰ ἐφανέρωσαν ὅτι δὲν ὑπῆρχε τι ἐκεῖ τὸ φρικτῶς ἀπόκρυφον, τὸ μυστηριῶδες καὶ ἀποτροπαῖως ὀργιαστικὸν ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ. Προσῆκει νὰ ἐρευνηθοῦν τὰ **ἀπόρρητα**. Στοιχεῖα τινα πρὸς τοῦτο διαφωτίζουν τὰ εὐρεθέντα μικρὰ ἀντικείμενα, ἀγγεῖα ἰδιαιτέρως μὲ παραστάσεις καὶ περισωθεῖσαι πληροφορίες, βασιζόμεναι εἰς ταῦτα καὶ ἐξελεγχόμεναι ὑπὸ τούτων. Διὰ τούτων φανερώνεται ὅτι πράγματι οἱ μύσται καὶ ἐπόπται, οἱ μετέχοντες εἰς ὅλον τὸν κύκλον τῶν μυστηρίων, ἐδιδάσκοντο καὶ ἐμάνθανον πολλὰ περὶ τῆς μελλούσης καὶ παρούσης ζωῆς, περὶ εὐθανασίας καὶ ἀθανασίας, ἰδιαιτέρως περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν πράξεων ἐν τῷ βίῳ. Ταῦτα περισσότερον ἔβλεπον διὰ τινος ὑψηλοτέρας ἐκστάσεως ἐκτυλισσόμενα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ὥστε ἐνεῖχον τὰ μυστήρια, τῆς Ἑλευσίνος ἰδιαιτέρως, οὐχ ἥττον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὄχι μόνον τελετὰς ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ ὑψηλοτάτας πνευματικὰς καὶ φιλοσοφικὰς πραγματικότητας καὶ διδασκαλίας βαθυτέρας καὶ μόνον ἠθικῆς.

Ἡ αὐστηρὰ χρῆσις τοῦ ὅρου **μυστήρια** παραπέμπει εἰς μυστικὰς θρησκευτικὰς λατρείας, αἰτινες ἤκμασαν κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον καὶ περιελάμβανον τὴν λατρείαν διαφόρων θεοτήτων καὶ τελετὰς πνευματικῆς μεταμορφώσεως καὶ ἀναγεννήσεως. Ἡ λέξις **Μυστήριον** παράγεται ἐκ τοῦ ρήματος **μύω**, ὅπερ σημαίνει κλείω τὰ χεῖλη, τὸ στόμα καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Ὁ **Μύστης**, ὅστις εἰσάγεται εἰς τὰ μυστήρια, εἶχεν ἐντολὴν νὰ κρατᾷ ἐσφραγισμένα τὰ μυστικά τῆς θρησκευτικῆς λατρείας του. Ὑπὸ τὴν εὐρείαν ἔννοιαν ὁ ὅρος **μυστήρια** ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς διδασκαλίας καὶ τελετὰς τῶν μυστικῶν ἐταιρειῶν ἐκτὸς τοῦ κλασσικοῦ κόσμου.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν, τὰ μυστήρια εἶχον κοινὰ χαρακτηριστικά τινα: ἐπεκεντροῦντο εἰς θηλυκὴν θεότητα, ἥτις ἀπετέλει καὶ τὸ ὄχημα τοῦ μετασχηματισμοῦ καὶ ἐὰν ἐπὶ ἦτο κεκαλυμμένον μὲ τὸν πέπλον τῆς πατριαρχίας. Στόχος τῶν ἦτο νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰς τὸν ἕτερον κόσμον μέσῳ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς λυτρώσεως. Περιεῖχον τὸ ἐρωτικόν-σεξουαλικὸν στοιχεῖον ἐνώσεως μὲ τὴν ἀρχέγονον μητέρα. Ὑπῆρχεν ἡ προετοιμασία μέσῳ τῆς ἀναλώσεως εἰδικῶν τροφῶν ὡς μέρος τῆς διαδικασίας μετασχηματισμοῦ ἢ ὡς ἀναβίωσις τοῦ ἱεροῦ γεύματος τῶν θηλυκῶν καὶ ἀρσενικῶν θεῶν. Ὑπῆρχον θυσίαι αἵματος, ὡς καὶ στοιχεῖα ἐκστάσεως καὶ μαγείας ἐν ταῖς τελεταῖς. Ὁ μεμνημένος ἐλάμβανε τὴν ἀποκάλυψιν τῶν μυστικῶν καὶ τῶν ἐντολῶν τῆς λατρείας.

Αἱ τελεταὶ τῶν μυστηρίων ἦντλον τὴν θεματικὴν τῶν ἐκ τῶν θρησκευτικῶν δραμάτων τῶν θεοτήτων, τῶν ἀναβιώσεων τοῦ **ἱεροῦ γάμου** καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς θεότητος. Ὁ ψυχίατρος Carl Gustav Jung παρετήρησεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐμάνθανον νὰ ἀπορεύγουν τὸν πνευματικὸν θάνατον, ὑποβάλλοντες τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τὰ δράματα τῶν μυστηρίων, ἅτινα ἐγίνοντο αὐθεντικὴ ἐμπειρία δι' ἑκαστον νεοφώτιστον.

Τὰ Ἑλευσίνια μυστήρια, ἡ λατρεία μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν καὶ δημοτικότητα μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐπεκεντροῦντο εἰς τὸν βιασμόν, τὴν ἀπαγωγὴν καὶ τὸν γάμον τῆς Κόρης (Περσεφόνης) καὶ εἰς τὴν ἐκ νέου ἐνωσιν-ἀνάστασιν μὲ τὴν μητέρα αὐτῆς Δήμητρα, τὴν θεὰν τῆς Γεωργίας. Αἱ τελεταὶ ἦσαν στενῶς συνδεδεμένοι μὲ τὸν κύκλον τῆς γονιμότητος τῆς Γῆς. Ἡ αὐτοθυσία τῆς Κόρης ἦτο ἐν τῷ πυρὶν τῆς μεταμόρφωσις, ἥς καρπὸς ἦτο ἡ γέννησις τοῦ θεοῦ Υἱοῦ, ὅστις εἶχε συλληφθῇ καὶ γεννηθῇ πνευματικῶς, ὃν ἐβάσταζεν εἰς τὰ γόνата αὐτῆς.

Τὰ Διονυσιακὰ μυστήρια, ἡ δευτέρα ἐν σπουδαιότητι ἑλληνιστικῇ λατρείᾳ, ἀφεώρων τὸν Διόνυσον, τὸν ἐκ Θράκης τραγόποδα θεὸν καὶ κύριον τῶν νεκρῶν καὶ τῶν ψυχῶν, ὅστις μετεξειλίχθη εἰς θεὸν τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς βλαστήσεως. Ἡ ἀθανασία ἡδύνατο νὰ κατακτηθῇ μέσῳ κοινωνίας μὲ τὸν θεὸν ἐν ἐκστατικαῖς τελεταῖς, αἰτινες προφανῶς περιελάμβανον κατανάλωσιν οἴνου καὶ ὡμῆς σαρκὸς τῶν σφαγίων τῆς θυσίας καὶ σέξ. Αἱ περιγραφαὶ τῶν τελετῶν κυμαίνονται μεταξὺ συμποσίων καὶ ὀργίων, εἰς ἃ οἱ μουόμενοι ἐτεμάχιζον τὸ σφάγιον ζῶον καὶ τὸ κατεβρόχιζον. Ἡ ἐπαυλις τῶν Μυστηρίων, ἥτις ἀνεκαλύφθη ἐν ταῖς ἐρεπίοις τῆς Πομπηΐας τῷ 1910 περιεῖχε καὶ δωμάτιον, ὅπερ ἐκαλεῖτο Αἶθουσα τῶν Μυήσεων, ἐζωγραφημένη μὲ διονυσιακὰς σκηνάς, αἰτινες παρουσιάζουν τὸν Διόνυσον καὶ τὴν Ἀριάδνην, τὴν ἡγαπημένην του. Συμφώνως πρὸς τινα ἐρμηνείαν τῶν μυστηρίων, αἱ τελεταί, διὰ τῶν μεταμορφώσεων τῆς Ἀριάδνης καὶ τοῦ Διονύσου κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἱεροῦ γάμου τῶν, ἐξεπροσώπων τὴν πορείαν ἐξατομκεύσεως τοῦ ἑαυτοῦ. Καὶ οἱ δύο ἀναπαρίστανται ἐν ταῖς τοιχογραφίαις τῆς ἐπαύλεως τῶν Μυστηρίων.

Εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος, οἱ Αἰγύπτιοι ἐγίνοντο μάρτυρες τοῦ μυστηριακοῦ παιγνίου διαδοχῶν, τοῦ θανάτου τοῦ ἐνὸς Φαραῶ καὶ τῆς διαδοχῆς ἐνὸς ἑτέρου, μὲ τὴν ἐνταφιαστικὴν τελετὴν τῆς ταριχεύσεως καὶ ταφῆς, καθ' ἣν οἱ νεκροὶ θὰ ἤρχοντο εἰς μυστικὴν ἐνωσιν εἰς τὸν κάτω κόσμον μὲ τὸν Ὀσίριν. Κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, τὰ μυστήρια τῆς Ἰσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος ἐπε-

κεντροῦντο εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ὀσίριδος καὶ τὴν ἀναγέννησιν του εἰς τὸν κάτω κόσμον μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Ἰσιδος, ὡς καὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ θεοῦ υἱοῦ τῆς Ἰσιδος, τοῦ Ὀρου, ὃν ἐβάσταζεν εἰς τὰ γόνата αὐτῆς.

Τὰ μυθραῖκα μυστήρια ἦτο ἀρσενικὴ λατρεία περσικῆς καταγωγῆς, ἅτινα εἶχον ὡς ἐπικέντρον τὴν σφαγὴν τοῦ Ταύρου ὑπὸ τοῦ Μίθρα, θεοῦ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ὠφελείας, ἥτις ἡγγυᾶτο διὰ τὴν πλουσίαν παραγωγὴν προϊόντων τῆς γῆς. Οἱ μεμνημένοι ἐτρωγον ἄρτον καὶ ἐπινον ὕδωρ, ἅτινα ἀντεστοίχουν εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ αἷμα ἀντιστοίχως τοῦ θεοῦ ταύρου. Οἱ μεμνημένοι ἐπίστευον ὅτι εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴν θεῖαν προστασίαν τοῦ Μίθρα, ὅστις θὰ ἐπροστάτευσεν τὰς ψυχὰς τῶν ἐκ τοῦ σκότους.

Ἐν τοῖς μυθικοῖς ἔργοις Poetic Edda καὶ Prose Edda τῆς ἐποχῆς τῶν Βίκινγκς ὑπάρχουν στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν μυστικὴν Φιλοσοφίαν τοῦ Γουόντεν (Ὀντίν), τοῦ πατριάρχου τῶν τευτονικῶν θεῶν. Ὁ Γουόντεν, οὗ τὸ ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ πρωτογερμανικοῦ ὄρου, ὅστις σημαίνει κύριος τῆς ἐμπνευσμένης ψυχικῆς δράσεως, εἶναι ὁ θεὸς τῆς μαγείας, τῆς Φιλοσοφίας, τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πολέμου καὶ πάλαι ποτὲ τὸν ἐθεώρουν ἀρχικὸν πρόγονον τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς βορείου Εὐρώπης. Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Φιλοσοφίαν ἐξηρτήθη ἐκ τοῦ Οὐγκτρασίλ, τοῦ Κοσμικοῦ Δένδρου, δι' ἐννέα ἡμέρας ἐν καταστάσει ἐκστάσεως καὶ οὕτως ἔμαθε τὰ μυστικά τῶν ρούνων. Ἀντιστοίχως καὶ τὰ άτομα, ἅτινα μουῦνται εἰς τὰ μυστήρια τοῦ Woden ἐξαρτῶνται ἐκ τινος συμβολικοῦ Οὐγκντρασίλ. Ἑτέρα τελετὴ ἐπικεντρώνεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Woden ἀνάκτησιν τοῦ ποιητικοῦ λειμῶνος.

Τὰ ἑλληνιστικά μυστήρια ἐτερματίσθησαν μὲ τὴν ἔλευσιν τῆς εἰς Χριστὸν Πίστεως. Τὰ στοιχεῖα καὶ ὁ σκοπὸς τῶν ἀρχαίων μυστηρίων - ἀνάστασις εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν - ἔχουν διατηρηθῇ ἐν τοῖς τελετουργικοῖς διαφορῶν μυστικῶν κοινωνιῶν, ὡς οἱ Ροδόσταυροι καὶ οἱ Ἐλευθεροτεκτονες.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μυστηρίων ἀπορρέει ὁ Μυστικισμός. Θεολογικῶς, θρησκαιολογικῶς καὶ φιλοσοφικῶς ὁ Μυστικισμὸς εἶναι ἡ τάσις πρὸς συνεχῇ Μυστικοθηρίαν.

Ὁ Μυστικισμὸς ἐν τε τῇ ἱστορίᾳ τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῇ ἱστορίᾳ τῆς Φιλοσοφίας πιστεύει ὅτι ἡ σύλληψις τοῦ ὑπεραισθητοῦ, τοῦ θεοῦ, τοῦ ὑπερβατικοῦ, τοῦ ἀπροσίτου εἰς τὰς αἰσθήσεις καὶ εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὑπερλόγου, κατορθοῦται διὰ τῆς καταδύσεως εἰς τὰ βάθη τοῦ συναισθήματος, δι' ἧς ἐνούμενός τις μὲ τὸ Θεῖον ἐποπτεῖται τὰ ὑπὲρ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν νοῦν ὄντα. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο τοῦ Μυστικισμοῦ διακρίνει τις ἤδη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι φιλοσόφοις καὶ διὴ παρὰ τῷ Σωκράτει, ποιούμενῳ λόγον περὶ δαιμονίου, εἰς τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος καὶ παρὰ τοῖς ἐφ' ἐξῆς, ἀλλ' οἱ κύριοι εἰσηγηταὶ συγχρόνως καὶ ὑποτυπωταὶ τοῦ Μυστικισμοῦ εἶναι οἱ Νεοπλατωνικοί. Κατὰ τοὺς Νεοπλατωνικοὺς δι' ἀργίας τοῦ νοὸς καὶ κρατῶσεως τοῦ συναισθήματος, ἦν ἐπάγεται ἡ ἀσκητικὴ ζωὴ καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ παντὸς πρὸς τὴν ὕλην δεσμοῦ, εἶναι δυνατὴ ἡ ἐνωσις μὲ τὸ Θεῖον καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἄμεσος τῆς θείας ἀληθείας ἐποπτεία. Τὸν νεοπλατωνικὸν τοῦτον μυστικισμόν ἔχουν ὡς πρότυπον πάντες οἱ ἐφ' ἐξῆς Μυστικισταί: ὁ Βερνάρδος τοῦ Clairveaux, οἱ Μοναχοὶ τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος, οἱ Γερμανοὶ Johannes Eckhart, Frank, Jacob Bohme κ.λ.π. καὶ ἐκ τῶν μετὰ τὸν Immanuel Kant φιλοσόφων οἱ Baader, Schelling, ὡς καὶ οἱ νεώτεροι Henri Bergson, Keyserling κ.λ.π.

Ἐν τοῖς διαφόροις θρησκείμασιν ἀναφαίνεται ὁ Μυστικισμός, ὡς ἀπόρροια τοῦ ἐμφύτου θρησκευτικοῦ συναισθήματος παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Ὅμως ἡ ἰδιαίτερα διατράνωσίς του εἶναι ἡ ἐκδηλουμένη ἐν τε τοῖς διαφόροις δόγμασι καὶ ταῖς μυστηριακαῖς τελεταῖς, ταῖς παρὰ τὰ καθιερωμένα Δόγματα καὶ τὰς δημοσίας τελετὰς μορφουμέναις, ὧν μετέχουν μόνον οἱ μεμυημένοι. Οὕτως ἔχομεν εἰς τὸν ἰνδουισμόν τὸ μυσταγωγικὸν σύστημα **Σήνγιαμ**, παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τὰ **Ἐλευσίνια μυστήρια**, ἐξ ὧν ὁ γενικώτερος Μυστικισμός προέρχεται.

Ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ Μυστικισμός παρίσταται ἐν τοῖς διαφόροις γνωστικοῖς συστήμασι τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰς τὰ ψευδώνυμα συγγράμματα τοῦ ἀγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Σκώτῳ (Erigena) καὶ ἐφ' ἐξῆς παρὰ τοῖς μνημονευθεῖσι Γερμανοῖς καὶ τοῖς ἐτέροις Μυστικισταῖς, ὡς καὶ παρὰ τοῖς θιασώταις τῆς καθηλουμένης θεωρίας τοῦ Quietismus. Γενικώτερον πᾶσα ἀντίδρασις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κατὰ τῆς σχολαστικῆς Θεολογίας, ἐναντίον τοῦ ρασιοναλισμοῦ καὶ ἐναντίον τῆς ἐνδυναμώσεως τοῦ Intellektualismus ὡς καὶ πᾶσα ἔξαρσις τῆς πρακτικῆς Εὐσεβείας καὶ ὑποτίμησις τοῦ Δογματισμοῦ, ἦν βλέπομεν καὶ παρ' ἐτέροις καὶ δὴ καὶ παρὰ τοῖς περὶ τὸν Spener Pietisten εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ Μυστικισμοῦ, ὅστις ἐν οὐδεμιᾷ χριστιανικῇ περιόδῳ ἔλλειπει.

Ἐπομένως ὁ ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μυστηρίων προερχόμενος Μυστικισμός εἶναι ἡ πίστις εἰς τὴν ἑνῶσιν μετὰ τὸ Θεῖον ἢ ἡ ἀναζήτησις αὐτῆς τῆς ἐνώσεως. Ἡ ἄμεσος συνειδητότης τοῦ Θεοῦ ἢ ἡ ἄμεσος ἐμπειρία τῆς θρησκευτικῆς Ἀληθείας. Ὁ Μυστικισμός ἀποτελεῖ σχεδὸν διεθνή πρακτικὴν καὶ ἐνώνει τὰς περισσοτέρας θρησκείας εἰς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ Ἑνός. Ὑπάρχουν διάφορα εἶδη Μυστικισμοῦ καὶ διαφορετικαὶ ἀντιλήψεις διὰ τὸ τί συνιστᾷ τὴν μυστικιστικὴν ἑνῶσιν. Ὁ Μυστικισμός δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς Μοναχοὺς καὶ Ἀσκητάς, ἀλλ' ἐγγίζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τοὺλάχιστον ἅπαξ ἐν τῇ ζωῇ των.

Ὁ ὁρος Mystica ἐμφανίζεται ἐν τῇ χριστιανικῇ θεολογικῇ καὶ φιλοσοφικῇ πραγματείᾳ Mystica Theologia ἀνωλύμου Σύρου νεοπλατωνιστοῦ Μοναχοῦ τοῦ τέλους τοῦ Ε' ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνος, γνωστοῦ μετὰ τὸ ψευδώνυμον Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης. Εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην ὁ Μυστικισμός γίνεται ἀντιληπτὸς ὡς νοητικὴ κρυφότης.

Παρὰ τὰς διαφορετικὰς προσεγγίσεις εἰς τὸν Μυστικισμόν, ὑπάρχουν κοινὰ τινα χαρακτηριστικά. Ὁ φιλόσοφος W.T. Stace ἠρεύνησε τὰς ρωμαιοκαθολικὰς, προτεσταντικὰς, ἀρχαίας κλασσικὰς, ἰνδουϊστικὰς καὶ ἀμερικανικὰς ἀγνωστικιστικὰς ἐμπειρίας τοῦ Μυστικισμοῦ καὶ διέκρινεν ἑπτὰ κοινὰ θέματα:

1. **Ἐνοποιητικὸν Ὅραμα καὶ ἀντίληψιν τοῦ Ἑνὸς** ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων ἐν τοῖς ἀντικειμένοις καὶ διὰ μέσου πολλῶν ἀντικειμένων.
2. **Τὴν σύλληψιν καὶ κατανόησιν τοῦ Ἑνὸς ὡς ἐσωτερικῆς ζωῆς.**
3. **Τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ πραγματικὴν αἴσθησιν τῆς πραγματικότητος.**
4. **Αἰσθήσεις ἱκανοποιήσεως, ἡρεμίας καὶ χαρᾶς.**
5. **Τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον, ὅπερ εἶναι ἡ αἴσθησις τοῦ Ἀγίου καὶ τοῦ Ἱεροῦ.**
6. **Τὸ αἶσθημα παραδοξότητος.**
7. **Ἀκατονόμαστα, ἀκράϊα καὶ ἄφατα συναισθήματα.**

Οἱ μυστικοὶ φιλόσοφοι ἐντάσσονται εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο θεωριῶν διὰ τὴν θεῖαν ὑπερβατικὴν πραγματικότητα: τὴν θεωρίαν τῆς ἐκπορεύσεως καὶ τὴν ἐμμοнокρατικὴν θεωρίαν. Κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἐκπορεύσεως πᾶν πρᾶγμα τοῦ σύμπαντος ἀποτελεῖ ἀπόρροιαν τοῦ Θεοῦ. Συμφώνως μετὰ τὴν ἐμμοнокρατικὴν ἔποψιν, τὸ σύμπαν δὲν ἐκπορεύεται, ἀλλὰ βυθίζεται εἰς τὴν θεῖαν κατάστασιν ὑπάρξεως.

Ὁ Μυστικισμός δύναται νὰ εἶναι εἴτε θρησκευτικὸς εἴτε μὴ θρησκευτικὸς. Ὁ μὴ θρησκευτικὸς ἀντλεῖ πολλὰς ἐκ τῶν ἐμπειριῶν καὶ τοῦ περιεχομένου του ἐκ τῆς φύσεως, παρὰ τὸ ὅτι καὶ πολλοὶ θρησκευόμενοι μυστικοὶ φιλόσοφοι εὔρουν τὴν ὁδὸν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν μέσῳ τῆς φύσεως. Ὁ μυστικισμός τῆς φύσεως ἐνίοτε καλεῖται καὶ πανθεϊστικὸς μυστικισμός, ἐπεὶ δὲ ὁ Θεὸς ἐνυπάρχει ἐν πᾶσι καὶ τὰ πάντα εἶναι θεῖα. Δὲν ἔχουν ὅμως ὅλοι αἱ ὑπερβατικαὶ ἐμπειρίαι μετὰ τὴν φύσιν μυστικιστικὴν ὑφήν. Πολλοὶ ἐκ τούτων δύναται ἀπλῶς νὰ εἶναι κατακλυσμικαὶ ἐκδηλώσεις ἐκστάσεως ἢ χαρᾶς. Ἐν μυστικιστικῇ ἐμπειρίᾳ τὰ ὅρια μεταξὺ ἀντικειμένου καὶ ὑποκειμένου ἐξαφανίζονται: ἐνοῦται τις μετὰ τὴν φύσιν, ἐν ἀντιθέσει μετὰ τὴν κατάστασιν, ἥς ἔχει ἰδιαιτέρως ὑψηλὴν ἀντίληψιν.

Ὁ θρησκευτικὸς Μυστικισμός διακρίνεται εἰς δύο κυρίας ομάδας: τὰς μονιστικὰς καὶ τὰς θεϊστικὰς. Ὁ μονιστικὸς μυστικισμός ἀναζητεῖ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ταύτισιν μετὰ τὴν συμπαντικὴν ἀρχήν. Ὁ θεϊστικὸς μυστικισμός ἀναζητεῖ τὴν ἐνότητα, ἀλλ' ὄχι τὴν ταύτισιν μετὰ τὸν Θεόν.

Ὁ ὑπέρτατος μονιστικὸς μυστικισμός ἐκφράζεται ἴσως εἰς τὰς Οὐπανισάδας τῶν Ἰνδῶν καὶ κυρίως ἐν ταῖς ἐννοίαις "Εγὼ εἶμαι ὁ Μπράχμαν" (ἡ ἀρχὴ ἧτις διαπερᾷ τὰ πάντα) καὶ τοῦτο εἶσαι σύ, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἡ αἰώνιος καὶ ἀπόλυτος ἐντότης. Ὁ μονιστικὸς μυστικισμός ἀπαντᾷ τὰς ὡσαύτως ἐν τῷ ταοϊσμῷ, ὅστις ἀναζητεῖ τὴν ἐνότητα μετὰ τὸ Ταό, τὸν ἀνεκδήλωτον τρόπον. Ὁ θεϊστικὸς Μυστικισμός, ἡ ἐνότης μετὰ τὸν Θεόν, χαρακτηρίζει τὴν ὁρθόδοξον εἰς Χριστὸν Πίστιν, τὸν ἰουδαϊσμόν καὶ τὸ Ἰσλάμ (τὴν σέκταν τῶν Σούφι), ὡς καὶ τὸν ἰνδουισμόν.

Συγχρόνως μετὰ τὸν Θεϊσμόν καὶ τὸν μονισμόν εὐρίσκεται ἡ γιόγκα, ὁ μυστικισμός τῆς ψυχῆς, ὅστις ἀναζητεῖ τὴν Νιρβάνα, τὴν κατάστασιν ἀφάτου γαλήνης, ἧτις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς ἐξαλείψεως πάσης ἐπιθυμίας καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τῆς μετενσαρκώσεως, ἧτις χαρακτηρίζει τὴν θεῖαν κατάστασιν. Ὁ μυστικιστικὸς στόχος τῶν τζαϊνιστῶν εἶναι ὡσαύτως ἡ Νιρβάνα, καίτοι ὁ τζαϊνισμός δὲν ἔχει ἀναπτύξει ἐννοίας σχετικὰς μετὰ τὴν ὑπερτάτην ὄντοτητα ἢ τὸ ἀπόλυτον. Ἡ ψυχὴ εἶναι αἰώνιος, ὡς εἶναι καὶ τὸ σύμπαν, ὅπερ διέρχεται ἐξ ἀπείρων κοσμικῶν κύκλων.

Ὑπάρχει διαφωνία διὰ τὸ κατὰ πόσον ὁ βουδδισμός εἶναι πράγματι μυστικιστικὸς. Ὁ βουδδιστικὸς στόχος διὰ τὴν βίωσιν τῆς Νιρβάνα, ὅστις περιγράφεται ὡς τὸ νὰ γίνῃς Μπράχμαν δὲν εἶναι ἡ ἐνῶσις τῆς ψυχῆς μετὰ τὸ Θεῖον ἢ μετὰ ἀφρημένην ἀρχήν. Δὲν ὑπάρχει μόνιμον ἐγὼ ἐν τῷ βουδδισμῷ καὶ ἡ ὑπαρξὶς τῆς ψυχῆς εἶναι ἀσαφής. Ἐν τῇ Νιρβάνα δὲν ὑπάρχει προσωπικὴ ἐπιβίωσις, οὐδενὸς εἶδους γίνεσθαι ὑπάρχει. Πᾶς σβέννυται καὶ χάνεται ἐν τῇ φαινομενικῇ ὑπάρξει.

Ἐν Ἀφρικῇ ὁ Μυστικισμός ἀπαντᾷ εἰς θρησκείας ἐκστατικῆς κατοχῆς, ἐν αἷς τὰ προγονικὰ ἢ θεῖα πνεύματα καταλαμβάνουν τὰ μέντιουμ, ἅτινα καθιστοῦν εἴτε ὑπηρέτας τῶν εἴτε ἰδιοκτησιᾶν των. Τοιαῦτα ἄτομα γίνονται οἱ "σύζυγοι τῶν θεῶν" καὶ εἶναι δέσμια ἱεροῦ γάμου. Ἐρχονται εἰς ἐνῶσιν μετὰ τὸ Θεῖον ἐν τε ἐκστατικοῖς χοροῖς καὶ τελεταῖς, εἰς ἃς ἐνσαρκώνουν τὴν συμπεριφορὰν τοῦ θεοῦ ἢ τὸν ἀφήνουν νὰ

ὁμιλῇ μέσῳ τοῦ στόματός των. Αἱ πρακτικαὶ αὗται ἔχουν ἐπιβεβαιωθῇ διεθνῶς καὶ δὲν εἶναι συγκρίσιμοι μετὰ τὰς περιπτώσεις παθολογικῆς κατοχῆς, αἵτινες συμβαίνουν ἐν τοῖς δυτικοῖς πολιτισμοῖς.

Αἱ θρησκείαι τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν περιλαμβάνουν καὶ μονοθεϊστικὰς καὶ πολυθεϊστικὰς ἐννοίας. Τὸ ὑπέρτατον Ὅν, ὅπερ ἐν τισι περιπτώσεσιν εἶναι ἀκατονόμαστον ἐπεὶ δὲ δὲν δύναται νὰ γίνῃ καταληπτόν, εἶναι καὶ ὁ Δημιουργὸς καὶ τὸ σύνολον ὅλων τῶν θεοτήτων, πνευμάτων καὶ δημιουργικῶν δυνάμεων. Τὰ αὐτόχθονα θρησκευτικὰ ρεύματα τῶν Ἀμερικανῶν εἶναι τόσον διαφοροποιημένα, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἀναφερώμεθα εἰς μυστικιστικὴν ἀτραπὸν τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν. Ὑπάρχουν ὅμως κοινὰ θεμελιακὰ στοιχεῖα, ἅτινα στηρίζουν τὰς διαφόρους μυστικιστικὰς προσεγγίσεις.

Ἐξέχουσα εἶναι ἡ ἀντίληψις τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν ὅτι ἡ γῆ εἶναι ἱερὰ καὶ ὅτι συνιστᾷ ἐννουν καὶ ζῶντα ὄργανισμὸν μετὰ ἱερὰς δυνάμεις. Ἡ Μήτηρ Γῆ, ὡς συχνάκις καλεῖται, ἀντιμετωπίζεται μετὰ ἰδιαιτέρως μέγαν σεβασμόν. Ὡσαύτως ἱερὰ εἶναι ὅλα τὰ φαινόμενα, ἅτινα σχετίζονται μετὰ τὴν γῆν -τὰ γεωγραφικὰ χαρακτηριστικά καὶ στοιχεῖα- ὡς καὶ πᾶσα ζωικὴ μορφή ἐπ' αὐτῆς καὶ τῶν οὐρανῶν, οἵτινες τὴν περιβάλλουν. Πᾶν ἀποκτὰ ζῶν, κίνησιν μετὰ τὸ Πνεῦμα, ἔποψιν συγγενῇ μετὰ τὸ Κάμι τῆς Σίντο καὶ τὴν ἀντίληψιν καὶ νοοτροπίαν καὶ ἐτέρων φυλετικῶν κοινωνιῶν. Ὅλοι αἱ ὄντοτες αὗται καὶ τὰ φαινόμενα, συγχρόνως μετὰ τὸν πλανήτην καὶ τὸν κόσμον συνυπάρχουν ἰδεατῶς ἐν τε τῇ ἰσορροπίᾳ καὶ τῇ ἀρμονίᾳ. Εἶναι χρέος παντὸς ἀτόμου νὰ φροντίξῃ τὰς ἡμερησίας δραστηριοτήτάς του μετὰ ὑπευθυνότητα, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ διατηρηθῇ τὸ γενικώτερον καλόν. Ἡ ἀνικανότητα ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ χρέους τούτου φέρει ἀνισορροπίαν, ἧτις καταλήγει εἰς νοσηρὰς μεταπτώσεις καὶ δυστυχίαν ὄχι μόνον εἰς τὸν προκαλέσαντα ταύτην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Ὅλον.

Οἱ αὐτόχθονες Ἀμερικανοὶ αἰσθάνονται ἰδιαιτέραν συγγένειαν μετὰ τὰ ζῶα καὶ ἐκ πολλῶν ἐπόψεων τὰ ἀντιμετωπίζουν ὡς ἀνώτερα ὄντα, ἐπεὶ δὲ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν Γῆν πρὸ τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ αὐτόχθονες Ἀμερικανοὶ δὲν διακρίνουν διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἐγκοσμίων καὶ τῶν ἱερῶν, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς δυτικαῖς θρησκείαις. Τὸ ἱερὸν ἀποτελεῖ μέρος τῆς καθημερινῆς ζωῆς, προσιτὸν εἰς ὅλους καὶ ὄχι εἰς ὀλίγα ἐκλεκτὰ ἱερὰ πρόσωπα. Ἐν πάσῃ στιγμῇ τῆς παιδικῆς ἡλικίας των οἱ αὐτόχθονες ἀρχίζουν νὰ ἔχουν ἐμπειρίας τοῦ Ὑπερφυσικοῦ, συνήθως μέσῳ ὁραμάτων καὶ ὀνείρων, ἃς ἐνσωματώνουν εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Ὅτι πᾶς Δυτικὸς θὰ ἐκάλει ψυχικὸν ἢ παραφυσικὸν ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμήμα τῆς καθημερινῆς πραγματικότητός των. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερόν τι ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τὰ ζῶα, τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἢ τὰ ὑπερφυσικὰ ὄντα ἢ τὸ νὰ ἔχουν προγενωστικὰ ἢ προφητικὰ ὄνειρα. Οἱ μάγοι -θεραπευταί, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, οἵτινες ἔχουν προικισθῇ μετὰ μεγαλυτέρας τοῦ συνήθους δυνάμεις, εἶναι εἰς θέσιν νὰ χρησιμοποιήσουν μετὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν σφαῖραν τοῦ ὑπερφυσικοῦ, ὥστε νὰ βοηθοῦν τοὺς ἐτέρους, ἰδιαιτέρως ἐν τῇ θεραπείᾳ. Ἐν τῷ σαμανισμῷ τοῦτο γίνεται.

Ἡ μυστικιστικὴ φιλοσοφικὴ κοινωνία μετὰ τὸ ἱερὸν ποικίλλει ἀπὸ ομάδος εἰς ομάδα καὶ μεταξὺ τῶν ὑποομάδων ἐπὶ καὶ εἰς τὰς τελετὰς αὐτῆς περιλαμβάνονται ἄσματα, ψαλμοὶ καὶ χοροὶ, τὸ κάπνισμα τῆς ἱερᾶς πίπας, ἐξαγνιστικὰ ἐφιδρώσεις (προκαταρκτικὴ διαδικασία πρὸ τινος ἱεροῦ ἐγχειρήματος), νηστεία, ὄνειρα, ὁραματιστικὰ ἀναζητήσεις καὶ, περι-

στασιακῶς, χρήσεις ψυχοτροπικῶν οὐσιῶν. Ὡς συμβαίνει καὶ ἐν τοῖς ἐτέροις πολιτισμοῖς, ἡ μυστικιστικὴ ἐμπειρία τῶν αὐτοχθόνων Ἀμερικανῶν λαμβάνει χώραν ἐν πλαίσιῳ μετὰ συγκεκριμένην παράδοσιν, γλῶσσαν, ἐννοίας, τελετὰς καὶ ἐπικοινωνιακὰ σχήματα, ἅτινα ἔχουν ἀναπτυχθῇ καὶ ἐξεληχθῇ ἐν τῇ ἐξελίξει χιλιάδων ἐτῶν καὶ ἐνοικούν εἰς τὸ φυλετικὸν συλλογικὸν ὑποσυνειδήτην.

Ὁ Θεολόγος καὶ φιλόσοφος Rudolph Otto ἔχει ὀρίσει τὸν Μυστικισμόν μετὰ βάσιν περισσότερον τὴν μέθοδον, ἢν ἀκολουθεῖ ὁ ἐνορατικὸς Μυστικισμός καὶ ὁ Μυστικισμός τοῦ ἐνοποιητικοῦ Ὁράματος. Κατὰ τὴν ἐνόρασιν ὁ μυστικὸς φιλόσοφος στρέφεται ἐσωτερικῶς εἰς περισυλλογὴν καὶ διαλογισμόν, ἀποσυρόμενος τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, εὐρίσκων οὕτως ἐν τοῖς βάθεσι τῆς ψυχῆς τὸ Ἐν. Ἐν τῷ ἐνοποιητικῷ Ὁράματι, ὅπερ ὁ Otto εἶχεν ὡσαύτως καλέσει Ὁδὸν τῆς Ἐνότητος, ὁ μυστικὸς φιλόσοφος στρέφεται ἐξω εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ συναντήσῃ τὸ Ἐν.

Ἡ Evelyn Underhill προσδιώρισε πέντε ψυχολογικὰ φιλοσοφικὰ στάδια, ἅτινα χαρακτηρίζουν τὴν ἐξέλιξιν τῆς μυστικιστικῆς φιλοσοφικῆς ἀτραποῦ. Φυσικὰ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ὅλοι οἱ μυστικοὶ νὰ ἔχουν ἐντρυφήσει εἰς ὅλα τὰ στάδια ταῦτα. Αὕτη αὕτη ἡ ἀτραπὸς χαρακτηρίζεται ὑπὸ διακυμάνσεως μεταξὺ καταστάσεων ἐντόνου εὐχαριστήσεως καὶ ἐντόνου πόνου. Τὰ πέντε στάδια εἶναι:

1. **Ἡ ἀφύπνισις τοῦ ἑαυτοῦ ἐν τῇ συνειδητότητι τῆς θείας Πραγματικότητος.** Εἶναι συνήθως ἡ ἐναργής, καλῶς προσδιορισμένη ἐμπειρία, ἧτις χαρακτηρίζεται ὑπὸ αἰσθημάτων μεγάλης χαρᾶς.

2. **Ἡ τοῦ ἑαυτοῦ κάθαρσις.** Ὁ μυστικὸς, μέσῳ τῆς πειθαρχίας καὶ (ἢ) αὐτοτιμωρίας, προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ἀτελειῶν τοῦ ἑαυτοῦ του (της) καὶ ὑλικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν ἐμπόδια διὰ τὴν ἐνότητα.

3. **Φωτισμός.** Ἡ ἰλάρὰ κατάστασις ἐπιγνώσεως τῆς θείας Πραγματικότητος, ἧτις βιώνεται κατὰ τὴν περισυλλογὴν ἢ τὸν διαλογισμόν. Δὲν εἶναι πραγματικὴ ἐνῶσις καὶ πολλοὶ μυστικοὶ δὲν προχωροῦν πέραν αὐτῆς τῆς καταστάσεως. Οἱ ἔχοντες ἐμπειρίας φωτισμοῦ εἶναι συνήθως οἱ καλλιτέχναι καὶ ἄτομα μετὰ ἐντονὸν δημιουργικὴν φύσιν.

4. **Ὁ τοῦ ἑαυτοῦ ἐξαγνισμός.** Καλεῖται ὡσαύτως καὶ σκοτεινὴ τῆς ψυχῆς νύξ. Ὁ μυστικὸς προσπαθεῖ νὰ παραδῶσῃ ὁλοκληρωτικῶς τὸν ἑαυτόν του, τὴν προσωπικὴν ταυτότητα καὶ θέλησίν του εἰς τὸν Θεόν καὶ βυθίζεται ἐν τῇ ἐπιπόνῳ καὶ δυστυχεῖ καταστάσει ἀπουσίας τῆς θείας Πραγματικότητος.

5. **Ἐνῶσις μετὰ τὸ Ἐν.** Ὁ μυστικὸς κατορθώνει τὸ ὑπερβατικὸν καὶ μόνιμον ἐπίπεδον πραγματικότητος.

Εἰς τὸν ἀνατολικὸν μυστικισμόν θεωρεῖται ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀπείρου ἐπαναρρόφησης τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς. Οἱ Σούφι θεωροῦν ὡσαύτως τὴν τοιαύτην ἐκμηδένισιν τὴν μόνην πραγματικὴν προσέγγισιν τοῦ Θεοῦ.

Σταθερῶς ὁ Μυστικισμός συνοδεύεται ὑπὸ φαινομένων ὡς Ὁράματα, φωναί, προφητικὰ ὄνειρα, παραφυσικὰ δυνάμεις, φερ' εἰπεῖν διόρασις, τηλεπάθεια, ψυχοκίνησις, σύγχρονος παρουσία, μετεωρισμός κ.λπ., ἐκστάσεις καὶ συναισθηματικὰ ἐξάρσεις. Διατείνονται τινες ὅτι τοιαῦτα φαινόμενα προσήκει νὰ ἀποκλείωνται τῆς μυστικιστικῆς ἐμπειρίας, ἐνῶ ἕτεροι ἰσχυρίζονται ὅτι ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος προπομποὺς τοῦ μυστικιστικοῦ στόχου. Ἐν τε τῷ ἀνατολικῷ μυστικισμῷ καὶ τῇ γιόγκα παρόμοια φαινόμενα, ἅτινα καλοῦνται σίντις, ἀντιμετωπίζονται ὡς ἐμπόδια, παρενοχλήσεις

και ψευδεμπειρία φωτισμού, ἃς προσήκει νὰ ὑπερβῇ τις διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ τὸν πραγματικὸν στόχον.

Ἐχουν γραφῇ πολλὰ καὶ εἰδικώτερον ὑπὸ τὴν ὀπτικὴν γωνίαν τῆς New Age σχετικῶς μὲ τὰ κοινὰ σημεῖα τῶν κοσμοθεωριῶν καὶ τὰς προφανεῖς ἀναλογίας μεταξὺ τῆς συγχρόνου φυσικῆς - κβαντικῆς καὶ σχετικότητος - καὶ τῶν ἀνατολικῶν μυστικισμῶν τοῦ βουδδισμού, ταοϊσμοῦ, ἰνδουϊσμοῦ καὶ Ζέν. Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ φυσικὴ καὶ ὁ Μυστικισμὸς εἶναι συμπληρωματικὰ προσεγγίσεις τῆς αὐτῆς πραγματικότητος. Μεγάλῃ ὁμως διαμάχῃ περιβάλλει τοὺς ἰσχυρισμοὺς τούτους ἐν ταῖς κόλποις τῆς ἐπιστημονικῆς, φιλοσοφικῆς κοινότητος. Οἱ ἰδρυταὶ καὶ μεγάλοι θεωρητικοὶ τῆς συγχρόνου φυσικῆς, οἵτινες εἶχον μυστικιστικὴν νοοτροπίαν, εἶχον γνωρίσει τὴν ἀνατολικὴν φιλοσοφίαν καὶ ὑποστηρίξει τὴν διεπιστημονικὴν, φιλοσοφικὴν ἐπικοινωνίαν, ἔχουν εἶπει ὅτι ἡ σύγχρονος φυσικὴ οὕτε ὑποστηρίζει οὕτε ἀρνεῖται τὸν Μυστικισμόν. Ἡ διαμάχῃ θὰ συνεχισθῇ, ἐφ' ὅσον ἐμφανίζονται εἰς τὸ προσκλήνιον νεώτεροι φιλοσοφικαὶ θεωρίαι.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μυστηρίων προέρχεται καὶ ἡ σύστασις μυστικῶν φιλοσοφικῶν ἐταιρειῶν.

Μυστικαὶ φιλοσοφικαὶ ἐταιρεῖαι ἐμφανίζονται ἐν ὅλοις τοῖς λαοῖς καὶ ἐν ὅλαις ταῖς χρονικαῖς περιόδοις. Συνδυάζουν ὀρησκείαν, φιλοσοφίαν, πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀλληλεγγύην. Εἰς τοὺς πρωτογόνους λαοὺς οἱ ἡγέται τῶν μυστικῶν φιλοσοφικῶν ἐταιρειῶν συνηθίζουν ἐν ταῖς συνελεύσεσιν νὰ φοροῦν προσωπίδας. Τοιαῦται ἐταιρεῖαι ἀπαντῶνται ἐν Ἀφρικῇ, ἐν Μελανησίᾳ καὶ ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ παρὰ τοῖς Ἐρυθροδέρμοις. Παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς αἱ μυστικαὶ ἐταιρεῖαι ἀνεπτύχθησαν ἀρκούντως, ἔσχον ποικίλους σκοπούς, διεδραμάτισαν δὲ πολλάκις σπουδαῖον μέρος ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ὄρησκευτικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ ἰδέαι, μορφαὶ τινες λατρείας διαφέρουσαι τῶν κοινῶν, διατήρησις καὶ μεταβίβασις διὰ μυσέων ὠρισμένων ἐπαγγελματικῶν μυστικῶν ἢ μυστικῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ἐπιδίωξις ὠρισμένων πολιτικῶν σκοπῶν, συνήθως ἀπαγορευομένων ὑπὸ τῆς ἰσχύουσης τάξεως, ἀπετέλεσαν τὸ δημιουργικὸν αἶτιον καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐταιρειῶν τούτων. Τοιαῦται ἐταιρεῖαι ἦσαν τὰ ἱερατικὰ τάγματα τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἰνδῶν, οἱ Δρυῖδες τῶν Κελτῶν, οἱ σύλλογοι τῶν Ὀρφικῶν καὶ Πυθαγορείων καὶ τῶν μυστῶν τῶν διαφόρων μυστηρίων ἐν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, πλεῖστα ἱερατικὰ τάγματα χριστιανικὰ καὶ μουσουλμανικὰ (Ναῖται, Καθαροί, Δροῦσοι, Δερβίσαι κ.λπ.).

Εἰς τὰς μυστικὰς ἐταιρείας συγκαταλέγονται ὁ Ἐλευθεροτεκτονισμός, αἱ θεοσοφικαὶ καὶ ἀνθρωποσοφικαὶ ἐταιρεῖαι, οἱ Illuminati, ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ, τὸ Ο.:Τ.:Ο κ.λπ.

Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ Illuminati, ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ καὶ τὸ συνδεόμενον μὲ τὸν Aleister Crowley Ο.:Τ.:Ο (ORDO TEMPLI ORIENTIS).

Ὁ ὅρος Illuminati ἐν ἀρχῇ ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ Εὐρώπῃ τοῦ 18 μ.Χ. αἰῶνος. Ἐδήλου τοὺς μύστας φιλοσόφους καὶ εἰδικώτερον ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν ἀρκούντως πολυμαθεῖς ἢ κατεῖχον τὸ Φῶς ἐξ ἀμέσου ἐπικοινωνίας μὲ ἀνωτέρας πηγὰς. Ὁ ὅρος εἶχε συσχετισθῇ μὲ διαφόρους ἀποκρυφιστικὰς ομάδας καὶ μυστικὰ τάγματα, ὡς οἱ Ροδοσταυροὶ καὶ οἱ Τέκτονες.

Ἡ περισσότερον ὠργανωμένη κίνησις, τὸ Τάγμα τῶν Περφωτισμένων, ἰδρύθη τῇ 1ῃ Μαΐου 1776 ὑπὸ τοῦ Adam Weishaupt, εἰκοσινοκταετοῦς καθηγητοῦ τῆς Νομικῆς. Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχον πέντε ἰδρυτικὰ μέλη. Ὁ Weishaupt ἴσως

ἐδημιούργησε τὸ τάγμα φιλοδοξῶν νὰ ἐνταχθῇ εἰς τοὺς Τέκτονας, πρᾶγμα, ὅπερ κατώρθωσε τῷ 1777. Τῷ 1780, μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Baron Von Knigge, εὐύπολῃτου καὶ ἀνωτέρου τεκτονικοῦ στελέχους, εἰσήγαγε τεκτονικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν ὀργανωτικὴν δομὴν καὶ εἰς τὰς τελετάς. Παρ' ὅλα ταῦτα, εἰς συνέδριον τοῦ 1782, τὸ τάγμα δὲν κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ ἐπισήμως ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς τεκτονικῆς ἡγεσίας.

Ὁ Ἰλλουμινατισμὸς ἦτο ἀντιμοναρχικὸν κίνημα καὶ ἡ ταῦτισις του μὲ τὸν ρεπουμπλικανισμόν τοῦ ἔδωκε πολλὰ μέλη ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ γερμανικῇ περιοχῇ. Τῷ 1784 ὁ Τεκτονισμὸς ἀπεκηρύχθη ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς κυβερνήσεως ὡς πολιτικῶς ἐπικίνδυνος, γεγονός ὅπερ ὠδήγησεν εἰς τὴν καταστολὴν ὅλων τῶν μυστικῶν ταγμάτων, συμπεριλαμβανομένων τῶν Τεκτόνων καὶ τῶν Illuminati. Ἀργότερον τὸ ὄνομα Illuminati ἐδόθη εἰς τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Louis Claude de St. Martin (1743-1803), Γάλλου μυστικοῦ, συγγραφέως καὶ ἰδρυτοῦ τῆς μαρτινιστικῆς κινήσεως τῷ 1754.

Τὸ Τάγμα τῶν Illuminati εἶχεν ἀρκετὰς διασήμους φυσιογνωμίας ὡς ὁ Goethe, ὁ Count Alessandro Cagliostro, ὁ Franz Anton Mesmer. Ὁ Cagliostro ἐμυήθη ἐν Φρανκφούρτῃ τῷ 1781 ὑπὸ τῶν Μεγάλων Διδασκάλων τῶν Ναῶν, ὀνομασία ἣν ἐχρησιμοποιοῖ τὸ τοπικὸν Τάγμα. Ὁ Cagliostro φέρεται νὰ ἔχη δεχθῇ χρήματα ὑπὸ τοῦ Weishaupt διὰ νὰ χρησιμοποιηθῶν ἐκ μέρους τοῦ γαλλικοῦ Τεκτονισμοῦ. Ὁ πρῶτος ἀργότερον συνεδέθη μὲ τοὺς Μαρτινιστάς.

Μετὰ τὴν ἐν Βαυαρίᾳ καταστολὴν, τὸ Τάγμα συνεστήθη ἐκ νέου τῷ 1880 ἐν Δρέσδῃ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Leopold Engel. Τῷ 1895 τὸ Τάγμα ἀνέλαβεν ὁ Δρ Karl Kellner καὶ μετωνομάσθη εἰς ORDO TEMPLI ORIENTIS (Τάγμα τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀνατολῆς) μὲ ἐπίσημον σύντημσιν τὸ σῆμα: Ο.:Τ.:Ο.

Ὁ Kellner εἰσήγαγε στοιχεῖα ταντρικοῦ μυστικισμοῦ καὶ μαγείας. Ἐκ τῶν δημοφιλεστέρων μελῶν οἱ Franz Hartmann καὶ Aleister Crowley.

Τῷ 1906 ὁ Rudolf Steiner, φιλόσοφος, Θεοσοφιστὴς καὶ ἰδρυτὴς τῆς Ἀνθρωποσοφίας, ἐδέχθη τὸ προνόμιον ὑπὸ τοῦ Ο.:Τ.:Ο διὰ τὴν ἰδρυσιν Στοᾶς μὲ ὄνομα Mystica Mystica Aeterna. Ἰσως ὁ Steiner νὰ ἤσκησε τὴν μαγικὴν τέχνην τοῦ Ο.:Τ.:Ο.

Πάντως ἀναφέρεται εἰς τὸ Ο.:Τ.:Ο ὡς Τάγμα καὶ τὸ περιγράφει ὡς "ἐν τεκτονικῶν ἱδρυμάτων τῶν καλουμένων ἀνωτέρων βαθμίδων". Γράφει: "Ἡμῖν... ὑπὲρ τῆς συνδέσεως, ὅποτε ἦτο τοιοῦτόν τι ἐφικτόν, τοῦ νέου μὲ τὸ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπάρχον... οὐδὲν ἀνέλαβον, οὐδὲν ἀπολύτως ἐκ τοῦ συλλόγου τούτου, ἐκτὸς μόνον τοῦ τυπικοῦ δικαιώματος νὰ συνεχίσω ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς ἱστορικῆς διαδοχῆς τὴν συμβολικὴν-τελετουργικὴν δρᾶσίν μου".

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Kellner τῷ 1947 τὸ Ο.:Τ.:Ο διεσπάσθη. Σήμερον ὑπάρχουν δύο ὀργανισμοί, ὁ εἰς μὲ ἔδραν τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὁ ἕτερος τὸ Berkeley τῆς Καλιφορνίας.

Εἰς τὴν δυτικὴν τελετουργικὴν μαγείαν ὁ ὅρος Illuminati ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς μυστικούς καθηγητὰς ἢ μύστας, οὓς ἐπικαλεῖται ὁ μάγος φιλόσοφος ἐπικουρικῶς ἐν ταῖς τελεταῖς του.

Οἱ Illuminati δύνανται νὰ ὑπάρχουν μόνον ἐν ταῖς ἐσωτέροις πεδίοις. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ Helena Petrovna Blavatsky, ἰδρυτικὸν μέλος τῆς Θεοσοφικῆς Ἐταιρείας, διετήρει τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ Καθηγηταὶ αὐτῆς ἦσαν ἐνσαρκωμένοι ὀντότητες.

Ὑπὸ τοῦ συγγραφέως Robert Anton Wilson ἐγένετο

ἰδιαίτερος δημοφιλὴς καὶ εὐρέως διαδεδομένη ἡ ἰδέα τῆς μυστικῆς ἀδελφότητος μυστῶν φιλοσόφων, ἥτις φέρει τὸ ὄνομα Illuminati.

Τὸ Ἑρμητικὸν Τάγμα τῆς Η.:Δ.:ἢ Χ.:Α.: (Golden Dawn ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ) ὑπῆρξε βραχύβιον, ἀλλὰ μὲ ἰσχυρὰν ἐπρροὴν δυτικῶν ἀποκρυφιστικῶν Τάγμα. Τὸ Ἑρμητικὸν Τάγμα τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς ἀνεδύθη ἐν Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ διὰ τῶν κόλπων τοῦ Ροδοσταυρισμοῦ καὶ προσεῖλκυσε ὁμάδα πεφωτισμένων ὡς τὸν Samuel Liddell Mac Gregor Mathers, ἰδρυτικὸν μέλος, τὸν ἀποκρυφιστὴν Arthur Edward Waite, τὸν ποιητὴν William Butler Yeats καὶ τὸν μάγον φιλόσοφον Aleister Crowley. Εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς του τὸ Τάγμα εἶχεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν του τὴν μεγαλυτέραν ἴσως παρακαταθήκην δυτικῆς καὶ ἀποκρυφιστικῆς γνώσεως. Αἱ τελεταί, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς συνεχίζουν νὰ εἶναι σήμερον ἐν χρήσει ὑπὸ πινων, οἵτινες ἀσκοῦν ὑψηλὴν μαγείαν.

Τὸ Ἑρμητικὸν Τάγμα τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς ἀπεσκόπει εἰς τὴν πλήρη ἀνασύστασιν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μυστηρίων.

Ἄλλως τε ἡ ἰδρυσις τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς βασίζεται εἰς χειρόγραφον, ὅπερ χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἦνωσε τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικὰ μυστήρια μὲ τὰ ἐλληνοκεντρικὰ αἰγυπτιακὰ τοιαῦτα.

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ προέρχεται ἐκ τῆς ἐταιρείας Sapiens Dominabitur Astris, ἥς τὴν εὐθύνην εἶχεν, ἐν Ἀνοβέρῳ Γερμανίας, ἡ Ann Sprengel, ἀποκρυφίστρια. Μὲ τὴν Sprengel ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν ὁ Δρ William Wynn Westcott. Αὕτη τοῦ συνέστησε νὰ ἰδρύσῃ μὲ τοὺς συνεργάτας του τὸν ἐν Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ Στοιχειώδη Κλάδον τοῦ Ροδοσταυρικοῦ Τάγματος.

Ὁ Ναὸς Ἰσις Οὐρανία τοῦ Ἑρμητικοῦ Τάγματος τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς ἰδρύθη τῇ 1ῃ Μαρτίου τοῦ 1888 μὲ τοὺς Westcott, Mathers καὶ William Robert Woodman, τὸν Ὑπατον Μάγον τῆς Ροδοσταυρικῆς Ἐταιρείας τῆς Μεγάλης Βρεταννίας, ὡς τοὺς τρεῖς Ἀρχηγούς. Ἡ μυστικὴ Ἐταιρεία ταχέως συνεκέντρωσεν ὁπαδοὺς, μύησασα 315 άτομα ἐν ταῖς ἔτεσι τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ἀπὸ τοῦ 1888 ἕως καὶ τοῦ 1896.

Ὁ κεντρικὸς στόχος ἦτο ἡ ἐπιτέλεσις τοῦ Μεγάλου Ἔργου: ἡ ἀπόκτησις ἐλέγχου ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεώς του. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην προσέφερε διδασκαλίαν σχετικὰς μὲ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν τελετουργικὴν φιλοσοφικὴν μαγείαν, τὰ Τάρω, τὰ ἀστρικά ταξίδια, τὴν κρυσταλλομαντείαν, τὴν ἀλχημείαν, τὴν γαιομαντείαν καὶ τὴν ἀστρολογία.

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἦτο δομημένη ἐπὶ ἱεραρχίας ἑνδεκα βαθμῶν, οἵτινες εἶχον ὑποδιαιρεθῇ εἰς τρία Τάγματα.

Σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἐνάξεως αὐτῆς ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἐμαστίζετο ὑπὸ ἐσωτερικῶν διαμαχῶν καὶ ἐρίδων. Ὁ Mathers, ἐκκεντρικὸς ἀνὴρ, ἐζήτηε νὰ ἔχῃ τὸν ἀποκλειστικὸν ἐλεγχον τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὑπεστήριζεν ὅτι ἦτο εἰς ἐπαφὴν μὲ τρεῖς μυστικούς ἀρχηγούς ἐν Παρισίοις, οἵτινες τὸν εἶχον ὑπόδειξι εἰς τὴν Ὁρατὴν Κεφαλὴν τοῦ Τάγματος. Οἱ ὁπαδοὶ του ἐπίστευον ὅτι ἦτο ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Michael Scott, Σκώτου μάγου τοῦ Μεσαίωνα μὲ ἰσχυράς, ὡς θρυλεῖται, δυνάμεις. Τὸ 1891 εὗρε τὸν Mathers καὶ τὴν σύζυγόν του μὲ χαμένην τὴν περιουσίαν των, μὲ μόνον στήριγμα τὴν Annie Horniman, πλούσιον μέλος. Μετεκόμισαν εἰς Παρισίους, ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ὁ Mathers ἰδρύσε τὴν ἰδικὴν του Στοὰν καὶ ἐβομβάρδιζε τὰ μέλη τοῦ Λονδίνου μὲ γραπτὸν ὑλικόν.

Ὁ Westcott παρητήθη τῷ 1897. Τὸν διεδέχθη ἡ Florence Farr, ἥτις δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ Τάγματος.

Ὁ Aleister Crowley ἐμυήθη τῷ 1898 καὶ συντόμως συνεκρούσθη μὲ τὸν Mathers. Ὅταν ἀπεπέμφθη τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς ἀντεξεδικήθη, δημοσιεύων τινὰς τῶν μυστικῶν τελετῶν εἰς τὸ περιοδικόν του "The Equinox".

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἤρχισε νὰ ἀποσχίζηται. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Mathers ἤρχισαν νὰ φεύγουν διὰ νὰ σχηματίσουν τὸν Ναὸν Alta et Oriega. Ἠκολούθησαν ὁ Waite καὶ οἱ ὁπαδοὶ του, οἵτινες ἐσχημάτισαν ὁμάδα, ἣν ἐκάλεσαν Χρυσὴ Αὐγὴ. Αὕτη ἔδιδε μεγαλυτέραν ἐμφασιν εἰς τὸν Μυστικισμόν παρὰ εἰς τὴν μαγείαν. Ὁ Waite ἀπεσύρθη τῷ 1915 καὶ ἡ ὁμάς παρήκμασε.

Τῷ 1905 ἑτέρα ὁμάς ἐδημιουργήθη, ἡ Stella Matutina, ἡ Order of the Companions of the Rising Light in the Morning ἦτοι Τάγμα τῶν συντρόφων τοῦ Πρωῖνου Ἀνατέλλοντος Φωτός. Ἡ Stella Matutina προσεῖλκυσε εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὴν ἀποκρυφίστριαν Dion Fortune τῷ 1919 καὶ τὴν ἀποκρυφίστριαν Israel Regardie, γραμματέα ἐπὶ τὴν διάσπασιν τοῦ Crowley, τῷ 1934. Ὁ Ναὸς Ἰσις Οὐρανία συνεστήθη ἐκ νέου ὡς Merlin Temple of the Stella Matutina τῷ 1917. Ἡ Stella Matutina ἐφθινεν ἀπὸ τοῦ 1940, ἐφ' ὅσον ἡ Regardie παρητήθη δημοσιεύουσα τὰς μυστικὰς τελετάς του. Κλάδοι τινὲς τῆς Χρυσῆς Αὐγῆς συνεχίζουν νὰ ὑπάρχουν ἕως καὶ σήμερον.

Ἡ Χρυσὴ Αὐγὴ ἤσκησεν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὸν Yeats, τὸν μεγαλυτέρον καλλιτέχνην μέλος, ὅστις ἐμυήθη εἰς τὸν Ναὸν Ἰσις Οὐρανία τῇ 7ῃ Μαρτίου τοῦ 1890 καὶ ἔλαβε τὸ μαγικὸν ὄνομα Daemon est Deus Inversus. "Ἡ μυστικὴ ζωὴ εἶναι τὸ κέντρον πάσης πράξεως, πάσης σκέψεως καὶ πάσης γραφῆς μου", ἔλεγεν ὁ Yeats τῷ 1892. Ὁ Yeats ἔλεγεν ὡσαύτως ὅτι εἰς τὴν μελέτην τῆς μαγείας ὀφείλει τὴν δημιουργίαν του "The Countess Kathleen", τὸ βιβλίον του διὰ τὸν William Blake.

Ὁ Aleister Crowley ἦτο λάτρης τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν μυστηρίων.

Ὑπῆρξε διάσημος ἀποκρυφιστὴς καὶ μάγος φιλόσοφος ἐν Ἀγγλίᾳ. Αὐτὸς οὗτος αὐτεκαλεῖτο Κτήνος τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ τὰ Μέσα Εὐρείας Ἐνημερώσεως τὸν εἶχον χαρακτηρίσει ὡς τὸν περισσότερον διεστραμμένον ἄνθρωπον τοῦ κόσμου. Ὁ Crowley, ἄνθρωπος μὲ μέγα ἐγώ, ἐξώργισε καὶ ἐγοήτευσε τοὺς ἐτέρους μὲ τὰς σεξουαλικὰς τελετάς του μαγείας καὶ τὰς θυσίας αἵματος. Παρὰ τὰς ὑπερβολὰς του, πολλοὶ τὸν ἐθεώρουν τὸν ἰδιοφυέστερον μάγον φιλόσοφον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Ἐγεννήθη μὲ τὸ ὄνομα Edwar Alexander Crowley τῇ 12ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1875, ἐν Leamington Spa τοῦ Warwickshire.

Ἡ λατρεία του διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα τὸν ὥθησε νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα Aleister, ὅπερ εἶναι ἀμύγως ἀρχαῖον ἐλληνικόν. Aleister εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς Ἀλάστωρ, μὲ τὰ σύγχρονα δεδομένα πουριτανὸς τιμωρός.

Ὁ Crowley τὴν νέαν ταύτην φιλοσοφικὴν ἐννοιαν εἰσήγαγεν εἰς τὰ μυστήριά του. Τὴν σύνδεσιν τοῦ πουριτανισμοῦ ὡς κινήτρου ποινικῶν φαντασιώσεων μὲ τὴν διαστροφικὴν ἐξαγνιστικὴν ὀργιαστικὴν ἀλγολαγνείαν. Φυσικὰ ἢ ἐν τῇ μυστηριακῇ ἀτμοσφαιρᾷ τοῦ Crowley λαμβάνουσα χώραν μαγικὴ ἀλγολαγνικὴ ὀργιαστικὴ λατρεία εἶχεν εἰκονικόν, θεατρικὸν χαρακτῆρα.

Τὸν πουριτανισμόν του ὁ Crowley τὸν παρέλαβεν ὑπὸ τῶν γονέων του, οἵτινες ἦσαν μέλη τῆς φονταμενταλιστικῆς σέκτας Plymouth Brethren. Ἐν ἀρχῇ ὁ Crowley ἀντέδρα εἰς τὸν πουριτανισμόν τῶν γονέων του. Διὰ τοῦτο ἡ μήτηρ

του τόν εκάλει Κτήνος, έπωνυμία του 'Αντιχρίστου. 'Ολίγον κατ' ολίγον όμως ο Crowley ειθίσθη εις τόν πουριτανισμόν, εις όν έδωσε την ιδικήν του φανταστικὴν πλαισίωσιν.

Εις την φανταστικὴν ταύτην πλαισίωσιν συνέβαλεν ή σαγήνη, ήν του προούκαλει ο άποκρυφισμός από της παιδικής ηλικίας του συνωδὰ τη έλξει τη επί του ύποσυνειδήτου του άσκουμένη υπό του αίματος και της σεξουαλικής έξαχρειώσεως. Ούτως ο Crowley εισάγει εις τόν άποκρυφισμόν τόν θεατρικόν πουριτανικόν νομικισμόν. 'Ο 'Αρχαίος Έλλην Διόνυσος είχε καταλάβει την σκέψιν του.

Έσπούδασεν έν τῷ Κολλεγίῳ Trinity του Cambridge, άλλ' ούδέποτε απέφοιτῆσε. Τόν χρόνον του τόν είχαν άφιερώσει εις την ποιήσιν και εις την άποκρυφιστικὴν μελέτην.

Τῇ 18ῃ Νοεμβρίου του 1898 ένεγράφη εις τὸ έν Λονδίνο παράρτημα του Έρμητικου Τάγματος της Χρυσῆς Αύγης και έχρησθη Frater Perdurabo. 'Ωσαύτως έχρησιμοποιεί και τὸ μαγικόν όνομα Master Therion. Ταχέως έξειλίχθη εις τὰς άνωτέρας βαθμίδας του Τάγματος. Μέσω της γιόγκα άνεκάλεσεν ύποτιθεμένας προηγουμένας ένσαρκώσεις του ως Πάπας 'Αλέξανδρος ΣΤ', όστις έφημιζέτο διὰ την άγάπην του εις τὰς φυσικὰς άπολαύσεις. 'Ως Edward Kelly, ο κακός εκείνος μάγος-βοηθός του άστρολόγου της Βασιλίσσης 'Ελισάβετ Α', John Dee. 'Ως Cagliostro. 'Ως Eliphas Levy, όστις απέβίωσε καθ' ήν ήμέραν έγεννήθη ο Crowley. Αὐτός οὗτος επέστρεψεν ότι είχε ζήσει και ως Ankh-n-Khonsy, Αιγύπτιος ιερεύς της είκοστής έκτης δυναστείας.

'Αφ' οὗ άφῆκε τὸ Trinity, άυτανεκνήρυχθη κόμης Βλαδίμηρος και συνέχισε τὰς άποκρυφιστικὰς δραστηριότητάς του εις καθημερινήν βάσιν έν Λονδίνο. Έκυκλοφόρουν ιστορίαί δι' άλλόκοτα συμβάντα, τροφοδοτημέναί ίσως έν μέρει υπό του μαγνητισμοῦ τῶν όφθαλμῶν του Crowley και της αὔρας της υπερφυσικής δυνάμεώς του. Διετίνοντό τινες ότι έβλεπον φῶς τι ως φάντασμα να τόν περιβάλλη, όπερ ίσχυρίζετο ότι ήτο τὸ άστρικόν πνεῦμα του. Διὰ τὸ διαμέρισμά του έλέγετο ότι ήτο έμπεποτισμένον υπό σατανικής παρουσίας και διὰ τὰ άτομα, άτινα τόν συνήντων ότι ύφίσταντο άτυχήματα.

'Ο Mathers έδίδαξεν εις τόν Crowley την 'Ιερὰν Μαγειάν του 'Αμπρα Μελιν του Μάγου εκ παλαιού χειρογράφου, όπερ ο Mathers ίσχυρίζετο ότι είχε μεταφράσει. 'Υποτίθεται ότι έν τῷ χειρογράφῳ ένώκει όντότης τις μη φυσική, ήτις άπετέλει την πηγήν τῶν μαγικῶν δυνάμεων του Crowley. 'Ο Mathers και ο Crowley φέρονται να διαπληκτίζωνται συνεχῶς και να πολεμοῦν μεταξύ των ψυχικῶς με άστρικούς βρυκόλακας και δαίμονας. Μετά την εκ του Τάγματος άποπομπήν του, ο Crowley έταξίδευσεν και ένετρώφησεν εις τόν άνατολικόν μυστικισμόν. Έζησεν επί τι διάστημα έν Boleskin Manor της νοτίου άκτῆς του Λοχ Νες έν Σκωτία.

Τόν έχαρακτήριζεν ή άσίγαστος σεξουαλική έπιθυμία. 'Η ζωῶδης ένεργητικότης και ώμη συμπεριφορά του προσέλκυον ούράς προθύμων γυναικῶν. Τῷ 1903 ένυμφεύθη την Rose Kelly, την πρώτην εκ τῶν δύο γυναικῶν του, μεθ' ής έφερεν εις τόν κόσμον έν παιδίον. Τόν ήκολούθει πάντοτε σταθερά σειρά έρωμένων, άς εκάλει πόρνας, άς είχε προικίσει με άρκετά νόθα τέκνα. 'Η διασημότερα ήτο ή Leah Hirsig, ήν είχε καλέσει Πίθηκον του Θῶθ. 'Ηρέσκετο να διδῇ εις τὰς γυναϊκάς του 'Ασπασμούς Έρπετου, έχρησιμοποιῶν τούς άκονισμένους όδόντας του διὰ να ροφᾷ αίμα. Προσεπάθησε

να φέρη εις τόν κόσμον τέκνον έχρησιμοποιῶν την μαγειάν.

Τῇ 18ῃ Μαρτίου του 1914 ή Kelly έλαβε μήνυμα εκ του άστρικου πεδίου διὰ να έλθῃ εις έπαφήν με τόν Αιγύπτιον 'Ωρον. 'Ο Crowley, μέσω τελετουργικοῦ τινος, ήλθεν εις έπαφήν με τόν πνευματικόν άγγελιαφόρον του 'Ωρου, τόν Αiwass και τόν έθεώρησεν ως τόν Πραγματικόν Έαυτόν του. 'Επί τρεῖς ήμέρας ή Kelly κατέγραφε τὰς ύποχρεώσεις του Αiwass έν εκστάσει. Τὸ άποτέλεσμα ήτο τὸ Liber Legis. Κεντρικόν θέμα του Liber Legis είναι ο Νόμος του Θελήματος. Διὰ τόν Crowley σημαίνει τὸ να πράττῃ τις ό,τι προσήκει να πράττῃ.

Τῷ 1909 ο Crowley είχεν όμοφυλοφιλικήν σχέσηιν με τόν Victor Neuberg, όστις έγέγενετο ο έν τη μαγειά βοηθός του. Έως του 1912 είχεν έμπλακῇ εις τὸ Ο:Τ:Ο τὸ Τάγμα του Ναοῦ της 'Ανατολῆς, έν ᾧ έλαβε την άρχηγίαν τῷ 1922.

'Από του 1915 έως του 1919 ο Crowley έζησεν έν ΗΠΑ. Τῷ 1920, ένῳ ᾧδῆγει έν 'Ιταλία, είδεν εις όραμα έπαυλιν έν λόφῳ. Εὔρε τὸ μέρος έν Σικελία, τὸ κατέλαβε και τὸ μετωνόμασεν εις 'Ιερὸν 'Αββαεῖον τῶν Θελημικῶν Μυστηρίων. 'Ωραματίζετο την έπαυλιν ως την μαγικὴν άποικίαν του και τόν έξυμνῆρετι ως τοποθεσία, έν ἣ θα διεδραματίζοντο τὰ σεξουαλικά ὄργιά του και αἱ μαγικαί τελεταί του, έξ ὧν πολὺς παρηκολούθουν και τὰ νόθα τέκνα του. 'Η συμπεριφορά του αὐτῇ ᾧδήγησε τόν Benito Mussolini να τόν εκδῶξῃ έξ 'Ιταλίας τόν Μάϊον του 1923.

'Ο Crowley είναι ο κατ' έξοχήν φιλόσοφος της εκ τῶν αρχαίων ελληνικῶν μυστηρίων έλαυνομένης τελετουργικῆς μαγειας. 'Ο Crowley απέβίωσεν τῇ 1ῃ Δεκεμβρίου του 1947.

Τὰ αρχαία ελληνικά μυστήρια παρά την παραποίησιν πού υπέστησαν, άποτέλεσαν την μήτραν της μετέπειτα έσωτερικῆς φιλοσοφίας και έφηρμοσμένης Ψυχολογίας.

Ο ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΕΞΕΦΟΝΗΣ

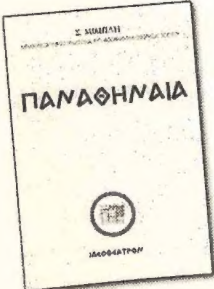
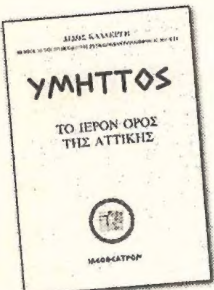
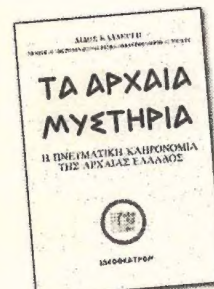
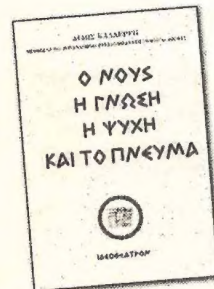
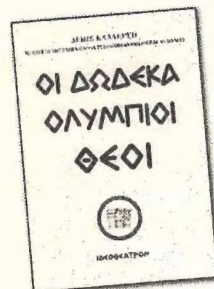
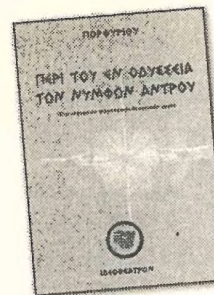
Έκει πού φύτρωνε φλισκούνι κι άγρια μέντα
Κι έβγαζε ή γῆ τὸ πρῶτο της κυκλάμινο
Τώρα χωριάτες παζαρεύουν τὰ τσιμέντα
Και τὰ πουλιά πέφτουν νεκρά στὴν ὕψικάμινο.

Έκει πού σμίγανε τὰ χέρια τους οἱ μύστες
Εὐλαδικὰ πρὶν μποῦν στό Τελεστήρια
Τώρα πετᾶνε τ' άποτσιγάρα οἱ τουρίστες
Και τὸ καινούργιο πᾶν να δοῦν διυλιστήρια.

Έκει πού ή θάλασσα γινόταν εὐλογία
Κι ήταν εὐχή του κάμπου τὰ βελάσματα
Τώρα καμὸνια κουβαλᾷ στὰ ναυπηγεῖα
"Αδεια κορμιά, σιδερικά, παιδιὰ κι έλάσματα

Κοιμήσου Περσεφόνη
Στὴν άγκαλιά της γῆς
Στοῦ κόσμου τὸ μπαλκόνι
Ποτέ μὴ ξαναδῆς

Νίκος Γκάτσος

ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΤΩΝ ΝΥΜΦΩΝ ΑΝΤΡΟΥ

Κυκλοφορεῖ γιά πρώτη φορά
τὸ κορυφαῖο φιλοσοφικό-θεολογικό έργο
του Πορφυρίου. Γέμει μυστηριακῶν και
άπορρήτων ἀληθειῶν γιά τὴν πορεία τῆς
ψυχῆς μετά θάνατον, άποσυμβολίζοντας
μέρος τῆς μυστικῆς διδασκαλίας του 'Ομήρου.
Μετάφραση -Εισαγωγή - σκόλια - ἀνάλυσις τῆς φιλοσοφίας
του Πορφυρίου Άντς και Παν. Μαρίνης 2.500 δρχ

Διδῶς Καλλέργιν
'Η σημαντικότερη έρμηνεία
γιά τὸ 'Ελληνικὸ Δωδεκάθεο
ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ
**ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ
ΟΛΥΜΠΙΟΙ ΘΕΟΙ**

3.500 δρχ.

Διδῶς Καλλέργιν
MEMBER OF THE INTERNATIONAL
PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
Τι εἶναι κατὰ τοὺς Πυθαγορείους
**Ο ΝΟΥΣ Η ΓΝΩΣΗ
Η ΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ**

1.800 δρχ.

Διδῶς Καλλέργιν
MEMBER OF THE INTERNATIONAL
PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
**ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ
ΜΥΣΤΗΡΙΑ**
'Η πνευματικὴ κληρονομία
τῆς 'Ελλάδος

Διδῶς Καλλέργιν
MEMBER OF THE INTERNATIONAL
PYTHAGOREAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
ΥΜΗΤΤΟΣ
ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΟΡΟΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

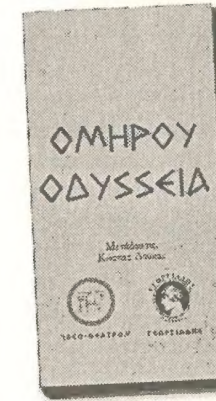
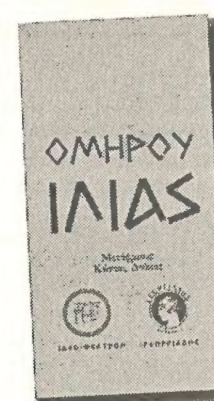
1.500 δρχ.

Σπύρου Πιμπλῆ
ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Πῶς έτελοῦντο - 'Ο συμβολισμός -
'Η διαμόρφωσις και ὀργάνωσις τῶν
Παναθηναίων - 'Αγῶνες και Πομπή

2.000 δρχ.

ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ

Νέα μετάφραση με προσέγγιση
τῆς 'Ομηρικῆς διαλέκτου του Κώστα Δούκα
Μία Ιστορικὴ Έκδοση

Με τὴν συνεργασία του οίκου "Γεωργιάδης" Έκαστο: 14.000δρχ.

Φιλοσοφικό δοκίμιο του
'Αναστάση 'Ασημακόπουλου

Έσωτερικὴ ἀνάλυση,
άποσυμβολισμός
και συνέχεια

του
ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟΥ
ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΕΠΙ ΚΟΛΩΝΩ
του Σοφοκλέους

σέ θεατρικὴ μεταφορά από τόν
'Ραδάμανθῳ 'Αντ. 'Αναστασάκη

2.000 δρχ.

ΟΡΦΕΩΣ
ΥΜΝΟΙ

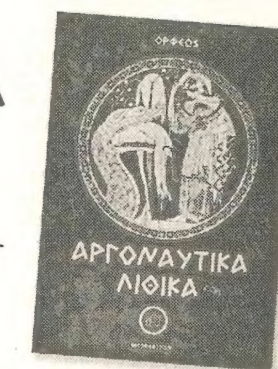
Οἱ 'Ιεροὶ
Λειτουργικοὶ
'Υμνοι τῶν 'Ελλήνων

'Αποβλέπουν
στὴν δημιουργία
πνευματικοῦ κλίματος,
διὰ τὴν επίτευξιν 'Ιερουργίας
ἢ και Θεοφανείας

3.500 δρχ.

ΟΡΦΕΩΣ
**ΑΡΓΟΝΑΥΤΙΚΑ
ΛΙΘΙΚΑ**

'Η χρήση τῶν λίθων
από τόν μέγα 'Ορφέα
'Αρχαῖο κείμενο-μετάφραση-
παρουσίαση ὅλου του μύθου
τῆς 'Αργοναυτικῆς
έκστρατειας - πίνακες
και άποσυμβολισμός.
3.000 δρχ.

ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

Σ. Κ. ΝΑΓΟΥ

Κατά την γνώμην μου τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἐμελέτων τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν καὶ πρό παντός ἡρεύνων τὴν πέραν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τύχην αὐτῆς.

Τὰ μυστήρια ταῦτα ἦσαν προαγωγικά καὶ ἔβαινον ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν φαινομένων τῆς φύσεως πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς πέραν τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως. Κατὰ μίαν τῶν ἐκδοχῶν τῆς μυήσεως, ἡ Θεὰ Δημήτηρ ἦτο ἡ προσωποποίησις τῆς μητρὸς Γῆς ἡ δὲ κόρη τῆς ἡ τῶν σπερμάτων αὐτῆς.

Τό τοιοῦτον ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ ἀπλὴν τὴν ἐμφάνισιν εἶναι σπουδαιότατον, ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὧσιν ὅτι τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει τελοῦνται κατ' ἀναλογίαν καὶ ἐάν ἐπομένως ἐκληφθῇ ἡ ἀνωτέρω ἐρμηνεῖα εἰς ἀναλογίαν τῶν νόμων τῆς φύσεως εἰς τὰς περαιτέρω τοῦ Φυσικοῦ κόσμου ἀναλογίας καὶ ἐνεργείας αὐτῶν, εἶναι μιὰ βάσις ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξορμωμένη ἡ σκέψις δύναται προχωροῦσα νὰ λύσῃ σπουδαιότατα προβλήματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀφοῦ τὰ πάντα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν αὐτῶν νόμων τῆς οὐσίας τῶν κόσμων.

Ἡ τελετὴ τῆς μυήσεως ἐγένετο μετὰ προηγούμενον ἐξαγνισμόν ἅμα τῇ παρόδῳ τῆς φθινοπωρινῆς Ἰσημερίας. Ὁ χρόνος πρὸς παραδοχὴν τῶν μουμένων μᾶς ἀποκαλύπτει πολλά τῆς δοξασίας τῶν ἀρχαίων μυστῶν περὶ τῆς σημασίας τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ Ἰσημερίαι καὶ αἱ Τροπαὶ τοῦ Ἥλιου.

Ποίᾳς ἔχει ἄραγε ἀναλογίας πρὸς τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους αὐτάς, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῇ ἀνόδῳ τοῦ πρὸς τοὺς Φωτεινοὺς κόσμους; Τὰ φαινόμενα αὐτὰ ἀπετέλουν τὴν σπουδὴν τοῦ εἰσελθόντος μύστου εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεκαλύπτετο, ὡς ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ἡ μήτηρ Γῆ ἀναπαρίσταται διὰ τῆς ψυχῆς τοῦ καὶ ὅτι τὸ ἔργον αὐτῆς εἶναι νὰ δεχθῇ εἰς τοὺς κόλπους τῆς τὰ σπέρματα τῶν ἰδεῶν τῶν μυστηρίων, τὰ γονιμοποίησιν καὶ τὰ ἐκδηλώσῃ, ὡς πράττει τοῦτο ἡ μήτηρ Γῆ ἡ δεχομένη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὰ σπέρματα τῶν καρπῶν.

Τὰ σπέρματα τῶν ἰδεῶν πρέπει νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ μύστης καὶ νὰ ὠθήσῃ τὴν βλάστησιν ταύτην εἰς μεταμόρφωσιν αὐτῆς, ὥστε νὰ ἐμφανισθοῦν τὰ χρώματα καὶ τὰ μῦρα τὰ ὁποῖα θὰ ἐρμηνεύουν τὴν ἁρμονίαν τῶν συναισθημάτων τοῦ πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ, ὀφείλων νὰ δημιουργήσῃ ἐν τέλει τοὺς καρπούς τῶν ἰδεῶν, ὅταν θὰ περιβληθῇ μέ τὸν ἱερόν τίτλον τοῦ τελείου μύστου.

Ἐκείθεν τῶν σημείων τούτων, τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια ἀνεφέροντο εἰς τὰ Θεϊότερα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἔχει νὰ ἐρευνήσῃ. Ἀνελύετο ἡ ἐσωτερικὴ ἔννοια τοῦ Δράματος. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ Δράματος ἡ Περσεφόνη εἶναι θυγάτηρ τῆς ἐν Ὀλύμπῳ διαμενούσης Θεᾶς Δημήτρος καὶ τοῦ Θεοῦ Διός. Τό τοιοῦτον πόσα δὲν μᾶς ἀποκαλύπτει!

Ὁ Θεὸς Ζεὺς εἶναι ὁ πατὴρ Θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ κυρίως τοῦ Θεοῦ Πυρός τοῦ ὁποῖου αἱ ἐνέργειαι διοργάνωσαν ὅχι μόνον τὸ ἀνθρώπινον ὄν, ἀλλὰ καὶ τὰς πέραν αὐτοῦ ζώσας πνευματικὰς ὑπάρξεις.

Διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας δύναται ἡ Περσεφόνη νὰ περιορίζεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν καρπῶν τῆς Γῆς. Οἱ ἐννοοῦντες ὅμως τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν προχωροῦν εἰς τὴν σύλληψιν τῆς πραγματικῆς ἀληθείας τὴν ὁποίαν διὰ τῆς μυήσεως ἀπεκάλυπτον οἱ Μῦσται τῆς Ἐλευσίνος.

Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν, οἱ θεοὶ εἶναι προϊόν ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τοῦτο μᾶς ἄγει εἰς τὴν ἔννοιαν ὅτι οὗτοι δὲν εἶναι τὰ σύμβολα τῶν μεγάλων εἰκόνων τῆς φύσεως, ἀλλὰ οἱ κύριοι τῶν νόμων καὶ δυνάμεων αὐτῆς καὶ πρό παντός τῆς πνευματικῆς φύσεως.

Τό τοιοῦτον διαπιστοῦται ἐκ τοῦ ὅτι καὶ αὐτός ὁ ἀνθρωπος μέ τὴν περιορισμένην ἐκ τῆς ὁργανικῆς τοῦ φύσεως διάνοιαν, καθίσταται κύριος καὶ ρυθμιστὴς φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἐπομένως κυρίαρχος αὐτῶν.

Ἡ Περσεφόνη ὡς κόρη τοῦ Θεοῦ Διός καὶ τῆς Θεᾶς Δημήτρος, δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ἀναφέρεται εἰς ζῶσαν πνευματικὴν ὑπαρξιν, ἐξελιχθεῖσαν ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου εἰς τοὺς Θεῖους τοιούτους κόσμους καὶ περιβληθεῖσαν μέ τὰς δυνάμεις τοῦ Διός, δι' ὃν κόρη αὐτοῦ ἐγένετο.

Μένουσα ἡ Περσεφόνη πλησίον τῆς μητρὸς τῆς διεποικίλλεν δι' ἐλεφαντίνης βελόνης εἰς τὸν πέπλον τῆς τὴν ἱστορίαν τῶν κόσμων καὶ τῶν Θεῶν.

Διὰ τῶν ἐννοιῶν τούτων τοῦ δράματος παρίσταται ὡς κατέχουσα πᾶσαν γνῶσιν. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην εὐρισκομένη ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἐρωτος λέγουσα τὰ ἑξῆς:

«Ἐπὶ τοῦ κυανοῦ καὶ πολυπτύχου πέπλου μου διαποικίλλων τὰς ἀναριθμήτους μορφὰς τῶν ὄντων καὶ παντός πράγματος. Ἀποπεράτωσα τὴν ἱστορίαν τῶν Θεῶν. Διεποίκιλα τὸ τρομερόν ἑκατοντακέφαλον καὶ χιλιόχειρον χάος. Ἐκ τούτου προῆλθον τὰ ὄντα. Ἀλλὰ τίς ὁ παραγγέλων ταῦτα; Ὁ Πατὴρ τῶν Θεῶν μοῦ τό εἶπε. Τὰ παρήγαγε ὁ Ἐρως».

Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ὁ Ἐρως παρεδρεῖ ἐπὶ πτερωτοῦ ὀχήματος κατὰ τοὺς ἐξελιγμούς τῶν ἀθανάτων εἰς τὴν μεῖξιν τῶν πρωτίστων οὐσιῶν. Αὐτός ἄγει τοὺς θαρραλέους ἄνδρας, τοὺς ἡρώας, ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ Χάους εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ αἰθέρος, γιγνῶσκει τὰ πάντα, διέρχεται ὡς τὸ ἀρχικόν Πῦρ δι' ὅλων τῶν κόσμων, κρατεῖ τὰς κλεῖδας τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς».

Ἡ ἐκ μέρους τῆς Θεᾶς Κόρης διατύπωσις τῶν τόσων θαυμασίων ἐννοιῶν περὶ Ἐρωτος, προάγει κάθε εἰλικρινῆ μύστην εἰς νέας ἀντιλήψεις καὶ γεννᾷ σκέψεις προωρισμένας διὰ θριάμβους. Ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ Σοφία εἶναι ἐκδηλώσις τῶν μυστηρίων, διότι εἰς τὰ μυστήρια ὁ ἀνθρώπος γυμνάζεται καὶ γίνεται ἐλεύθερος νὰ ἐρευνᾷ καὶ τὴν φύσιν καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς ἐλευθέρως.

Τό πρόσωπον τοῦ Ἐρωτος διεδύλου ἡ Θεία Κόρη ὅτι τὸ ἡγνόμε. Τοῦτο ἦτο πολὺ φυσικόν, διότι ὁ Ἐρως δὲν εἶναι πρόσωπον, ἀλλὰ νόμος διέπων τὰς σχέσεις τῶν ὄντων πρὸς τοὺς ἄλλους νόμους τῆς φύσεως. Εἶναι ἡ φυσικὴ τῆς οὐσίας τῶν κόσμων δύναμις εἰς τὴν ὑπαρξιν τῆς ὁποίας ὀφείλουν πάντα τὰ ὁργανικά ὄντα τὸ εἶναι τῶν.

Ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ δράματος ἀφίνετο νὰ νοηθῇ ὅτι ἡ Κόρη παρασύρεται ὑπὸ τοῦ Ἐρωτος ἀποπλανωμένη καὶ ἐρχεται ὡς ἐκ τούτου εἰς μεῖξιν πρὸς τὰς οὐσίας τοῦ Ἄδου ἐκ τῆς ὁποίας μείξεως γίνεται σύζυγος τοῦ Αἰδωνέως. Τό μέρος αὐτό εἶναι τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ δυνάμενον μέ τὴν κατανόησιν αὐτοῦ νὰ δώσῃ πρὸς τὸν μύστην τὴν ἀρχὴν τῆς λύσεως τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς ἀνά τούς κόσμους τύχης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ἡ Θεία Κόρη ἐμίγη μέ τὰς οὐσίας τοῦ Ἄδου.

Ἀλλὰ τί εἶναι Ἄδης;

Πᾶσα οὐσία τῶν κόσμων ἡ ὁποία δὲν ἐξεδήλωσε ἐξ ἑαυτῆς Φῶς καὶ δὲν ἐγένετο ὡς ἐκ τούτου αὐτόφωτος, εἶναι Ἄδης. Πᾶσα ψυχὴ ἡ ὁποία δὲν φέρει (διότι δὲν ἐξεδηλώθη ἐξ ἑαυτῆς) Φῶς, δὲν δύναται παρὰ νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φυσικοῦ τῆς ὁργανισμοῦ, ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀναλογία αὐτῆς. Μὴ ἔχουσα ἐξ ἑαυτῆς Φῶς εἰς Ἄδην θὰ ἔλθῃ.

Δύο εἶναι αἱ χώραι εἰς τὰς ὁποίας οἰκοῦν αἱ ψυχαί: Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Ἄδης. Αἱ χώραι τοῦ Φωτός καὶ αἱ χώραι τοῦ σκότους.

Ἡ Περσεφόνη εὐρισκομένη εἰς τὴν χώραν τοῦ Φωτός διαδολοῖ τὴν αὐτόφωτον ψυχὴν. Ὡς αὐτόφωτος ψυχὴ, ὡς ἀγνή Παρθένος ἔχει ὡς μνηστῆρα τὸν Διόνυσον. Διὰ νὰ ὑπάρξῃ ὡς αὐτόφωτος ψυχὴ ἐγένετο τοιαύτη, ὡς τοιαύτη δὲ ἔμαθε ἐκ τοῦ πατρὸς τῆς Διός τὸ ἔργον τοῦ Ἐρωτος. Ἡ τοιαύτη γνῶσις τῆς ὑπέμνησε τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ πληρώσῃ πρὸς τὴν ἀδελφὴν τῆς ψυχὴν τὴν εὐρισκομένην ἐν τῷ σκότει. Ὁ Ἐρως τὴν ὠδήγησε εἰς τὴν πληρώσιν τοῦ καθήκοντος. Τό καθήκον τῆς ὑπηγόρευσε τὴν κάθοδόν τῆς εἰς τὸν Ἄδην. Ἡ Περσεφόνη δὲν ἔπρεπε, ἀλλὰ κατῆλθε ἐκουσίως ἔχουσα ὑπ' ὧσιν τῆς ὅτι ἡ ἐκ νέου ἀνοδὸς τῆς ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς λειτουργίας τοῦ ἰδίου νόμου τοῦ Ἐρωτος.

Ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς φύσεως ὑπῆρξε πρό τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ ὅτι κατεῖχε πλήρην τὴν γνῶσιν, δύναται νὰ διασκεδᾷ μόνον ἀδυναμίας. Ἡ ἐρμηνεῖα, ὅτι ἡ Περσεφόνη εἶναι ἡ προϋπάρξασα τελεία ψυχὴ καὶ ὅτι ἔπρεπε πρὸς τὸν Ἄδην συνεπεία τῶν πρὸς τὸν Ἐρῶτα τάσεων αὐτῆς, εἶναι ἐρμηνεῖα ἐξαχθεῖσα ἀπὸ βέβηλον σκέψιν, ἀπὸ μὴ μεμυημένους εἰς τὰς ἀληθείας τῆς φύσεως ἀνθρώπους.

Πάντες οἱ γράψαντες περὶ Ἐλευσινίων, καθ' ὑπόθεσιν πάντοτε, διῃσχυρίσθησαν ὅτι ἡ Περσεφόνη εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ἐκπεσοῦσης ἐκ τοῦ Φωτός εἰς τὸ σκότος ψυχῆς καὶ ἡ ἐν τῷ Ἄδῃ παραμονὴ τῆς ὁ ἐξίλασμός αὐτῆς.

Τὰ πάντα βαίνουν ἐκ τοῦ ἀτελοῦς εἰς τὸ τέλειον, ἐκ τοῦ χάους πρὸς τὴν τάξιν, ἐκ τοῦ σκότους πρὸς τὸ Φῶς, ἐκ δυνάμεων πρὸς ἀνατολὰς.

Ἡ Περσεφόνη δὲν ἔπαθε πῶσιν. Ἡ Περσεφόνη εἶναι ἡ φωτεινὴ ψυχὴ ἡ ὁποία κατῆλθε πρὸς πληρώσιν τοῦ νόμου τῆς ἀλληλεγγύης, πρὸς πληρώσιν τῶν ὑποχρεώσεων τὰς ὁποίας ἔχει ἡ φωτεινὴ ψυχὴ πρὸς τὰς ἐν τῷ σκότει εὐρισκομένας τοιαύτας, πρὸς τοὺς ἐν δοκιμασίᾳ εὐρισκομένους ὁμοίους μας.

Ἡ κάθοδος τοῦ Προμηθέως πρὸς μετάδοσιν τοῦ φωτός πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, αἱ σχέσεις τοῦ Θεοῦ Διός πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Δευκαλίωνος, αἱ πάντοτε διὰ τοῦ νόμου τοῦ Ἐρωτος πρὸς τὰς Νύμφας μεταμορφώσεις αὐτοῦ, ἡ μεταξύ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κάθοδος τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνος καὶ αἱ ὑπὸ αὐτοῦ ἐξυπηρέτησις τῶν ἀναγκῶν τοῦ, δὲν μαρτυροῦν ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς Περσεφόνης ὅτι διέπεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ νόμου τῆς προστασίας καὶ βοηθείας τῆς παρεχομένης πρὸς τὰς ἀδυνάτους ψυχὰς; Ὁ αὐτός νόμος δι' ὅλας τὰς διασωθείσας ἀλληγορικὰς εἰκόνας τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Τὴν πρὸς τὰς οὐσίας τοῦ Ἄδου μεῖξιν τῆς Περσεφόνης διαπιστώνει ὁ Θεὸς Ἀπόλλων. Μήπως καὶ ἡ διαπίστωσις αὕτη δὲν ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τί συνέχει τὸν Ἄδην πρὸς τὸν Ὀλυμπόν;

Τὴν κάθοδον τῆς Περσεφόνης ἐπακολουθεῖ ἡ κάθοδος τοῦ μνηστῆρος τῆς Διονύσου, ὁ ὁποῖος καὶ τίθεται εἰς διάθεσιν αὐτῆς. Τὴν Θεῖαν Κόρην παρακολουθεῖ ἡ Μήτηρ αὐτῆς Δημήτρα καὶ ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν καλλιέργειαν τοῦ σίτου.

Ὁ Διόνυσος ἀποκαλύπτει τὸν Θεῖον χυμὸν τῆς σταφυλῆς. Ὁ σῖτος καὶ ὁ οἶνος ὑπῆρξαν τὰ κατ' ἐξοχὴν σύμβολα τῶν μυστηρίων καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν. Ὑπὸ τὰ σύμβολα ταῦτα κρύπτονται αἱ μεγαλύτεραι ἔννοιαι αἱ ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὸν πνευματικόν κόσμον ἐκ τοῦ ὁποῖου ἦλθεν ἡ Θεὰ Δημήτρα καὶ ὁ Διόνυσος. Ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν μυστηρίων ἀπέδιδον σπουδαιότητα εἰς τὰς σχέσεις Περσεφόνης καὶ Διονύσου. Προφανῶς πρόκειται περὶ πνευματικῶν νόμων τοὺς ὁποίους ὁ μουόμενος ἔπρεπε νὰ μάθῃ. Ὁ Διόνυσος ἀποκαθίσταται εἰς τὰς ἐρωτικές του σχέσεις μέ τὴν Περσεφόνην καὶ διὰ τῶν σχέσεων τοῦ τούτων καθίσταται ὁ ἐλευθερωτὴς αὐτῆς λαμβάνων τὸ ὄνομα Διόνυσος Ἐλευθερεὺς.

Ὁ Ἰακχος ἐξελίσσεται εἰς Ἐλευθερέα Διόνυσον. Τοῦτο ὑπαγορεύει νὰ γίνῃ σύζυγος τῆς Περσεφόνης νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτὴν ἐκ τῆς μείξεως αὐτῆς πρὸς τὰς οὐσίας τοῦ Ἄδου καὶ νὰ τὴν φέρῃ καὶ τὴν ἀποκαταστήσῃ μεγαλοπρεπῶς εἰς τὸν Ὀλυμπόν. Εἰς αὐτὰ ὑπάρχει ἡ μεγάλη ἔννοια τῆς ἀποθεώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταλείψεως ὑπ' αὐτῆς τῶν χωρῶν τοῦ Ἄδου.

Ἡ ἀντίληψις περὶ Διονύσου τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργον εἶναι νὰ μεταφέρῃ τὰς ψυχὰς ἀπὸ τὰς δοκιμασίας εἰς τὴν χαρὰν καὶ εὐτυχίαν, ἐξέπεσεν δυστυχῶς εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἐξελήφθη ὡς τὸ σύμβολον τῆς οἰνοποσίας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀναισθησίας.

Τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσίνος ὑπῆρξαν τὰ θεμέλια τοῦ διαφωτισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὰ ὑποδείξαντα εἰς αὐτὴν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ Φῶς τῆς σωτηρίας.

Ἡ εἰκὼν τῆς παλαιούσης πρὸς τὸ σκότος ψυχῆς διετυπώθη πλήρως, ὅπως καὶ τὰ μέσα δι' ὧν θὰ δυνθῇ ἐξ αὐτῶν νὰ ἐξέλθῃ νικῆτρια. Ἰδοὺ διατὶ οἱ μυηθέντες εἰς τὰ μυστήρια ὡμολόγησαν ὅτι ὁ μυηθεὶς ἐν Ἐλευσίνι ἀνθρώπος θὰ ἀπολαύσῃ μετὰ θάνατον εὐδαιμονίας.

Εἰάν τῶν μορφῶν καὶ τῶν ὄντων μήτηρ εἶναι ἡ Γῆ, διότι διαθέτει πρὸς ὁργάνωσιν αὐτῶν τὴν οὐσίαν τῆς, πατὴρ τούτων εἶναι ὁ Ἥλιος, διότι ἄνευ τοῦ Φωτός αὐτοῦ οὐδὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὁργανωθῇ, οὐδὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ. Ἄνευ τοῦ Φωτός τοῦ Ἥλιου ὁ ἀνθρώπινος ὁργανισμός δὲν θὰ ὑπῆρχεν καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ δὲν θὰ εἶχεν μέσον ἐκδηλώσεως τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς.

Ὁ Ἥλιος εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου ὁργανισμοῦ καὶ ὁ συντηρητὴς αὐτοῦ διὰ τοῦ Φωτός τοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ ἀνθρώπινον γένος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτὸν εἰλικρινῆ χαιρετισμόν.

Ὅθεν ἡμεῖς, ἄς ἀπευθύνωμεν πρὸς αὐτὸν χαιρετισμόν, πρὸς τὸν φωτοδότην τοῦ κόσμου, πρὸς τὸν διαλύοντα ὅλα τὰ σκόπη, πρὸς τὸν φέροντα πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

Σ. Κ. ΝΑΓΟΥ

Ὡς χαιρετίζομεν πρῶτον τόν Ἥλιον, ὁ ὁποῖος μέ τās θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός του ἐπηρεάζει τόσο τὰ δημιουργήματα τῆς μητρὸς Γῆς, ὅσον καὶ τās ἀνθρωπίνους ψυχὰς, ὅπως ἐκδηλώνουν ἀφθονώτερον τὰ συναισθήματά των, τὴν ἀγάπην των καὶ τὴν λατρείαν των πρὸς τοὺς Θεῖους νόμους τῆς Φύσεως, τοὺς συντρέχοντας εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ εἶναι των.

Αἱ θερμαὶ ἀκτῖνες τοῦ συμβάλλουν εἰς τὴν ὥριμανσιν τῶν καρπῶν τῆς Γῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀντλοῦμεν πλουσίως τὴν δύναμιν τῶν στοιχείων καὶ τοῦ χυμοῦ των, πρὸς λειτουργίαν τῆς ὁργανικῆς μας φύσεως καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἐκδηλώσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Διότι, ἄνευ τῆς ἐπιδράσεώς των, τόσο ἡ διανόησις ὅσον καὶ ἡ λειτουργία τοῦ πνεύματός μας, θά ἐστεροῦντο τοῦ μέσου τῆς ἐνεργείας των.

Ἡ λειτουργία τοῦ πνεύματος καὶ τὰ ὄργανα τῆς διανοήσεώς του δὲν θά ἦτο δυνατόν νά συντελεσθοῦν. Ἡ λειτουργία τῶν αἰσθήσεων θά ἦτο λανθάνουσα εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ πνεύματος, τό ὁποῖον δὲν θά εἶχεν ὄργανον ἐκδηλώσεως. Ὁ ἀνθρώπινος ὁργανισμός δὲν θά ἐδημιουργεῖτο ἄνευ τῆς παροχῆς τῶν ἐνεργειῶν τοῦ φωτός ἐπὶ τῆς φυτικῆς οὐσίας.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους μύστας τό Φῶς τοῦ Ἥλιου ὄχι μόνον συντρέχει εἰς τὴν ὁργάνωσιν τῶν μορφῶν μας, ἀλλά δι' αὐτοῦ παρέχεται πρὸς τό πνεῦμα μας ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ νά ἐκδηλώσῃ τās λειτουργίας του καὶ νά δώσῃ πρὸς αὐτάς τὴν ἐννοίαν τῶν ιδιοτήτων μέ τās ὁποίας τό διακρίνομεν. Οὕτω αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι, ὡς συνήθως τās ἀποκαλοῦμεν, εἶναι ἀποτελέσματα προερχόμενα ἐκ τοῦ πνεύματός μας τῇ συνδρομῇ τοῦ φωτός τοῦ Ἥλιου.

Αἱ ιδέαι, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ συναισθήματα τῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως εἶναι ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος, ἐλθοῦσαι εἰς τό εἶναι τοῦ ἐγώ μας διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωτός τοῦ Ἥλιου ἐπὶ τῶν ὁργάνων μας καὶ δι' αὐτῶν ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ πνεύματός μας. Ἄν τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές, ὁ σκοπός τῆς θαυμασίας ὁργανώσεως τῶν μορφῶν τῆς Φύσεως παραμένει ἀκατανόητος.

Διότι, ἐάν αἱ μορφαὶ τῆς Φύσεως δὲν ἐπιδιώκουν νά καταστήσουν ἐνεργόν τό πνεῦμα τῆς διὰ νά ἀποκτήσῃ ὄντοτητα, εἶναι ἀδύνατον νά κατανοήσωμεν τās σχέσεις τῆς οὐσίας τῆς Φύσεως πρὸς τό πνεῦμα τῆς. Εἶναι ἀδύνατος ἡ κατανόησις τῆς συνεργασίας των.

Οἱ ἀρχαῖοι μύσται καὶ κατὰ παράδοσιν οἱ νεώτεροι, ἐώρταζον δι' εἰδικῶν τελετῶν ὄχι μόνον τὴν συνεργασίαν τοῦ πνεύματος μετὰ τῆς οὐσίας τῆς Φύσεως, ἀλλά καὶ ἀπέδιδον συγχρόνως καὶ λατρείαν πρὸς τόν Θεόν. Διότι ἐπίστευον ὅτι τό Ἡλιακόν Φῶς εἶναι ζωηρότερα ἐκδηλώσις τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, δεδομένου ὅτι δὲν ἠδύνατο νά ἐννοήσουν πνευματικὴν λειτουργίαν καὶ μορφικόν κόσμον ἀπουσία τῶν ιδιοτήτων τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ.

Τό Φῶς προκαλεῖ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τās ἐνεργείας πάντων. Ἡ δὲ διαφορετικὴ ἀνά τούς κόσμους ἐντάσις τῶν ἀκτίνων του διακανονίζει τοὺς τρόπους τῆς λειτουργίας των. Καὶ κατὰ τās δοξασίας τῶν ἀρχαίων μυστῶν εἰς τās διαφορετικὰς αὐτάς λειτουργίας ὀφείλεται καὶ ὁ χωρισμός τῶν ζωικῶν μορφικῶν πλασμάτων εἰς ἄρρενα καὶ θήλεα, ἵνα δι' αὐτῶν ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου ἀνέρχεται εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα προόδου.

Τό γεγονός τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν μυστῶν σπουδαιότατον καὶ βαθέως ἐσπουδάζετο. Ἰδιαίτερος ἐμελετῶντο τὰ φαινόμενα καὶ τὰ αἷτια εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν τὴν ὑπαρξίν μας. Πρὸς τούτοις ἀπένεμον σεβασμόν καὶ πρὸς τās ἱεράς πράξεις τῆς Φύσεως, αἱ ὁποῖαι παρέχουν εἰς τό πνεῦμα τό μέσον τῆς λειτουργίας τῶν δυνάμεών του.

Διὰ τόν ἡμέτερον κόσμον, μέ μίαν λέξιν, τό Φῶς τοῦ Ἥλιου εἶναι ἡ ἀστείρευτος πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλεῖ οὗτος τὰ μέσα τῆς ζωῆς καὶ τῆς προόδου του.

Ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς θρησκείας, ὡς γνωρίζω τουλάχιστον ἐγώ, εἶναι ἄγνωστος. Τό γεγονός τοῦτο ἀπομακρύνει πάντα ὁπαδόν τῆς ἀπὸ προσωπολατρίας καὶ τὴν καθιστᾷ διαφορετικὴν ἀπὸ τās ἄλλας θρησκείας παλαιότερων καὶ νεωτέρων ἐποχῶν.

Ἡ ἐλληνικὴ θρησκεία ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἀποτελεῖ ἓνα μεγαλόπρῃσμα. Ἀπασχολεῖται ἐπιμελῶς ὄχι μόνον μέ το πνεῦμα καὶ μέ τās λειτουργίας αὐτοῦ, ἀλλά καὶ μέ τὴν φύσιν καὶ μέ τὴν δημιουργίαν τῶν κόσμων. Αἱ ἐννοιαὶ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς θρησκείας αἱ ἀποκαλύπτουσαι δι' ἀλληγορικῶν παραστάσεων τὴν ὑπαρξίν, τὴν γενεαλογίαν, τό φύλον, τās ιδιότητες, τās σχέσεις καὶ ἀντιθέσεις τῶν Θεῶν, παρέχουν πλήρη καὶ λεπτομερῆ ἀπεικόνισιν τῶν σταθμῶν τῆς ἐξελισσομένης κατὰ τοὺς Θεῖους Νόμους οὐσίας τῆς Φύσεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἔρχεται εἰς τό εἶναι τῆς ἐνεργείας του τό πνεῦμα αὐτῆς. Ἀποκαλύπτουν τὰ τελούμενα ἐν τῷ κόσμῳ ἡμῶν ὑπὸ τῆς πνευματικῆς φύσεως τῶν ὄντων. Παρουσιάζουν τὴν πρὸς τὰ πρόσω ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τό ὁποῖον τείνει νά ἀνέλθῃ εἰς Θειοτέρους κόσμους.

Αἱ ἐννοιαὶ αὗται ἀναφέρονται περισσότερο εἰς τὰ θέματα τῆς πνευματικῆς φύσεως. Διότι τὴν πνευματικὴν φύσιν πρέπει νά γνωρίζῃ καλῶς ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλὰ διὰ νά κατανοηθῇ αὕτη, πρέπει νά μελετηθῇ πρότερον ἡ ὅλη φύσις καὶ οἱ λειτουργοῦντες νόμοι τῆς. Διότι, ὡς ἀφίνει ἡ ἐλληνικὴ θρησκεία νά ὑπονοηθῇ, ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἐκδηλοῦται καὶ ἐνεργεῖ διὰ τῶν ὁργανικῶν μορφῶν τῆς Φύσεως. Ὁ δὲ νοητικὸς κόσμος εἶναι ἀπόρροια τοῦ φυσικοῦ κόσμου, καὶ ἀποτέλεσμα ἀμφοτέρων εἶναι ὁ κόσμος τῶν Θεῶν.

Ἡ τοιαύτη συνοχὴ τῶν ἐννοιῶν καταπλήσσει τό πνεῦμα τοῦ εἰλικρινῆ καὶ ἐλευθέρως ἐρευνώντος τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Θρησκείαν. Ἀλλὰ περισσότερο καταπλήσσει τόν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου ὁ τρόπος τῆς διατυπώσεώς τῆς δι' ἀλληγορικῶν εἰκόνων καὶ συμβόλων. Διότι διὰ τοῦ τρόπου

αὐτοῦ παρέμεινε καὶ θά παραμείνῃ πάντοτε ἄθικτος ἀπὸ τόν χρόνον, τὴν ἀμάθειαν καὶ τόν ἐγωισμόν.

Ἡ παράδοσις περὶ τῆς γεννήσεως τῆς Θεᾶς τῆς Σοφίας, δὲν διεφθάρη ποτέ. Ἡ ἀλληγορικὴ εἰκὼν τῶν σχέσεων τοῦ Θεοῦ Ἀρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἡ παρουσιάζουσα τὴν γέννησιν τοῦ Ἐρωτος καὶ τῆς Ἀρμονίας, παρέμεινε μέχρι σήμερον ἀμετάβλητος, παρ' ὅλην τὴν εἰρωνείαν τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐκ τῶν ἀνθρώπων πάσης ἐποχῆς. Αἱ πλήρεις μεγάλων ἐννοιῶν ἀλληγορίαι, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τās ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ καθόδους καὶ μεταμορφώσεις τοῦ Θεοῦ Διός, ὡς καὶ εἰς τās σχέσεις του πρὸς τās Νύμφας τῆς Γῆς - τās ἀγνάς ψυχὰς - διετηρήθησαν ἄρτια καὶ ἐμπνέουν τὴν ἐπιθυμίαν εἰς τό ἐλευθέρως ἐνεργοῦν ἀνθρώπινον πνεῦμα ὅπως ἀνέρχεται καὶ συλλαμβάνῃ τοὺς ἀληθεῖς δεσμούς τῆς ψυχῆς τῶν ὄντων καὶ τοῦ Ἡλιακοῦ φωτός. Τούς δεσμούς τοὺς συντελοῦντας εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐκ τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα τῆς ἐδημιούργησαν αἱ σκοτεινὰ ἐπιδράσεις τοῦ καθαρῶς ὑλικοῦ κόσμου.

Πᾶσαι αἱ ἀλληγορικαὶ εἰκόνες τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας περικλείουν πλοῦτον ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι εἶναι ἱκαναὶ νά καταστήσουν τό πνεῦμα τοῦ κατανοοῦντος αὐτάς, σοφόν. Ἀλλὰ ἡ ἐρμηνεία των εἶναι ἐμπιστευμένη μόνον εἰς τοὺς μεμνημένους πάσης ἐποχῆς.

Τὰ ἐλληνικά μυστήρια, ἀπασχολοῦντο κυρίως μέ τὴν ἐρμηνείαν τῶν παραδόσεων τῆς Ἑλληνικῆς Θρησκείας μετὰ τῆς ὁποίας εὐρίσκοντο εἰς στενωπάτας σχέσεις, ἐνῶ ὁ ἀμύητος κόσμος εἶχεν συγκεχυμένην ἀντίληψιν περὶ αὐτῶν. Ἀφ' ἧς ὅμως στιγμῆς τὰ μυστήρια ἐλειτούργουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μὴ μεμνημένων ἰθύνοντων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνότητος.

τῆτος, οἱ ἱερεῖς τῶν μυστηριακῶν σκηνωμάτων διέκοψαν τὸν μετὰ τῆς πραγματικῆς ἀληθείας σύνδεσμόν των. Καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισεν καὶ ἡ πτώσις τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ἀλλὰ μετὰ τῶν πρώτων συντελεστῶν τῆς παρακμῆς ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ τῆς ἰδεολογίας τῆς ἐλληνικῆς θρησκείας, οἱ ἔξω τῶν μυστηρίων ἐργασθέντες. Διότι δὲν ἠδυνήθησαν οὗτοι νά ἐννοήσουν τās ὑπερόχους πνευματικὰς ιδιότητες τοῦ ἐξελιχθέντος πνεύματος τῶν Θεῶν τῆς Ἑλληνικῆς Θρησκείας, διότι δὲν ἀντελήφθησαν τὴν τελομένην ἐπιμειξίαν μετὰ τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων τοῦ Ἥλιου καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πλασμάτων. Πρωτίστως ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν νά μάθουν ὅτι ἐκάστη ἀλληγορικὴ εἰκὼν δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ πραγματικά τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως γεγονότα, ἀλλὰ καὶ εἰς τās πνευματικὰς ιδιότητες τῶν Θεῶν. Ἡ δὲ ἀδυναμία αὕτη ὠδήγησεν τοὺς παρερμηνευτάς τῆς Ἑλληνικῆς Θρησκείας εἰς τὴν διατύπωσιν σκέψεων αὐτόχρημα ἀκολάστων.

Ἐσχημάτισαν μετὰ τῶν ἄλλων τὴν ἀντίληψιν ὅτι αἱ σχέσεις τῶν Θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀπετέλουν ἀδυναμίας ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς. Καὶ οὕτω ἀπέδωσαν εἰς τοὺς Θεοὺς ἀνθρώπινα ἐλαττώματα ἀνάλογα πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτῶν κατάστασιν. Ἀλλὰ ἡ ὑπαρξὶς ἀδυναμιῶν παρεμποδίζει τὴν νόησιν καὶ τὴν ἠθικὴν δύναμιν νά λειτουργήσουν κανονικῶς καὶ νά κυβερνήσουν τὴν ὑλικὴν ὑπαρξίν κατὰ τοὺς Θεῖους νόμους, τοὺς συντρέχοντας τὴν πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν ἐξέλιξιν τῶν ὄντων.

Σπυρίδων Νάγος

ΗΡΩΔΟΤΟΣ Ξαναγράφει ἱστορία
στά... **EPTZIANA**

ΕΒΔΟΜΑΣΙΑΙΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Δευτέρα:
6:00-7:00 "Παράθυρο στον Όμηρο" Κώστας Δούκας
7:00-8:00 "Φωνή Έλληνis" Άννα Τζιροπούλου-Εύσταθίου
8:00-9:00 "Τό Θεῖον Ἑλληνικόν Ἀλφάθητον" Σαμαρῆς Καραμούζης

Τρίτη:
6:00-7:00 "Ὁ Λαός πού ἀγνοεῖ τὴν ἱστορία του εἶναι χαμένος" Ἀδωνίς Γεωργιάδης
7:00-8:00 "Ἐς Ἐδάφος φέρειν" Εὐάγγελος Μπεῆς
8:00-9:00 "Τίς ἀγορεύειν βούλεται" Ἀδωνίς Γεωργιάδης-Εὐάγγελος Μπεῆς

Τετάρτη:
6:00-7:00 "Τό Βεῖλιον" Κώστας Κούρος
7:00-8:00 "Ὅδον κρυπτόν..." Γεώργιος Τσαγγρινός
8:00-9:00 "Ὅπερ εἶδε ποιῆσαι" Βαγγέλης Σπανδάρος

Πέμπτη:
5:00-6:00 "Ρᾶδιον Τεχνᾶς καταργεῖται" Λεωνίδας Γεωργιάδης-Κων/νος Βλαχογιάννης
6:00-7:00 "4.000 χρόνια καί δέν ἀλλάξε τίποτε" Ἐλένη Ζήτη
7:00-8:00 "Ἡ Ἑλληνική Γλῶσσα εἶναι ἐνιαία" Ἀπόστολος Τζαλαρόπουλος

Σάββατο:
6:00-7:00 "Ἑλλήνων Ὀδὸς" Δημήτριος Σταθακόπουλος
7:00-8:00 "Κάθετι ἐπιστημονικόν εἶναι πρωτίστως Ἑλληνικόν" Παῦλος Δημοστάκης

Τό πρόγραμμα τοῦ Σταθμοῦ εἶναι ὑπὸ διαμόρφωσιν, γιὰ τίς ὅποιες ἀλλαγές ἐπικοινωνεῖστε μέ τόν "ΗΡΩΔΟΤΟ".

ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΤΕ ΣΤΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ 6003.777-6004.670.

Υπεύθυνη διαφημιστικοῦ τμήματος: Χ. Φρονιμίδου